

บรรณคดีดลรพลร

ประจุ่มพงษวตลร รกคที่ ๕

พมพ์แจกในงนศพ

จางววงโท พระยารณไชยชวญยทุท (ศุข โชคิกะเสถียร)

ร.ว. มด ม.ท.๑.๑. น.ช. ๑.๑. ๑.๑. ๑

สมุทเทศวภิบาตมณทลนศรศวรค

ปีมเสงนพศก พ.ศ. ๒๔๖๐

คำนำ

ด้วยท่านหุ่น ไซติกเสถียร ต.จ. มาแจ้งความต่อกรรมการหอพระสมุดวชิรญาณว่า จะทำการแปลงศพ งามวางโท พระยารณไชยชาญยุทธ วรุตมราชลักขี พริยพาหะ (คุข ไซติกเสถียร) รว. ม ส.ม. ท จ.ว. น.ช. ว.ปร.๓ สมุหเทศาภิบาลมณฑลนครสวรรค์ นายกองตรีเสือบ้า ผู้เป็นสามี มีศรัทธาจะริบสร้างหนังสือในหอพระสมุดสำหรับพระนครเป็นของแจกในงานศพเรื่อง ๓ ขอให้กรรมการช่วยเลือกเรื่องหนังสือให้ ข้าพเจ้าจึงได้เลือกเรื่องหนังสือประชุมพงษาวดารภาคที่ ๕ ซึ่งพิมพ์ในเล่มนี้ ให้ท่านหุ่นพิมพ์เป็นของแจกในงานศพพระยารณไชยชาญยุทธ

หนังสือประชุมพงษาวดาร เช่นหนังสือเรื่องพงษาวดารเกร็ดต่าง ๆ ซึ่งมีแยกย้ายอยู่ที่โน่นบ้างที่นั่นบ้างรวบรวมมาพิมพ์ไว้ด้วยกันเพื่อรักษาเรื่องพงษาวดารนั้น ๆ ไว้ แลให้บรรดาผู้ศึกษาโบราณคดีมีโอกาสพบเห็นสอยสวนได้สะดวก ไม่มีกำหนดว่าถ้าภาคจะจบ ๆ uly เรียบเรียงเป็นลำดับอย่างไร แล้วแต่หอพระสมุดฯ หาเรื่องพงษาวดารมาได้พอจะรวบรวมพิมพ์เป็นภาคได้ ถ้ามีผู้ศรัทธาจะสร้างก็พิมพ์ออกเป็นภาคหนึ่ง ๆ เป็นลำดับกันไป หนังสือประชุมพงษาวดารที่ได้พิมพ์แล้ว ๔ ภาคนั้น คือ

ประชุมพงษาวดารภาคที่ ๓ มี ๖ เรื่อง คือ

๑ หนังสือพงษาวดารเหนือ

๒ หนังสือพระราชพงษาวดารลพบุรีหลวงประเสริฐ

๗

๓ หนังสือเรื่องวงศ์โยไทยตามศิลาอาตุก

๔ พงษาวตารเขมร

๕ พงษาวตารพม่ารามัญ

๖ พงษาวตารล้านช้าง

ภาคที่ ๓ นี้ สมเด็จพระนางเจ้า สว่างวัฒนา สมเด็จพระมาตนา
มีรับสั่งให้กรรมการหอพระสมุดวชิรญาณรวบรวมพิมพ์ เมื่อทรงบำเพ็ญ
พระกุศล ในงานศพหม่อมเจ้าก ในยวرونช ท, จ. เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๗

ประชุมพงษาวตารภาคที่ ๒ มี ๕ เรื่อง คือ

๑ เรื่องตั้งเจ้าพระยานครศรีธรรมราช

๒ พงษาวตารเมืองกลาง

๓ พงษาวตารเมืองไทรบุรี

๔ พงษาวตารเมืองตรังگان

๕ พงษาวตารเมืองกลันตัน

ภาค นี้ สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรม
ราชชนนีพันปีหลวง มีพระราชเสาวนีย์ดำรัสสั่งให้พิมพ์พระราชทาน
ในงานศพพสกของราชินีกลเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๗

ประชุมพงษาวตารภาคที่ ๓ มี ๓ เรื่อง คือ

๑ พงษาวตารเมืองปัตตานี

๒ พงษาวตารเมืองสงขลา

๓ พงษาวตารเชียงใหม่

ก

ภาคที่ ๓ นี้ เจ้าพระยาอภัยราชามหาดิษฐวรรธน์ฯ พิมพ์แจก
ในงานศพหม่อมเจ้าอรชร ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอชั้น ๓ กรมหมื่น
ไกรสรวิเชียร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๗

ประชุมพงษาวดารภาคที่ ๔ มี ๓ เรื่อง คือ

- ๑ พระราชพงษาวดารความแต่ครั้งกรุงเก่า
- ๒ พงษาวดารเมืองลแวก
- ๓ พงษาวดารหัวเมืองมณฑลอิสาน

ภาคที่ ๕ นี้ อามาตย์เอก พระยาศรีสำรวง (ชั้น ภัทรนาวิก)
พิมพ์แจกในงานศพพัน ภัทรนาวิก ผู้มารดา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๗

หนังสือประชุมพงษาวดารภาคที่ ๕ มี ๔ เรื่อง คือ

- ๑ จกหมายเหตุจีน ว่าด้วยกรุงสยามแต่โบราณ
- ๒ ศักวาธิราชกาลครั้งกรุงศรีอยุธยาตามทีสอयीใหม่
- ๓ พงษาวดารลาวเฉียง ของพระยาประชาภิจักรจักร

(แถม
ขุนนาค)

๔ พงษาวดารเมืองหลวงพระบาง

หนังสือทั้ง ๔ เรื่องทรวมพิมพ์ในประชุมพงษาวดารภาคที่ ๕ นี้
มีคุณวิเศษอย่างไร จะอธิบายไว้พอเป็นเครื่องกำหนดของท่านผู้อ่าน

หนังสือจกหมายเหตุจีนว่าด้วยสยามประเทศ ใ้ค้ตรวจสอบใน
หนังสือจีนมี ๕ เรื่อง คือ

- ๑ หนังสือช่วงเฉียวบันเหยนทงเค้า
- ๒ หนังสือคิมเตยซกทงง

พ

- ๓ หนังสือยบปลืชม คอนเหมงซงวงกเลิกคตวน
- ๔ หนังสือคิมเคยชกตงเตยน
- ๕ หนังสือกตงตงทง

จดหมายเทศน์เหล่านี้ หลวงเจนนอักษร (สุคใจ) พนักงาน
 หอพระสมุด ฯ ได้แปลเป็นภาษาไทยเฉพาะตอนที่กล่าวด้วยสยาม
 ประเทศ เรียบเรียงมูลเกล้า ฯ ด้วยในพระบาทสมเด็จพระจุลจอม
 เกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อพระกาเขกศก พ.ศ. ๒๔๕๒ เจ้าพระยามมาช
 ได้พิมพ์ช่วยในงานศพพระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี (คอซิมบี
 ญะรอง) สมุหเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ตเป็นครั้งแรก เมื่อขลุ
 เบญจศก พ.ศ. ๒๔๕๖ ผู้ที่ได้ชานพากันชอบ ทวยได้ความรู้อะ
 พงษาวตารตั้งแต่ครั้งสมเด็จพระร่วงศโขไทยแลครั้งกรุงเก่าแปลก ๆ
 อีกหลายอย่าง แต่หนังสือเรื่องนี้เมื่อพิมพ์ครั้งแรกไปแจกไว้ตาม
 หัวเมืองมาก เพราะทำศพพระยารัษฎานุประดิษฐ์ที่เมืองระนอง ที่
 ในกรุงเทพฯ ไม่ใคร่จะมีใครได้ชาน มีผู้มาสืบทาทหอพระสมุด ฯ
 อยู่เนือง ๆ ไม่ขาด อีกประการ ๑ เมื่อพิมพ์ครั้งแรกนั้น ยังไม่ได้
 สอดคักราชรัชกาลครั้งกรุงเก่าได้แน่นอน จดหมายเทศน์มักเรียก
 พระเจ้าแผ่นดินสยามแต่ว่า “เสียมหลอถักออง” รัู้ไม่ใคร่ได้ว่า
 ความที่กล่าวตรงไหนจะเป็นในแผ่นดินไหนแน่ ชันนี้ได้สอดคักราช
 รัชกาลครั้งกรุงเก่ารัู้ได้เกือบจะไม่ผิดแล้ว ข้าพเจ้าจึงได้ขอร้องราช
 แลได้ทำคำอธิบายเพิ่มเติมลงไว้ในฉบับที่พิมพ์ในเล่มนี้ เพื่อทำให้

คนกว่าทพิมพ์ครั้งแรกเป็นอันมาก ดึงผู้พิมพ์พิมพ์ครั้งแรก
อยู่แล้ว ก็คงจะพอใจอ่านฉบับนี้อีก

เรื่องศักราชรัชกาลกรุงเก่า นั้น เป็นของที่รู้จักกันในผู้
ศึกษาโบราณคดีว่า ศักราชรัชกาลกรุงเก่าที่ลงไว้ ในหนังสือ
พระราชพงษาวดารฉบับพิมพ์ ๒ เล่ม ก็คือ ฉบับพระราชหัตถเลขาที่
ผิดมากบ้าง น้อยบ้าง เกือบทุกรัชกาล แต่ยังไม่มีความที่จะสอบ
สวนได้ตลอด จนพอพระสมุท ๗ ได้หนังสือพระราชพงษาวดารซึ่ง
เรียกว่า “ฉบับหลวงประเสริฐ” อันเป็นต้นหนังสือพระราชพงษาวดาร
กรุงเก่าที่แต่งครั้งแรก เมื่อในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช
ศักราชในหนังสือฉบับหลวงประเสริฐนั้น ฉบับเดียวที่ สอบได้ถูกต้องตรง
กับจดหมายเหตุอื่น ๆ ที่ได้พิมพ์ขึ้นใหม่เป็นต้น เชื่อได้ว่าศักราช
แม่นยำกว่าฉบับอื่น ๆ แต่หนังสือพระราชพงษาวดารฉบับหลวง
ประเสริฐ หมกความอยู่เพียงสิ้นแผ่นดินสมเด็จพระนเรศวรมหาราช
ข้าพเจ้าจึงค้นหาจดหมายเหตุโบราณต่าง ๆ สอบศักราชรัชกาลกรุง
กรุงเก่าที่ขุดลงมาหมดทุกรัชกาล พระยาโบราณราชธานินทร์
(พร เกษะคุปต์) อุปราชมณฑลกรุงเก่าได้เห็นหนังสือนี้แนะนำว่า
ควรจะพิมพ์ให้ปรากฏ จะให้เป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สอบจดหมายเหตุ
ต่าง ๆ ได้หาใครจะเป็นหลักสำหรับสอบ ด้วยเหตุนี้ ข้าพเจ้าจึงพิมพ์
ศักราชรัชกาลกรุงเก่าลงไว้เป็นครั้งที่ ๒ ในเล่มนี้

เรื่องพงษาวดารลาวเฉียงนั้น พระยาประชาภิจักรจักร (แหม่ม
 ขุนนาค) แต่งส่งลงพิมพ์หนังสือวิจิตรนิพนธ์ไว้เมื่อชุกฎ พ.ศ. ๒๔๔๒
 ก่อนแต่งหนังสือตำนานโยนก หนังสือเรื่องนั้นแต่งกันอ่าน แต่พิมพ์
 ในหนังสือวิจิตรนิพนธ์แยกย้ายกันในหลายเล่ม สมควรจะรวบรวม
 มาพิมพ์ไว้ในที่อันเดียวกัน จะได้เป็นอนุสาวรีย์วิจิตรนิพนธ์ของพระยา
 ประชาภิจักรจักร ข้าพเจ้าจึงได้เอามาพิมพ์ไว้เป็นครั้งที่ ๓ หนังสือ
 เรื่องนี้ตามต้นฉบับที่พิมพ์ในหนังสือวิจิตรนิพนธ์ อธิบายใช้ตัวอักษร
 แลภาษาอังกฤษมีอยู่หลายแห่ง เห็นลำบากแก่การพิมพ์ ไม่
 จำเป็นแต่แก่เนื้อความ ข้าพเจ้าจึงคัดออกเสียบ้าง ส่วนคำภาษา
 อังกฤษแห่งใดที่มีคำไทยใช้แทน ข้าพเจ้าได้เปลี่ยนเป็นคำไทยให้
 เข้าใจง่ายขึ้นบ้าง นอกนั้นก็ตามต้นฉบับเดิม แต่ควรจะบอกไว้แก่
 ท่านผู้อ่านอย่าง ๓ ว่า ธรรมดาอธิบายโบราณคดีจำต้องใช้ความวิจิตร
 คือ ความนึกเอาของผู้อธิบาย เป็นธรรมดาการอธิบายโบราณคดี
 เพราะฉะนั้น วิจิตรในโบราณคดีไม่ว่าวิจิตรของผู้ใด ย่อมมีผิดบ้าง
 ถูกบ้าง ผู้ศึกษาโบราณคดีด้วยกันเห็นชอบด้วยบ้าง เห็นแตกต่างบ้าง
 วิจิตรของพระยาประชาภิจักรจักร ที่ปรากฏในหนังสือพงษาวดาร
 ลาวเฉียงเล่มนี้ ท่านผู้อ่านควรเข้าใจว่า เป็นความเห็นของพระยา
 ประชาภิจักรจักร มิใช่เป็นความเห็นของผู้อื่นทั่วไป

๓

เรื่องพงษาวดารเมืองหลวงพระบางนั้น ทัศนดุษย์มีอยู่ในกระทรวงมหาดไทย สืบเกตุคามสำนวนแลเนื้อเรื่องเข้าใจว่า มีวิธีสั่งให้เรียบเรียงตุลเกล้าฯ ถวายเมื่อในรัชกาลที่ ๕ หนังสือเรื่องนี้ได้ให้พิมพ์ไว้ในหนังสือเทศาภิบาลครั้งที่ ๓ เพื่อรักษาเรื่อง เห็นควรจะรวบรวมมาพิมพ์ไว้ในหนังสือประชุมพงษาวดาร ข้าพเจ้าจึงจัดไว้ในเรื่องที่ ๔

ข้าพเจ้าอยากระก่กล่าวต่อไปถึงเรื่องหนังสือประชุมพงษาวดารสักหน่อย ทั่วยังไม่ว่าจะเช่นแก่ท่านผู้อื่นเหมือนกับเป็นแก่ตัวข้าพเจ้าดูไม่ ข้าพเจ้าเก็บหนังสือเรื่องนี้เรียบเรียงไว้ในตู้ข้างโต๊ะเขียนหนังสือ ในเวลาแต่งหนังสือเรื่องราวในโบราณคดี ข้าพเจ้าต้องหยิบหนังสือประชุมพงษาวดารมาอ่าน ครบสอส่วนอยู่เสมอ ไม่ใคร่ขาด จนรู้สึกหนังสือพวกนี้ช่างมีประโยชน์ สบายจริง ๆ ถ้าหากไม่มีหนังสือประชุมพงษาวดารไว้ให้หยิบมาตรวจตราได้ง่าย ๆ การแต่งหนังสือเรื่องโบราณคดีจะช้าแลลำบากแก่ผู้แต่งอีกมิใช่น้อย ถ้าความรู้สึกเช่นนี้มออยู่แก่ท่านผู้อื่นเหมือนกับตัวข้าพเจ้าไซ้ ขอชักชวนให้ช่วยกันอนุโมทนากุศลของท่านผู้ที่ได้พิมพ์หนังสือประชุมพงษาวดารให้เป็นประโยชน์ดังกล่าวมา ถึงหนังสือเรื่องอื่นที่พิมพ์แก่ในการกุศลในสมัยนี้ ที่ได้เป็นประโยชน์แลเป็นที่เอาใ้ศรับยุดูกษาเวลาแต่งหนังสือก็ยังมีอีกหลายเรื่อง ท่านผู้ที่ได้สร้างหนังสือเหล่านี้ก็ควรใ้รับอนุโมทนาในกุศลจริยาอย่างเดียวกัน

หนังสือเล่มนี้พิมพ์แจกในงานศพของ พระยารณไชยชาญยุทธ (ศุข ไชยศึกเสถียร) ข้าพเจ้าคุ้นเคยชอบพอพระยารณไชยชาญยุทธ มาตั้งแต่ยังเป็นนักเรียน จนได้มารับราชการร่วมกระทรวงราชการ อันเดียวกัน ได้รักชอบกันในฉันทมิตรมาอีกช้านาน จนกระทั่ง พระยารณไชยชาญยุทธถึงอนิจกรรมมัยในผู้มีคุณประการ ข้าพเจ้าผู้ ๑ เจ้าภาพมีประสงค์จะให้ข้าพเจ้าแต่งประวัติของพระยารณ ไชยชาญยุทธพิมพ์ไว้ในท้ายคานานี้ ก็ถูกใจด้วยเป็นโอกาสจะได้ กระทำปฏิการกิจแม่เหล็กน้อย ทั้งตัวข้าพเจ้าได้ร่วมราชการเกี่ยวข้องกับพระยารณไชย ๑ มากช้านาน พอจะแต่งประวัติด้วยความรู้เห็น ของตนเองได้ โดยมาก

ประวัติพระยารณไชยชาญยุทธ

พระยารณไชยชาญยุทธ วรตมราชภักดี พิริยพาหะ (ศุข ไชยศึก เสถียร) เกิดเมื่อเดือนพฤศจิกายน ปีมะแมตรีศก จุลศักราช ๑๒๓๓ พ.ศ. ๒๔๑๔ เป็นบุตรเจ้าหมื่นเสมอใจราช (จู) ๑ เป็นบุตรพระยา ไชยศึกราชเศรษฐี (เถียน) ผู้ต้นสกุลไชยศึกเสถียร

เมื่อครั้งพระยาไชยศึก ๑ เถียน ยังไม่ได้ทำราชการ ทั้งตัว พระยาไชยศึก ๑ แลท่านสุนผู้ภรรยา ได้ถวายตัวเช่นข้าหลวงอยู่ใน สมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี เพราะฉนั้น สกุลไชยศึกเสถียรจึง เป็นสกุลข้าหลวงเดิมในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทุก ชันมา พระยาไชยศึก ๑ ได้ถวายบรรพชาเป็นมหาดเล็กในพระบาท สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตั้งแต่ยังไม่ได้เสวยราชย์ ส่วน

๗

เจ้าหมื่นเสมอใจราช (๑) ปิศาจของพระยารณไชยชาญยุทธนั้น ทรง
 ใช้สอยสนิทติดพระองค์มาแต่ยังเสด็จประทับอยู่พระตำหนักสวนกุหลาบ
 เมื่อเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ โปรดให้รับราชการอยู่ในกรม
 มหาดเล็ก ทรงใช้สอยติดพระองค์อยู่อย่างเดิม ได้รับพระราช
 ทานสัญญาบัตรเป็นขุนสมุทโคจร แล้วเลื่อนเป็นนายซีกหุ้มแพร
 เป็นนายจ่าขง เป็นหลวงนายสิทธิ แล้วเป็นเจ้าหมื่นเสมอใจราช
 แต่ถึงแก่กรรมเสียในที่นี้ ไม่ทันที่จะได้รับพระราชทานยศบันทึ
 ศักดิ์ยิ่งขึ้นไป เจ้าหมื่นเสมอใจราช (๑) แต่งงานกับธิดามยา อิศาพระยา
 ไชยศึก ๑ (พิศ) มีบุตรธิดาหลายคน พระยารณไชยชาญยุทธนี้เป็นบุตร
 ใหญ่ ได้ถวายตัวเป็นมหาดเล็กแต่ยังเด็ก ตามประเพณีที่อยู่ใน
 สกลข้าหลวงเดิม แล้วไปเรียนหนังสืออยู่ในโรงเรียนวัดพิศ
 ภิมุข จนสอบไล่ได้ประกาศนียบัตรประโยค ๓ เมื่อปีค่างแก่กรรม
 แล้ว ทรงพระกรุณาโปรดให้พระยารณไชยชาญยุทธเป็นพระพี่เลี้ยง
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลปัจจุบันนี้ ตั้งแต่อายุพระยา
 รณไชย ๑ ได้ ๓๒ ปี ต่อมาเมื่อขกาล พ.ศ. ๒๔๓๓ พระราชทานสัญญา
 บัตรเป็นนายจ่าเรอขรมยาท ยี่มะโรง พ.ศ. ๒๔๓๕ ได้เลื่อนเป็น
 นายกวค หุ้มแพรมหาดเล็กต้นเชือก ยี่มะเสง พ.ศ. ๒๔๓๖ เลื่อน
 เป็นนายจ่าขง

เมื่อจัดหัวเมืองเป็นมณฑลเทศาภิบาล จะจัดตั้งมณฑลนคร
 ไชยศรี ตำแหน่งที่ผู้ว่าราชการจังหวัดสมุทรสาครว่าง จะหาตัวผู้ซึ่ง
 สมควรเป็นผู้ว่าราชการจังหวัด จัดการปกครองตามแบบที่จัดใหม่
 ทรงพระราชดำริที่ว่า นายจ่าขงหลักแหลมอยู่คน ๓ ในข้าราชการ

ณ

ชั้นหนุ่ม จึงพระราชทานสัญญาบัตรตั้งเป็นพระสมุทสาครนาวิกย์
 ออกไปเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดสมุทรสาคร เมื่อปีระกา พ.ศ. ๒๔๔๐
 ออกไปอยู่ไม่ช้าก็ปรากฏ คุณวุฒิข้อสำคัญของพระยารณไชย ๑
 อย่าง ๑ คือที่สามารถหาจะทำให้กรมการตลอดจนราษฎรมีความ
 นิยมนับถือทั่วไป คุณวุฒิอันนี้เป็นเหตุอย่างสำคัญที่พระยารณไชย ๑
 ทำการงานสำเร็จได้ผลดี มีความชอบมาแต่ไปว่าราชการจังหวัด
 สมุทรสาครครั้งนั้น แลในท่อน ๆ ซึ่งพระยารณไชย ๑ ได้รับราชการ
 ค่อมารจนตลอดอายุ พระยารณไชย ๑ ว่าราชการจังหวัดสมุทรสาคร
 อยู่ ๔ ปี ปรากฏว่าคุณวุฒิควรจะรับราชการในตำแหน่งสำคัญกว่า
 นั้นได้ จึงทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานสัญญาบัตรเลื่อนเป็น
 พระยาศิริไชยบุรีนทร์ ย้ายมารับราชการในตำแหน่งปลัดมณฑล
 ซึ่งมีหน้าที่ว่าราชการจังหวัดกันครปฐม มณฑลนครไชยศรี เมื่อปี
 ๒๔๔๔ รับราชการในตำแหน่งนี้อยู่จนตลอดรัชกาลที่ ๕
 ถึงรัชกาลปัจจุบันนี้ ในครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๓ ตำแหน่ง
 สมุทเทศาภิบาลมณฑลนครสวรรค์ว่าง จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
 ให้เป็นสมุทเทศาภิบาลมณฑลนครสวรรค์ แล้วพระราชทานสัญญา
 บัตรเลื่อนขึ้นเป็นพระยารณไชยชาญยุทธ วรคุมราชภักดิ์ พิริยพาหะ
 ดิศศักดิ์นา ๓๐๐๐๐ พระราชทานพานทองเป็นเกียรติยศ รับราชการ
 ในตำแหน่งนี้ค่อมารจนตลอดอายุ
 มีเรื่องซึ่งควรจะได้กล่าวเป็นพิเศษ ให้ปรากฏในประวัติของ

ญ

พระยารณไชยชาญยุทธอย่าง ๑ กว้วยพระยารณไชยชาญยุทธไ้ไ่เป็น
พระพลีขงเป็นข้าหลวงเดิมในพระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวใน รัชกาล
ปัจจุบันตั้งกล่าวมาแล้ว พอเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติก็ประจวบ
ตำแหน่งสมุหเทศาภิบาลมณฑลนครสวรรค์ไว้ไ้เป็นตำแหน่งสมุห
เทศาภิบาล ขึ้นไปอยู่มณฑลนครสวรรค์ พอไปถึงในหมั้นนั้นเองก็ไ้พระ
แสงศรีกำลังรวมมาทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเป็นศิริมงคล แลต่อ
มาไม่อีกก็ได้นักไ้พระยาช่างเผือก คือพระเสวตรวชิรพาหะมาถวาย
เพิ่มภูลพระยารมิตไ้ค้ค้กันไ้ไป ของที่เกิ่ศษุพระเก็ยวคิยค้ชนี้ ล้วน
ไ้มาแก้มณฑลนครสวรรค์ ในเวลาแรกพระยารณไชยชาญยุทธ
ขึ้นไปเป็นสมุหเทศาภิบาลทั้ง ๒ อย่าง จึงเห็นเป็นอัครวิชัย

พระยารณไชยชาญยุทธไ้ไ้เคยรับราชการจรเป็นพิเศษหลาย
ครั้งหลายอย่าง ครั้งแรกค้แต่ยังเป็นนายจ่าขงมหาดเล็ก ก็ไ้ไ้เป็น
ข้าหลวงไปตรวจราชการทางมณฑลปราจีนถึงมณฑลยรพา เมื่อ
ปีมะแม พ.ศ. ๒๔๓๘ คราว ๓ นอกจากนั้นก็ล้วนในราชการท้เก็ยวคิยค้ช
ค้วยปกครองหัวเมืองตามนำท้ ซึ่งไม่จำค้ขงยกมาพรรณนา

พระยารณไชยชาญยุทธไ้รับพระราชทานบำเหน็รางวัลหลาย
ครั้ง ตั้งแต่ในรัชกาลที่ ๕ เป็นต้นมา เครื่องราชอิสริยาภรณ์ท้ไ้รับ
พระราชทานเป็นอย่างสูงในเวลาเมื่อถึงอนิจกรรม คือ

- รัตนวราภรณ์
- มหาสุรภรณ์ มงกุฎสยามชั้นที่ ๓
- ท้คิยจลจอมเกล้าวิเศษ
- นัภภรณ์ ข้างเผือกชั้นที่ ๓

รัตนารณ ว. ป. ร. ชั้นที่ ๓

เข็มพระชนมายุสมมงคร์รัชกาลที่ ๕

เข็ม ว.ม. ชั้นที่ ๓ พระราชทานแต่ในรัชกาลที่ ๕

เข็ม ว.ป.ร. ชั้นที่ ๓

นอกจากนี้ยังได้รับพระราชทานเหรียญที่รฤกในงานพระราชพิธี
ต่าง ๆ ตามชั้นศักดิ์

พระยารณไชยชาญยุทธได้แต่งงานกับท่านหุ่นมีบุตรธิดาด้วย
กัน คือ

๑. ธิดาชื่อสร้อย เป็นภรรยาพระชวกีจยบรรหาร (เลื่อน
ณยอมเพ็ชร)

๒. บุตรชื่อนายส่าน ถวายตัวเป็นมหาดเล็ก ทรงพระกรุณา
โปรดเกล้า ฯ ให้ไปเรียนวิชาอยู่เมืองอังกฤษในเวลานั้น

๓. นายโตศักดิ์ คนเล็กยังเรียนหนังสืออยู่ในโรงเรียน

พระยารณไชยชาญยุทธถึงอนิจกรรมเมื่อวันที่ ๒๖ ธันวาคม
พ.ศ. ๒๔๕๘ จำนวนอายุได้ ๔๕ ปี

ข้าพเจ้าขออนุโมทนาในกุศลราชย์ของท่านหุ่นแลบุตรธิดา ซึ่ง
ได้บำเพ็ญเป็นปฏิการสนองคุณพระยารณไชยชาญยุทธ ด้วยความ
กตัญญูกตเวที แลเชื่อว่าท่านผู้ที่ได้อ่านหนังสือนี้จะพอใจแลอนุโมทนา
ทั่วไป

กิ่งอภพพานพพ.

หอพระสมุทวชิรญาณ

วันที่ ๗ เมษายน พระพุทธศักราช ๒๔๖๐

อธิบายเบื้องต้น

หนังสือเรื่องทางพระราชไมตรีระหว่างกรุงจีนกับกรุงสยาม
หลวงเจินฉินอักษร (สุกใจ) พนักงานหอพระสมเด็จวิมลญาณ แปลถวาย
ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แปลจากหนังสือจีน ๓
เรื่อง คือ หนังสือคมเคยชกตงจเวอง ๑ หนังสือหวงเฉียวยั้นเหียน
ตงเคาเวอง ๑ หนังสือยิบสซอ ตอนเหม็งซ้องวักกเลยควนเวอง ๑
เป็นจดหมายเหกกกล่าวถึงทางพระราชไมตรีทกรุงสยามไต้มีมากับกรุง
จีน ตั้งแต่ครั้งสมเด็จพระร่วง ทั้งราชธานีอยู่ต้นนครไชโยไทย ตลอด
เวลากรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีลงมาจนครั้งกรุงธนบุรี หนังสือจีน
ทั้ง ๓ เรื่องที่เือกกล่าวมาแล้ว เป็นหนังสือหลวงซงพระเจ้า
กรุงจีนราชวงศ์ไต้เซง แผ่นดินเขียนหลง ให้กรรมกาวิชาราชการตรวจ
จดหมายเหตุของเก่าในเมืองจีนมาเรียบเรียง (ทรงสมัยเมื่อครั้งกรุง
ธนบุรี) ว่าด้วยเมืองต่างประเทศที่เคยมีไมตรีมากับกรุงจีน หนังสือ
เหล่านี้จึงมีเรื่องเมืองไทยด้วย

ไต้อ่านตรวจจดเวองที่แปลนี้ เห็นว่าจดหมายเหตุจีนมีหลัก
ฐานหลายอย่าง ควรเป็นเรื่องประกอบพงษาวดารของเมืองไทยไต้
เวอง ๑ แต่ผู้่านำต้องอ่านควยไม่ล้มความจริง ๓ ข้อ
ข้อที่ ๑ คือ ต้องไม่ล้มว่าเมือจีนมีอำนาจแผ่อาณาเขตออกมา
ถึงเมืองต่างประเทศทางตะวันตก เช่นในครั้งพระเจ้ากรุงจีนวงศ์หงวน

เป็นคน อันพงษาวิศวกรปรากฏว่า ได้เคยรพุงชนะเมืองพม่า เมือง
ญวน กรุงจีนไม่เคยชนะแลไม่เคยรพุงกับกรุงสยาม เพราะเหตุ
ที่ราชธานีทั้งสองฝ่ายอยู่ห่างไกลกันมาก เขตแดนก็ไม่ต่อกัน
ก็ยาวเหมือนเช่นเมืองพม่าแลเมืองญวน เพราะฉะนั้น การเกี่ยวข้อง
ในระหว่างกรุงจีนกับกรุงสยามแต่โบราณมา เคยมีแต่เป็นมิตร
ไมตรีอย่างบ้านพี่เมืองน้อง ไทยไม่ได้เคยยอมเป็นเมืองขึ้นจีน

ข้อที่ ๒ นั้น ต้องไม่ลืมว่าวิไลยพระเจ้าแผ่นดินจีนชอบยกย่อง
เกียรติยศของตนเองแต่ไร ๆ มา บรรดาเมืองต่างประเทศที่ไปมา
ค้าขายหรือแต่งราชทูตไปเมืองจีน จีนจกหมายเหตุคือขลุ้มเอาว่าไป
อ่อนน้อมยอมขึ้นต่อกรุงจีน ไม่เลือกหน้าว่าประเทศไหน ๆ พระเจ้า
แผ่นดินต่างประเทศไม่ว่าในยุโรปหรือเอเชีย จกหมายเหตุจีนไม่
ยอมยกเกียรติยศให้ใครเป็น “ฮ่องเต้” ให้เพียงเป็น “ฮ่อง”
ทุกประเทศ ต่างประเทศที่ไปมาค้าขายหรือเกี่ยวข้องกับจีน เมือง
ไม่รู้หนังสือแลภาษาจีน ก็ไม่รู้เท่าจีน การเป็นดังนี้มาหลายร้อย
ปีที่ลุล่วงเมื่ออังกฤษกับฝรั่งเศสทำสงครามชนะจีน ฝรั่งเศสเห็นว่าเมื่อ
จะเดินทัพเข้าเมืองยอกัง จีนยังทำธงเขียนตัวหนังสือจีนว่าว่าฝรั่งเศส
จะเข้าไปค้ำขันอ่อนน้อม ฝรั่งเศสจึงมาคิดว่าดูเงินหลอกในเรื่องเหล่านี้
เมื่อฝรั่งเศสเข้าเมืองยอกัง จีนยังทำธงเขียนตัวหนังสือจีนว่าว่าฝรั่งเศส
จะเข้าไปค้ำขันอ่อนน้อม ฝรั่งเศสจึงมาคิดว่าดูเงินหลอกในเรื่องเหล่านี้
เมื่อฝรั่งเศสเข้าเมืองยอกัง จีนยังทำธงเขียนตัวหนังสือจีนว่าว่าฝรั่งเศส
จะเข้าไปค้ำขันอ่อนน้อม ฝรั่งเศสจึงมาคิดว่าดูเงินหลอกในเรื่องเหล่านี้

เจ้าแผ่นดินต่างประเทศว่าอ้อง แลเหมาเอาการที่ทศไปเมืองจีนว่า
ไปยอมเป็นเมืองขึ้นทั้งนั้น ไม่ว่าจะฝรั่ง หรือแขก หรือไทย

ข้อที่ ๓ เหตุที่เมืองไทยจะเป็นไมตรีกับกรุงจีนนั้น เกิดแต่
ด้วยเรื่องไปมาค้าขายดังกล่าวมา เมืองไทยมีสินค้าหลายอย่าง
ซึ่งเป็นของต้องการในเมืองจีนแต่โบราณมา เหมือนกับทุกวันนี้ แล
เมืองจีนก็มีสินค้าหลายอย่างที่ไทยต้องการเหมือนกัน การไปมา
ค้าขายกับเมืองจีน ไทยได้ผลประโยชน์มาก แต่ประเพณีจีนใน
ครั้งนั้น ถ้าเมืองต่างประเทศไปค้าขาย ต้องมีเครื่องราชบรรณาการ
ไปถวายพระเจ้ากรุงจีน จึงจะปล่อยให้ค้าขายได้ ไทยสทวก เพราะ
เหตุนี้จึงมีประเพณีถวายบรรณาการแก่พระเจ้ากรุงจีน ไม่แต่ประเทศ
ไทยเรา ดังประเทศอื่นก็อย่างเดียวกัน ผู้อ่านจะต้องเข้าใจความจริง
ทั้ง ๓ ข้อนี้ จึงจะไม่พลาดใจและไม่เข้าใจผิด เมื่อเวลาอ่านเทศมหาย
เหตุของจีน ซึ่งกล่าวเป็นโวหารที่ว่ากรุงสยามเป็นเมืองขึ้นของกรุง
จีน การที่แต่งหนังสือใช้โวหารเช่นนั้น จะไทยแต่จีนก็ไม่ได้ ถึง
ไทยเราก็เอายัง ท่านผู้ใดได้อ่านหนังสือพงษาวดารเห็นอ คงจะได้พบ
ในเรื่องหนังสือนั้น ๒ แห่ง แห่ง ๑ ว่าเมื่อสมเด็จพระร่วงจะลยศักดิ์ราช
พระเจ้ากรุงจีนไม่มาช่วย สมเด็จพระร่วงจัดเคือง บกออกไปเมืองจีน
พระเจ้ากรุงจีนต้องถวายราชธิดา แลได้พวกจีนยิวรารเข้ามาคราวนั้น
จึงได้มาทำถ้อยสามลังโลกขึ้นเป็นปฐม อีกแห่ง ๑ เมื่อพระเจ้า
สายน้ำผึ้งครองเมืองอโยธยา ก็ว่าได้ราชธิดาของพระเจ้ากรุงจีน

ผู้ชื่อนางสร้อยคอกหมากมาเป็นพระมเหสี ถ้าเทียบเรื่องที่ไทยเราแต่งไว้แต่ก่อนก็จะไม่พออะไรกับที่จีนเขาแต่งนัก

ความจริงบุคคลต่างชาตินั้น จะมีชาติใดที่รักชอกกันเสียยาวมายิ่งกว่าไทยกับจีนนี้ไม่เห็นมี กว๊วยไม่เคยเป็นศัตรูกัน เคยแต่ไปมาค้าขายแลกเปลี่ยนประโยชน์ต่อกันมาได้หลายร้อยปี ความรู้สึกทั้งสองชาติจึงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ตั้งแต่โบราณจนตราบเท่าทุกวันนี้ ซึ่งควรจะหวังว่าจะเป็นอย่างเดียวกันต่อไปในวันหน้า

การไปมาค้าขายในระหว่างจีนกับไทยในครั้งกรุงเก่า ไม่ใช่แค่เป็นประโยชน์เฉพาะแต่แก่จีนแลไทยเท่านั้น ฝรั่งเศสต้องมาเอาไครยค้าขายกับจีนทางเมืองไทย ความปรากฏในหนังสือจดหมายเหตุของฝรั่งว่า เมื่อฝรั่งรู้ทางเรือที่จะมาจากยุโรปถึงประเทศทางตะวันออกได้ พวกไปตุเกศเป็นผู้มาค้าขายก่อน พวกไปตุเกศเป็นคนใจร้ายถือว่ามีปืนไฟ ใช้เรือรบเที่ยวปล้นสดมภ์กรรโชกตามเมืองที่ไปค้าขาย เป็นเหตุให้จีนเกลียดฝรั่งขึ้น ครั้นต่อมาเมื่อพวกฝรั่งวิลันดา อังกฤษ ออกมาค้าขายทางประเทศนี้ จะไปเมืองจีนไม่ได้สะดวก ต้องมาเอาไครยเมืองไทยเป็นที่พักสินค้า ทำการค้าขายกับเมืองจีนแลเมืองยูนนาน ตั้งแต่แผ่นดินสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมลงมาจนแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช การค้าขายไปมาในระหว่างเมืองจีนกับเมืองไทยก็ยังเจริญขึ้นโดยลำดับสืบมาจนตราบเท่าทุกวันนี้ ๒

พรรณาวาด้วยกรุงสยาม

หนังสือเรื่องกรุงสยามได้เป็นพระราชไมตรีกับกรุงจีน ข้าพระ
พทอเจ้า ขุนเจงจันอักษร (สุโข) แผลออกจากหนังสือหวงเฉียว
ยั้นเหียนทงเค่าเล่ม ๓๔ หน้า ๔๐ หน้า ๔๑

หนังสือหวงเฉียวยั้นเหียนทงเค่านเป็นหนังสือหลวง ขุนนาง
๖๖ นายเป็นเจ้าพนักงาน เรียบเรียงในสมัยราชวงศ์ไต้เซ็ง เมื่อ
แผ่นดินเซียนหลงปีที่ ๔๒ เคงอว (ตรงกับระกาจุลศักราช ๑๓๓๘ ปี
พ.ศ. ๒๓๒๐ ในครั้งกรุงธนบุรี)

เสียมหลอก๊ก

เสียมหลอก๊กอยู่ฝ่ายทิศตะวันออกเฉียงหล้า เดียงหัวนอน
(เดียงใต้) เมืองก่งพิ้งาย (กำพชา) ครั้งโบราณมีสองก๊ก เสียม
(สยาม คือ สโขไทย) ก๊กหนึ่ง หลอฮก (ลาว) ก๊กหนึ่ง
อาณาเขตพื้นลเคษ (นับก้าวเท่าแต่ ๑ ถึง ๓๖๐ ก้าวเท่าจึงเรียกว่าล)
ปลายแดนมีภูเขาล้อมตลอด ในอาณาเขตแบ่งเป็นกั้น (เมือง)
ก๊วย (อำเภอ) ก๊วยซันฮู (ซันเมือง) ฮูซันต้าคูล (แปลว่าเจ้า
พนักงานคลังมณฑล คือเมืองที่มีข้าหลวงคลังกำกับ คงจะหมาย
ความเป็นเมืองที่คลังมณฑล ด้วยแบบราชการวงษ์เซ็งมีข้าหลวงคลัง
กำกับแต่เมืองที่คลังมณฑล)

(๑) เสียมหลอ (จะหมายความว่ากรุงศรีอยุธยา)

คำคุณีมี ๕

- (๒) ค้อเล้าส์ม้า (นครราชสีมา)
- (๓) จกเข่ายี่น
- (๔) พี้ลล็ก (พิศณุโลก)
- (๕) สกก้อคท้าย (สุโขทัย)
- (๖) โกวณินพี (กำแพงเพชร)
- (๗) ท้าวหน้าวส์ (टनाวศรี)
- (๘) ท้าวพี
- (๙) ลกยี่

ฮมี ๑๔

- (๑) ไช้ณะ (ไชยนาท)
- (๒) ยี่เล้า
- (๓) ยี่ไช้ (พิไชย)
- (๔) คงยี่น (เข้าใจว่าชุมพร)
- (๕) ลูไช้ง (เข้าใจว่าหลังสวน)
- (๖) พี้ (พริบพรี คือ เพ็ชรบุรี)
- (๗) พี้ล (น่าจะเป็นวาคพรี คือ ราชบุรี)
- (๘) ไช้เอี้ย (ไชยา)
- (๙) โทเอี้ยอ
- (๑๐) กัณยี่ล (กาญจนบุรี)
- (๑๑) ลีหลวงอวก (ศรีสวัสดิ์)

(๑๒) ไซ้ย้อก (ไตรโยค)

(๑๓) พนส้วน (นครสวรรค์)

(๑๔) เจียมบนค่อซัง

กั๋วมี ๗๒ พนแผ่นดินข้างฝ่ายทิศตะวันตกเฉียงปลายดินหรือ
เฉียงเหนือมีหนกรวท กั๋วยเป็นอาณาเขตระเลียมกัก อาณาเขต
หลอชกักอยู่ฝ่ายทิศตะวันออกเฉียงหัวนอนหรือเฉียงใต้ พนแผ่นดิน
รายแลชู้มซัน

เมืองหลวงมีแปดประตู * กำแพงเมืองก่อด้วยอิฐ เลียบ
รอบกำแพงเมืองประมาณสี่ลี้เศษ ในเมืองมีคลองน้ำเล็กเรือไปมาได้
นอกเมืองข้างฝ่ายทิศตะวันตกเฉียงหัวนอนหรือเฉียงใต้ ราษฎรอยู่
หนาแน่น

กักอ้อง (พระเจ้าแผ่นดิน) อยู่ในเมืองข้างฝ่ายทิศตะวันตก
ที่อยู่สร้างเป็นเมืองเลียบรอบกำแพงประมาณสามลี้เศษ เตี้ย (พระที่นั่ง)
เขียนภาพลายทอง หลังคาเตี้ยมุงกระเบื้องทองเหลือง ซิต (ตำหนัก
แลเรือน) มุงกระเบื้องคกั๋ว เกย (ฐานบัตร) เอาคกั๋วหุ้มอิฐ
ลูกกรงเอาทองเหลืองหุ้มไม้

กักอ้องซกเสงกิมั้งไซ้เกย (พระเจ้าแผ่นดินเสด็จทำยลโต
กั๋วทรงราชยาน) บางครั้งก็ทรงช้างทมกั๋วย ลั่ว (พระกลดแลร์ม)
ทักันทำด้วยผ้าแดง

* แผนที่เมืองที่พระตำหนักสี่อันนี้เป็นแผนที่กรุงเก่า

กักต้อนหมวยต่างเตงเตี้ย (พระเจ้าแผ่นดินเสด็จออกที่ซึ่งพระ
โรงทุกเวลาเช้า) พวกขนนางอยู่ที่พนูปูพรม นั่งพับเข่าตามลำดับ
แล้ววกมือประนมขึ้นถึงศีรษะ ถวายดอกไม้สดคนละหลายช่อ มี
ภิกษุเอาขันจ้อ (หนังสือ) อ่านจนถวายด้วยเสียงอันดัง คอยกักต้อน
วันจลยแล้วจึงกลับ

เสียมหลอกก็มีขนนาง ๘ ตำแหน่ง

- (๑) อกอาอ้วาง (ชอกญา)
- (๒) อกบู๊ฉ่า (ชอกพระ)
- (๓) อกหมั่ง (ชอกเมือง)
- (๔) อกควน (ชอกชน)
- (๕) อกมุ้น (ชอกหม่น)
- (๖) ชกย่น
- (๗) ชกย่ง (ชอกพัน)
- (๘) ชกสั่ง (ชอกหลวง)
- (๙) ชกคิว

การตั้งแต่งขนนางให้เจ้าพนักงานไปเลือกเอาราษฎรตามหมู่บ้าน
มอญให้ทำกลิ้งๆ จึงให้ผู้ที่จะเป็นขนนางนำหนังสือมาถวายร้องๆ ก็สอ
ได้ ตามวิธีที่เคย แลสอได้แล้วชกครองราษฎรด้วย แม้ผู้ที่มาสอได้
ชกถูกต้อน ก็ยังให้เป็นขนนางเข้ารับราชการตามตำแหน่ง ที่
ชกไม่ถูกต้อนก็ไม่ไ้เป็นขนนาง วิธีสอได้นั้นสามปีครั้งหนึ่ง แต่

หนังสือชาวเสียมหลอกก็เขียนไปทางข้าง ค้วยไม้ไค้เล่าเรียนห่างย
(หนังสือจัน)

แต่ก็ก้อนั้นหลิวชวท (ไว้พระเกษายาว) ชกเซก (เครื่องแต่ง
พระองค์) มงกุฎทำค้วยทองคำประดับช้อยเจียร (เพ็ชรนิลจินดาที่เกิด
จากหิน) รูปคล้ายตัวหมง (หมวกยอดแหลมสำหรับนายทหารใส่
เมื่อเวลาออกรบศึก) เสี่ยงอิ (ภาษาเดียง) ยาวสามเซียร (นัยนี้๑
ถึง ๓๐ เรียกว่าเซียร) ใช้แพรตงห้าสี เขียว (ภาษาทรง) ทำค้วย
ค้ายห้าสี เอีย,บ้วย (ฉลองพระบาท ฎงพระบาท) ทำค้วยแพรตง
สีแดง

ขุนนางแลราษฎรไว้ผมยาวเกล้ามวยใช้ขนขี้กแลใช้ผ้าขาวพันคิระ
ขุนนางตำแหน่งที่ ๓ ถึงที่ ๔ ใช้หมวกทองคำประดับช้อยเจียร (พลอย)
ตำแหน่งที่ ๕ ถึงที่ ๘ ใช้หมวกทำค้วยแพรตงแลทำค้วยกำหย นุ่ง
ห่มใช้ผ้าสองชั้น รองเท้าทำค้วยหนังโค ผู้หญิงใส่ก้วย (รัดเกล้า)
ค่อนไปข้างหลัง เครื่องขี้กผมใช้เข็มเงินเข็มทอง หน้าผกแบ่ง นิ้วมือ
นี้ใส่แหวน รัดเกล้าแลแหวนของคนงนทำค้วยทองเหลือง ผ้าห่ม
ทำค้วยค้ายห้าสียกคอก ผ้านุ่งก็ทำค้วยค้ายห้าสีแต่เอาไหมทอง
ยกคอก นุ่งผ้าสูงพันคินสองสามนิ้ว ใส่รองเท้าค้วยทำค้วยหนังสี
สีแดง

ดูค้วยเทชนในเสียมหลอกก็ไม่เที่ยง พินแผ่นดินก็เขยยกและ

ชาวชนคองอยู่เรือนหอสูง (เรือนโบราณที่มีชั้นบนชั้นล่าง ชั้นบนเรียกว่าหอ) หลังคามุงด้วยไม้หมากเอาหว่ายผูก ทิมงด้วยกระเบื้องกลมเครื่องใช้ไม่มีโต๊ะ, เก้าอี้แลม้านั่ง ใช้แต่พรมกับเสื่อหว่ายขุ่นประชาชนนับถือเชกกว่า (พุทธศาสนา) ผู้ชายบวชเป็นเเง (พระภิกษุ) ผู้หญิงบวชเป็นหนี (นางชี) ไปอยู่ตามวัด ผู้ที่มยศศักดิ์แลมั่งม้นเคารพหค (นับถือพระภิกษุที่สำเร็จ) มีเงินทองงวรยก็ทำทานกงหนงด้วยไม้มีความเลียบคาย

แม้ชาวชนถึงแก่ความคาย ก็เอาน่าบวชถรอกปากแล้วจึงเขาไปฝัง ศพคนจนเขาไปทิ้งไว้ที่ฝังทะเล ในทันใดก็มีกาหม่มหนึ่งมาจิกกินขี้คเคียวหนึ่งก็สูญสิ้น ญาคัพ้องของผู้คายร้องไห้เอากะคกทิ้งลงในทะเล เรียกว่าเนยวงจ (ฝังศพกับนก) การชอชขายใช้เขียบแทนคังจ (กะแปะทองเหลือง) ขี้คไม่ใช้เขียบแล้วความใช้ก็เกิดชกชม

ขุนนางแลราษฎรที่มีเงิน จะใช้จ่ายแต่ลำพงนั้นไม้คไค ของเอาเงินส่งไปเมืองหลวงให้เจ้าพนักงานหลอมหล่อเป็นเมล็ดค เอาควาเหล็กคมีอักษรอยู่ข้างบนแล้วจึงใช้จ่ายคไค เงินร้อยคาลงคองเลยคภาชให้หลวงหกคคิง ถ้าเงินที่ใช้จ่ายไม่มีอักษรควากก็จับผู้เจ้าของเงินคงโทษว่าทำเงินปลอม จับคไคครั้งแรกคคินวมือชวา ครังสองคคินวมือชวาย ครังสามโทษคงคาย การใช้จ่ายเงินทองคคแล้วแต่ผู้หญิงค้วยผู้หญิงมีคคคญญา ผู้ชายที่เป็นสามีก็คองเชอพง

ชาวชนเลียบหลอกลมชอไม่มีคแฮ ถ้าเป็นขุนนางเรียกว่าอกม้ง (ม้งแปลว่าน้น หมายถึงความว่าออกน้น) ผู้ที่ม้งมีเรียกว่านายม้งปากจนเรียกว่าอ้ายม้ง ขนบธรรมเนียมของชาวชนน้นคองกระคัง

การรยศักสงครามข้ามแดนทางเรือ ใต้เงา (นายทหารใหญ่)
เขาเซ่งที (เครื่องราง) พันกายสำหรับป้องกันหอกทากแล้ง (จีนแปลว่า
ลูกธนู) เซ่งทีนั้นกระตักคี่คะฉี่ ว่ายิงฟันแทงไม่เป็นอันตราย

สิ่งของที่มีในประเทศ อำพันทองที่หอม ไม่หอมสีทอง ไม่หอม
สีเงิน เนื้อไม้ ไม้ฝาง ไม้แก่นคำ งาช้าง หอระตัง กระวาน
พริกไทย ใต้ขิงจอ (ผลไม้) เตียงหมุยโล้ว (น้ำลูกไม้กลั่น)
ไซรเอียเซียม (แพรมาจากเมืองพทเกต) แพรลายทอง สิ่งของ
ที่กล่าวนี้เคยเอามาถวายเป็นเครื่องบรรณาการ

ทองคำแลหีนสีต่างๆที่มีในประเทศ ทองคำก้อน ทองคำทราย
บือเจียะ (พลอยหินต่างๆ) ตะกั่วแดง

สัตว์สี่เท้า สัตว์สองเท้า สัตว์มีเกล็ด ที่มีในประเทศ แรต
ข้าง นกยูง นกแก้วห้าสี ลกยูง (เต่าหกเท้า)

ผลไม้แลต้นไม้ที่มีในประเทศ ไม้ใผ่ใหญ่ ไม้ใผ่สีสุก ไม้ใผ่
เลียง ผลทิพย์ทิ้ม แดง พัก

สิ่งของมีกลิ่นหอม กฤษณา ไม้หอม กานพลู หลอซอก
(เครื่องยา) แต่หลอซอกนี้กลิ่นหอมคล้ายกฤษณา นามประเทศ
คงจะตั้งตามชื่อของสิ่งนี้

๑ ตอนพระณาว์ด้วยสยามประเทศนี้ จีนเห็นจะเอาจดหมายเหตุบรรดามีจดไว้เรื่อง
เมืองไทยตั้งแต่เก่าที่สุดลงมาถึงเวลาที่แต่งหนังสือนี้ มาเก็บเนื้อความรวบรวมลงใน
ที่อันเดียวกัน ไม่ได้แก้ไขตัดทอนการที่เปลี่ยนแปลงในบ้านเมือง เช่นพระณาว์ไทย
ไว้ล้มขาวเกล้ามวยเป็นต้น

ว่าด้วยทางพระราชไมตรี

หนังสือเรื่องเสียมก๊ก หลอซก๊ก เป็นพระราชไมตรีกับกรุงจีน
ข้าพระพุทธเจ้า ขุนเงินอักษร (สุกใจ) แผลออกจากหนังสือคิม
เคียบชกทงจี้เล่ม ๕ หน้า ๓๔ หน้า ๓๕ หน้า ๓๖ หน้า ๓๗ หน้า ๓๘

หนังสือคิมเคียบชกทงจี้เป็นหนังสือหลวง ด้วยขนนาง ๖๖ นาย
เป็นเจ้าพนักงานเวียงหนังสือคิมเคียบชกทงจี้ เมื่อแผ่นดินเขียนหลง
ยี่ ๓๒ เคงทหาย (ตรงกับยุคจูฬศักราช ๑๑๒๘ ปี) ในราชวงษ์
เซ่งนี้ ค้อมมาถึงแผ่นดินเขียนหลงยี่ ๕๐ อักจ (ตรงกับยุคแสง
จุลศักราช ๑๓๔๗ ปี ในรัชกาลที่ ๓ กรุงรัตนโกสินทร) ขุนนางชื่อ
โหวทงฮ้อช้อฮักก (เจ้ากรมพระธาตุกษณฝ่ายขวา) กับขนนางต่ายลิ
ยี่เค่งช้อเล็กเซี่ยเหิม (ต่ายลิยี่เค่งเป็นกรมชئونอยู่ในกระทรวงเมือง)
ได้ชำระหนังสือคิมเคียบชกทงจี้อีกครั้งหนึ่ง

ครั้งสมเด็จพระร่วงรามคำแหงครองนครสุโขทัย

พระเจ้าหงวนสีใจของเต้ (ครั้งนั้นเป็นมงโกลได้อาษาสมบัติ
ในกรุงจีน เป็นประณมกรรมัตรวงษ์หงวน นามแผ่นดินเรียกว่าจี้หงวน)
แผ่นดินจี้หงวนยี่ ๓๘ หยิมโหวงวักหงวีย (ตรงกับเดิอนแปด
ยี่มเมย จุฬศักราช ๖๔๔ ปี) พระเจ้าหงวนสีใจของเต้ รับผิดชอบให้
ขนนางก้วนกุนโหวทงฮ้อช้อฮักกเป็นราชทูตไปเกลี้ยกล่อมเสียมก๊ก

๒ เมื่อครั้งราชวงษ์หงวนเป็นใหญ่ในเมืองจีน ยกกองทัพมาปราบปรามได้ทั้ง
เมืองญวนแลเมืองพม่า ส่วนเมืองไทยจั้นคงจะได้อความว่า พระเจ้าขุนรามคำแหงเข้ม
แข็งในการศึกสงคราม หังภูมิประเทศก็อยู่ห่าง จึงแต่งทูตมาเกลี้ยกล่อมให้เป็นไมตรี

แผ่นดินหงวนยท ๒๒ กัทวขหงวย (ตรงกัขณเคอน ๑๒
ขัฉลศกักราช ๒๕๑ ข) หลอชกักกัให้ราชทูตนำเควองบรรณาการ
มาถวาย ๓

แผ่นดินหงวนยท ๒๑ ซินเปาขหงวย (ตรงกัขณเคอน ๑๒
ขัฉลศกักราช ๒๕๓ ข) หลอชกักกัอองให้ราชทูตนำราชสาสน์อักษร
เขียนคัวยนำทองกัยเควองบรรณาการ คัอทองคัา งาขัาง นกกระเวียน
นกแก้วห้าสี ชนนกระเต็น นอรรมาคั อ้าพัันทอง มาถวาย

แผ่นดินหงวนยท ๓๐ กัยจัสหงวย (ตรงกัขณเคอนหกข
มเสงจุลศกักราช ๒๕๕ ข) พระเจ้าหงวนสัใจวอของเคอริยตั้งให้ราชทูตไป
ทำพระราชไมตรีคัวยพระเจ้าเสียมกัก ๔

แผ่นดินหงวนยท ๓๑ กะโหวงชัคหงวย (ตรงกัขณวันเคอนเก้า
ขัมเมยจุลศกักราช ๒๕๖ ข) ในขัณพระเจ้าหงวนสัใจวอของเคอสิวรรคค
พระเจ้าหงวนเสงจงของเคอซินเสวยราชสัมยคั แต่ขังไม่คัไปเคอขัณนาม

๓ กวระจะสังเกคัว่า ครั้งพระเจ้ารามคัาแห่งคองคองคุไซไทยนััน เสียมกักกักับ
หลอชกักกัคัขัแบคกันอขั ขัอนนัมีนัอความนัจากคุดห่อขันรอมคัาแห่งประกอบ คัวยนั
จากคุดนัขอเมอองขัันนครคุไซไทยไม่มีขัอเมอองอโยทยาเมอองละไว้แลเมอองอโนขั ขังคัอไป
ทางทวัันออก จนนัคระราชสัมา อาจะอขังมีคัผู้ปกครองเมอองละไว้เปอนอาณาจักร ๑ คั่างหาก
ขังเรอิกนัที่นัว่า “ หลอชกักกั ” แต่เปอนไมตรีคักับขัินมาคัอนแลว

๔ ตรงนัทำให้เข้าใจว่า ทูคัขัินมาคัครั้งแรกเปอนแต่มาพัังลาดเลา พัังมาทำไมตรี
กัันนัคราวนั

แผ่นดิน เลียมก๊กต้องกั้มกตั้งมาเฝ้า^๕ พระเจ้าหงวนเสงจงฮ่องเต้
รับสั่งกับเลียมก๊กต้องกั้มกตั้งว่าแม้ท่านคิดว่าเป็นไมตรีกันแล้ว ก็ควร
ให้ลูกชายหรือขุนนางมาเป็นจ่านำไว้อย่าง

แผ่นดินไต้เต็ก (นามแผ่นดินของพระเจ้าหงวนเสงจงฮ่องเต้)
ยท ๔ แก้ออกลกหงวีย (ตรงกับฉกเถียนแปดสิบชวตจุลศักราช ๖๒๒ ปี)
เลียมก๊กต้องมาเฝ้า^๖

เรื่องเลียมก๊กเป็นไมตรีกับกรุงจีน ข้าพระพุทธเจ้า ขุนเจินจัน
อักษร (สกลใจ) แผลออกจากหนังสือคิมเตียชกทงจุเล่ม ๔๐ หน้า ๕๕
หนังสือคิมเตียชกทงจุเป็นหนังสือหลวง ขุนนางวงศ์ไต้เซ่ง๖๖
คน เป็นเจ้าพนักงานเรียบเรียง เมื่อแผ่นดินเขียนหลวงยท ๓๒ เถงหาบ
(ตรงกับยุคจุลศักราช ๓๑๒๘) ๗

เลียมก๊ก

เมื่อครั้งวงศ์หงวน (ครั้งนั้นมองโกลไ้ราชสมบัติในกรุงจีน)
ในแผ่นดินพระเจ้าหงวนเสงจงฮ่องเต้ (พระเจ้าหงวนเสงจงฮ่องเต้
กระษัตริย์ ๒ วงศ์หงวนขุนครองราชสมบัติยอกย ดรงกั้มยแม

๕ ที่จีนเรียกพระนามเลียมก๊กต้อง ว่า กั้มกตั้ง จะมาแต่อะไรยังคิดไม่เห็น แต่
ศักราชนั้นตรงกับแผ่นดินพระเจ้ารามคำแหง

๖ พระเจ้ารามคำแหงเสด็จไปเมืองจีน ๒ ครั้งนี้ ที่ไปเอาเงินเข้ามาทำเครื่องถ้วย
สังกโลก

๗ ความตอนนั้นศักราชอยู่ในแผ่นดินพระเจ้ารามคำแหง เป็นแต่กั้มมาจากหนังสือ
เรื่องอื่น

จุลศักราช ๖๕๗ ชนนานนามแผ่นดินว่าเจงหวอน) เสียมก๊กให้ราชทูต
นำราชสาสนอักษรเขียนด้วยน้ำทองคำถวาย ด้วยเสียมก๊กก็มีม้า
๕๐๐๐^๗ ทำสงครามโดยสาเหตุความอาชญากรรม เลี้ยวแดง (รัฐบาล)
แต่งตั้งให้ราชทูตนำหนังสือตอบราชสาสนไปถึงเสียมก๊ก ว่ากล่าว
ประณิประณอมให้เลิกสงครามกันเสียทั้งสองฝ่าย

ในแผ่นดินไต้เต็ก (นามแผ่นดินที่เรียกเจงหวอนนั้นยกเล็ก
เมียบเขยชินตรงกษัตริย์จุลศักราช ๖๕๗ นามแผ่นดินที่เรียกไต้เต็ก
ชนานชนเมียบเตงอิว ตรงกษัตริย์จุลศักราช ๖๕๗ แผ่นดินไต้เต็ก
มี ๓๓ ปี) เสียมก๊กให้ราชทูตมาขอมา พระเจ้าหงวนเสงจงฮ่องเต้
ประทานเสือกิมหลือ (เสือกิลายทอง) ให้ไป

ครั้งแผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดี อู่ทอง

ข้าพระพุทธเจ้า ขุนเจงจันอักษร (สติใจ) เลือกคึกแปงเรื่อง
พระราชไมตรีในระหว่างกรุงสยาม กับกรุงจีนออกจากหนังสือขยับ
สัซซอตอนเหม็งซ่งอังกเลียดควน (เรื่องนานาประเทศในรัชกาล
วงษ์เหม็ง) เล่ม ๑๒๗ หน้า ๓๕ ถึงหน้า ๔๐ มีข้อความดังนี้

เสียมหลอฮกก๊ก

แผ่นดินหงษ์ปีที่ ๓ แกชช (ตรงกับจุลศักราช ๑๒๒๒) พระเจ้า
ไต้โจวฮ่องเต้ (เจหงวนเจียงไต้ราชสมบัติ เป็นพระเจ้าไต้โจวฮ่องเต้

๗ ม้าอี้อี้ก๊ก นี้ เข้าใจว่ามลายู

ปฐมภรรยา^๕ ครองราชสมบัติ^๕ ไซ้ชุน^๕ ทรงบวกลด
ศักราช^๕ ๗๓๐ ขนานนามแผ่นดินว่าหงษ์^๕ อยู่ในรัชกาล^๕ ๓๑ ปี วงษ์
เหม็ง^๕ ตั้งกรุง^๕ ที่เมือง^๕ นางกิง^๕ สมัย^๕ นี้^๕ เรียกว่า^๕ เมือง^๕ เกียง^๕ ลิง^๕ พิ^๕ แขวง
มณฑล^๕ เกียง^๕ ซู^๕) รัช^๕ สั่ง^๕ ให้^๕ หลย^๕ จง^๕ จุ่น^๕ เป็น^๕ ราช^๕ ทูต^๕ ถือน^๕ หนังสือ^๕ รัช^๕ สั่ง^๕
ไป^๕ ชวน^๕ เสียม^๕ หลอ^๕ ชก^๕ ก๊ก^๕ ให้^๕ เป็น^๕ ไม^๕ คร^๕

๕ ครึ่งแผ่นดินสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑

แผ่นดินหงษ์^๕ บที่ ๕ ชิน^๕ หาย^๕ (ทรง^๕ บ^๕ ก^๕ ญ^๕ จ^๕ ล^๕ ศ^๕ ก^๕ ราช^๕ ๗๓๓) เสียม
หลอ^๕ ชก^๕ ก^๕ ก^๕ อ^๕ ช^๕ง^๕ เซียน^๕ เลียบ^๕ ค^๕ เจียว^๕ บ^๕ เอง^๕ ย^๕ ๑๐ ให้^๕ ราช^๕ ทูต^๕ เชิญ^๕ พระ^๕ ราช^๕
สา^๕ ส^๕ น^๕ แล^๕ พ^๕ าช^๕ ้าง^๕ ก^๕ ย^๕ เค^๕ า^๕ ห^๕ ก^๕ เท^๕ แล^๕ ส^๕ ิ่ง^๕ ข^๕ อง^๕ ใน^๕ พ^๕ น^๕ ป^๕ ระ^๕ เ^๕ ต^๕ มา^๕ เจริญ^๕ ทาง^๕
พระ^๕ ราช^๕ ไม^๕ คร^๕ ี^๕ พร^๕ อ^๕ ม^๕ ก^๕ น^๕ ก^๕ ย^๕ หล^๕ ย^๕ จ^๕ ง^๕ จ^๕ ุ่น^๕ พระ^๕ เจ^๕ ้า^๕ ได้^๕ ใจ^๕ ของ^๕ เ^๕ ็^๕ รัช^๕ ส^๕ ั่ง^๕ ให้^๕
เจ้า^๕ พ^๕ น^๕ ก^๕ ำ^๕ ง^๕ ำ^๕ เ^๕ แพร^๕ ม^๕ ัน^๕ ป^๕ ระ^๕ ท^๕ ำ^๕ น^๕ ไป^๕ ให้^๕ อ^๕ ช^๕ ง^๕ ก^๕ ย^๕ ป^๕ ระ^๕ ท^๕ ำ^๕ น^๕ ฉ^๕ ำ^๕ ม^๕ ัน^๕ ให้^๕
ราช^๕ ท^๕ ู^๕ ต^๕ ำ^๕ วย^๕

ใน^๕ ข^๕ น^๕ น^๕ เสียม^๕ หลอ^๕ ชก^๕ ก^๕ ก^๕ อ^๕ ช^๕ ง^๕ ให้^๕ ราช^๕ ท^๕ ู^๕ ต^๕ ก^๕ ล^๕ ย^๕ มา^๕ ถว^๕ าย^๕ ไชย
ม^๕ ง^๕ ค^๕ ล^๕ ใน^๕ การ^๕ ช^๕ น^๕ ย^๕ ใหม่^๕ พระ^๕ เจ^๕ ้า^๕ ได้^๕ ใจ^๕ ของ^๕ เ^๕ ็^๕ รัช^๕ ส^๕ ั่ง^๕ ให้^๕ เจ้า^๕ พ^๕ น^๕ ก^๕ ำ^๕ ง^๕ ำ^๕ เ^๕
พ^๕ ง^๕ ข^๕ าว^๕ ต^๕ ำ^๕ ร^๕ เ^๕ ร^๕ อ^๕ ง^๕ ได้^๕ ราช^๕ ส^๕ ม^๕ ย^๕ ต^๕ ก^๕ ย^๕ แพร^๕ ม^๕ ัน^๕ ฉ^๕ ำ^๕ ม^๕ ัน^๕ ป^๕ ระ^๕ ท^๕ ำ^๕ น^๕ ไป^๕ ให้^๕ อ^๕ ช^๕ ง^๕

๕ ทรง^๕ มี^๕ ค^๕ ว^๕ ร^๕ ส^๕ ั่ง^๕ ถ^๕ ว่า^๕ ใน^๕ ป^๕ ล^๕ าย^๕ แผ่น^๕ ด^๕ ิน^๕ ส^๕ ม^๕ เ^๕ จ^๕ พระ^๕ ว^๕ ำ^๕ ม^๕ ำ^๕ ธิ^๕ ราช^๕ ที่ ๑ อ^๕ ู่^๕ ท^๕ อก^๕ จ^๕ ิน^๕ เ^๕ ร^๕ ิบ^๕
ป^๕ ระ^๕ เ^๕ ศ^๕ ส^๕ ท^๕ ำ^๕ ม^๕ ว่า^๕ เสียม^๕ หลอ^๕ ชก^๕ ก^๕ ก^๕ ก^๕ เหมือน^๕ หนึ่ง^๕ ว่า^๕ ได้^๕ ร^๕ วม^๕ เสียม^๕ ก^๕ ้าง^๕ หน^๕ อ^๕ ด้^๕ กับ^๕ หลอ^๕ ชก^๕
ก^๕ ก^๕ ้าง^๕ ได้^๕ เข้า^๕ เป็น^๕ อัน^๕ เด^๕ ย^๕ ัก^๕ น^๕ แ^๕ ล^๕ ้ว^๕ ตาม^๕ ที่^๕ ป^๕ ระ^๕ ก^๕ ฎ^๕ ใน^๕ หนังสื^๕ พระ^๕ ราช^๕ พ^๕ ง^๕ ข^๕ าว^๕ ต^๕ ำ^๕ ร^๕ พ^๕ ัง^๕ ร^๕ วม^๕ ก^๕ น^๕
ค^๕ ่อ^๕ ใน^๕ แผ่น^๕ ด^๕ ิน^๕ ส^๕ ม^๕ เ^๕ จ^๕ พระ^๕ บ^๕ ร^๕ ม^๕ ำ^๕ ธิ^๕ ราช^๕ ที่ ๑ บาง^๕ ที่^๕ ต^๕ ร^๕ ง^๕ นี้^๕ ผู้^๕ เช^๕ ย^๕ น^๕ จ^๕ ด^๕ หมาย^๕ เหตุ^๕ จ^๕ ิน^๕ ช^๕ น^๕ หลัง^๕
จะ^๕ เ^๕ ร^๕ ือ^๕ ร^๕ วม^๕ ก^๕ น^๕ เ^๕ ร^๕ ็^๕ ไป^๕

๑๐ คำ^๕ “เซียน^๕ เลียบ^๕ ค^๕ เจียว^๕ บ^๕ เอง^๕ ย^๕” ค^๕ เส^๕ ย^๕ ง^๕ ต^๕ ร^๕ ง^๕ กับ^๕ ส^๕ ม^๕ เ^๕ จ^๕ เจ้า^๕ พระ^๕ ย^๕ มาก^๕ กว่า^๕ คำ^๕ อ^๕ น^๕
หรือ^๕ จะ^๕ ให้^๕ ข^๕ อย^๕ ่าง^๕ ั้น^๕ ใน^๕ ส^๕ ม^๕ ย^๕ ัน^๕ ข้อ^๕ นี้^๕ รั^๕ ้^๕ ได้^๕

แผ่นดินหงษยัต ๕ หยิมจ้อ (ทรงยชวทลจคักราช ๗๓๕) ได้ยม
หลอกกัถ้องให้ราชทศพาทมึ, ชนเผือก, กบขังของในพนประเทศ
มาถวาย

แผ่นดินหงษยัต ๖ กบขัง (ทรงยชวทลจคักราช ๗๓๕) ราชทศ
ได้ยมหลอชกักนำขังของมาถวาย

ในยั้นนางเซยนเลยะชอลัง ช่งเป็นพระพนางของได้ยมหลอ
ชกักกัถ้อง ๑๑ ให้ราชทศเชิญพระราชสาสนช่งจารกถักขรในแผ่นดิน
ทของคำ กบขังของในพนประเทศมาถวายตงกง (พระมเหษี)
ตงกงไม่รับ

นางเซยนเลยะชอลัง ให้ราชทศนำขังของกบขังมาถวายอีก
พระเจ้าได้ใจของเต็กไม่ทรงรับ เป็นแต่โยวคให้เลียงไค้ระราชทศ

คร้งนั้นได้ยมหลอชกักกัถ้องไม่ปรีชาสามารถ ชาวประเทศก็
เชิญเซยนเลยะเข้าบเองยลลลลลลลลลลล ๑๒ ลขของได้ยมหลอชกัก
ถ้องชนครองราชสมบคั แล้วจทให้ราชทศมาทูลขอความเวองน กบขัง

๑๑ ที่เรียกว่า “นางเซยนเลยะชอลัง” เซยนเลยะนั้นตรงกับสมเด็จพระนางแม่ แต่
ชอลังเหลือที่จะเดา ที่ว่าเป็นพระพี่นางนั้นก็ตรงกัน แต่พระราชพงษาวดารว่าเป็นน้องนาง
คือพระราชมารดาของสมเด็จพระรามศวร

๑๒ คร้งนี้เรื่องก็ตรงกับพระราชพงษาวดาร ที่จีนเรียกว่า “เซยนเลยะเข้าบเองยลลลลลลลลลลล
ลลลลลลลลลล, นี้ ถ้าจะเดาตามเสียงที่เห็นโถสถัคือ สมเด็จพระพระยาสุรินทรภักข
แต่หมายความว่า สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑ นั้นเป็นแม่ คร้งนี้เป็นพระเจ้าลูก
ตรงตามพระราชพงษาวดาร

เอาสิ่งของในพนประเทศมาถวาย เจ้าพนักงานก็เลี้ยงควราชทูต แล
 จักสิ่งของพระราชทานคอยแทนตามธรรมเนียม

อึ่งทชนครองราชสมบัติใหม่ ให้ราชทูตเอาสิ่งของในพน
 ประเทศมาถวาย แลถวายไชยมงคลในการขึ้นมใหม่ ก็นถวาย
 แผนทเสียมพลชกกักทวย ราชทูตทมาต่างก็มีสิ่งของถวาย พระเจ้า
 ใต้ไ้วของเค้ไม่ทรงรับสิ่งของของราชทูต

แผ่นดินหงษยที่๗ กระอน (ตรงขาลรัตนจักรวาช ๗๓๖) ราชทูต
 เสียมพลชกกักทวยชชาติประนำส่งของมาถวายที่เมืองกวางตง แลบอก
 แก่เจ้าพนักงานว่า เรือบรรทกเครื่องราชบรรณาการครวณ มาถึงทเล
 อชดกลมคลื่นซัดไปถึงทเลน้ำเมืองไซ่ nang (ไหหลำ) เศษขญไ้
 เจ้าเมืองแลขนนางช่วยจึงไ้แต่ฝ่าย, ไม่ฝาง, ไม่หอม, ทเหลือลม
 คลื่นซัดไป มาถวาย

เทศาภิบาลมณฑลกวางตงคอบราชทูตว่า พระเจ้าใต้ไ้ว
 ของเค้ไม่ทรงเชื่อว่าสิ่งของทเอามาเป็นเครื่องราชบรรณาการ เพราะ
 ไม่มีพระราชสาสนกำกับมา ซึ่งราชทูตว่าเรือถลมคลื่นซัดแต่สิ่ง
 ของยังเหลืออยู่ ทรงเห็นว่าคงจะเป็นพวกพานิชเสียมพลชกกัก
 ปลอมมา มีรับสั่งไม่ให้รับเครื่องบรรณาการไว้

พระเจ้าใต้ไ้วของเค้ รับสั่งแก่จิงชู่ (ขนนางในทว่ากร
 อปราช) กับเจ้าพนักงานลย (กระทรวงแบบธรรมเนียม) ว่า เมอ
 ครั้งโบราณพวกชว (เจ้าเมืองเอก) มาเฝ้าเจียนจื่อ (พระมหา

กรรมตราวิราช) นั้น ยี่หน่งนำสิ่งของมาถวายแต่เล็กน้อยครั้งหนึ่ง
 ดงสามยี่งมสิ่งของมาถวายมาก ๆ เพราะเป็นการประชุมใหญ่
 ประเทศที่อยู่นอกเขตรหัวเมืองท่งเกานัน (หัวเมืองท่งเกานันคือ
 ลีบแปรคณฑลเดิมของประเทศจีน) สี่หน่ง (สี่หน่งนั้นสามลียี่)
 ึ่งมาเฝ้าครั้งหนึ่ง แลมีสิ่งของในประเทศมาถวายเพื่อให้เห็นว่าชอ
 สัตย์สัตริต แต่เกาหลีกกันรู้แบบธรรมเนียมมอยู่ข้างจึงอนุญาตให้
 สามยี่มาเงินกั^{๓๓} ครั้งหนึ่ง ประเทศท่งหลายที่อยู่ไกลนั้นคือเยมเสียบ
 (ประเทศจามช่า) ง้งน่าง (ญวน) ช้อเอียง (โปรตุเกศ) ซอล
 (ประเทศซอลันนี้อยู่ใกล้เคียงโปรตุเกศ เข้าใจว่าสะเปน) เอียวอว
 (ชวา) ปะหนี่ (ปัตตานี) ซ่าฟักคิ (ประเทศซามฟักคินันเคียบชวา)
 เสียบหลอชก (สยาม) จีนละ (ค้อลแวก สมยั้นจีนเวียกกิงพจาย
 ค้อกัมพชา) เคยมาถวายของเสมอ ฝ่ายเราต้องใช้จ่ายมาก ตั้งแต่
 นี้คือไปงห้ามประเทศท่งหลายเหล่านั้นเสียว่าไม่ต้องมาถวายของทุกย

๓๓ ประเพณีเงินกั หรือจ้มก้องนี้ เป็นการที่เข้าใจผิดกันในข้อสำคัญเรื่องทาง
 พระราชไมตรีในระหว่างจีนกับประเทศอื่น ไม่ใช่แต่ไทยเท่านั้น จีนตั้งประเพณีว่า ชาว
 ต่างประเทศที่ไปค้าขายเมืองจีนนั้น ต้องมีเครื่องราชบรรณาการไปถวายพระเจ้ากรุงจีน
 จึงให้ไปมาค้าขาย ต่างประเทศต้องการประโยชน์ในทางค้าขาย จึงจัดเครื่องราชบรรณา
 การไปถวายพระเจ้ากรุงจีน ถึงต่างประเทศที่มาค้าขายเมืองไทย ก็มีราชบรรณาการมา
 ถวายเช่นกัน แต่จีนตั้งลุ่มเอาว่า ประเทศที่ถวายเครื่องราชบรรณาการนั้นยอมขึ้นเมืองจีน
 เครื่องราชบรรณาการเป็นทำนองของส่วย เช่นถวายต้นไม้ทองเงิน แต่ประเพณีทั้ง๒ อย่าง
 ผิดกันมาก ว่าโดยย่อ เครื่องราชบรรณาการจ้มก้องไม่จำกัด แต่ของส่วยถวายกับต้นไม้
 ทองเงินจำกัดจะขาดไม่ได้

เพราะเป็นการลำบาก เจ้าพนักงานจึงมีราชสาสน์ไปให้ประเทศ
ทั้งหลายทราบทั่วกัน ๑๔

เมื่อมีราชสาสน์ไปห้ามแล้ว ประเทศทั้งหลายก็ยังมาถวาย
ของเสมอ ในยุคนั้นชื่อ (บุตรขุนนางผู้ใหญ่หรือบุตรเจ้าประเทศราช
ซึ่งจะไต่รับทายาทของบิดาจึงเรียกว่าสัจอ) ของของมันยังต้องซื้อเขียว
หลกหวานอื่น ๑๕ ให้ราชทูตถือหนังสือมาถวายของได้ชื่อ (พระราช
โอรส) และมีสิ่งของในพื้นประเทศมาถวาย พระเจ้าไถ่ไฉ่วของเค
รับสั่งให้เจ้าพนักงานนำราชทูตเข้าเฝ้าคางกง (พระมเหสี) แล้ว ก็ให้
เลี้ยงคราวทูต กับประทานสิ่งของตอบแทนให้ราชทูตนำกลับไปให้สัจอ
แผ่นดินหงษ์ปีที่ ๘ อิกเภา (ตรงกับจุลศักราช ๗๓๗)
ราชทูตเสียมหลกชกกักนำสิ่งของในพื้นประเทศมาถวาย แล้วสัจอ
(บุตรซึ่งจะไต่รับสัจอ) ของมันถ่ายอึ้งอึ้งเก้ว (อึ้งเก้วนั้นคือ

๑๔ จะเห็นได้ในความตอนนั้น ว่าจีนจะตั้งลุมเอามืองต่างประเทศที่เป็นไมตรี
ให้แลเห็นว่าเป็นประเทศราชขึ้นเมืองจีน ท้าไปถวายของทุกบนัน คือสิ่งถูกรมรสุม
ที่เรือมืองต่างประเทศไปค้าขายเมืองจีน ก็ส่งราชบรรณาการไปถวายพระเจ้ากรุงจีนมี
ละครึ่ง ๑ เพื่อประโยชน์แก่การค้าขาย จีนเห็นไม่ตรงกับแบบส่งส่วย จึงแก้กำหนดให้
ถวาย ๓ ปีครั้ง ๑ มิใช่เพราะความกรุณา ตั้งจะแลเห็นผลได้ในความต่อไปข้างหน้า ว่า
ประเทศเหล่านั้นก็ยังถวายปีละครึ่งเสมอ

๑๕ ที่จีนเรียก ขุมมันยังอึ้ง คือพระเจ้าสุพรรณบุรีเป็นแน่ ที่เรียก เขียวหลก
หวานอื่น นั้น ก็คือเจ้านครอินทร์ตรงกับในพระราชพงษาวดาร พระราชพงษาวดารว่า
เจ้านครอินทร์เป็นหลานเธอของสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑ ได้ความในจดหมายเหตุ
จีนแจ่มแจ้งว่า สมเด็จพระบรมราชาธิราชให้น้องยาเธอพระองค์ ๑ ทรงเมืองสุพรรณบุรี
ที่เป็นพระบิดาของเจ้านครอินทร์

องค์ที่ออกจากราชการ) ๑๖ ให้ราชทูตนำ
 ราชสาส์นกับสิ่งของในพื้นประเทศมาถวาย เจ้าพนักงานก็คอยแทนสิ่ง
 ของแลเลี้ยงดูราชทูตเหมือนกันกับราชทูตขององค์ที่อยู่ในราชสมบัติ
 แผ่นดินหงษยัต ๑๐ เตรง (ตรงกับมะเสงรัตนศักราช ๗๓๘)
 ชูมันยังขอให้ สจจ้อฮอเขียวหลกความอินมาเฝ้า ๑๗ พระเจ้าไถ่ไข้ว
 ของเค้ มีความยินดี รับสั่งให้ อึ้งไว่ล้ง (ขุนนางในกระทรวงแบบ
 ธรรมนิยม) ๑๘ ซ้อฮองหังซังเป็นเจ้าพนักงานในลี้ (กระทรวงแบบ
 ธรรมนิยม) คอยราชสาส์น กับตราไปให้ซือตวงหนึ่ง อักษร
 ในดวงตรามีว่า เสียมหลอกก้อฮองอิน (ตราของเสียมหลอกก้อฮอง)
 แลประทานเครื่องยศกับคำใช้ท่วยในระหว่างไปมาให้แก่สจจ้อเขียวหลก
 ความอิน ตั้งแต่นั้นต่อไป ก็เรียกชื่อประเทศตามอักษรในดวงตรา
 ว่าเสียมหลอกก้อ แลเคยมาถวายบรรณาการเจริญพระราชไมตรีเสมอ
 ปีละครั้งก็มี สามปีสองครั้งก็มี ครั้นพระเจ้าไถ่ไข้วของเค้จ้ทราชาการ

๑๖ ที่เรียกว่า เจ้าขยประลือกกียก เดาได้แต่ว่าเจ้าพระอะไร ต่อไปเดาไม่ถูก แต่หมาย
 ความว่า พระรามราชาที่เป็นพระราชโอรสของพระรามศวรนั้นเป็นแน่ ควรจะสังเกต
 เห็นได้อีกอย่าง ๑๖ ว่า การถวายบรรณาการพระเจ้ากรุงจีนนั้น ในประเทศอื่น ๑ เจ้านาย
 เมืองไหน ๆ จะไปถวายก็ได้ คือ พระองค์ไหนแต่งเรือไปค้าขายเมืองจีน ก็ฝากบรรณา
 การไปถวายพระเจ้ากรุงจีน ไม่เป็นบรรณาการของรัฐบาลนั้นตรงทีเดียว
 ๑๗ เจ้านครอินทรีนี้ต่อมาได้ครองราชสมบัติ ต่อแผ่นดินสมเด็จพระบรมราชา
 เพราะฉนั้น เป็นพระเจ้าแผ่นดินไทยพระองค์ที่ ๒ รองแต่พระเจ้ารามคำแหงที่ได้เสด็จไป
 เมืองจีน.

บ้านเมืองเรียบร้อยแล้ว ต่อหลายขลุ่ยมหลอกก็จึงมาเจริญทางพระราชไมตรีครั้งหนึ่ง ๓๘

แผ่นดินหงษ์ยัต ๑๖ กุ่ยหาย (ตรงขลุ่ยมหลอกครั้ง ๑๔๕) ราชทูตเสียมหลอกก็มาถวายของ พระเจ้าไถ่ใจของเค้ ประทานแพรม้วนกับเครื่องถ้วยชามให้ราชทูตเสียมหลอกนำไปให้ก๊กอึ้ง เหมือนกันกับเงินละก (ลแวก)

แผ่นดินหงษ์ยัต ๒๐ เตงเป่า (ตรงขลุ่ยมหลอกครั้ง ๑๔๘) ราชทูตเสียมหลอกนำพริกไทยหมื่นชั่ง ไม้ฝางหมื่นชั่ง (ซึ่งหนึ่งนั้นหนักสี่สิบบาท) มาถวาย พระเจ้าไถ่ใจของเค้รับสั่งให้เจ้าพนักงานเอาสิ่งของตอบแทนให้เป็นอันมาก ขณะนั้นราษฎรเมืองฮวนเจียวซื่อไม่ถูกอุบายกับสิ่งของต่าง ๆ ของพวกราชทูต ผู้รักษาเมืองหาว่าผู้ซื้อสิ่งของไว้นั้น คบคิดกันกับพวกต่างประเทศ ก็เอาตัวผู้ซื้อสิ่งของมาขังไว้จะลงโทษประทานมิให้ผู้ใดเอาเยี่ยงอย่าง ครั้นพระเจ้าไถ่ใจของเค้ทรงทราบ ก็รับสั่งแก่เจ้าพนักงานว่าราชทูตเสียมหลอกก็มาเจริญทางพระราชไมตรีต้องเดินผ่านมาทางเมืองฮวนเจียว พวกราษฎรเห็นมีสิ่งของมาขายก็ซื้อไว้ มิใช่ว่าจะคบคิดกันกับพวกต่างประเทศ ให้ปล่อยราษฎรเหล่านั้นเสีย

๑๘ ควรสังเกตความตรงนี้ บรรณาการเมืองจีนไม่ได้ตั้งเป็นกำหนดเสมอ ที่จีนว่านาน ๆ จึงไปเจริญทางพระราชไมตรีครั้ง ๑ ที่จริงแปลว่า ในตอนนั้นการค้าขายกับเมืองจีนซาไป

ครั้งแผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดี

แผ่นดินหงษ์ยบท ๒๑ โยวสิน (ทรงบ่มะโรงจุลศักราช ๗๕๐)
 ราชทูตเสียมหลอกก็นำช้างสามสิบช้าง กับคนเลี้ยงช้างหกสิบคน
 มาถวาย

แผ่นดินหงษ์ยบท ๒๒ กั (ทรงบ่มะเสงจุลศักราช ๗๕๓)
 สจ๊วตเสียมหลอกความอื่น ให้ราชทูตนำสิ่งของในพนประเทศมาถวาย
 แผ่นดินหงษ์ยบท ๒๓ แกโหว (ทรงบ่มะเมี่ยงจุลศักราช ๗๕๒)
 ราชทูตเสียมหลอกก็นำพริกไทย ไม้ฝาง ไม้หอม รวมน้ำหนัก
 แสนเจ็ดหมื่นชั่ง (ซึ่งหนักหนักสี่สิบบาท) มาถวาย

แผ่นดินหงษ์ยบท ๒๔ ชินย (ทรงบ่มะแมงจุลศักราช ๗๕๓)
 ราชทูตเสียมหลอกก็มาเจริญทางพระราชไมตรี ในบั้นชาวเจียม
 เสียม (ประเทศจามปา อยู่ตอนปากแม่น้ำโขง) แอ่งซึ่งราช
 สมยศชั่งกันแลกกัน พระเจ้าได้ใจของเตรีบสั่งไม่ให้เจ้าพนักงานรับ
 เครื่องบรรณาการนานาประเทศ

แผ่นดินหงษ์ยบท ๒๕ อิตทาย (ทรงบ่มะญจุลศักราช ๗๕๖)
 สจ๊วตเสียมหลอกความอื่น ให้ราชทูตนำราชสาสน์กับสิ่งของในพนประเทศ
 มาถวาย ในราชสาสน์มีความว่า พระบิดาสันพระชนม์ พระเจ้า
 ได้ใจของเตรี รับสั่งให้จงวาง (ขนนางในกรมชั้นที่) ให้อำมา
 นำราชสาสน์กับเครื่องสิ่งเวไปค้ำนัศพ แลยกย่องสจ๊วตเสียมหลอก
 ความอื่นเป็นอ่อง กับพระราชทานสิ่งของไปให้เป็นอันมาก

ในราชสาสน์มีความว่า ตั้งแต่เรา (พระเจ้าได้ใจของเต้) ครอบครองราชสมบัติมานี้ ได้แต่งตั้งให้ราชทูตออกไปนานาประเทศ ตามแบบธรรมเนียมวงจิว (พระเจ้าอยู่องค์เป็นปฐมภริยาของวงจิวครอบครองราชสมบัติยกเข้า ครองย์เถาะก่อนพุทธกาล ๕๗๘ ปี อยู่ในรัชกาล ๗ ปี วงจิวตั้งกรุงทเมองลกเอียง สมัยนี้เรียกเมืองไซ่นางฟู ซึ่งตั้งเป็นที่ว่าการมณฑลไซ่นาง วงจิวล้าภัย ๓๘ ภิรมย์ภิรมย์จำนวนปี ในรัชกาล ๗๗๔ ปี) ทวยวงจิวให้ราชทูตไปนานาประเทศทั่วทั้งสี่ทิศ ราชทูตวงจิวได้ไปถึงสามสิบหกประเทศ ภาษาพูดพ้องกันสามสิบเอ็ดประเทศ แต่แบบธรรมเนียมนั้นต่างกัน สมัยโน้นจึงมีประเทศใหญ่สิบแปดประเทศ ประเทศน้อยสี่สิบเก้าประเทศ มาจนวงจิว เป็นแบบธรรมเนียมตนเองมาดงยัตยัตัน

ครั้นนี้ สืบมณฑลออกกับประเทศเราที่ไม่ใกล้กัน คราวนี้ราชทูตของท่านไปถึงเราจึงทราบดีว่าเซยออง (อององค์ที่ล่วงลับ) ของท่านสิ้นพระชนม์ ขอให้อองปกครองประเทศตามประเพณีของเซยอองโดยความยุติธรรม ชุนนางแลราษฎรก็คงจะชื่นชมยินดี ยัตัน เราจักให้ชุนนางนำหนังสือยกย่องมาให้ท่าน^{๑๘} ขอให้อองปกครองประเทศอย่าให้ผิดแบบธรรมเนียม แลอย่าได้เพ็ด

๑๘ อององค์ที่ล่วงลับไปนั้น คือพระเจ้านครสุพรรณบุรีที่เป็นพระบิดาของเจ้านครอินทรา ๆ ใดครองเมืองสุพรรณบุรีคือพระบิดา ถิ่นสมด้วยพระราชพงษาวดาร แล้วจึงได้เข้ามาสวราชย์ในกรุงศรีอยุธยา ต่อแผ่นดินสมเด็จพระบรมราชาธิราช

เพลินในกามคุณ แสวงหาความสำราญประเพณีของเซบ+อง+จึงจะ
เจริญ ขอท่านได้ประพฤติตามคำของเรานี้เถิด

ครั้งแผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดีราช

แผ่นดินหงษ์ ปีที่ ๓๐ เองทว (ทรงขับลุลลศักราช ๑๕๘)
ราชทูตเสียมหลอกกมาเจริญทางพระราชไมตรี

แผ่นดินหงษ์ ปีที่ ๓๑ ไย้อิน (ทรงขับลุลลศักราช ๑๖๐ ใน
บ้านพระเจ้าโตโจ้วของเศสัวรรคต พระเจ้ากยหุยของเศศักรองราช
สมัคคีลำดับภรรยาตรีศ ๒ วงษ์เหม็ง ค้อชนบใหม่จึงขนานนามแผ่นดิน
ว่าเกียนบั้น) ราชทูตเสียมหลอกกมาเจริญทางพระราชไมตรี

แผ่นดินเกียนบั้นปีที่ ๕ หยิมโหังว (ทรงขับมะเมยลุลลศักราช ๑๖๔
ในบั้นเอียนอองราชบุตรที่ ๔ ของพระเจ้าโตโจ้วของเศศั แยังเอาราช
สมัคคีของภรรยาตรีศ ๒ วงษ์เหม็งได้ เอียนอองกชนครองราชสมัคคี
เช่นพระเจ้าเสงโง้วของเศศั ลำดับภรรยาตรีศ ๓ วงษ์เหม็ง ขนานนาม
แผ่นดินว่าอียงลิก ย้ายไปตั้งราชธานีที่เมืองบักกิง) ครั้นพระเจ้า
เสงโง้วของเศศักรองราชสมัคคีแล้ว ก็ริยสั่งแก่ขุนนางคนหนึ่ง ให้
เป็นราชทูตเชิญพระราชสาสนไปเสียมหลอกก

ครั้งแผ่นดินสมเด็จพระนครอินทราช

แผ่นดินอียงลิกปีที่ ๓ กุยบ (ทรงขับมะเมยลุลลศักราช ๑๖๕)
ราชทูตเสียมหลอกกมาเจริญทางพระราชไมตรี พระเจ้าเสงโง้วของเศศั

รับสั่งให้เจ้าพนักงานเอาตราซึ่งทำด้วยเงินชบของค่ายออกตราทำเป็นรูป
อุฐทองหนึ่ง ประทานให้ราชทูตนำไปให้กักข้อเงี้ยวหลกความขึ้น
คอดล่อทล้า

ลักทห้วย (ตรงกับเดือน ๘) พระเจ้าแสงโง้วของเต้ ทรงเพิ่ม
พระเกียรติยศพระเจ้าโตโง้วของเต้เป็นพระเจ้าโตโง้วแสงเกาของเต้ ให้
ขุนนางคนหนึ่งเป็นราชทูตเชิญพระราชสาสน์ไปถวายเสียมหลอกกข้อเงี้ยว

ไต้ยห้วย (ตรงกับเดือน ๑๐) พระเจ้าแสงโง้วของเต้ รับสั่ง
ให้เกะซอง, ซ้ออองเงะ ซินเย่น, ซ้อแสงหวิ เขาแพร่ม้วนกับสิ่งของ
ต่าง ๆ ไปถวายเสียมหลอกกข้อเงี้ยว (เกะซอง, ซินเย่น, ส่องตำแหน่ง
นี้ คือตำแหน่งขุนนางในกระทรวงชนบทรรมเนียม)

แก้ห้วย (ตรงกับเดือน ๑๑) พระเจ้าแสงโง้วของเต้ รับสั่ง
ให้จิงวาง (ขุนนางในกรมชั้นที่) ซ้อลั้งซินเชิญพระราชสาสน์กับสิ่งของ
ต่าง ๆ ไปถวายเสียมหลอกกข้อเงี้ยว ทั้งสิ่งของไปประทานให้ขุนนาง
ฝ่ายพลเรือนแลฝ่ายทหารด้วย

แผ่นดินอย่างลึกยบท ๒ กระชิน (ตรงกับวออกจุลศักราช ๗๖๒) เวือ
เสียมหลอกกถูกลมซัดไปถึงทเลหน้าเมืองฝกเกียน เจ้าพนักงานได้ส่วน
ไต่ความว่า เวือเสียมหลอกกจะไปหลิวชิวกัก (หลิวชิวกักนั้น
อยู่ใกล้เคียงยบุ่น สมัยนยบุ่นปกครอง) เจ้าพนักงานก็เก็บภาษีสินค้า
มหนึ่งลือยอกมาถงเมืองหลวง

๒๐ อ้อองคัมนี้ คือเจ้านครอินทร ตรงกับพระราชพงษาวดาร เมื่อเสวยราชย์
แล้ว จึงเรียกว่าเจ้านครอินทราชา คงจะเรียกตามพระราชสาสน์ที่มีไป แต่ในพระราช
พงษาวดารเรียกสมเด็จพระอินทราชาบ้าง สมเด็จพระนครอินทราชาบ้าง

ครั้นพระเจ้าแสงใจของแต่ทรงทราบ จึงรับสั่งว่าเสียมหลอกก
กยหลิวชิวกก็เป็นไมตรีกันก็เป็นการดีแล้ว นี่เป็นคราวเคราะห์เรื่อง
ถูกลมซัดเข้ามาในอาณาเขต ความมีความสังสารจึงระลอก ไม่ควร
เก็บภาษีสินค้าเข้ามาเป็นประโยชน์ ผู้รักษาเมืองต้องช่วยเหลือเกื้อ
หนุนซุ่มมแซมเรือแลจักเสียบงอาหารให้ คอยมีลมดีแล้ว ให้ปล่อย
เรือเสียมหลอกกไปหลิวชิวก

ในคืนนั้น เสียมหลอกกต้องไต่รัศมีครากยี่สิบของต่าง ๆ ที่พระ
เจ้าแสงใจของเค้ส่งไปถวายแล้ว ก็ให้ราชทูตมาถวายค่าน้ำข่อยคุณ
แลมสังของในพนประเทศมาถวาย พระเจ้าแสงใจของแต่ รับสั่งให้
เจ้าพนักงานเอาสิ่งของตอบแทนให้เขื่อนั้นมาก แลประทานหนังสือ
ประวัตต์ศักราชไว้ให้เรียบร้อย ราชทูตทูลขอกฎหมาย เพื่อเขาไปเป็น
แบบอย่างไว้สำหรับประเทศ พระเจ้าแสงใจของแต่ก็ทรงประทานให้^{๒๐}

เมื่อครั้งก่อนนั้น ราชทูตเจียมเสียมก (ประเทศเจียมเสียมก
นั้นใกล้เคียงกับไฮหล่า) มาเจริญทางไมตรีกลับไป เรือถูกลมซัดไป
ถึงค่ายลพพิงชัน ชาวเสียมหลอกกจับราชทูตไว้ไม่ปล่อยให้กลับไป
เจียมเสียมกของชุมชนทะเลากขมนลาเกย (ชุมชนทะเลาก, ขมนลาเกย
ทั้งสองนี้ เป็นพระเจ้าแผ่นดินเจียมเสียมก) มีราชสาสน์มาพ้อง
ว่าชาวเสียมหลอกกถือว่ามิอำนาจ จึงให้พลทหารเที่ยวล่อกัดเรือ

๒๐ เห็นได้ในหนังสือเรื่องนี้ ว่าสมเด็จพระนเรศวรมหาราชสนทนากับจีนซึ่ง
กล่าวพระเจ้าแผ่นดินสยามพระองค์อื่น

แย่งชิงเอาหนึ่งสี่ยกย่องกับดวงตราที่เทียนเดียว (เมืองสวรรค์
หมายความว่าประเทศจีน) ประทานให้ไป

พระเจ้าแสงใจของเต้ มีพระราชสาสน์ไปต่อว่าเสียมหลอ
ก๊กชื่อว่า เจียมเสี้ยก๊กอึ้งซุมนั้ตะล่า, กับมันลาเกีย เป็น
ประเทศที่เป็นไมตรีกับเราเหมือนกับท่าน ๆ ไม่ควรกระทำตามอำนาจ
จับราชทูตแลแย่งชิงเอาหนึ่งสี่ยกย่องกับดวงตราของเจียมเสี้ยก๊กไว้
แต่ความยุติธรรมของโลกนั้น ถ้าผู้ใดจะมีบุญญาธิการก็ประพฤติก
ิจการที่ดี ความพินาศจะมาถึงก็ประพฤติดูลามก เช่นกับอ้าย
โจรเหล (เจ้าประเทศญวน) จึงนานก๊กซึ่งเป็นตัวอย่างอยู่แล้ว
ขอให้ท่านจงส่งราชทูตเจียมเสี้ยก๊กกับสิ่งของที่แย่งชิงเอาไว้นั้น ไป
ให้เจียมเสี้ยก๊กอึ้งซุมนั้ตะล่า, ตั้งแต่นั้นต่อไปขอให้ประพฤติก
ตามคำตักเตือนของเรา ปรกครองขอบเขตตามสมควรอย่าให้ผิดกรรมเนียม
แลต้องมีไมตรีกับประเทศที่ใกล้เคียงกัน จึงจะอยู่เป็นสุขไปกาลนาน
เมื่อครั้งก่อน เสียมหลอ ก๊กอึ้งให้ราชทูตมาเจริญทางไมตรี
เรือถูกลมซัดไปถึงอ่าวจ้งน่าง ถูกอ้ายโจรเหล (เจ้าประเทศญวน)
ฆ่าฟันไฟรพลเสี้ยสน เหลืออยู่แต่ปะหักคนหนึ่ง ต่อไปไม่นาน กองทัพ
จ้งก๊ก (ประเทศจีน) ยกไปตั้งจ้งน่างก๊ก (ประเทศญวน) แดก จับเอา
ผู้คนกลั้มมา ปะหักก็ถูกจับมาด้วย พระเจ้าแสงใจของเต้ทรง
ส่งสารปะหักยั้งกั

แผ่นดินอึ้งลกปีที่ ๖ ไหว้ขอไยยหงวน (ตรงกับเดือน ๑๐
ขั้วจตุลศักราช ๗๗๐) พระเจ้าแสงใจของเต้ รับสั่งให้จ้งกวาง

(ขุนนางในกรมขันทิ) ซื่อเจียงโหย่งไปส่งประทัดเสียมหลอกัก กับ
 ประทานสิ่งของไปให้อ้องควัย และมีรับสั่งไปว่า ขอให้ให้อ้องซุขเลี้ยง
 ครอบครัวพวกที่ถูกอ้ายโจรเหล (เจ้าประเทศญวน) ฆ่าฟัน ออย่าให้
 ถึงแก่ความอดอยาก

จงกวาง (ขุนนางในกรมขันทิ) ซื่อเจียนหื้อ ซึ่งพระเจ้าแสง
 ใจของเต้ให้เป็นราชทูตไปเกลี้ยกล่อมนานาประเทศ (เมื่อจงกวาง
 เจียนหื้อเป็นราชทูตไปนานาประเทศนั้น ได้คุมพลทหารสองหมื่น
 เจ็ดพันแปดร้อยเศษยกไปทางเรือ ลงเรือที่อ่าวทะเลน้ำเมืองฝุกเกียน
 จำนวนเรือสำเภาทกลีบสองลำออกเรือเมื่อแผ่นดินขงลกยกที่ ๓ อิตฮัว
 ลักหง้วย (ตรงณเดือน ๘ ปีระกาจุลศักราช ๗๖๗ มีในพงษาวดารวงศ์
 เหม็งตอนประวัติขุนนาง) ได้ไปถึงเสียมหลอกักเมื่อแก้วหง้วย
 (ตรงณเดือน ๑๓ ปีชวด) เสียมหลอกักอ้อง ให้ราชทูตนำสิ่งของ
 ในพื้นประเทศมาเจริญทางไมตรีแล้วรับเสด็จการที่ท่าครั้งก่อน

แผ่นดินขงลกยกที่ ๗ กัตว (ตรงปีฉลูจุลศักราช ๗๗๑) ราชทูต
 เสียมหลอกักนำเครื่องสังเวศมาค้ำนัยพระศพนางเย็นเหี้ยวของเขา พระ
 เจ้าแสงใจของเต้ รับสั่งให้จงกวาง (ขุนนางในกรมขันทิ) นำเครื่อง
 สังเวศเข้าไปค้ำนัยพระศพ

ในระหว่างนั้น มีราษฎรทุจริตซื่อหื้อปะกวางกับพรรคพวก
 พวกกันหลยหนีไปอาไศรยอยู่กับเสียมหลอกัก ครั้นราชทูตเสียม
 หลอกักจะกลับไปประเทศ พระเจ้าแสงใจของเต้รับสั่งแก่ราชทูตว่า

ถ้าท่านกลับไปตั้งเสียมหลอกก็แล้ว จงบอกแก่จู (เจ้า) ของท่านว่า
อย่าได้คบหากับพวกทวาริตที่หนีไปเลย เสียมหลอกก็อึ่งก็ตกลงตาม
รับสั่ง จิตให้ราชทูตนำม้ากับสิ่งของในประเทศมาถวาย แลคุมตัว
หื้อประวากับพรรคพวกมาถวายด้วย พระเจ้าเสงโง้วของเต้ รับสั่ง
ให้เจียงย่งคอยราชสาสน กับคอยแทนสิ่งของให้ตามความชอบ

แผ่นดินอียังลักษณะที่ ๘ ซินเย้า (ตรงกับเกาะจุลศักราช ๗๗๓)
ราชทูตเสียมหลอกก็มาเจริญทางพระราชไมตรี

แผ่นดินอียังลักษณะที่ ๓๐ หยิมสิน (ตรงกับมะโรงจุลศักราช ๗๗๔)
พระเจ้าเสงโง้วของเต้ รับสั่งให้จิงกวาง (ขุนนางในกรมขันทู)
ชื่อหงเป้าเอาสิ่งของไปกับราชทูตเสียมหลอกก็เหมือนอันมาก เอาไป
ประทานให้ก็อึ่ง ครั้นแผ่นดินสมเด็จพระบรมราชาธิราช (สาม
พระยา) ที่ ๒

แผ่นดินอียังลักษณะที่ ๓๕ เขี่ยซิน (ตรงกับวอกจุลศักราช ๗๗๗)
อึ่งจือ (ลูกยาเธอ) เสียมหลอกก็อึ่งขอเข้าไปในผลส้มม่อล่าตะตีใน
ให้ราชทูตนำสิ่งของในพื้นที่ประเทศมาถวาย กับมีราชสาสนมาด้วย
ความว่า พระบิดาสันพระชนม์ พระเจ้าเสงโง้วของเต้ รับสั่งให้จิงกวาง
(ขุนนางในกรมขันทู) ชื่อเกวาระวัน นำเครื่องสังเวทไปกับราชทูต
ไปค้ำนัยศพลเสียมหลอกก็อึ่ง แลรับสั่งให้ขุนนางคนหนึ่ง เชิญ
พระราชสาสนไปเจริญทางพระราชไมตรีกับอึ่งจือ (ลูกยาเธอ)
เป็นกึ่งอึ่ง (เจ้าประเทศ) กับประทานแพรกิม (แพรดอก) ขาว,
แพรไล่ขาว, ไปให้ด้วย

แผ่นดินของลัทธิที่ ๑๕ เถงอิว (ตรงกับจุลศักราช ๗๗๙)
เสียมหลอกก็ขอให้ราชทูตนำสิ่งของในพื้นที่มาถวาย กับมี
ราชสาสนมาขอขบถในการที่ทรงยกย่องเป็นก๊กต้อง

แผ่นดินของลัทธิที่ ๑๖ ไบ่วชก (ตรงกับจุลศักราช ๗๘๐)
ราชทูตเสียมหลอกมาเจริญทางพระราชไมตรี

แผ่นดินของลัทธิที่ ๑๗ กัหาย (ตรงกับกญุ จุลศักราช ๗๘๑)
พระเจ้าเสงโจวของเค้ รัชสังให้จงกวาง (ขุนนางในกรมขันที้) ซือ
เอียงเมี้ยนเป็นราชทูตส่งราชทูตเสียมหลอกกลับไปประเทศ ด้วย
ชาวเสียมหลอกยกกองทัพไปตีอาณาเขตรเจียมเสียมก็ต้องมันล่าถอย
เพราะคนจริงให้ราชทูตถอยหนึ่งร้อยสี่ไปช่วยว่ากล่าวทั้งสองฝ่าย ให้
ประนีประนอมเป็นไมตรีกัน ๒๒

แผ่นดินของลัทธิที่ ๑๘ แกจ้อ (ตรงกับชวค จุลศักราช ๗๘๒)
เสียมหลอกก็ขอให้ราชทูตนำสิ่งของในพื้นที่มาถวาย แล
รัชผิตเวืองเจียมเสียมก็

แผ่นดินชวงเต็กขัท ๓ เปยโห่งว (ตรงกับมะเมียบ จุลศักราช ๗๘๘)
ชวงเต็กนั้น นามแผ่นดินพระเจ้าชวงจงของเต็กระษัศรัท & วงษเหม็ง
พระเจ้าชวงจงของเค้อยู่ในรัชกาล ๓๐ ปี) ราชทูตเสียมหลอกมา
เจริญทางพระราชไมตรี

๒๒ ในหนังสือพระราชพงษาวดารว่า สมเด็จพระบรมราชาธิราชสามพระยา ไป
ตีกรุงกัมพูชาต่อบุญ จุลศักราช ๗๕๓ ที่วัดคลองทัพไปคืออาณาเขตรจำเปรวม
ไม่มีในพระราชพงษาวดาร

แผ่นดินชวงแตกบที่ ๓ ไชยชิน (ทรงบวชก จุลศักราช ๗๙๐)
ราชทูตเสียมหลอ๊กกมาเจริญทางพระราชไมตรี

แผ่นดินชวงแตกบที่ ๘ กุ่ยทว (ทรงบวชก จุลศักราช ๗๙๕)
เสียมหลอ๊กกของชลิม่อกบไโน ๒๓ ให้ราชทูตนำส่งของในพื้นประเทศ
มาถวาย

เดิมราชทูตเสียมหลอ๊กกชื่อในชำจีระ ๒๔ จะมาเจริญทางพระราช
ไมตรีเรือถูกลมซัดเข้าไปในแม่น้ำน้ำเมืองชินเจิวแขวง เจียมเสียมก
ถูกชาวเจียมเสียมกแย่งชิงเอาสิ่งของแลจับเอาผู้คนไปตั้ง

แผ่นดินเจียทงบที่ ๑ เบยสิน (ทรงบวชก จุลศักราช ๗๙๗)
เจียทงนั้น นามแผ่นดินพระเจ้าเองจงของเต้กระษัตริย์ ๖ วงษ์เหม็ง
พระเจ้าเองจงของเต้ครองราชสมบัติ ๒ ครั้ง ครั้งที่ ๑ ครองราชสมบัติ
๗๗ ปี เบยสินทรงกบขบมะโรง ขนานนามแผ่นดินว่าเจียทง อยู่ในรัชกาล
๑๔ ปี ครั้งที่ ๒ ครองราชสมบัติขบเตงทว ทรงบวชก ขนานนามแผ่นดิน
ว่าเทียนสูนอยู่ในรัชกาล ๓๗ ปี) ในชำจีระโดยส่วนเรือพานิชมาเมือง

๒๓ ที่จีนเรียกพระนามว่า "ชลิม่อกบไโน", ดังนี้ เขาได้แต่ว่าสมเด็จพระเจ้า ๑ ต่อ
นั้นเขาไม่ถูก แต่คงหมายว่า สมเด็จพระบรมราชาธิราชสามพระยาตนเอง
๒๔ ที่ว่าราชทูตไทยชื่อ "ในชำจีระ", นี้ ขอบกลหนักหนา ด้วยในหนังสือตำนาน
แลจดหมายเหตุเก่าทางเมืองนครศรีธรรมราช มีชื่อคน ๆ หนึ่ง เรียกว่า "นายสามจอม"
ตามเรื่องว่าเป็นข้าหลวงลงไปทำการงานอะไรหลายอย่าง แลยังมีชื่อนายสามชลาอ๊กชื่อ ๑
ในกฎหมาย ที่เป็นผู้รวบรวมเรื่องราวอันเป็นมูลเหตุที่ตั้งกฎหมายบางบท ข้าพเจ้า
ตั้งมั่นว่า ชื่อนายสามจอมแลนายสามชลาอ๊ก จะเป็นชื่อตำแหน่งขุนนางในกรุงเก่าชั้น
แรกมิใช่ชื่อตัว ที่จีนเรียกว่า "ในชำจีระ" ตรงนี้ น่าจะตรงกับนายสามจอม

หลวง ถวายเรื่องราวกล่าวโทษชาวเจียมเสี้ยก๊ก ทว่าปล้นสดม
เรือบรรทุกเครื่องราชบรรณาการจับเอาผู้คนไว้

พระเจ้าเองจิงฮ่องเต้ รัชสั่งให้หาราชทูตเจียมเสี้ยก๊กมาแก้
คดีในชำระ ครั้นราชทูตเจียมเสี้ยก๊กมาเฝ้าก็ไม่ถ้อยคำโต้ตอบ
พระเจ้าเองจิงฮ่องเต้ จึงมีรัชสั่งให้เจ้าพนักงานมีหนังสือรัชสั่งให้ราชทูต
เจียมเสี้ยก๊กกลับไปให้เจียมเสี้ยก๊กฮ่อง ให้ส่งผู้คนแลสิ่งของให้ในชำระ

ในยอน เจียมเสี้ยก๊กฮ่องมีราชสาสน์มาถึงลี้บู (กระทรวง
แบบธรรมเนียม) ความว่า เมื่อยแล้วมาน ข้าพเจ้าให้ราชทูตไป
เมืองชุน เมืองตะน้อ (เมืองคานาวศรี) พวกโจรในแขวงเสียมหลอ
ก๊กจับเอาราชทูตข้าพเจ้าไว้ ต้องให้ชาวเสียมหลอ กักส่งผู้คนกักขังไว้
ให้ข้าพเจ้าก่อน ข้าพเจ้าจึงจะส่งผู้คนแลสิ่งของคืนให้เสียมหลอ

แผ่นดินเจียงบัท ๓ ไหวโห่งว (ครองข่มเมื่อยจุลศักราช ๘๐๐)
ราชทูตเสียมหลอ ก๊กมาถวายเครื่องบรรณาการ พระเจ้าเองจิงฮ่องเต้
รัชสั่งให้เจ้าพนักงานมีพระราชสาสน์ ตามข้อความในราชสาสน์เจียม
เสี้ยก๊ก ขอให้เสียมหลอ ก๊กฮ่องส่งผู้คนแลสิ่งของให้เจียมเสี้ยก๊กคืน
มอຍให้ราชทูตเสียมหลอ ก๊กนำไปถวายก๊กฮ่อง

แผ่นดินเจียงบัท ๓๑ เขยอน (ครองขาลจุลศักราช ๘๐๘)
เสียมหลอ ก๊กฮ่องซอลผลล่อมือ่นอเขายี่ล่า ให้ราชทูตนำสิ่งของใน
พื้นประเทศมาถวาย

๕ ครั้งแผ่นดินสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ

แผ่นดินแก่งไถปีที่ ๓ หยิมชิน (ตรงกับจุลศักราช ๘๓๕
 แก่งไถนั้นนามแผ่นดินพระเจ้าแก่งซองเต้ครั้งที่ ๗ วงษ์เหม็ง อยู่ใน
 รัชกาล ๑๗ ปี) ราชทูตเสียมหลอกก็มาเจริญทางพระราชไมตรี

แผ่นดินแก่งไถปีที่ ๔ กุ่ยฉิว (ตรงกับจุลศักราช ๘๓๕) พระ
 เจ้าแก่งซองเต้รับสั่งให้เกาะซอง (ขุนนางในกระทรวงแบบธรรมนิยม)
 ซื่อหลิวซึ่งเป็นราชทูตนำเครื่องส่งเว่ยไปคำนับพระศัพเสียมหลอกก็ของ
 องค์ก่อน ซึ่งมีพระนามว่าซำในผลล่อม่อล่าตะไค่ใน ก็มีพระราช
 สาสน์ไปยกย่องสั่ง (บุตรที่โตสมบัติ) บ้ายล่อลิ่งมีขุนล่า เป็นของ

แผ่นดินเทียนสุนปีที่ ๓ เคงทิว (ตรงกับจุลศักราช ๘๓๘
 เทียนสุนนั้นนามแผ่นดินพระเจ้าเองจิงซองเต้ครองราชสมบัติครั้งที่ ๒)
 ราชทูตเสียมหลอกก็มาถวายเครื่องบรรณาการ พระเจ้าเองจิงซองเต้
 ประทานแพรสายอำนาจประดับด้วยทองคำซึ่งทำเป็นลวดลาย ให้
 ราชทูตนำไปให้ก๊กของ

๒๕ ที่จีนเรียกพระนามสมเด็จพระบรมราชาธิราชสามพระยาแห่ง ๑ ว่า “ซี้ลือม้อ
 กั๊นไฉ” ต่อมาอีกแห่ง ๑ เรียกว่า “ซื่อลือล่อม่อเอะเฮะจี้ล่า” เรียกหนหลัง
 ว่า “ซำในผลล่อม่อล่าตะไค่” พอสังเกตได้ว่า เป็นพระนามพระองค์เดียวกัน มี
 คำพอเอาได้บ้าง คือ ซี้ลือ, ซี้ลือ, ซำใน ๓ คำนี้ คือสมเด็จพระแม่ ผลล่อ คือพระ
 จีล่า คือธิราช นอกจากนี้ข้าพเจ้าเอาไม่ถูก ขอตรงท่านผู้อ่านช่วยเอาด้วย ส่วนพระ
 นามพระบูรพาจารย์เรียกว่า “บ้ายล่อลิ่งมีขุนล่า” นั้น บ้ายล่อ คือใกล้กับบรม สั้ง
 มีขุนนั้น คือรามศวรเป็นแม่ ตรงกับพระราชพงษาวดารด้วย แต่คำว่า ล่า ที่อยู่ข้าง
 ท้ายจะว่า ราช ก็เห็นพอจะได้ ตรงกับคำว่า บรมรามศวรราช บางทีจะใช้พระนาม
 อย่างนี้ในราชสาสน์นอกข่าวแปลขึ้นรัชกาลไปยังเมืองจีน

แผ่นดินเทียบสนนยท ๖ หบมโหังว (ทรงขมเมยจุลคักราช ๘๒๕)
เสียมหลอชกักอองปล่านางล่อเจอะผอจ^{๒๖} ใหรราชททนนำสิ่งของในพน
ประเทศมาถวาย

แผ่นดินเสงห่วยบท ๘ ก๋ยจ (ทรงขมเมยเสง จุลคักราช ๘๓๕)
เสงห่วยนั้น นามแผ่นดินพระเจ้าเหยนจงชองเต้กัรชชวท ๘ วงษ์เหม็ง
อยู่ในรัชกาล ๒๓ ปี) ราชทตเสียมหลอชกักมาเจริญทางพระราช
ไมครแลทลว่าเครื่องยศทประทานให้ ไปแต่เมื่อแผ่นดินเทียบสนนยท ๑
นั้น ยัตนเกิดกีนตัวชาคปรุเดี่ยวแล้ว จะขอรับประทานอีกใหม่
พระเจ้าเหยนจงชองเต้กัประทานให้

แผ่นดินเสงห่วยบท ๓๑ อิตย (ทรงขมเมยแม จุลคักราช ๘๓๗)
ราชทตเสียมหลอชกักนำบรรณาการมาถวาย

แผ่นดินเสงห่วยบท ๓๖ แกจื่อ (ทรงขมชวค จุลคักราช ๘๔๒)
ราชทตเสียมหลอชกักมาถวายเครื่องบรรณาการ กลับไปประเทศ
เมื่อแผ่นดินเสงห่วยบท ๓๗ ชนทว (ทรงขมปล จุลคักราช ๘๔๓)
ครันไปตรงกลางทางกลอยลักชอเต้กชวยเต้กหญิง แลชอเกลชอท
ยังไม่ไตเสียมภษบวรจเรือไปควย ครันพระเจ้าเหยนจงชองเต้ทรง
ทราบ ถ้วยสั่งให้เจ้าพนักงานออกหมายประกาศ ห้ามปราม
ราชทูตทุก ๆ ประเทศที่เคยมาเจริญทางพระราชไมคร
เคิมมีราษฎรเมืองคินเจียวคนหนึ่งชอเจียนบั้น เป็นพานิชเรือ

๒๖ จีนเรียกพระนามสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถว่า “ปะดำ (พระ) นางล่อเจ
อะผอจ” ข้าพเจ้ายังไม่ถูก

เคยบรรทมกลิ้งไปเที่ยวขาย เรือกลมซึกไปถึงเสียมหลอกก
 ให้นับนักเลขาไครยอยู่เสียมหลอกก จนได้เป็นขุนนางตำแหน่ง
 ควนงะ^{๒๗} ยศเท่ากันยกตำแหน่งชกซอ (อู่ราช) ของเทียนเคี้ยว
 (เทียนเคี้ยวแปลว่าเมืองสวรรค์ เป็นคำของพวกจีนยกของประเทศ
 ของเขา) ให้นับนเคยเป็นราชทูตมาเจริญทางพระราชไมตรี แลเคย
 ลอยลิกซอสังของทตองห้ามกลับไป จนรู้ไปถึงนายค่านแลเจ้าเมือง

ตรงแผ่นดินสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๓

แผ่นดินแสงห้วยข^{๒๘} หยมอน (ตรงยฆาล จุลศักราช ๘๔๔)
 ล้อ (บุตรทงไกรราชสมบัติ) เสียมหลอกกของชอกกโล่งปล้าเลีย
 ควนชลาเอียวดี^{๒๙} ใหวราชทูตนำสิ่งของในพนประเทศมาถวาย กับ
 มีวาชสาสนมาว่าพระบิดาสันพระชนม์

พระเจ้าเหยนงของเค^{๓๐} รัชสังให้เกะชองชอลนเซียวกับ
 ฮินเย่น, ชอเอียวโล่ง (เกะชองง, ฮินเย่น, สองตำแหน่งนี้ คือ
 ตำแหน่งขุนนางในกระทรวงแบบธรรมเนียม) เชิญพระราชสาสนไป
 ยกย่องล้อชอกกโล่งปล้าเลียควนชลาเอียวดีเป็นอ้อง

๒๗ ตำแหน่ง "ควนงะ" ยังเดาไม่ถูกว่าจะเปนตำแหน่งขุน หรืออะไร

๒๘ ที่จีนเรียกพระนามพระยวราชว่า "กิลโล่งปล้าเลียควนชลาเอียวดี" ตรงนี้ที่
 จริงคือ กรุงพระนครหรืออยุธยา มิใช่ชอกคน แลศักราชตรงนี้เร็วไป ๖ ปี ตามพระ
 ราชพงษาวดาร สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถสวรรคตบวออก จุลศักราช ๘๕๐

ครั้งแผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒

แผ่นดินหงคยที่ ๔ ซินหยาบ (ตรงปกญ จุลศักราช ๘๕๓
หงตั้นนามแผ่นดินพระเจ้าเฮาจงชองเต้กระษัตริย์ที่ ๘ วงษ์เหม็ง อยู่ใน
รัชกาล ๑๘ ปี) ราชทูตเสียมหลอกกมาถวายเครื่องบรรณาการ

แผ่นดินหงคยที่ ๖ กุ่ยทว (ตรงขลุ จุลศักราช ๘๕๕)
ราชทูตเสียมหลอกกมาเจริญทางพระราชไมตรี

แผ่นดินหงคยที่ ๓๐ เตงจี่ (ตรงขลุ จุลศักราช ๘๕๘)
ราชทูตเสียมหลอกกมาถวายเครื่องบรรณาการ ขณะนั้น ในสถานรัย
ราชทูตนานาประเทศ ไม่มีเจ้าพนักงานแปลหนังสือเสียมหลอกก
อยู่ราชชอฉบ้ทลชอให้มีหนังสือรับสั่งไปมณฑลกวางตง ให้จึงคัก
(เทศาภิบาล) ทาคคนตรีภาษาแลหนังสือเสียมหลอกกเข้ามารัย
ราชการในเมืองหลวง พระเจ้าเฮาจงชองเต้ก็ทรงอนุญาต

แผ่นดินเจ้งเต้กยที่ ๔ กิจ (ตรงขลุ จุลศักราช ๘๕๓)
เจ้งเต้กยนั้นนามแผ่นดินพระเจ้ายงชองเต้กระษัตริย์ที่ ๓๐ วงษ์เหม็ง อยู่ใน
รัชกาล ๑๖ ปี) เรือพานิชเสียมหลอกกถูกลมซัดเข้ามาในแม่น้ำ
เมืองกวางตง ข้าหลวงกรมเจ้าท่าชอชินสวง กยเจ้าพนักงานกรม
เจ้าท่า ทวอกันระเก้บภาษีสินค้าเอาไว้เป็นค่าใช้สอยในฝ่ายทหาร
ครั้นพระเจ้ายงชองเต้ทรงทราบ ก็รับสั่งให้เจ้าพนักงานมีหนังสือ
รับสั่งไปค้ยชินสวงว่ากระทำการผิด แลให้ย้ายชินสวงไปอยู่
เมืองน่างกิง

แผ่นดินเฝ้าเจ้านายที่ ๓๐ อิศหาย (ทรงยกญ จุลศักราช ๘๗๗)
 ราชทูตเสียมหลอกก นำราชสาสนซึ่งเขียนอักษรในแผ่นดินทองคำ
 กับสิ่งของในพนประเทศมาถวาย ขณะนั้นในสถานรัชราชทคนานา
 ประเทศไม่มีเจ้าพนักงานแปลหนังสือเสียมหลอกก อดีราชขอเลขงู
 (อดีราชเลขงูคนนั้นในหนังสือแจ้งเต็กอิวงหน้าเรียกว่าเนยถ) ทูลขอ
 เลือกราชเลขงูคนนั้นมาด้วยราชทูตไว้สัก คนหนึ่งหรือสองคน
 เพื่อจะให้ไปครุโรงเรียนสอนหนังสือเสียมหลอกก พระเจ้าบุยง
 ของเท็กซทรงอนุญาต

แผ่นดินเฝ้าเจ้านายที่ ๓๑ หยมิหังว (ทรงยกญ เมย์ จุลศักราช ๘๘๔)
 เฝ้าเจ้านั้น นามแผ่นดินพระเจ้าสังของเตกกระษัตริย์ ๑๓ วงษ์หนึ่ง
 อยู่ในรัชกาล ๔๕ ปี) เวธพานิชเสียมหลอกกกับเรือพานิชเจียมเสียมก
 มาจอดอยู่ในแม่น้ำเมืองกวางตง ข้าหลวงกรมเจ้าท่าชองวอชิงปล้อย
 ให้ข่าวไปพร้อมข้อสั่งของที่ยังไม่เสียมภาษ ครั้นพระเจ้าสังของเตกทรง
 ทราบก็รับสั่งให้เจ้าพนักงานประหารชีวิตจริงวอชิงตามกฎหมาย

แผ่นดินเฝ้าเจ้านายที่ ๓๒ เมยซุค (ทรงยกญ จุลศักราช ๘๘๘)
 ราชทูตเสียมหลอกกมาเจริญทางพระราชไมตรี

ครั้งแผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ

แผ่นดินเฝ้าเจ้านายที่ ๓๓ กุ่ยทิว (ทรงยกญ จุลศักราช ๘๙๕)
 เสียมหลอกกถืออง ให้ราชทูคนำช่างเผือกกับสิ่งของในพนประเทศจะ
 มาถวาย ครั้นมาถึงกลางทางช่างเผือกนั้นตายเสีย ราชทูตก็เอา

เพื่อรพลอยประทัยงาข้างเผือกใส่ถาดทองคำ พร้อมกับหางข้างเผือก
มาถวายพระเจ้าสังข์ของเคยกินก็ทรงเห็นว่ามีความตั้งใจจริง จึงรับสั่ง
ให้เจ้าพนักงานเอาสิ่งของทอเยแทนให้เป็นอันมาก

แผ่นดินเกิดเจียงยท ๓๗ โย้วโห่งว (ทรงบ่มะเมียบ รุค
คักวราช ๕๒๐) ราชทูตเสียมหลอ๊กกมาเจริญทางพระราชไมตรี

แผ่นดินเกิดเจียงยท ๓๘ กบย (ทรงบ่มะแม รุคคักวราช ๕๒๑)
ราชทูตเสียมหลอ๊กกมาเจริญทางพระราชไมตรี

แผ่นดินเกิดเจียงยท ๓๙ แกกชิน (ทรงบ่วอก รุคคักวราช ๕๒๒)
ราชทูตเสียมหลอ๊กกมาเจริญทางพระราชไมตรี

ในระหว่างแผ่นดินโล่งแข่ง (โล่งแข่งนั้นนามแผ่นดินพระเจ้า
มกจงของเคกวะษัตร์ท ๓๒ วงษ์เหม็ง พระเจ้ามกจงของเคกครองราช
สมัยคัยเตงเป่า ทรงบู่เกาะ รุคคักวราช ๕๒๕ อยู่ในรัชกาล ๖ ปี)
ชาวคองมั่งจว๊กก (มอญ) ซึ่งอยู่ใกล้เคียงกันกับเสียมหลอ๊กก มา
ขอขัตร์เสียมหลอ๊กกอั้งคู้ไม่ให้ ชาวคองมั่งจว๊กกโกรธขกกกองทัพ
มาตเสียมหลอ๊กกแตก กักอั้งคู้พระส้อสันพระชนม สัจจอ (บุครท
จะไ้รับราชสมบัต คื่อ พระวามะศวร) ถูกชาวคองมั่งจว๊กกจับเอาไป
แลเก็บขบิธาตวงตราขังเคยขเดียว (เมืองสววรรค หมายความว่า
ประเทศจีน) ให้ไปค้วย

ครันฉื่อจ้อ (บุครท ๒ คื่อ สมเด็จพระมหินทวธิราช) ของ
เสียมหลอ๊กกอั้งคู้นครองราชสมบัต ก็ให้ราชทูตนำสิ่งของในพน

ประเทศมาดวาย เมื่อแผ่นดินยวนและยท ๑ กุ่ยฮิว (ทรงยระกา
 จลคักวาช ๘๓๕ บัวยและนันามแผ่นดินพระเจ้าสินจงของเต้กระษัตริ
 ๓๓ วงษ์เหม็ง อยู่ในรัชกาล ๔๗ ย) มีราชสาสนมาขอความยก
 ย่องกับยวงทว พระเจ้าสินจงของเต้ก็ประทานให้ ๒๘

ตรงแผ่นดินสมเด็จพระนเรศวร

แต่นั้นต่อไป ชาวตงมั่งจวกัก (มอญ) ยกกองทัพมาย้าย
 เสมอ สือออง (เจ้าองค์ทสมย์) ก็มีความมุ่งหมายจะแก้แค้น
 ไม่ช้านานพวกข้าศึกยกกองทัพมาอีก สืออองก็กระเตรียมพลทหาร
 ยกออกต่อสู้โดยความสามารถ ก็พวกข้าศึกพ่ายแพ้มาลุดตงมั่ง
 จวกักอองตาย ๓๐ พวกข้าศึกก็แตกหนีกลับไป เลียมหลอกัก
 มีอำนาจมาแต่ครั้งนั้น ก็เลยยกกองทัพไปตีจินละกัก (เมืองลแวก)
 แดก จินละกักอองก็ยอมเป็นเมืองขึ้น ตั้งแต่นั้นต่อไป ชาวเลียม
 หลอกักยกกองทัพไปเที่ยวทำสงครามทุก ๆ ปี จนมีอำนาจแผ่ไพศาล
 ไปตลอดถึงประเทศทโกลเคียง

แผ่นดินยวนและยท ๖ โมวฮิน (ทรงยขาลจุลคักวาช ๘๕๐)
 เลียมหลอกักอองให้ราชทูตนำสิ่งของในพื้นประเทศมาดวาย

๒๘ ครั้นจึงหมายเหตุขึ้นเห็นจะผิด ลำคัญสมเด็จพระนเรศวรมหาราชว่าเปนพระ
 องค์เดียวกับสมเด็จพระนรินทรธิราช

๓๐ กัอยู่ที่สมเด็จพระนเรศวรชนข้างชนะพระมหาอุปราช

แผ่นดินขวันและปีที่ ๒๐ หยิมสิน (ทรงข้มะโรงจุลศักราช ๙๕๔)
 ชาวเขะข่าน (ขยัน) ยกกองทัพไปตีเคียวเซี่ยน (เกาหลี่) ในขัน
 นั้นเสียมหลอกลงข้อให้ราชทูตนำสิ่งของในพันประเทศมาถวาย ก็มี
 ราชสาสน์มาว่า จะขอยกกองทัพลอยไปตีเขะข่านถัก (ประเทศขยัน)
 ตักกำลังคอนหลังชาวเขะข่านเสียม พระเจ้าสินจงของเต๋วยสั่งให้ขุนนาง
 ผู้ใหญ่ห้าร้อยคน ขณะนั้นจึงคัก (ขุนนางในที่ว่าการอปรวาช) ชื่อเซ็กเซง
 เห็นตามข้อความในราชสาสน์ทมี่มา แต่เสียงกวางจงตัก (เทศา
 ภิบาลลำเว้ราชการสองมณฑล คือมณฑลกวางตงกับมณฑลกวางช้)
 ชื่อเซียวเง่น มีหนังสือบอกมายังเมืองหลวงว่า ขอดอย่าไคยอมให้
 ชาวเสียมหลอกลงยกกองทัพไปเป็นอันขาด พระเจ้าสินจงของเต๋วยทรง
 เห็นด้วยก็ไคยอม ^{๓๑}

ตรงแผ่นดินสมเด็จพระเอกาทศรถ

แผ่นดินขวันและปีที่ ๓๘ ซินหาย (ทรงข้มะโรงจุลศักราช ๙๗๓)
 ราชทูตเสียมหลอกลงมาเจริญทางพระราชไมตรี

แผ่นดินขวันและปีที่ ๔๕ เคงจ (ทรงข้มะโรงจุลศักราช ๙๗๙)
 ราชทูตเสียมหลอกลงมาเจริญทางพระราชไมตรี

แผ่นดินขวันและปีที่ ๔๗ กีบ (ทรงข้มะโรงจุลศักราช ๙๘๑)
 ราชทูตเสียมหลอกลงมาเจริญทางพระราชไมตรี

^{๓๑} ความตรงนที่ปรากฏว่า สมเด็จพระนเรศวรรับจะยกกองทัพไทยไปตีเมือง
 ขันช่วยจีน ปลายหน้า

ทรงในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม

แผ่นดิน^๔ เกษนศ^๕บ^๖ท^๗ ๓ กุ^๘ย^๙ห^{๑๐}ย (ทรง^{๑๑}ย^{๑๒}ภ^{๑๓}ญ^{๑๔}จุ^{๑๕}ล^{๑๖}ค^{๑๗}ก^{๑๘}ร^{๑๙}า^{๒๐}ช ๑๑๕
 เกษ^{๒๑}น^{๒๒}ศ^{๒๓}บ^{๒๔}น^{๒๕}า^{๒๖}ม^{๒๗}แผ่นดิน^{๒๘}พระ^{๒๙}เจ้า^{๓๐}ซ^{๓๑}ง^{๓๒}ของ^{๓๓}เศ^{๓๔}ก^{๓๕}ระ^{๓๖}ษ^{๓๗}ี^{๓๘}ท^{๓๙}ร^{๔๐}ท^{๔๑} ๑๕ วง^{๔๒}ษ์^{๔๓}เห^{๔๔}ม^{๔๕}ึง^{๔๖} อยู่^{๔๗}ใน^{๔๘}
 รัช^{๔๙}กา^{๕๐}ล ๑๖ ปี) ราช^{๕๑}ทุ^{๕๒}ค^{๕๓}เส^{๕๔}ย^{๕๕}ม^{๕๖}ห^{๕๗}ล^{๕๘}อ^{๕๙}ก^{๖๐}ก^{๖๑}มา^{๖๒}เว^{๖๓}ริ^{๖๔}ญ^{๖๕}า^{๖๖}ง^{๖๗}พระ^{๖๘}ร^{๖๙}า^{๗๐}ช^{๗๑}ไม^{๗๒}ค^{๗๓}รี

ทรงในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง

แผ่นดิน^๑ ชง^๒เง^๓ง^๔บ^๕ท^๖ ๗ ก^๘ระ^๙ช^{๑๐}ท^{๑๑} (ทรง^{๑๒}ย^{๑๓}ภ^{๑๔}ญ^{๑๕}จุ^{๑๖}ล^{๑๗}ค^{๑๘}ก^{๑๙}ร^{๒๐}า^{๒๑}ช ๑๑๖ ชง^{๒๒}เง^{๒๓}
 น^{๒๔}ั้น^{๒๕}า^{๒๖}ม^{๒๗}แผ่นดิน^{๒๘}พระ^{๒๙}เจ้า^{๓๐}จ^{๓๑}าง^{๓๒}เล^{๓๓}ย^{๓๔}ค^{๓๕}ช^{๓๖}อง^{๓๗}เศ^{๓๘}ก^{๓๙}ระ^{๔๐}ษ^{๔๑}ี^{๔๒}ท^{๔๓}ร^{๔๔}ท^{๔๕} ๑๖ วง^{๔๖}ษ์^{๔๗}เห^{๔๘}ม^{๔๙}ึง^{๕๐} อยู่^{๕๑}ใน^{๕๒}
 รัช^{๕๓}กา^{๕๔}ล ๑๗ ปี วง^{๕๕}ษ์^{๕๖}เห^{๕๗}ม^{๕๘}ึง^{๕๙}ล^{๖๐}ำ^{๖๑}ค^{๖๒}ย^{๖๓} ๑๖ ก^{๖๔}ระ^{๖๕}ษ^{๖๖}ี^{๖๗}ท^{๖๘}ร^{๖๙} จ^{๗๐}ำ^{๗๑}น^{๗๒}ว^{๗๓}น^{๗๔}ย^{๗๕}ใน^{๗๖}รัช^{๗๗}กา^{๗๘}ล ๒๗๗ ปี
 ค^{๗๙}อ^{๘๐}วง^{๘๑}ษ์^{๘๒}เห^{๘๓}ม^{๘๔}ึง^{๘๕}ไ^{๘๖}ย^{๘๗}น^{๘๘}ั้น^{๘๙} ค^{๙๐}ือ^{๙๑}วง^{๙๒}ษ์^{๙๓}เซ^{๙๔}ง^{๙๕}ใน^{๙๖}ย^{๙๗}ศ^{๙๘}บ^{๙๙}น^{๑๐๐}ั้น^{๑๐๑}) ราช^{๑๐๒}ทุ^{๑๐๓}ค^{๑๐๔}เส^{๑๐๕}ย^{๑๐๖}ม^{๑๐๗}ห^{๑๐๘}ล^{๑๐๙}อ^{๑๑๐}ก^{๑๑๑}
 มา^{๑๑๒}เว^{๑๑๓}ริ^{๑๑๔}ญ^{๑๑๕}า^{๑๑๖}ง^{๑๑๗}พระ^{๑๑๘}ร^{๑๑๙}า^{๑๒๐}ช^{๑๒๑}ไม^{๑๒๒}ค^{๑๒๓}รี

แผ่นดิน^๑ ชง^๒เง^๓ง^๔บ^๕ท^๖ ๘ อ^๗ิต^๘ห^๙าย (ทรง^{๑๐}ย^{๑๑}ภ^{๑๒}ญ^{๑๓}จุ^{๑๔}ล^{๑๕}ค^{๑๖}ก^{๑๗}ร^{๑๘}า^{๑๙}ช ๑๑๗)
 ราช^{๒๐}ทุ^{๒๑}ค^{๒๒}เส^{๒๓}ย^{๒๔}ม^{๒๕}ห^{๒๖}ล^{๒๗}อ^{๒๘}ก^{๒๙}ก^{๓๐}มา^{๓๑}เว^{๓๒}ริ^{๓๓}ญ^{๓๔}า^{๓๕}ง^{๓๖}พระ^{๓๗}ร^{๓๘}า^{๓๙}ช^{๔๐}ไม^{๔๑}ค^{๔๒}รี

แผ่นดิน^๑ ชง^๒เง^๓ง^๔บ^๕ท^๖ ๙ เบ^๗ย^๘จ^๙อ (ทรง^{๑๐}ย^{๑๑}ช^{๑๒}ว^{๑๓}ค^{๑๔} จ^{๑๕}ุล^{๑๖}ค^{๑๗}ก^{๑๘}ร^{๑๙}า^{๒๐}ช ๑๑๘)
 ราช^{๒๑}ทุ^{๒๒}ค^{๒๓}เส^{๒๔}ย^{๒๕}ม^{๒๖}ห^{๒๗}ล^{๒๘}อ^{๒๙}ก^{๓๐}ก^{๓๑}มา^{๓๒}เว^{๓๓}ริ^{๓๔}ญ^{๓๕}า^{๓๖}ง^{๓๗}พระ^{๓๘}ร^{๓๙}า^{๔๐}ช^{๔๑}ไม^{๔๒}ค^{๔๓}รี

แผ่นดิน^๑ ชง^๒เง^๓ง^๔บ^๕ท^๖ ๑๐ ก^๗ุ^๘ย^๙บ^{๑๐} (ทรง^{๑๑}ย^{๑๒}ม^{๑๓}ระ^{๑๔}แม^{๑๕} จ^{๑๖}ุล^{๑๗}ค^{๑๘}ก^{๑๙}ร^{๒๐}า^{๒๑}ช ๑๑๙)
 ราช^{๒๒}ทุ^{๒๓}ค^{๒๔}เส^{๒๕}ย^{๒๖}ม^{๒๗}ห^{๒๘}ล^{๒๙}อ^{๓๐}ก^{๓๑}ก^{๓๒}มา^{๓๓}เว^{๓๔}ริ^{๓๕}ญ^{๓๖}า^{๓๗}ง^{๓๘}พระ^{๓๙}ร^{๔๐}า^{๔๑}ช^{๔๒}ไม^{๔๓}ค^{๔๔}รี แต่^{๔๕}ใน^{๔๖}เส^{๔๗}ย^{๔๘}ม^{๔๙}ห^{๕๐}ล^{๕๑}อ^{๕๒}ก^{๕๓}

นั้นชาวประเทศสร้างศาลขามยี่งอทำรูปจิ้งจอกวาง (ขุนนางในกรมขันท) ขอเจียนหรือไวสีกการบชา ๓๒

แผ่นดินสันตยท ๗ หยิมสันจยบงวย (ตรงณเคื่อนยข่มะโรง จุลศักราช ๑๐๑๔ ปี) เสียมหลอกกักอ้องให้ราชทูตนำเครื่องบรรณาการ มาถวาย ขอเปลี่ยนครา พระเจ้าสัวใจเจียงของเตรบสงให้เจาพนักงาน เปลี่ยนให้ตามประสงค์ ตั้งแต่นั้นก็ส่งเครื่องบรรณาการมาเสมอ ๓๓

ตรงในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

แผ่นดินมังขยท ๓ กระสินชกขวย (ตรงณเคื่อนเกาย่มะโรง จุลศักราช ๑๐๒๖ ปี) ขุนนางเ่งหล้าอ้องขอเสียงคอกชี่ ทูลพระเจ้า เสียวใจหยินของเตว่าเสียมหลอกกักอ้องให้ราชทูตเอาของกำนันมาให้ แต่หาได้รัยไว้ไม่ แลขออนุญาตว่าแต่นี้ต่อไปห้ามไม่ให้ผู้ใดรัย ของกำนันต่างประเทศ พระเจ้าเสียวใจหยินของเตก็อนุญาต พวก ขุนนางเบี่ยนพวน (ขุนนางรักษาปลายเขตรแคน) ตกขู (เทศาภิบาลแลปลัดเทศา) ก็ประพฤติตามรัยสั่ง

๓๒ ที่ชาวต่างประเทศสร้างศาลทำรูปจิ้งจอกวางไว้บูชาในเมืองไทย น่าจะเป็นศาลเจ้าจีนอะไรแห่ง ๑ คูไม่มีเค้าเงื่อนอย่างอื่น

๓๓ ปรากฏตรงนี้ว่า การที่ไปมากับเมืองจีนห่างไปเสียดราว ๑ พังมาจับสนิท ขึ้นอีกเมื่อในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ความข้อนี้สมกับจดหมายเหตุฝรั่งตั้ง แต่แผ่นดินสมเด็จพระเอกาทศรถตลอดมาจนแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ฝรั่งไปมาค้าขายทางเมืองจีนตก ด้วยไปตุ่เกตไปทำหยาบคายร้ายแรงให้จีนเกลียดฝรั่งทั่วไป ฝรั่งต้องมาอาศัยไทยเป็นนายหน้าพาไปค้าขายเมืองจีนแลย่นัน ด้วย

แผ่นดินหงษ์ยบท ๕ อติจจัยอติงวย (ทรงณเคื่อนอ้ายยมะเสง
 รุลคักวราช ๑๐๒๗ ปี) เสียมหลอกกักอองเขียนเลียบคพระละเจียวกู่โล่ง
 พระละมาผู้ลคควนส์เอียวอ้าพอขาย (สมเด็จพระเจ้ากรุงพระมหานคร
 ศรีอยุธยาผู้ใหญ่) ให้ขุนนางควนส์สิ่งลาเป้ใหม่คี่ (ออกขุนคี่วิ
 ราชไมตรี) เช่นราชทคนำราชสาสนซึ่งเขียนอักษรในแผ่นดินทองคำ
 กับเครื่องบรรณาการลงเรือข้ามทะเลมาถวาย ราชสาสนมีความว่า
 เสียมหลอกกักอองเขียนเลียบคพระละเจียวกู่โล่งพระละมาผู้ลค
 ควนส์เอียวอ้าพอขาย ขอดถวายค่านับทูลไค้เซงของเค้ภระมัตรวงคี่
 ใหม่ซึ่งขึ้นค่างโลก อานภาพแผ่ไพศาลประหนึ่งพระอาทิตย์ส่อง
 อยู่กลางอากาศ ต่างประเทศทั้งสี่ทิศก็สยดสยของขอพึ่งบุญบารมี ขอ
 ความทไค้ส่งสื่อนหมั้นประเทศก็ขอบคุณ ข้าพเจ้าผู้เป็นเจ้ายประเทศนัขอ
 ขอบคุณเทียบเคียง (เมืองพว) ประหนึ่งนำทประพรมรฤกอยู่ในใจ
 เสมอทุกเวลามีไค้ขาด บัดนี้ตั้งใจให้ราชทคมาถวายเครื่องบรรณาการ
 โดยความเคารพนับถือด้วยมิไค้หมายแลกลเปลี่ยนแปลงสิ่งของทคอบแทน
 จึงแต่งให้ราชทคออกควนส์สิ่งลาเป้ใหม่คี่ (ออกขุนคี่วิราชไมตรี
 ราชทค) อุปทูตออกควนส์คิมุคชิวคี่ (ออกขุนสมุทวาท) คิวทูต
 ออกควนส์เซียวเอาะอิวิคี่ (ออกขุนคี่สุภวาท) โฉ่งสี (ล้ำม)
 สี่เกียตเค้เค้น กับขุนนางอีกหลายนาย ลงเรือข้ามทะเลนำราชสาสน
 ซึ่งเขียนอักษรในแผ่นดินทองคำ กับค่าแปลเป็นภาษารจีน กับสิ่งของ
 ในพื้นประเทศมาก่วงแซ้ (มณฑลทลวงกิ่ง) ขุนนางเจ้าพนักงาน

นำราชทูตกลับส่งของมาถวายณเกษไชโย (กรุงขุขันธ์) ถวายความ
เคารพโดยความตั้งใจ ตามตำแหน่งประเทศที่อยู่ไกล แล้วแต่
จะโปรด ข้าพเจ้าผู้น้อยย่นยอนย่นเสียด (เจ้าฟ้า) ขอเทศานภาพ
เป็นที่พึงทักขวย จึงได้มีราชสาสน์มาทูลให้ทรงทราบ^{๓๔}

พระเจ้าเสียดไชยหิวนของเศวตสังให้เจ้าพนักงานเอาสิ่งของคอบ
แทนให้ตามธรรมเนียม

แผ่นดินมังคัลย ๗ ไชยชินจียอติงววย (ตรวจณเดือนอ้ายขวอก
จุลศักราช ๓๐๓๐ บ) ได้เสียมหลอกก้องให้ราชทูตออกควนสี่สิ่งลาเย
ใหม่คัล นำเครื่องบรรณาการมาถวาย

ขณะนั้นขุนนางผู้ใหญ่หารือกันว่า ได้เสียมหลอกก้องเครื่อง
บรรณาการมาไม่ถูกต้องเหมือนทุกครั้ง ต้องสั่งว่าคราวหลังจะมา
ส่งเครื่องบรรณาการ ให้เอาสิ่งของมาใช้คราวนี้ด้วย^{๓๕}

^{๓๔} ความที่กล่าวตรงนี้ นำเข้าใจว่า พระราชสาสน์ไทยมีไปแต่ก่อนเป็นภาษาไทย
ไปแปลที่เมืองจีน พึ่งทำสำเนาตัวแปลเป็นภาษาจีนส่งไปจากเมืองไทยในชั้นแผ่นดิน
สมเด็จพระนารายณ์มหาราช แต่ที่จริงเชื่อได้ว่า ไม่มีไทยที่รู้ภาษาจีนพอจะแต่งหนังสือ
จีนได้ ในครั้งนั้น ต้องวานเจ๊กแต่ง เจ๊กจะแต่งว่าอะไรไทยก็ไม่รู้ เพราะฉะนั้น พระราช
สาสน์ที่ไทยมีไปเมืองจีน จะเป็นในชั้นแรกเมื่อจีนเอาไปแปลในเมืองจีนก็ดี ที่จีนแต่ง
ไว้ในเมืองไทยก็ดี จึงพินอบพิเทาอ่อนน้อมตามอัชฌาไศรยของจีนผู้แต่ง เรื่องนี้
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชนิพนธ์บันไไว้มาก แจงอยู่ในหนังสือ
ประชุมพระบรมราชาธิบายที่พิมพ์แล้วหน้า ๕๗

^{๓๕} จะเห็นได้ตรงนี้ว่า ของบรรณาการที่ไทยส่งหมายเพียงเป็นของเจริญพระราช
ไมตรี ข้างจีนพยายามจะให้ไปของส่วยอย่างเมืองประเทศราช

ในทันใดนั้นขุนนางผู้ใหญ่ได้รับสั่งพระเจ้าเสียบใจวหยินของเค้าว่า
เสียมหลอกรักของเป็นประเทศน้อย เครื่องบรรณาการที่เคยเอามาส่ง
ครั้งก่อน ๆ เอามาจากประเทศอื่นก็มี เพราะถนนจึงควรวนไม่ถกต้อง
แม้ว่าเครื่องบรรณาการที่เอามาควรวนจะขาดสิ่งใด ก็อย่าให้เอามา
ใช้อีกเลย แต่นั่นคือให้เอาแต่สิ่งของในประเทศมาเป็นเครื่อง
บรรณาการก็ได้

แผ่นดินซ่งฮงปีที่ ๑๓ หยิมจ้อซางววย (ทรงณเดือนห้าขงวค
จุลศักราช ๑๐๓๔ ปี) เสียมหลอกรักของให้ราชทูตนำเครื่องบรรณาการ
มาถวาย ขุนนางเจ้าพนักงานรับ ๆ สั่งพระเจ้าเสียบใจวหยินของเค้าว่า
ราชทูตเสียมหลอกรัก มีสินค้าจะเอามาขายณะเกษะชอกก็ตัดแล้วแต่เขาจะ
เอามา หรือเขาจะขายที่เมืองกวางตง ก็ให้ตกยจิดขุนนางเป็นผู้ค
แลด้วย

แผ่นดินซ่งฮงปีที่ ๑๒ ก้วยทวยงววย (ทรงณเดือนสี่ขงล
จุลศักราช ๑๐๓๕ ปี) ควนสั้งลาเยใหม่คัลลาชทตเสียมหลอกรัก
นำเครื่องบรรณาการมาถวาย สั้งววย (ทรงณเดือนหกในปีขงล)
พระเจ้าเสียบใจวหยินของเค้ายก้องเซียนเสียดพระละเจียวกัโลงพระละมาชู้
ลกควนสั้งเอวยรีย่าพอยเป็นเสียมหลอกรักของ ประทานตราทำด้วย
เงินกัยหนัรล้อยก้องให้ถักควนสั้งลาเยใหม่คัลลันากลับไป

ข้อความในคำยก้องนี้ว่า อ้องมาเคารพขอให้ความคช
ยวิบุรณัฏฐเกิด ท้วยธรรมเนียมโยราณเจ้าประเทศน้อยค้องเคารพ
เจ้าประเทศใหญ่กามาที่ผู้ใหญกับผู้น้อย เราผู้เป็นเจ้าประเทศใหญ่ก็

เมื่อครั้งก่อน ๆ เรือเครื่องบรรณาการจ้วงเอียบ (ต่างประเทศ) มาถึงแขวงมณฑลกว๋างตง เจ้าพนักงานรักษาน้ำตกตรวจตลกต้อง แล้วก็ปล่อยให้เรือเข้าจอดในลำแม่น้ำ ส่งเครื่องบรรณาการขึ้นไป เมืองหลวง แต่สินค้าขนเข้าไว้ในตกได้บุญแจกคอบหนึ่งส้อยออกลิ้ม (กระทรวงชนบทธรรมเนียม) มาถึงจึงอนุญาตให้จำหน่าย สินค้า ก็เยอเยอเสียมาก

แผ่นดินชิงซิปท ๒๓ กระจอดก่งววย (ตรวจเดือนแปดคยชวด จุลศักราช ๓๐๔๖ ปี) ได้ยมหลอดักก้องให้ราชทูตนำเครื่องบรรณาการ มาถวาย กัษซอ (หนังสือ) หนึ่งฉบับ มีความว่า

เรือเครื่องบรรณาการมาถึงเมืองกว๋างตง ราชทูตขแจ้งต่อ เจ้าพนักงานแล้ว จึงเข้าจอดเรือในลำแม่น้ำ ขออนุญาตจำหน่าย สินค้าโดยเร็ว แลขออนุญาตซื้อเครื่องใช้ส้อย ขอประทานไปรคมี รัยส่งไปตั้งเจ้าพนักงานออกหนังสืออนุญาตให้ จะได้จ่ายแลข้อสั่งของ แต่เรือเครื่องบรรณาการต้องกลับไปเสียมหลอดักก่เดิมก่อน ถึง ปีใหม่จึงจะให้เรือมารับหนังสือคอบราชสาสนแลราชทูตกลับไปเสียม หลอดักก่ เจ้าพนักงานก็นำขอความขึ้นทูล พระเจ้าเสยไจ้วหยิน ของเต รัยสั่งให้เจ้าพนักงานหรรขออนุญาตให้ตามความประสงค์

แผ่นดินชิงซิปท ๒๔ อดทวขบขงววย (ตรวจเดือนขยษดลุ จุลศักราช ๓๐๔๗ ปี) ฤนนางผู้ใหญ่หรรอเพิ่มของคอบย บรรณาการเสียมหลอดักก่ แพรตงแพรขรวมห้าสิบม้วน (๗

มักชอบใช้เสื่อสองชั้น แพร่คองท่าชั้นนอก แพร่ยท่าชั้นใน) สั่ง
เจ้าพนักงานให้ตอบแทนตามข้อความหาเรียน

ตรงในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ

แผ่นดินขงชัยท ๕๗ ไชยอลังงว้ย (ตรงณเคือนแม่คยชวค
จุลศักรวช ๑๐๗๐ ปี) เสียมหลอถักอองให้ราชทูตนำเครื่องบรรณา
การมาถวาย พระเจ้าเสียมโงวหยินของเตรยสั่งแก่ขุนนางผู้ใหญ่ว่า
ราชทูตเสียมหลอถักมีสินค้ำมาถักสุกแล้วแต่เขาจะชอชวย ชย่า
เก็บค้ำภานี้

แผ่นดินขงชัยท ๖๑ หยมอนสังว้ย (ตรงณเคือนหกบชวล
จุลศักรวช ๑๐๗๔ ปี) เสียมหลอถักอองให้ราชทูตนำเครื่องบรรณา
การมาถวาย พระเจ้าเสียมโงวของเค้พระทานแพรแซแพรคอง (แพรแซ
ใช้ถุกูร้อน แพรคองใช้ถุกูหนาว) ให้ราชทูตนำไปถวายเสียมหลอ
ถักออง กับให้อองชุย (พระสนม) แลรับสั่งแก่ราชทูตว่าจงเอา
เข้าสำรสามแสนเจียะ (สียดังเรียกว่าเจียะ) ไปขายเมืองชกเกียน
เมืองกวางตง เมืองเหล่งปอ ค้วยไตหักสี (ผู้ช่วยปลัดทูลฉลอง
กระทรวงชนบธรรมเนียม) เขาว่าชาวเสียมหลอถักพกคว้านเมืองเขา
นั้นเข้าสำรบริยวณ เงินสองสามลั่งชอเขาสำรไต้เจียะหนึ่ง เราจึง
สั่งให้เอาเข้าสำรไปขายที่เมืองกวางตงแลเมืองอื่นๆ จะได้เป็นประโยชน์

แก่หัวเมืองเหล่านั้น แต่เข้าสารสามแสนเจียนี่ ขุนนางเอามา
ไม่ต้องเสียค่าภาษี

แผ่นดินไ้ของเจียรยท ๒ กะสินจิมงว้ย (ตรงณเคือนสิยสอง
ปีมะโรงจุลศักราช ๑๑๗๖ ปี) ราชทูตเสียมหลอกก นำพิชพรณ
เข้าแลแก่นไม้หอมมาถวายเป็นเครื่องบรรณาการ พวกเดินเรือเก่า
สิยหกคนชาติห่างหยิน (คนจีน ที่วิ่งลูกจีน) ขออนุญาตถอนข้อออก
จากขบวนสี่ลำโนครวั

พระเจ้าสิ่วหยินของเติร์บสั่งแก่ขุนนางผู้ใหญ่ว่า ชาวเสียม
หลอกกไม่จริงเกียว่าทางไปมาไกลลำบาก อสั่งให้เอาพิชเข้าแลแก่น
ไม้หอมมาให้โดยความเคารพนับถือเรยินค้มาก ที่ใดเอาเข้าสารมา
นั้นให้เจ้าพนักงานส่งไปถึงขุนนางหัวเมือง คนแลจำหน่ายโดยยุติธรรม
ห้ามไม่ให้ชาวบ้านร้านตลาดกดราคา สิ้นค้าส่งอันมีมาด้วยก็อย่าเก็บ
ภาษี พวกเดินเรือเก่าสิยหกคนไปอยู่เสียมหลอกกหลายชั่วคนมาแล้ว
จะเอากลับคืนมาก็เป็นการลำบาก ควรให้เจ้าพนักงานถอนขบวน
สี่ลำโนครวัออกเสีย ให้เห็นว่าเรากรุณา แลรับสั่งให้เจ้าพนักงาน
เพิ่มแพรมังคัง เครื่องใช้ทาด้วยหยก ด้วยชาม ให้ราชทูตนำไป
ถวายก็ก้อง

แผ่นดินไ้ของเจียรยท ๖ ไ้วซันยงว้ย (ตรงณเคือนสิยออก
จุลศักราช ๑๑๘๐ ปี) ชาวเสียมหลอกกเอาเข้าสารบรรทุกเรือมาขาย
ที่เอ้หมิง (ปากน้ำมณฑลชกเกย่น)

แผ่นดินไทยของเจ้ายศ ๗ กอวลกิ่งมวย (ตรงณเดือนแปดขระกา
จุลศักราช ๓๐๘๖ ปี) ชาวเสียมหลอกักเอาเข้าสารบรรณทเวือมาถูก
ลมคลื่น สิ่งของที่เกยได้คืนเจ้าพนักงานไม่เก็บค่าภาษี

ซึ่งขวย (ตรงณเดือนเก้าในขระกา) เสียมหลอกักต้องให้
ราชทูตนำเครื่องบรรณาการมาถวาย พระเจ้าสัวะโหวนของไต้หวันสั่ง
ให้เจ้าพนักงานเอาสิ่งของตอบแทนให้ตามธรรมเนียม ขระทานเพิ่ม
แพรหมังตง เครื่องใช้ทำด้วยหยก ถ้วยชาม กระต๋านบาย ๆ หนึ่ง
มีอักษรว่าเทียนหล่าลกกัก (เทียนว่าฟ้า หล่าว่าทิศหวั่นอน ลกว่า
สุขสำราญ ถักว่าประเทศ ใจความว่าประเทศสุขสำราญอยู่ข้างฟ้า
ฝ่ายทิศใต้) ให้ราชทูตนำไปถวายเสียมหลอกักต้อง แลรับสั่ง
ว่าทางมาจากเสียมหลอกักต้องข้ามทะเลไกลลำยาก นำสิ่งของใน
พื้นประเทศมาให้ก็ไม่ง่าย เราขอให้ผ่อนลงเสียบ้าง เจ้าประเทศที่
อยู่ไกลจะได้เห็นว่าเรากรุณา แต่คราวนี้ได้นำสิ่งของมาแล้ว จะ
ให้เขากลับไปเสียมหลอกักก็ลำยาก เพราะถนนจึงได้ รัยไว้ตาม
ธรรมเนียม แต่สิ่งของในพื้นประเทศที่เอามาเป็นเครื่องบรรณาการ
คราวนี้ มีผ้าตบงจิวร ฐูป ผ้ามีวน ฐูปหอม ครั่งหลังอย่าเอาของที่
ถล่าว่นมาเป็นเครื่องบรรณาการเลย

ในขนั้นราชทูตมาตงเมืองกัวงตง ขออนุญาตขอลวทของ
เหลืออง พระเจ้าสัวะโหวนของไต้หวันสั่งให้เจ้าพนักงานอนุญาต

ทรงในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ

แผ่นดินเขียนหลงยท ๓ เขยสินลกงว้ย (ตรงณเค็อนแปดข
 มะโรงซุคักภราช ๓๐๘๘ ปี) เสียมหลอถักออง เขยนเล็ยคพระละเจียวอง
 พระมาผู้ลคควนสเอยอชยาพูาย ชนครองราชสมบัต ให้ขุนนาง
 หลงชามลิกภวช (หลวงสำฤทธิวาท) เป็นราชทคนำราชสาสนกับ
 ลังของในพื้นประเทศคัมชางมาชางหนึ่ง ถวายเป็นเครื่องบรรณาการ

ราชทคพทกบัลย์ (เสนายตักระทรวงชนบธรรมเนียม) ว่า เหตุ
 ด้ยต้องข้มทเลด้าวกจงเอชางมาแต่ชางหนึ่ง แลเมื่อครั้งก่อน ๆ
 ยะทานหมิงเหล็งไคเผ (เสยคตำแพรหมิงคิงชกลายมิงกร)
 ไปให้ก็เก็ยเอวไทตเสงอินเตง (หอไวของพระราชทาน) ชานาน
 หลายชัวคนมาแล้ว เหลือกำลังจะรักษอินตราย ขอความกรุณา
 รัชปะทานอีกเสอหนึ่งหรือสองเสอ

บัคณกคองทำบุญสร้างวัดทุกขต้องการใช้ทองเหล็ง ขอ
 ความกรุณาเล็กช้อยคัมเสยชัวคราว จะไคหาชอทเมองกวางตง

ขุนนางผู้ใหญ่หาหรือไม่ยอมอนุญาต แต่ได้รับสั่งพระเจ้าเกาหง
 สุนของคัว ทางมาจากเสียมหลอถักกต้องข้มทเลไคส เขามึความ
 คิงไจมาส่งเครื่องบรรณาการ ลังของคอบแทนเพิ่มเติมตามธรรมเนียม
 เขาแพรหมิงคิงเพิ่มชนให้อีกสมวัน ทชออนุญาตชอของเหล็ง ว่า
 กคองจะใช้ในการทำบุญสร้างวัด เรายให้ทองเหล็งหมักแปคร้อยช้ง

เช่นรางวัลโดยความกรุณา แต่ครั้งหลังธำมรงค์ของสิ่งนี้ตั้งเป็นธรรมเนียม (ภายชั่วร้ายเล็กน้อยเพิ่มของคอยแทนมืออยู่ตอนปลาย)
แผ่นดินเขียนหลังปีที่ ๘ กุ้ยหายแก้งว้ย (ตรงณเดือนสิบเอ็ด
ปีกุกญ จุลศักราช ๑๑๐๕ ปี)

ขุนนางเจ้าพนักงานรับสั่งพระเจ้าเกาจงสันชองเตว่า พานิช
เสียมหลอดักเอาเข้าสำรวรรถกเรือมาจำหน่ายที่หมิง (เมืองชกเกียน)
มาโดยความตั้งใจ เราเพิ่มกรณพิเศษนั้นควรตั้งขึ้นเป็นธรรมเนียม
คือไปภานำเรือพวกงว้อเอี้ย (ต่างประเทศ) มีเข้าสำรวมาถึงหมิน
เจียะแล้ว เงินค่าภาษีสิบส่วนให้ลดเสียห้าส่วน แม้นมีเข้าสำรวมาแต่
ห้าพันเจียะ เงินค่าภาษีสิบส่วนให้ลดเสียสามส่วน

แผ่นดินเขียนหลังปีที่ ๓๑ เป็ยอินแก้งว้ย (ตรงณเดือน ๑๑ ปี
ชวล จุลศักราช ๑๓๐๘ ปี) พานิชเสียมหลอดักเอาเข้าสำรวรรถกเรือมา
จอกทอกลสมออยู่ที่หมิงไซ้ (ปากน้ำเมืองชกเกียน) จำนวนเข้าสำรวสิบ
สามร้อยเจียะก็มี สามพันแป้ตร้อยเจียะเศษก็มี สินค้าสั่งอัน มีตะ
กั่วอ่อน ตะกั่วแข็ง ไม้ฝางมาด้วย

ขุนนางชกเกียนเจียงกุน (นายทหาร) ซื่อเซียนเฉียว ทูล
พระเจ้าเกาจงสันชองเตว่า เรือขรรรถกเข้าสำรวมาแต่เสียมหลอดัก
ไม่ตั้งห้าพันเจียะตามกำหนด มีสินค้าสั่งอันมาด้วย แต่ยังไม่เก็บ
ภาษี ธรรมเนียมที่ตังไว้นั้นของผ่อนผันเสียใหม่

พระเจ้าเกาจงสันชองเตรับสั่งว่า ชาวเสียมหลอดักล่องเรือ

ข้ามทะเลมาไกลควรเพิ่มกรุณาพิเศษให้ คำภายี่สิ้นคำที่มีมาในเรื่อง
สืบส่วนให้ลศเสียสองส่วน

ต่อมาอีกขัหนึ่ง (ทรงกับจุลศักราช ๑๓๐๘ ปี) ขุนนางชกขุ
(ปลัดเทศาภิบาลมณฑลชกเกียน) ซื่อตันไต่สืบทูลพระเจ้าเกาจงสัน
ของเต๋ว่า พวกพานิชหมิง (เมืองชกเกียน) ไปซื้อเข้าสารเสียม
หลอกรักกลับมาพูดว่า เครื่องไม้ในเสียมหลอกรักราคาถูกที่สุด
ควรไปซื้อเรือเอามาไว้ใช้ เมื่อให้เจ้าพนักงานไต่สวนก็ถูกต้อง แต่
นั้นมาเรือพานิชเสียมหลอกรักก็ไปมามิได้ขาด

แผ่นดินเขียนหลังขั ๑๕ กิจฉิ๊งว้ย (ทรงณเดือนเก้าบมะเสง
จุลศักราช ๑๓๓๓ ปี) เสียมหลอกรักของให้ราชทูตนำเครื่องบรรณาการ
มาถวาย พระเจ้าเกาจงสันของเต๋ประทานบำยกระทานบำยหนึ่ง อักษร
มีว่าเอี่ยมชกผินพวน (เอี่ยมรอันแรง, กล้าหาญ ชกว่าพร้อมยอม,
เคารพ ผินว่าฟังฟัง พวนว่าเจ้าประเทศน้อย ใจความว่า ความกล้า
หาญควรเป็นที่เคารพของเจ้าประเทศน้อยทั้งยวง) ให้ราชทูตนำไป
ถวายเสียมหลอกรักของ (บาญชีรายเลื่อยคเพิ่มของคอบแทนมีอยู่
คอบปลาย)

แผ่นดินเขียนหลังขั ๑๖ ซินย (ทรงบมะแมจุลศักราช ๑๓๓๓ ปี)
ขุนนางหมิงตัก (เทศาภิบาลมณฑลชกเกียน) ทูลพระเจ้าเกาจงสัน
ของเต๋ว่า พวกพานิชไปซื้อเข้าสารมาแต่เสียมหลอกรักขัระมาณ

สองพันเจ็ด ให้เจ้าพนักงานไปตรวจคุกักถ้อง ขุนนางผู้ใหญ่
 ท้าวว่าจะรางวัลยศศักดิ์ให้ พระเจ้าเกาจงสุนของเต กอน ญาต
 แผ่นดินเขียนหลังปีที่ ๑๘ กุ่ยอริ่งววย (ตรวจณเดือนสิบระกา
 จุลศักราช ๑๑๑๕ ปี) เลี่ยมหลอกักถ้องให้ราชทูตนำเครื่องบรรณาการ
 มาถวาย ทูลขอประทานหยินเซียม (โลมคน) เองหุง (ขนมามวี)
 เหลียงเฮ (นามลู่เท่า) แลขอตุกรรมเนียมขุนนางไหลก่า (ขันที)
 ท้วย ขุนนางผู้ใหญ่ท้าวหรือไมยอมอนญาต แลสั่งราชทูตว่ากลับไป
 เลี่ยมหลอกักถ้องแล้ว แจงแก่เลี่ยมหลอกักถ้องให้ระมีตระกูลรักษาขม
 ธรรมเนียม เคารพโดยซอสัตย์

พระเจ้าเกาจงสุนของเตมีรับสั่งถึงขุนนางผู้ใหญ่ว่า สิ่งของใน
 พินประเทศที่ส่งมานั้นไว้ตามธรรมเนียม สิ่งของคอบแทนก็ตาม
 ธรรมเนียมครั้งก่อน แต่เพิ่มหยินเซียมให้ไปด้วย รางวัลราชทูตนั้น
 เลี้ยงโต๊ะ (บายูชีวายเลียดคเพิ่มของคอบแทนมื่ออยู่คองยล่าย)

แผ่นดินเขียนหลังปีที่ ๒๒ เตงทิว (ตรวจขมูลจุลศักราช ๑๑๑๘ ปี)
 เลี่ยมหลอกักถ้องให้ราชทูตนำเครื่องบรรณาการมาถวาย (บายูชีวาย
 เลียดคเพิ่มของคอบแทนมื่ออยู่คองยล่าย)

ตรงในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์

แผ่นดินเขียนหลังปีที่ ๒๗ หยิมไว้่ว (ตรวจขมูลจุลศักราช
 ๑๑๒๔ ปี) เลี่ยมหลอกักถ้องให้ราชทูตนำเครื่องบรรณาการมาถวาย

แผ่นดินเขียนหลังบท ๓๐ อธิกวังววย (ตรงณเดือน ๑๒
ขรภา รุคคักราช ๑๑๒๗ ปี) เสียมหลอกก้องให้ขุนนางขี้เอียงช่งทั้ง
ขอฝ่ายเป็นราชทูต (พระยาสุนทรภ้อย) นำราชสาสนกับเครื่อง
บรรณาการมาถวาย

แผ่นดินเขียนหลังบท ๓๑ เย็บชุด (ตรงขจรุคคักราช ๑๑๒๘ ปี)
เสียมหลอกก้องให้ราชทูตนำเครื่องบรรณาการมาถวาย สิ่งของคอบ
แทนนั้นตามธรรมเนียมแลให้เพิ่มเติมอีกข้างเล็กน้อย

บัญชีรายเลื่อยดเพิ่มเติมของตอบแทน

แผ่นดินเขียนหลังบท ๓	
เพิ่มเสียดทำด้วยแพรหมงตง ๔ เลือ	
แผ่นดินเขียนหลังบท ๑๔	
เพิ่มแพรหมงตงเขียน	๒ ม้วน
„ แพรกมจตง	๒ „
„ แพรเขยมตง	๒ „
„ แพรกม	๔ „
เครื่องใช้ทำด้วยหยก	๖ ชุด
เครื่องใช้ทำด้วยกระเบื้องมาเส้า	๒ ชุด
(พนกล้ายแก้วลายแดงสูงไปนเป็นคอก)	
เครื่องใช้ทำด้วยกระเบื้องชวลัง	๔ ชุด
(พนกล้ายแก้วลายสีต่างๆ สูงไปนเป็นคอก)	
หินฝนหมักทำด้วยหินสังชวย	๒ ตำรับ

เครื่องแก้ว	๓๐	ชุด
ถ้วยชาม	๓๕๖	ชุด
ในยูนิตสังหมั สนเือก มาเป็นเครื่องบรรณาการ		เพิ่มเติม
แพรวโซ้วตั้ง ๒๐ ม้วน		
แผ่นดินเขียนหลังบท ๓๗		
เพิ่มหินเซียม	หนัก ๕	ซังเงิน
,, แพรวตั้ง	๓๐	ม้วน
เพิ่มแพรกัม	๓๐	ม้วน
,, เครื่องใช้ ทำด้วยหยก	๕	ชุด
,, เครื่องใช้ ทำด้วยกระเบื้องมาเล่า	๒	ชุด
,, เครื่องใช้ ทำด้วยกระเบื้องชวลัง	๖	,,
,, ดึงลวนอิ (ทำด้วยทองเหลืองสำหรับ		
ดึงไฟฤคทหนาว)	๒	สำหรับ
,, เครื่องแก้ว	๓๐	ชุด
,, ถ้วยชาม	๓๕๐	ชุด
แผ่นดินเขียนหลังบท ๒๒		
เพิ่มแพรหมิงตั้ง	๒	ม้วน
,, แพรกัมตั้ง	๒	,,
,, แพรเซียมตั้ง	๓	,,

เพิ่มแพรวเผียนกัม	๓	ม้วน
» แพรวไวยชคัง	๔	»
» เครื่องใช้ ทำด้วยหยก	๓	ชุด
» เครื่องใช้ ทำด้วยกระเบื้องมาเล้า	๓	»
» เครื่องใช้ ทำด้วยกระเบื้องชวลลิ่ง	๓๓	»
» ถ้วยชาม	๓๔๐	»
แผ่นดินเขียนทองบท ๒๗ แลบท ๓๓		เพิ่มเติมของคอบแทน
» นนเหมอินยบท ๒๒		

ทรงในแผ่นดินกรุงธนบุรี

แผ่นดินเขียนทองบท ๔๖ ชนทวเจียงววย (ทรงณเดือน
สามัคคฤกษ์ศักราช ๓๓๔๓ ยี่) เสียมหลอกกเจียงแคเจิว (พระเจ้า
กรุงสยาม เรียกว่าเจียงนนกรุงเงินยังไม่ไต่ยกย่องแคเจิว พระนาม
เจ้ากรุงธนบุรีออกไปในภาษาจีน) ให้หลงขี้ไซ้ชาณ (หลวงพิไชย
วานหรือเพชรปาด) กยี่เซอิกขี้ตค (อปรตค) สองนายเป็นราชทูต
นำเครื่องบรรณาการมาถวาย ทูลว่าคงแต่ถูกพวกเมียนฮู้ย (โจร
พม่า) มาย้ายแล้ว ถึงไต่แกแค้นทคแทนคไต่ชาณาเซตรมาก็จริง
แต่เซอวงษของเจ้านายนนสุณสัน พวกขุนนางพร้อมใจกันยกแคเจิว
ชนเป็นใหญ่ จึงทคสิ่งของในพนประเทศส่งมาถวายเป็นเครื่องบรรณา
การตามธรรมเนียม

ขุนนางผู้ใหญ่รับสั่งพระเจ้าเกาหงสันของเต๋ว่า เราแจ้งว่า
เสียมหลอถักเจียงให้ราชทูตลงเรือข้ามทะเลมาแต่ทางไกล เห็นได้ว่า
มีความเคารพนับถือ แล้วขุนนางผู้ใหญ่ก็เขียนหนังสือตอบราชทูต
ตามข้อความราชทูตเสริม

พระเจ้าเกาหงสันของเต๋ทรงเห็นว่า ทางมาแต่เสียมหลอถักต้อง
ข้ามภูเขาที่สูงและข้ามทะเลที่กว้าง ประทานโต๊ะเลี้ยงราชทูตสองวัน
ระยะทางเสียมหลอถักมาส่งเครื่องบรรณาการ ทางผ่านเมือง
ก่วงตงมาเกียบซอ (กรุงปักกิ่ง) กรุงเสียมหลอถักขยทศวันตกเฉียง
หัวนอนมณฑลก่วงตง เคนเรือไปทางทะเลสี่สัปดาห์สัปดาห์คนจึงถึง
ลงเรือที่แม่น้ำฮาเกอเซียงชวักกับแขวงมณฑลก่วงตง ตั้งเข็มตรง
อักษรโจ้ว (ทิศหัวนอนหรือทิศใต้) ใช้ใบตามลมทิศปลายคืนหรือทิศ
เหนือออกทะเลชิวเอี้ย (ทะเลจีน) สิบวันสิบคืนจึงถึงทะเลฮานหล่า
(ทะเลญวน) ในระหว่างนั้นมีภูเขาสองหัวหลอภูเขานั้น ไปอีกแปดวัน
แปดคืนถึงทะเลเมืองเจียมเสียม ไปอีกสิบสองวันสิบสองคืนถึงภูเขาใหญ่
ชอคนหลอภูเขานั้น ตั้งกลับใบตามลมทิศวันออกเฉียงปลายคืน
หรือเฉียงเหนือ เคนเรือไปฝ่ายทิศวันตก ตั้งเข็มอักษรยักินอักษร
ซินสามส่วน (ทิศวันตกเฉียงหัวนอนหรือเฉียงใต้) ไปอีกห้าวันห้าคืน
ถึงทะเลแม่น้ำจินชวักงไห่ลตง ไปอีกห้าวันห้าคืนถึงปากน้ำแม่น้ำเสียม
หลอถัก ใช้เรือเข้าไปในแม่น้ำเสียมหลอถักระยะทางสองร้อยลึง
น้ำจืด ไปอีกห้าวันถึงเสียมหลอเสียม (เมือง)

เสียมหลอกรักก็มีเขาใหญ่อยู่ฝ่ายทิศตะวันตกเฉียงหัวนอนหรือ
เฉียงใต้ น้ำในเสียมหลอกรักออกจากภูเขายาวทิศหัวนอนหรือ
ทิศใต้ไหลมาลงทะเล

เมืองขมเสียมหลอกรัก เมืองโซ้งกาล้า (สังขลา) หนึ่ง
เมืองเซกเกียบ (ไซยา) หนึ่ง เมืองลกคน (นครศรีธรรมราช)
หนึ่ง เมืองไตหนึ (คาน) หนึ่ง ข้อความต่อไปนี้ เป็นถ้อยคำ
ของเจ้าพนักงานเรียบเรียงหนังสือขึ้นเขียนทงเค้า

ข้าพเจ้าทั้งหลายได้ตรวจเรื่องเสียมหลอกรัก มีต่อเนื่องมา
แต่ครั้งวงศ์สุยวงศ์ถัง สมัยโน้นเรียกว่าเซี่ยะไท่วัก ควบครั้ง
พระเจ้าสยทางเค้ พระเจ้าสยทางเค้ขึ้นครองราชสมบัติบิฮกทว
(ครองบัลลังก์ พุทธศักราช ๓๑๕๘ มีก่อนจุลศักราช ๓๓ ปี) ลำดับ
กระษัตริย์ ๒ วงศ์สุย ขนานนามแผ่นดินเรียกว่าไตเงียบ (แผ่นดิน
ไต ๓๒ ปี) ขนางสุนฉิงจื่อซื่อเสียงจุ่นไปถึงเซี่ยะไท่วัก ได้ความ
ว่าเซี่ยะไท่วักของแซชุน หรือเห็นว่าเซี่ยะไท่วักของนยถึฮกทก้า
(พุทธศาสนา) จึงคาดคะเนว่ากักของมีแซ่เหมื่อนทก

ครั้นตรวจประวัติสถานราชทูตเสียมหลอกรักมีปรากฏว่า ชาว
เสียมหลอกรักมีชื่อไม่มีแซ่ การกล่่วงเลขข้านานมาพันปีเศษแล้ว
จะมีแซ่หรือไม่มีแซ่ข้อความก็ไม่ถูกตองกัน แต่ชาวเสียมหลอกรักนั้น

เชื้อสายชาวหล้า^{๓๗} ทั่วหนึ่งสี่หล้า^{๓๘} สี่หล้า^{๓๙} มีเรื่องนานาประเทศซึ่งอยู่
ชายทะเลหัวนอนหรือทิศใต้ว่าหล้า^{๔๐} กำนันเดิมสี่ศรีเป็นน้อง ชานานาม
ว่าสี่เหี้ยะ หนึ่งสี่เหมง^{๔๑} อ่องกายสกทงเค้า ยกย่องผู้หญิงสี่ยม
หลอกกว่ามีสี่ขัญญา^{๔๒} ยิ่งกว่าผู้ชาย หรือจะเป็นชนขรรมนิยมชาว
หล้า^{๔๓} คือนองมา

สี่ยมหลอกักไ้ไปเป็นไมตรีกับตงหวิ (กรุงจีน) มาแต่ครั้ง
วงษ์หงวงษ์เหม็ง ครั้นถึงวงษ์เซงเตชานภาพก็แผ่ไพศาล แลรับ
สั่งให้ราชทูตบรรทุกเข้าสารมาจำหน่าย ประหนึ่งว่าทำทานให้ราษฎร
ในอาณาเขตรับความร่มเย็น ถึงเมื่อครั้งเจียนหื้อขนนางในวงษ์เหมง
ไปเที่ยวเก็บเอาของพิเศษตามประเทศซึ่งอยู่ชายทะเลมากก็ไม่มีประโยชน์
จะเอามาเปรียบนั้นผิดกันประหนึ่งพากับกิน

แต่สี่ยมหลอกักอ่องค่างประเทศอันไพศาล^{๔๔} ความซอ
สี่ขัญญาไม่มีผู้ใดเสมออยู่ในระหว่างนานาประเทศฝ่ายทิศหัวนอนหรือทิศ
ใต้ก็กำกวมกับฮานหล้า^{๔๕} (ประเทศอันหนา คือญวน) ๓

อธิบายรัชกาลครั้งกรุงเก่า
ราชวงศ์เชียงราย

- ๑ สมเด็จพระรามายักษ์ (อู่ทอง) ที่ ๑
ผ่านพิภพชกาล จ.ศ. ๗๑๒ พ.ศ. ๑๘๗๓ ปี.ศ. ๑๓๕๐
รัชกาล ๑๘ ปี
สวรรคตปีระกา จ.ศ. ๗๓๓ พ.ศ. ๑๘๙๒ ปี.ศ. ๑๓๖๘
อธิบาย. เจตมหายเหตุไทรว่า สมเด็จพระรามายักษ์ประสูตร
วัน ๒๕ ค่ำ ปีชวด จ.ศ. ๖๘๖ พ.ศ. ๑๘๕๗ ศักราชย์ผ่านพิภพ
ที่ตั้งในถิ่นนี้ตั้งแต่บรมราชาภิเศกที่กรุงศรีอยุธยา
- ๒ สมเด็จพระรามเมศวร (ครั้งที่ ๑)
ผ่านพิภพปีระกา จ.ศ. ๗๓๓ พ.ศ. ๑๘๙๒ ปี.ศ. ๑๓๖๘
รัชกาล ๓ ปี
พระราชสมบัตปีจอ จ.ศ. ๗๓๒ พ.ศ. ๑๘๙๓ ปี.ศ. ๑๓๗๐
อธิบาย. ถวายราชสมบัตให้แก่สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑

ราชวงศ์สุวรรณภูมิ

- ๓ สมเด็จพระบรมราชาธิราช (พริ้ว) ที่ ๑
ผ่านพิภพปีจอ จ.ศ. ๗๓๒ พ.ศ. ๑๘๙๓ ปี.ศ. ๑๓๗๐
รัชกาล ๑๘ ปี

สวรรคตขั้มโรง จ.ศ. ๗๕๐ พ.ศ. ๑๘๓๓ ปี.ศ. ๑๓๘๘
 อธิบาย. เห็นว่าควรจะนับเป็นราชวงศ์สุวรรณภูมิ เพราะเป็น
 ราชโอรสของพระเจ้ากรุงสุวรรณภูมิ ไม่ได้ร่วมวงศ์กับสมเด็จพระ
 พระรามราชาธิบดี ๑ สมเด็จพระรามราชาธิบดี ๑ เป็นแต่เชื้อราชวงศ์
 สุวรรณภูมิ

๔ เจ้าทองลัน

ผ่านพิภพขั้มโรง จ.ศ. ๗๕๐ พ.ศ. ๑๘๓๓ ปี.ศ. ๑๓๘๘
 รัชกาล ๗ วัน

ถูกปลงพระชนม์ขั้มโรง จ.ศ. ๗๕๐ พ.ศ. ๑๘๓๓ ปี.ศ. ๑๓๘๘
 อธิบาย. พระนามเรียกต่าง ๆ กัน บางฉบับเรียก ทองจัน บาง
 ฉบับเรียก ทองลัน บางฉบับเรียก ทองลัน ข้าพเจ้าเห็นว่า ทอง
 ลัน เป็นถูก

ราชวงศ์เชียงใหม่

สมเด็จพระรามเมศวร (ครั้งที่ ๒)

ผ่านพิภพขั้มโรง จ.ศ. ๗๕๐ พ.ศ. ๑๘๓๓ ปี.ศ. ๑๓๘๘
 รัชกาล ๗ ปี

สวรรคตขั้มโรง จ.ศ. ๗๕๗ พ.ศ. ๑๘๓๘ ปี.ศ. ๑๓๘๕

๕ สมเด็จพระรามาธิบดีราช

ผ่านพิภพ^๕ รัชกาล ๑๔ ปี
 จ.ศ. ๗๕๗ พ.ศ. ๑๘๓๗ ค.ศ. ๑๓๙๕

พระราชสมภพ^๕ จ.ศ. ๗๗๓ พ.ศ. ๑๘๕๒ ค.ศ. ๑๔๐๘

อธิบาย. มีจดหมายเหตุ^๕จีนปรากฏว่า เมื่อ^๕บมะแม จ.ศ. ๗๖๕ พ.ศ. ๑๘๔๖ สมเด็จพระนครอินท^๕ราช^๕ แต่งทูตไปเมืองจีน ภายเหตุ^๕นี้สงสัยว่า สมเด็จพระนครอินท^๕ราช^๕จะได้ครองราชสมบัติกรุงศรีอยุธยา^๕ราว^๕บมะแม^๕ จ.ศ. ๗๖๕ พ.ศ. ๑๘๔๕ รัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีราชจะน้อยกว่า^๕ที่ตั้งไว้ข้างบนสัก ๗ ปีก็เป็นได้ แต่เพราะจดหมายเหตุ^๕จีนอาจจะผิด จึงมีได้^๕อัน^๕นี้^๕ก็ตาม

๖ สมเด็จพระนครอินทราช

ผ่านพิภพ^๕ รัชกาล ๓๖ ปี
 จ.ศ. ๗๗๓ พ.ศ. ๑๘๕๒ ค.ศ. ๑๔๐๘

สวรรคต^๕บมโรง^๕ จ.ศ. ๗๘๖ พ.ศ. ๑๘๖๗ ค.ศ. ๑๔๒๔

อธิบาย. ในพระราชพงษาวดารว่าเป็นหลาน^๕ของ^๕สมเด็จพระบรมราชา^๕ที่ ๓ ได้^๕ความ^๕จาก^๕จดหมายเหตุ^๕จีน^๕สม^๕กัน^๕ว่า เป็นโอรส^๕ของ^๕พระ^๕เจ้า^๕นคร^๕สุ^๕พรรณ^๕ ซึ่ง (เข้าใจว่า) เป็น^๕น้อง^๕ยา^๕ของ^๕สมเด็จพระบรมราชา^๕ และ^๕ที่^๕เรียก^๕พระ^๕นาม^๕ว่า พระนครอินท^๕นั้น สัน^๕นิ^๕ฐาน^๕ว่า^๕เค^๕ิม^๕จะ^๕ครอง^๕เมือง^๕อินท^๕บุรี^๕อยู่^๕เมื่อ^๕เป็น^๕หลาน^๕หลวง แล้ว^๕จึง^๕ได้^๕ครอง^๕เมือง^๕สุ^๕พรรณ^๕เมื่อ^๕พระ^๕บิดา^๕ทิวงคต

๗ สมเด็จพระบรมราชาธิราช (สามพระยา) ที่ ๒

ผ่านพิภพมโหรี จ.ศ. ๗๗๖ พ.ศ. ๑๙๖๗ ค.ศ. ๑๔๒๕

รัชกาล ๒๕ ปี

สวรรคตมโหรี จ.ศ. ๘๑๐ พ.ศ. ๑๙๙๑ ค.ศ. ๑๔๔๘

๘ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ

ผ่านพิภพมโหรี จ.ศ. ๘๑๐ พ.ศ. ๑๙๙๑ ค.ศ. ๑๔๔๘

รัชกาล ๔๐ ปี

สวรรคตยวอก จ.ศ. ๘๕๐ พ.ศ. ๒๐๓๑ ค.ศ. ๑๔๘๘

อธิบาย. รัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ หนังสือพระ

ราชพงษาวดารต่างฉบับลงผิดกัน สอดได้ความว่า เพราะเสวย
ราชย์อยู่ที่กรุงเก่าตอน ๓ บ่ายขึ้นไปเสวยราชย์อยู่เมืองพิษณุโลก
อีกตอน ๓ จึงเป็นเหตุให้จดหมายเหตุเก่าลงรัชกาลเคลื่อน
คลาด อนึ่งมีในจดหมายเหตุจีนว่า พระเจ้ากรุงสยามได้มี
พระราชสาสน์บอกข่าวพระเจ้าแผ่นดินองค์ก่อนตรงกับสมเด็จพระ
บรมไตรโลกนาถว่า สวรรคตจุลศักราช ๘๔๔ ก่อนเวลาที่
กล่าวในพระราชพงษาวดาร ๖ ปี แต่จีนอาจจะผิดได้เหมือนกันจึง
ไม่อนุมีก็ตาม

๙ สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๓

ผ่านพิภพขวอก จ.ศ. ๘๕๐ พ.ศ. ๒๐๓๓ ก.ศ. ๑๔๘๘
รัชกาล ๓ ปี

สวรรคตขลุ่ย จ.ศ. ๘๕๓ พ.ศ. ๒๐๓๕ ก.ศ. ๑๔๙๑

อธิบาย. รัชกาลนี้ไม่มีในพระราชพงษาวดารฉบับพิมพ์ ๒ เดิม
แต่มีในฉบับพระราชหัตถเลขา เรียกว่า สมเด็จพระอินทราชา
ธิราชที่ ๒ เข้าใจว่าสำคัญพระองค์ผิด ที่จริงปรากฏพระนามใน
ฉบับหลวงประเสริฐว่า สมเด็จพระบรมราชาธิราช

๑๐ สมเด็จพระรามธิบดีที่ ๒

ผ่านพิภพขลุ่ย จ.ศ. ๘๕๓ พ.ศ. ๒๐๓๕ ก.ศ. ๑๔๙๑
รัชกาล ๓๘ ปี

สวรรคตขลุ่ย จ.ศ. ๘๙๑ พ.ศ. ๒๐๗๒ ก.ศ. ๑๕๒๘

๑๑ สมเด็จพระบรมราชาธิราช (หน่อพุทธจักร) ที่ ๔

ผ่านพิภพขลุ่ย จ.ศ. ๘๙๑ พ.ศ. ๒๐๗๒ ก.ศ. ๑๕๒๘
รัชกาล ๕ ปี

สวรรคตขลุ่ยแสง จ.ศ. ๘๙๕ พ.ศ. ๒๐๗๖ ก.ศ. ๑๕๓๓

อธิบาย. หนี่งชื่อพระราชพงษาวดารเรียกพระนามว่า สมเด็จพระ
บรมราชาหน่อพุทธจักร ที่จริงหน่อพุทธจักรนั้นเป็นยศคามกกุ
มณเฑียรบาลเมื่อเป็นสมเด็จพระยวราช ไม่ใช่พระนาม

๓๒ พระรัชฎาธิราช

ผ่านพิภพเมื่อขมมะเสง จ.ศ. ๘๘๕ พ.ศ. ๒๐๗๖ ปี.ศ. ๑๕๓๓
รัชกาลที่ ๑

ถูกปลงพระชนม์เมื่อขมมะเมียบ จ.ศ. ๘๘๖ พ.ศ. ๒๐๗๗ ปี.ศ. ๑๕๓๔
อธิบาย. ในหนังสือพระราชพงษาวดารเรียกต่าง ๆ กันว่า พระ
รัชฎาธิราชกุมารบ้าง พระรัชฎาธิราชกุมารบ้าง พระราช
พงษาวดารฉบับหลวงประเสริฐว่า สวรรคตวัน ๑ ที่ ๑๒ คำ ขมมะ
เสง

๓๓ สมเด็จพระไชยราชาธิราช

ผ่านพิภพขมมะเมียบ จ.ศ. ๘๘๖ พ.ศ. ๒๐๗๗ ปี.ศ. ๑๕๓๔
รัชกาล ๓๒ ปี

สวรรคตขมมะเมียบ จ.ศ. ๘๐๗ พ.ศ. ๒๐๗๘ ปี.ศ. ๑๕๔๖
อธิบาย. ในหนังสือพระราชพงษาวดารฉบับหลวงประเสริฐว่า
สวรรคตเดือน ๖

๓๔ พระยอกพา

ผ่านพิภพขมมะเมียบ จ.ศ. ๘๐๗ พ.ศ. ๒๐๗๘ ปี.ศ. ๑๕๔๖
รัชกาล ๒ ปี

ถูกปลงพระชนม์ขมมะเมียบ จ.ศ. ๘๑๐ พ.ศ. ๒๐๘๑ ปี.ศ. ๑๕๔๙
อธิบาย. ในหนังสือพระราชพงษาวดารเรียกเป็น ๒ อย่าง ว่า

พระยอดฟ้าอย่าง ๓ พระแก้วฟ้าอย่าง ๓ มีกำหนดเหตุไต่สวนว่าถูก
จับปลงพระชนม์วัน ๓ ๕ ๘ คำขั้วออก จ.ศ. ๘๓๐ ขุนวรวงษาธิราช
ผ่านพิภพขั้วออก จ.ศ. ๘๓๐ พ.ศ. ๒๐๘๓ ก.ศ. ๑๕๔๘

รัชกาล ๔๒ วัน

ถูกจับประหารชีวิตขั้วออก จ.ศ. ๘๓๐ พ.ศ. ๒๐๘๓ ก.ศ. ๑๕๔๘
อธิบาย. พระราชพงษาวดารไม่นับขุนวรวงษาธิราชในจำนวน
สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยาม

๓๕ สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ

ผ่านพิภพขั้วออก จ.ศ. ๘๓๐ พ.ศ. ๒๐๘๓ ก.ศ. ๑๕๔๘

รัชกาล ๒๐ ปี

สวรรคตขั้วมะโรง จ.ศ. ๘๓๐ พ.ศ. ๒๓๓๓ ก.ศ. ๑๕๖๘

อธิบาย. ในหนังสือพระราชพงษาวดารทั้งฉบับพิมพ์ ๒ เล่ม แลฉบับ
พระราชหัตถเลขาณั้วว่า สมเด็จพระมหาจักรพรรดิเสวยราชย์ ๒
คราว ๆ แรก รัชกาล ๒๓ ปี มอขราชสมัยที่แก่สมเด็จพระ
มหินทราธิราชเสวยคราวหนึ่ง ๒ ปี แล้วกลับไปเสวยราชย์เมื่อศึก
หงสาวดี มาตีพระนครคราวหลังอีก ๓ จึงสวรรคต แต่ฉบับ
หลวงประเสริฐไม่ได้แยกรัชกาล ข้าพเจ้าเข้าใจว่า สมเด็จพระ
มหินทราธิราชเป็นแต่รัชการ ไม่ได้ทำพิธีบรมราชาภิเศกใน
เวลาสมเด็จพระมหาจักรพรรดิยังมีพระชนม์อยู่ จึงไม่นับรัชกาล
สมเด็จพระมหาจักรพรรดิเป็น ๒ ตอน ถึงกำหนดไว้ในหนังสือ
พระราชพงษาวดาร

๑๖ สมเด็จพระมหินทราธิราช

ผ่านพิภพ^๕มะโรง จ.ศ. ๘๓๐ พ.ศ. ๒๓๓๓ ก.ศ. ๑๕๖๘
รัชกาล^๕ ปี ๓

สวรรคต^๕ขมเสง จ.ศ. ๘๓๓ พ.ศ. ๒๓๓๖ ก.ศ. ๑๕๖๘

อธิบาย. ข้าพเจ้านับรัชกาลสมเด็จพระมหินทราธิราชตั้งแต่
สมเด็จพระมหาจักรพรรดิสวรรคตด้วยเหตุคงอธิบายมาแล้วใน
รัชกาลสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ

ราชวงศ์ไทย

๑๗ สมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราช

ผ่านพิภพ^๕ขมเสง จ.ศ. ๘๓๓ พ.ศ. ๒๓๓๖ ก.ศ. ๑๕๖๘
รัชกาล^๕ ปี ๒๓

สวรรคต^๕ขบาล จ.ศ. ๘๕๒ พ.ศ. ๒๓๓๓ ก.ศ. ๑๕๘๐

อธิบาย. มีจดหมายเหตุไทรบุรีว่า สมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราช
ปราบดาภิเษกวัน ๖^๕ ๑๒ ค่ำ^๕ ขมเสง จ.ศ. ๘๓๓ หนังสือพระ
ราชพงษาวดารฉบับหลวงประเสริฐว่า สมเด็จพระมหาธรรมราชา
ธิราชสวรรคตวัน ๓^๕ ๘ ค่ำ^๕ ขบาล จ.ศ. ๘๕๒

๑๘ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช

ผ่านพิภพ^๕ขบาล จ.ศ. ๘๕๒ พ.ศ. ๒๓๓๓ ก.ศ. ๑๕๘๐

อธิบาย. เจ้าฟ้าศรีเสาวภาคย์เสวยราชย์อยู่เท่าใดไม่ปรากฏ แต่ไม่ถึงขั้นแน่นอน ด้วยมีพระราชสาสนของสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมถึงโชคนัยขุนแต่ขั้วระกา จ.ศ. ๘๘๓

๒๓ สมเด็จพระเจ้าทรงธรรม

ผ่านพิภพขั้วระกา จ.ศ. ๘๘๒ พ.ศ. ๒๓๖๓ ศ.ศ. ๑๖๒๐
รัชกาล ๘ ปี

สวรรคตขั้วมโงง จ.ศ. ๘๘๐ พ.ศ. ๒๓๗๑ ศ.ศ. ๑๖๒๘

อธิบาย. ในหนังสือพระราชพงษาวดารนี้ว่าสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมทรงราชวงศ์ใหม่ แต่สอบไต่ความจากจดหมายเหตุฝรั่งในครั้งนั้นว่า อยู่ในราชวงศ์โชไทย มียศเจ้าเป็นพระอินทวิไชยหรือพระอินทราชา ข้าพเจ้าเข้าใจว่า เป็นลูกยาเธอของสมเด็จพระเอกาทศรถเกิดด้วยพระสนม ได้ความในพระราชสาสนของสมเด็จพระเชษฐาธิราช ถึงโชคนัยขุนว่า สมเด็จพระเจ้าทรงธรรมสวรรคตเดือน ๑๑ ปีมโงง จ.ศ. ๘๘๐ ในจดหมายเหตุของวันวลิตก็สันตาคักว่า สวรรคตในขั้วมโงงนั้น แล้วพระชันษาได้ ๓๘ ปี

๒๔ สมเด็จพระเชษฐาธิราช

ผ่านพิภพขั้วมเม็ย จ.ศ. ๘๘๒ พ.ศ. ๒๓๗๓ ศ.ศ. ๑๖๓๐
รัชกาล ๒ ปี

ถูกปลงพระชนม์ขั้วมแม จ.ศ. ๘๘๓ พ.ศ. ๒๓๗๔ ศ.ศ. ๑๖๓๑

๒๓ สมเด็จพระอาทิตย์วงศ์

ผ่านพิภพมเมย จ.ศ. ๑๑๒ พ.ศ. ๒๓๗๓ ปี.ศ. ๑๖๓๐

รัชกาล ๓๖ วัน

ถูกปลงจากราชสมบัติมเมย จ.ศ. ๑๑๒ พ.ศ. ๒๓๗๓ ปี.ศ. ๑๖๓๐

ราชวงศ์ปราสาททอง

๒๔ สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง

ผ่านพิภพมเมย จ.ศ. ๑๑๒ พ.ศ. ๒๓๗๓ ปี.ศ. ๑๖๓๐

รัชกาล ๒๕ ปี

สวรรคตมมแม จ.ศ. ๑๐๓๗ พ.ศ. ๒๓๑๗ ปี.ศ. ๑๖๕๕

อธิบาย. วันวลิตวิสันตาคว่า สมเด็จพระเจ้าปราสาททองเป็นโอรส
ออกญาศรีธรรมมาราช ออกญาศรีธรรมมาราชเป็นพี่หรือน้องของ
สมเด็จพระชนนีพระเจ้าทรงธรรม

๒๕ สมเด็จพระเจ้าฟ้าไชย

ผ่านพิภพมมแม จ.ศ. ๑๐๓๗ พ.ศ. ๒๓๑๗ ปี.ศ. ๑๖๕๕

รัชกาล ๓ ปี

ถูกปลงพระชนม์บวอก จ.ศ. ๑๐๓๗ พ.ศ. ๒๓๑๗ ปี.ศ. ๑๖๕๖

๒๖ สมเด็จพระศรีสุธรรมราชา

ผ่านพิภพขวอก จ.ศ. ๓๐๓๘ พ.ศ. ๒๓๘๘ ก.ศ. ๑๖๕๖

รัชกาล ๓ เดือน

ถูกปลงพระชนม์ขวอก จ.ศ. ๓๐๓๘ พ.ศ. ๒๓๘๘ ก.ศ. ๑๖๕๖

๒๗ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช

ผ่านพิภพขวอก จ.ศ. ๓๐๑๘ พ.ศ. ๒๓๖๘ ก.ศ. ๑๖๕๖

รัชกาล ๓๒ ปี

สวรรคตขมโรง จ.ศ. ๓๐๕๐ พ.ศ. ๒๓๙๓ ก.ศ. ๑๖๘๘

อธิบาย. มีจดหมายเหตุชื่อว่า สมเด็จพระนารายณ์มหาราช

ประสูติขวอก จ.ศ. ๘๘๕ พ.ศ. ๒๓๒๕ เมื่อเสวยราชย์พระชันษา

ได้ ๒๔ พรรษาเมื่อสวรรคต พระชันษาได้ ๕๖ หนังสือพระราช

พงษาวดารลงศักราชปี สมเด็จพระนารายณ์มหาราชสวรรคตเร็วไป

๖ ปี เป็นเหตุให้กำหนดศักราชปีเสวยราชย์สมเด็จพระเพทราชา

แลสมเด็จพระเจ้าเสือพนเพื่อนไป ค้นหาหลักฐานสอบล้ายากอยู่

ราชวงศ์บ้านพลูหลวง

๒๘ สมเด็จพระเพทราชา

ผ่านพิภพขมโรง จ.ศ. ๓๐๕๐ พ.ศ. ๒๓๙๓ ก.ศ. ๑๖๘๘

รัชกาล ๑๕ ปี

สวรรคตบมแม่ จ.ศ. ๑๐๖๕ พ.ศ. ๒๒๔๖ ค.ศ. ๑๗๐๓
 อธิบาย. หนังสือพระราชพงษาวดารว่า สมเด็จพระเพทราชาเป็น
 ชาวบ้านพลหลวง จึงเรียกราชวงศ์บ้านพลหลวง แต่ใน
 จดหมายเทศน์ฝรั่งแต่งไว้ ว่าสมเด็จพระเพทราชาเป็นเชื้อราชวงศ์
 เก่า ข้าพเจ้าเข้าใจว่า เห็นจะเอนทางฝ่ายพระชนนี ซึ่งเป็นพระนม
 สมเด็จพระนารายณ์มหาราช อย่างเดียวกับเจ้าพระยาโกษาเหล็ก
 เจ้าพระยาโกษาปาน ซึ่งเป็นบุตรเจ้าแม่วัดคิสิศ บั้สวรรคตนั้น
 ได้จากพระราชพงษาวดารฉบับพระจักรพรรดิพงษ์ (จาด) เห็น
 ว่าระลอกต้องด้วยจำนวนบริชกาล ๑๕ ปี ตรงกับพระราชพงษาวดาร
 ฉบับอื่น แลสมด้วยเรื่องทมิเจ้าพระขวัญราชโอรสพลโสภัก์นั้นแล้ว
 ก็สิ้นรัชกาล

๒๘ สมเด็จพระเจ้าเสือ

ผ่านพิภพบมแม่ จ.ศ. ๑๐๖๕ พ.ศ. ๒๒๔๖ ค.ศ. ๑๗๐๓
 รัชกาล ๗ ปี

สวรรคตบชวต จ.ศ. ๑๐๗๐ พ.ศ. ๒๒๕๓ ค.ศ. ๑๗๐๘

อธิบาย. สมเด็จพระเจ้าเสือ หนังสือพระราชพงษาวดารฉบับใน
 ราชวงศ์ปราสาททอง ทั่วยบอมริ้วว่าเป็นราชโอรสลับของสมเด็จพระ
 พระนารายณ์มหาราช ผู้ศึกษาโบราณคดีชั้นหลังได้ตรวจจดหมายเหตุ
 ครั้งสมเด็จพระนารายณ์ แลพิเคราะห์เรื่องราวซึ่งปรากฏในครั้ง
 นั้น ไม่มีเหตุอันใดที่ควรเชื่อว่าอยู่ในราชวงศ์ปราสาททอง ข้าพเจ้า

เห็นควรมีในราชวงศ์ชยานพลหลวงตลอดมาทุกพระองค์จนถึงกรุง
เก่า อนึ่งบัณฑิตวรรคสมเด็จพระพุทธเจ้าเสือกิ่งไว้ต่างกันเป็น
หลายอย่างแต่ที่ใกล้กันมากนั้นทวารวดีกาล ๗ ปี ข้าพเจ้าจึงลง
ศักราชตามหลักนั้น

๓๐ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ

ผ่านพิภพชวต จ.ศ. ๓๐๗๐ พ.ศ. ๒๒๕๓ ศ.ศ. ๑๗๐๗
รัชกาล ๒๔ ปี

สวรรคตชวต จ.ศ. ๓๐๘๔ พ.ศ. ๒๒๗๕ ศ.ศ. ๑๗๓๒
อธิบาย. ในหนังสือพระราชพงษาวดารว่า สมเด็จพระเจ้าท้ายสระ
สมภพมะแม จุลศักราช ๓๐๔๐ ว่าสวรรคตชวต จุล
ศักราช ๓๐๘๔ ตรงกับจดหมายเหตุ แต่จำนวนรัชกาล
คลาดกัน เพราะหนังสือพระราชพงษาวดารเสียหลักย์ผ่านพิภพของ
สมเด็จพระเจ้าเสือกิ่ง ข้าพเจ้าลงจำนวนต้นรัชกาลสมเด็จพระเจ้าท้าย
สระ ตามที่ใดกำหนดขยสวรรคตสมเด็จพระเจ้าเสือกิ่ง

๓๑ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ

ผ่านพิภพชวต จ.ศ. ๓๐๘๔ พ.ศ. ๒๒๗๕ ศ.ศ. ๑๗๓๒
รัชกาล ๒๖ ปี

สวรรคตชวต จ.ศ. ๓๑๒๐ พ.ศ. ๒๓๐๓ ศ.ศ. ๑๗๕๗
อธิบาย. ในหนังสือพระราชพงษาวดารว่า สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
บรมโกศสวรรคตเดือน ๖ แรม ๕ ค่ำ ปีชวดสัมฤทธิศก เวลา
บ่าย ๔ โมงเศษ พระชันษา ๗๗

๓๒ สมเด็จพระเจ้าอู่ทองมพ

ผ่านพิภพรัชกาล ๑.ศ. ๑๑๒๐ พ.ศ. ๒๓๐๓ ปี.ศ. ๑๗๕๗
รัชกาล ๓ เดือน

พระราชสมัญชัรัชกาล ๑.ศ. ๑๑๒๐ พ.ศ. ๒๓๐๓ ปี.ศ. ๑๗๕๗

อธิบาย. ในหนังสือพระราชพงษาวดารว่า สมเด็จพระเจ้าอู่ทองมพ
ปรายภาวิเศกเดือน ๗ ขึ้น ๖ ค่ำ รัชกาล สมฤทธิศก เสวยราชย์
อยู่เดือน ๓ พระราชสมัญชัออกทรงผนวชในเดือน ๗

๓๓ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท่งศรีราชาศรีนอมรินทร์

ผ่านพิภพรัชกาล ๑.ศ. ๑๑๒๐ พ.ศ. ๒๓๐๓ ปี.ศ. ๑๗๕๗
รัชกาล ๗ ปี

สวรรคตในรัชกาลกรุงเก่าเมื่อยกัญ ๑.ศ. ๑๑๒๗ พ.ศ. ๒๓๑๐
ปี.ศ. ๑๗๖๗

สังเขปรัชกาลกรุงเก่า

	พระนาม	ผู้ บเสวยราชย์	รวมผู้	สวรรคต
	ราชวงศ์เชียงราย			
๑	สมเด็จพระรามาธิบดี (อุทุม) ที่ ๓	ชวลี ๑. ๗๓๒ พ. ๑๗๘๓	๑๘	วิภา ๑. ๗๓๓ พ. ๑๘๑๒
๒	สมเด็จพระรามศวร (ครองที่ ๓)	วิภา ๑. ๗๓๓ พ. ๑๘๑๒	๑	วิธ ๑. ๗๓๒ พ. ๑๘๓๓
	ราชวงศ์สุวรรณภูมิ			
๓	สมเด็จพระบรมราชา ธิราช (พงษ์) ที่ ๓	วิธ ๑. ๗๓๒ พ. ๑๘๓๓	๑๘	มโรงแจ ๑. ๗๕๐ พ. ๑๘๓๓
๔	เจ้าทองหล่อ	มโรงแจ ๑. ๗๕๐ พ. ๑๘๓๓	๗ วัน	มโรงแจ ๑. ๗๕๐ พ. ๑๘๓๓
	ราชวงศ์เชียงราย			
	สมเด็จพระรามศวร (ครองที่ ๒)	มโรงแจ ๑. ๗๕๐ พ. ๑๘๓๓	๗	บุญ ๑. ๗๕๗ พ. ๑๘๓๘
๕	สมเด็จพระรามราชาธิราช	บุญ ๑. ๗๕๗ พ. ๑๘๓๘	๑๔	ผล ๑. ๗๗๓ พ. ๑๘๕๒
	ราชวงศ์สุวรรณภูมิ			
๖	สมเด็จพระนครอินทรา ธิราช	ผล ๑. ๗๗๓ พ. ๑๘๕๒	๑๖	มโรงแจ ๑. ๗๗๖ พ. ๑๘๖๗
๗	สมเด็จพระบรมราชา ธิราช (สามพระยา) ที่ ๒	มโรงแจ ๑. ๗๗๖ พ. ๑๘๖๗	๑๖	มโรงแจ ๑. ๗๙๐ พ. ๑๘๘๓

	พระนาม	ย. ^๗ บ.เสวยราชย์	รวมย. ^๗	สวรรคต
๘	สมเด็จพระบรมไตรโลก นาถ	มโรงแจ้ง ๑. ๘๓๐ พ. ๒๑๘๓	๔๐	วอิก ๑. ๘๕๐ พ. ๒๐๓๓
๙	สมเด็จพระบรมราชา ธิราชที่ ๓	วอิก ๑. ๘๕๐ พ. ๒๐๓๓	๓	กัญญา ๑. ๘๕๓ พ. ๒๐๓๔
๑๐	สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒	กัญญา ๑. ๘๕๓ พ. ๒๐๓๔	๓๘	ฉลุ ๑. ๘๘๓ พ. ๒๐๗๒
๑๑	สมเด็จพระบรมราชา ธิราช (หน่อพุทธางกูร) ที่ ๔	ฉลุ ๑. ๘๘๓ พ. ๒๐๗๒	๔	มเส้ง ๑. ๘๘๕ พ. ๒๐๗๖
๑๒	พระรัษฎาธิราช	มเส้ง ๑. ๘๘๕ พ. ๒๐๗๖	๑	มเมียบ ๑. ๘๘๖ พ. ๒๐๗๗
๑๓	สมเด็จพระไชยราชาธิราช	มเมียบ ๑. ๘๘๖ พ. ๒๐๗๗	๑๒	มเมียบ ๑. ๘๘๗ พ. ๒๐๗๘
๑๔	พระยอดฟ้า	มเมียบ ๑. ๘๘๗ พ. ๒๐๗๘	๒	วอิก ๑. ๘๙๐ พ. ๒๐๘๓
	ขุนวรวงษาธิราช	วอิก ๑. ๘๙๐ พ. ๒๐๘๓	๔๒ วัน	วอิก ๑. ๘๙๐ พ. ๒๐๘๓
๑๕	สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ	วอิก ๑. ๘๙๐ พ. ๒๐๘๓	๒๐	มโรงแจ้ง ๑. ๘๙๐ พ. ๒๐๙๓
๑๖	สมเด็จพระมหินทราธิราช	มโรงแจ้ง ๑. ๘๙๐ พ. ๒๐๙๓	๑	มเส้ง ๑. ๘๙๓ พ. ๒๐๙๖

	พระนาม	ยุ ยเสวยราชย์	รวมยุ ย	สวรรคต
	ราชวงศ์สุโขทัย			
๑๗	สมเด็จพระมหาธรรม ราชาธิราช	มเส็ง จ. ๘๓๓ พ. ๒๑๑๒	๒๑	ขาด จ. ๘๕๒ พ. ๒๑๓๓
๑๘	สมเด็จพระนเรศวรมหา ราช	ขาด จ. ๘๕๒ พ. ๒๑๓๓	๑๕	มเส็ง จ. ๘๖๗ พ. ๒๑๔๗
๑๙	สมเด็จพระเอกาทศรถ	มเส็ง จ. ๘๖๗ พ. ๒๑๔๗	๑๕	วอิก จ. ๘๗๒ พ. ๒๑๖๓
๒๐	เจ้าฟ้าศรีเสวภาคย์	วอิก จ. ๘๗๒ พ. ๒๑๖๓	ไม่ถึงปี	วอิก จ. ๘๗๒ พ. ๒๑๖๓
๒๑	สมเด็จพระเจ้าทรงธรรม	วอิก จ. ๘๘๒ พ. ๒๑๖๓	๘	มโรวัง จ. ๘๘๐ พ. ๒๑๗๑
๒๒	สมเด็จพระเชษฐาธิราช	มโรวัง จ. ๘๘๐ พ. ๒๑๗๑	๒	มเมียบ จ. ๘๘๒ พ. ๒๑๗๓
๒๓	สมเด็จพระอาทิตย์วงษ์	มเมียบ จ. ๘๘๒ พ. ๒๑๗๓	๓๖ วัน	มเมียบ จ. ๘๘๒ พ. ๒๑๗๓
	ราชวงศ์ปราสาททอง			
๒๔	สมเด็จพระเจ้าปราสาท ทอง	มเมียบ จ. ๘๘๒ พ. ๒๑๗๓	๒๕	มเมียบ จ. ๙๐๑๗ พ. ๒๑๘๗
๒๕	สมเด็จพระเจ้าฟ้าไชย	มเมียบ จ. ๙๐๑๗ พ. ๒๑๘๗	๑	วอิก จ. ๙๐๑๗ พ. ๒๑๘๘

	พระนาม	บุ บเสวยราชย์	รวมบุ บ	สวรรคต
๒๖	สมเด็จพระศรีสุทรม ราชา	วอก จ. ๑๐๓๗ พ. ๒๓๘๘	๓เดือน	วอก จ. ๑๐๓๗ พ. ๒๓๘๘
๒๗	สมเด็จพระนารายณ์มหา ราช ราชวงษ์บ้านพลูหลวง	วอก จ. ๑๐๓๗ พ. ๒๓๘๘	๓๒	เมืองจ. ๑๐๕๐ พ. ๒๒๓๓
๒๘	สมเด็จพระเพทราชา	เมืองจ. ๑๐๕๐ พ. ๒๒๓๓	๓๕	เมืองจ. ๑๐๖๕ พ. ๒๒๔๖
๒๙	สมเด็จพระเจ้าเสือ	เมืองจ. ๑๐๖๕ พ. ๒๒๔๖	๗	ชวท. จ. ๑๐๗๐ พ. ๒๒๕๓
๓๐	สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ท้ายสระ	ชวท. จ. ๑๐๗๐ พ. ๒๒๕๓	๒๔	ชวท. จ. ๑๐๘๔ พ. ๒๒๗๕
๓๑	สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว บรมโกศ	ชวท. จ. ๑๐๘๔ พ. ๒๒๗๕	๒๖	ชาติ จ. ๑๑๒๐ พ. ๒๓๐๓
๓๒	สมเด็จพระเจ้าอภัยมณี	ชาติ จ. ๑๑๒๐ พ. ๒๓๐๓	๒เดือน	ชาติ จ. ๑๑๒๐ พ. ๒๓๐๓
๓๓	สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์	ชาติ จ. ๑๑๒๐ พ. ๒๓๐๓	๘	กาญจ. จ. ๑๓๒๘ พ. ๒๓๓๐

พงษาวดารโยนก

๑ อธิบายด้วยชนชาติไทย

มหาประเทศอันเป็นที่ประดิษฐานบ้านเมืองแห่งชนซึ่งเรียกชื่อกัน
 คนว่า ไทย ไท เรียกประเทศว่า ชาน ซะยาน สาม สยาม
 เซม เข็มม เสียม เข็มม นั้น มีบริเวณพลของประเทศก็ คง
 แต่ดินแดนฟากใต้แม่น้ำเจ้าพระยาแห่งซึ่งอยู่ในประเทศจีนไปตั้ง คือ
 ระหว่างจีนแลอเขตต่อกันเนื่องลงมาในทักษิณทิศ คือชอนันญาชวณหน้า
 ลือ, ลาว, ไทย, ตลอดถึงฝั่งทะเลทิศใต้ แลเบื้องตะวันตกตั้งแต่
 ดินแดนฟากตะวันออก แห่งแม่น้ำพรหมายตรากับแม่น้ำอจิรวดีคือ
 เนื่องมาในประเทศกาม สยามยวนแถวถึงฝั่งทะเลทิศตะวันออก ใน
 บริเวณที่กล่าวมานี้ย่อมมีหมู่ชนที่ใช้ภาษาไทยอยู่เป็นพัน

นักปราชญ์ชาวยุโรปที่ไต่เทียวตรวจพบเห็น แลได้จัดทำ
 เหตุไว้ มีปรากฏในหนังสือภาษาอังกฤษซึ่งกล่าวถึงชนซึ่งด้วยเรื่อง
 ประเทศตะวันออกหลายเรื่อง เช่นเรื่องพงษาวดารจีนโบราณ ของมอ
 ลีเออร์เทร็อนเคอลาเกย์เยอริบ กล่าวถึงชนซึ่งใช้ภาษาไทย มีปรากฏ
 ในภูมิภาคลุ่ม แม่น้ำแยงซีเกียงในประเทศจีนมาแต่ครั้งแผ่นดินจีน
 กระทบวิงษ์เงยเวเต้ ล่วงมานานประมาณก่อนยุคศตวรรษที่
 ๒๓๕๐ ปี ก่อนพระพุทธกาล ๓๘๑๔ ปี

ซึ่งโปรเฟสเซอร์ดแคลคกล่าวไว้ว่าชาติไทย ใต้ตั้งเป็นเอกราช
 ในบริเวณแม่น้ำแยงซีเกียงนั้น มีราชอาณาจักรไทยกว้างตั้งแต่แลติ

พุทธศักราช ๓๓๑ จนถึง ๓๘๖ ปี ครั้น โดยยาวยาวตั้งแต่ล่องศักราช ๓๐๖ จนถึง ๓๐๘
 ศักราช มหานครมีนามว่าชิว ฤๅเข้ ฤๅเจียว เมื่อก่อนศุศศักราช
 ประมาณใน ๒๕๐๘ ปี ก่อนพุทธกาลประมาณ ๑๖๖๒ ปี

ในหนังสือมหาราชวงศ์ (พงษาวดารพม่า) ซึ่งแปลแลเรียบ
 เรียงโดยนายพลโทเซอร์อาเธอร์ แต่น่า ๑๓ ถึงน่า ๑๕ กล่าวด้วยถ้อย
 คำของไทยชนมาจากมณฑลประเทศ อ้างความคำรึกข์ของอาจารย์
 แมกซมูเลอร์ผู้ชำนาญภาษาพราหมณ์โบราณแลธิเบต จีน พม่า อา
 โฟ ซิง โฟ มีชมิยชาน ต่าง ๆ ซึ่งร่วมเรียกว่าธิเบโตเขมมั้น อาจารย์
 แมกซมูเลอร์ได้ลือยสวนเห็นแน่ว่า ภาษาไทย ซึ่งพม่าเรียกว่าชาน
 นั้นมาแต่จีนแลจีน คำว่าชานคือสยามมาแต่ภาษาเคิมในมณฑล
 ประเทศ ลงมาในทิศตะวันออกเฉียงใต้ ประทับฐานคามน่านน้ำ
 พรหมบุตรา เอวาทิ แม่โขง แม่น้ำ เปนประชุม แล้วได้กล่าวต่อไป
 ถึงเรื่องพงษาวดารชานเมืองมณฑลประ ว่าด้วยพวกไทยชนได้เข้ามา
 ตั้งอยู่ในดินประเทศภกามปัตนินแต่ก่อนศุศศักราช มีมหานครชื่อ
 เมืองหลวง ตั้งอยู่ริมแม่น้ำชวยเวเล (สุวรรณวารี) แม่น้ำนั้น
 เปนแควแยกจากแม่น้ำจิวตีฟากควันตก เหนือเมืองภกามเก่า
 กระจัตรีย์ผู้ครองเมืองหลวงนั้นทรงนามชนลาวยี่ (ลาวใหญ่) ครอง
 นครนั้นเมื่อศุศศักราชได้ ๘๐ ปี ตรงกับพุทธกาล ๖๒๒ สิบชัศยวงษา
 ต่อ ๆ มาถึงศุศศักราช ๗๖๘ ตรงกับจุลศักราช ๓๒๘ จึงย้ายมหา
 นครมาประทับฐานเมืองป่ง ปัตนินเรียกโมกของ คือเมืองกลอง ต่อมา

ถึงจุลศักราช ๑๓๘ เจ้าคำฟ้าเจ้าสามคองฟ้า นำพลโยธาเที่ยวปราบ
 ปรามชนะประเทศอาซั่มฉะปะระ กระแซะ ฉะปะระ รวมเข้าในอาณา
 จักรกลองพระนครบุง มีเทศานภาพปรากฏมาถึงจุลศักราช ๑๖๘
 เจ้าคำฟ้าทิวงศด บันทาศักดิ์วงษาของเจ้าคำฟ้าซึ่งไปครองเมืองต่าง ๆ
 ตั้งแขวงเมืองแตกกัน เป็นมณฑลหลายส่วน ภายหลังพม่าครอง
 ภูมิภาคเจริญขึ้นเมื่อแผ่นดินอินโอรธาโตแผ่ราชอาณาจักร รวมเมือง
 ไทยใหญ่ทั้งปวงเข้าในอาณาจักรพม่า เหตุฉะนั้นในภูมิภาคประเทศจึง
 เป็นชาติพม่าแลไทยใหญ่ชนกัน

คุณนามที่เรียกประเทศว่าสยาม แลเรียกคนว่าไทยไท่นั้น
 มีที่มาคงจะกล่าวต่อไปนี้

เมื่อก่อนชนชาติไทยยังมีได้อพยพมานั้น ดั้นประเทศข้าง
 ทิศใต้ นี้ เป็นที่อยู่แห่งชนชาติทรวีฬุกทรวีเกียนเนองเปอนันเทียว
 กันกับชาวอินทขันธ์ทิศใต้ (พังคละ) ซึ่งชาวอินทขันธ์เห็นย่อมนเรียกว่า
 แทคย อัสร ยักษ์ รากษษ

พวกจีนเรียก กูย ก้อ กวย แกว กาว แปลว่ายักษ์ฤๅผี แล
 เรียกพวกชาติเขาอีกเหล่าหนึ่ง ว่าแม้ว, หม้อย, เมง, เมือง,
 แมน, คือพวกกุลาเวียน, พวระ, พิระ, พิรุบักข, มิละ, มิลุ พิลุ,
 ในภาษาจีน

พวกอารยญาไทยผู้อพยพลงมาจากทิศเหนือ ย่อมถือว่าพวก
 เติมนั้นเป็นพวกคำ คือพวกที่มีการงานหยาย แลมีกำเนิดจากสัตว์
 แลต้นไม้มีชาติคำ จึงไท้เรียกประเทศนี้ว่าประเทศคำฤๅมก

คือคำว่า สาม สยาม เสียม เขียม เขียง ชาน แล เจียง จาม
 แลคำว่า ขอม แชก เขิน เขม เขมา เขมร ชมุ เหล่านี้รวมความ
 แปลว่าคำ คือคนชาติคำฤๅประเทศของคนชาติคำ ก็คนเดิมตั้ง
 กล่าวมานั้น คำว่าขอมนั้นในตำนานเก่า ๆ เมื่อออกนามขอมก็
 ย่อมมีคุณศัพท์ว่าขอมคำ เพราะคำว่าขอมคำนี้แลภายหลัง ๆ มาจึง
 กลายเป็นขอมคำกันไป

พวกชาติคำที่สมมติเรียกว่า ขอม แชก จาม เหล่านี้ แต่
 โบราณกาลย่อมมีลัทธิต่าง ๆ อย่างชินญ มีศาสนาอินทพรหม
 เป็นต้น แลทั้งชาติตระกูลเช่นกัมโปชะ กูรุ ปุรพาร มรัมมะต่าง ๆ
 ตามอย่างชินญเป็นเดิมมา (คือ มอญ เขมร แล ช่า ลัวะ ต่าง ๆ ซึ่ง
 มีภาษาคคล้าย ๆ กัน)

แต่ชนชาติไทยแลคำว่าไทยนี้ ได้อพยพลงมาจากทิศเหนือ
 อย่างเดียวกับพวกอารียะอพยพแผ่ลงมาในอินทสุถาน (ภาคภาษามี
 จีนเก่าโดยมาก)

คำว่า ไทย ไท ไค ตรงกับคำว่า ทย เทวะ เทวตะ แปลว่า
 สว่าง ขาว ส่วนฟ้าพระอาทิตย์ ในภาษาสันสกฤตเรียกพระอาทิตย์ว่าทย
 แลเรียกพวกอารียะว่าทยด้วย พระนามพระเจ้าสมันตราช คือ
 ประเวรานั้นได้มีว่าทศไทย มีถ้อยคำที่กล่าวออกนามไทยในเรื่อง
 พวกอารียะลงมาชนะอินทสุ หนักปราชญ์ชาวยุโรปได้แปลเป็นภาษา
 อังกฤหลายเรื่อง

คำว่าไทไตที่มาจากภาษาจีนคือ 大 ไต 太 ไต แปลว่า
 ใหญ่ ออกจากอักษร 天 เทียน แปลว่าฟ้า คือความสว่าง
 ฤกษ์ส่วนที่ชาวคริสต์ทูลใส่ออก ซึ่งแย่งออกจากส่วนมีคฤคำอักษร
 地 ฐี่ คือดินซึ่งภาษาไทยว่าที่

คำว่าเทียนนี้มาจากภาษาลาวว่าแถน, ทาน, คำว่าเทียนไท
 ไต จึงเป็นคำใช้เรียกดวงประทีปว่า ดวงเทียน ดวงไต แลใช้
 คำว่า ท่าน เทียน ไต้ ไต เธอ แทนนามเทวดาแลกษัตริย์แล
 สมณพราหมณาจารย์ แลในสิ่งซึ่งเป็นใหญ่เช่นเดียวกับคำว่า ทิระ
 ทิพ เหวะ, อรรค, บรม, วร, มหา, เหล่านี้

ในภาษาจีนใช้เข่นคำนำนามผู้เป็นใหญ่ เช่นคำว่า ช่องไทไต
 ช่องไทเข้า ไทเขียงของ ไทจ้อ เทียนจ้อ เหล่านี้เป็นต้น

ในภาษาไทยใช้เรียกเทวดา แลกษัตริย์ว่าเทพไท ท้าวไท
 ท่านไท เรียกพระเถระผู้ทรงศีลาริคุณว่าเจ้าไท เรียกอิสตรีที่มีศักดิ์
 แลมารยาตราว่า อ่อนไทย อรไทย เรียกทิศแวกสว่างว่า ทิศอุไทย
 เรียกไม้มีโครชที่เป็นเทพฤกษ์ของพวกพราหมณ์ว่าไม้ไทร คือไทย
 เรียกทองคำที่สุกบริสุทธิ์ว่าคำไต เรียกผู้มีอิศรภาพแก่ตนเองว่า
 เป็นไทย คือพ้นจากมีค คำว่าไทยจึงแปลว่าสว่างสดใส

ชาติไทยได้แต่อาณาเขตลงมาทางปลายน้ำ ของ, สาลวิธ
 อีราวดี พรหมา ยุตรา ตกตั้งชาวอารยันแผ่ลงมาทางปลายน้ำสินธุ
 ในมัชฌิมประเทศนั้น ลงมาถึงประเทศเลาซัว

- (老撾) คือลาวหลวงพระบาง แล้วแผ่มา
 (越裳) ยูนซางถูยวนเซียง คือลาวเฉียง แลไปอี
 (擺夷) ไทยใหญ่

มหานทีอันเป็นที่ตั้งคามเขตรนครของไทย สืบมาแต่โบราณ
 นั้น คือ (๑) แม่น้ำอิรวดีฤทธิวารที (๒) แม่น้ำสีตังฤาสโตง (๓)
 แม่น้ำสาละวิน (สาละวารี) แม่น้ำคงแม่น้ำเขี้ยวเรียก น้ำสามแม่น้
 ตอนปลายฝ่ายเหนือเป็นถิ่นประเทศไทยใหญ่ซึ่งจีนเรียกไซ้อี้ ตอน
 กลางเป็นภูกามประเทศ ตอนปากน้ำแลท่าทะเลเป็นรามัญประเทศ
 (๔) แม่น้ำระมิงค์ พิงค์ มาแต่คำว่ามิงค์เมงค์ คือเป็นถิ่นของ
 พวกเมงค์มุต (คล้ายมอญ) ซึ่งยังมีพชนพันธุ์อยู่ บดินเปลียน
 เรียกว่ายาง คือยางขาวยางลายยางแดงยางกระเลดยางชวยกระบาง
 แลอื่น ๆ มีลำน้ำขงลมายคล้ายกันกับมอญ ที่ ๕ น้ำแม่ไคว้ จีน
 เรียกเกี้ยวลุงเกียง (แถวหลวงกรุง) แปลว่าแม่น้ำมหายักษ์ ภาย
 หลังเรียกลาวชัวเกียง (ลาวชวากรุง) แม่น้ำแห่งเมืองลาวชวา
 คือนครหลวงพระบาง ที่เรียกเมืองชวบ้างชัวบ้างเซ้างบ้าง คำว่า
 ลาวชวานี้ทกลายมาเป็นลานช้าง แต่หาใช้มีช้างตั้งล้านไม่ แม่น้ำ
 ไทยเรียกแม่น้ำขง คือขอม เพราะเป็นแม่น้ำใหญ่ในแดนขอมคำ
 แต่ชาวข้างใต้เรียกเป็นโขงนั้นเรียกตามชื่อเกาะใหญ่เห็นลี้ลี้ซึ่งเป็นที่
 ตั้งเมืองลี้ทันคร มีนามว่าทอนโขง เหตุเป็นที่ไว้โขลงช้างของพวกเขา
 ล้วยช้างทั้ง ๖ แต่ก่อน แม่น้ำโขงถูยของนี้ตอนปลายฝ่ายเหนือไหล

มาแต่ประเทศจีนต่อชื่อบุคคลมาแต่แนวเขาเดียวกันกับแม่น้ำสาละวินแลแยงซี แต่น้ำโขงไหลมาแต่ทิศใต้ในประเทศชนหน้า เขียงรุ่งซึ่งเป็นถิ่นพวก ลัว ลือ ลัวะ ลาว แปลว่าชาติเก่าแก่ (๖) แม่น้ำทรงก๊าย จีนเรียกยูนเกียง ของเกียง (ชนกรงแม่น้ำต่างประเทศ) สาขาทุกแควแยกแม่น้ำนี้ชนเรียกทรงแดง (น้ำดำ) ไทลาวเรียกน้ำแท้ แม่่ม่วงก็เรียก ประเทศลาวพวกนั้นในตำนานเขียงแสนเรียกฟูพันนคร

ภาคภาษาของชนชาติเกิมนั้น แม้วามีนามต่างกันเช่น มอญ เขมร ข่า ลัว กวย ของแลอื่น ๆ เป็นอันมากก็แต่ใช้คำพูดแลวิธีอย่างเดียวกันเพี้ยนแต่สำเนียง ถึงคำที่นับเลข ๑, ๒, ๓, ๔, มอญว่า ม่วย ยา ไซ่ ปอน เขมรว่า มอย ปี ไซ ยวน ข่าต่าง ๆ นอกจากจรายกัษระแด่ นัยว่า มุย ป่า ไซ โป่น, มุย เขอ แป่ ปวน, โมน เข็ช เป่ง ปรวน, ยวน นัยว่า โมก ฮาย ยา ไย้ง ไกล่ ๆ กัน แต่พวกข่าจรายกัษระแด่นั้นเป็นชาติอพยพมาจากเกาะชวามลายู นัยว่า ซา ตวา เตอ ป่า มา นำ ซุ ซัน คลายัน สปลู ถึงคำพูดอื่น ๆ ก็คล้ายชวามลายู แต่ไทยใหญ่แลลาวนัยอย่างจีน คือ ฮ้าย ยี่ สาม ไล่ ฤา หนึ่ง สอง สาม สี่ ถึงคำพูดอื่น ๆ ก็เป็นจีนภาคโดยมาก เช่นคำว่า “หนังสือ” ลือ ค้วนคืออักษร 士 เด็กนักเรียนเรียก 士子 ลือจือ (ลูกหนังสือ) คำแห่งยศ

หลวง	มาแต่	王	ต้อง
ขุน	”	軍	กัน
ท้าว	”	道	เท่า
เจ้า	”	州	เจ้า เจเฮา

ภาษาไทยมีจนพากย์แลมคชพากย์เป็นพินตั้งนี้
เมื่อไทยนำได้ความเจริญมาสู่ประเทศนี้ แลได้ชนะขอม
เป็นลำดับมา ตั้งแต่พรหมราชพระเจ้าเชียงใหม่แลลำดับที่ ๔๓ จนถึง
ไชยศิริราชเมืองไชยปราการ (ฝาง) ผู้มาตั้งเมืองแปะ แล
รามราชฤๅไสยรังคราชไชยทัย (พระร่วง) ตลอดจนมาถึงชนพระเจ้า
รามาริขิต์ของศรีอยุธยา ต่เมืองนครธมได้เมื่อจุลศักราช ๗๑๕
แผ่นดินพระบรมลัฟงมราชา

จึงได้ตั้งนามพระนครศรีอยุธยา แลตั้งนามกระษัตริ์ว่า
รามาริขิต์ เทียบเรื่องรามาวตารอยุธยาซึ่งปรายอินทผายได้ได้
ตลอดถึงถึงกันนี้ เป็นเกียรติคุณนาม

อนึ่งเมื่อครั้งพระนครไชยทัยยังเป็นราชธานีนี้ ใช้คำว่า
อไทยในนามเมือง แลนามกระษัตริ์บางพระองค์ย่อมมีคำอไทยอยู่
ต้นนามข้างท้ายนามข้าง แต่มักใช้ตัว ฤ แทนออย่างสระสังสกฤต
จึงเป็นพระยา ฤ ไทยราช แลแปลลงผมกล่อมคือผสมขอมเป็นผม
มหาอไทย เพราะการตั้งผมนั้นขอมตั้งก่อน แลใช้ลงโพกผ้า
แทนเกล้าผมเรียกว่าขอมโพกกล่อมโพก ภายหลังได้แปลลงใช้ชฎ
โพก แต่ยังคงคำเรียกกล่อมพอกมาจนบัดนี้ แต่คำที่เรียกผม

มหาอุไทยกลายเป็นมหาอุไทย เพราะตัว ฤๅ สระนั้นคล้ายกับ
 ฤๅ ฤๅ หนังสือเก่า ๆ ยังได้เห็นใช้สักต ฤๅ เป็นมหาอุอยู่ แต่เพราะ
 ไม่มีความที่จะแปลได้ จึงตกลงคงสักต ฤๅ เป็นมหาอุ คงแปลว่า
 มหาเท่านั้น แม้นามกรรมวิริยอุไทยซึ่งใช้เป็น ฤๅ ไทยนั้น ยางก็
 ก็เขียนไปเป็น ฤๅ ไทยราช บ่รากฤๅในแผ่นดินล้าจารึกอักษรโบราณ
 เมืองกำแพงเพชร ซึ่งลงพิมพ์ไว้ในหนังสือวชิรญาณ จำนวน
 เดือนธันวาคม ๒๔๕๖ เล่ม ๑ ฉบับ ๒ หน้า ๑๖๐ นั้น เพราะฉะนั้นจึงทำให้
 เชื่อว่า ฤๅ ไทย ฤๅ ไทย ฤๅ ไทย คืออุไทย แลไทยแปลว่าสว่างคู่กับ
 คำว่า จาม ขอม สาม ซึ่งแปลว่าคำว่ามีคนนั้นแล

๒ เรื่องตั้งหัวเมืองในลานนาไทย

ในตำนานเมืองพม่าซึ่งใหม่ขึ้นคำเนินความว่า สมเด็จพระ
 พระบรมราชาธิบดีศรีสรรเพชญ์พุทธเจ้า เสด็จตั้งชนนบุรีพินพานฉวัน
 อังคารเพ็ญเดือนแปด (เดือน ๘ เหนือคือเดือนหก) ล่องมาลง
 เพ็ญเดือนสิบสอง (คือเดือนสิบ) มหานันทเดรเจ้าได้ตั้งอรรถ
 พระมหากษัตริย์เดรเจ้ากระทำปฐมสังคายนา ทศอัญชนะศักราช ๑๔๘
 เลี้ยว ตั้งพุทธกาลเอกศกเป็นลำดับมาได้ ๑๐๐ ปี พระยากาลาโศก
 ราชกระทำทศสังคายนาลำดับมาได้ อีก ๑๑๘ ปี พุทธกาล ๒๑๘ ปี
 พระเจ้าโศกธรรมิกราชกระทำทศสังคายนา แต่นั้นล่องมาได้

อีก ๒๐๐ ปี พุทธกาล ๔๓๘ ปี นางจามเทวีเกิดพุทธกาล ๔๕๖ ก่อ
 เวียงลำภูญ พุทธกาลได้ ๔๕๘ นางจามเทวีมาแต่ละโว้ได้ครองเมือง
 ลำภูญ มหันตยศแลอินทรยศเกิดฝาแฝดในชั้เดียวกัน นางจามเทวี
 ครองเมืองลำภูญได้ ๕๓ ปี อายุ ๘๒ ปี พุทธกาลล่วงได้ ๕๒๐
 มหันตยศได้ครองเมืองแทนสลับพระวรวงษ์ต่อมา พุทธกาลล่วงได้ ๕๖๐
 พระยาพนัณมัตถิรรมิกราชเมืองลังกา ตักศิการาช ๕๖๐ นั้นเสียแล้ว
 ศักราชใหม่ ลักขัยมาได้ ๓๔๓ ถึงพระยาอาทิตย์ราช ได้เป็นใหญ่
 ในเมืองลำภูญได้ ๓ ปีกับพระเจดีย์หลวงเมืองลำภูญ เมื่อศักราช
 ได้ ๓๔๖ ลักขัยพนัณมัตถิรรมิกราชล่วงมาได้ ๖๒๒ ปี จึงพระยาควริกษุ
 อนรชรรวมิกราชกรุงภกาม เป็นใหญ่ในชมพูทวีปตักศิการาช ๖๒๒ เสีย
 เพียงบ่ชอ ตั้งจุลศักราชใหม่ในชั้ญ

เนื้อความความทักกล่าวมานี้ เห็นว่าผู้แต่งตำนานเชียงใหม่
 คิคศักราชผิดเกณฑ์กลัยเอาเกณฑ์มหาศักราช ๕๖๐ ไปเป็นพุทธศักราช
 เอาเกณฑ์ ๖๒๒ ซึ่งเป็นเกณฑ์พุทธศักราชมาเป็นมหาศักราช
 เพราะฉนั้นศักราชจึงหาตรงกับตำนานลำภูญไชยไม่ แท้จริงศักราช
 เมืองลำภูญไชย คือมหาศักราช ๔๕๖ ตรงกับพุทธกาล ๑๐๗๘
 แลเมื่อพระยาอาทิตย์ราชสร้างพระเจดีย์หลวงนั้นเป็นจุลศักราช

แลเนื้อความตำนานหรือภูญไชย ในคัมภีร์เดิมอักษรลาวนั้น
 มีดังนี้ พระพุทธเจ้าสองทีพิกษุญาณแลถึงกโลกทั้งมวญด้วยอนาคค
 ญาณ ก็เห็นชาวบ้านหมู่หนึ่งชอทะเลระวามมีในสามเทศะ คือมี

ในเมืองพิงค์วานนี้ อันพระพทอเจ้าจักควรสังคหะภรรยานั้นก็มีแล
พระพทอเจ้าเห็นด้วยพิพจักขุณนี้ ภูพระศตาคตนิพานแล้ว ด้วยย
เดือนวันได้พินปลายแปดขุ่นนี้ มหานครอันหนึ่งชื่อหริภุญไชย จักเกิด
มีในสามเทศะนั้นแล้ว สาสนากตตาคตจักไปรุ่งเรืองในเมืองอันนั้น
หมื่นชะละ กุตตาคตจักควรไว้ธาคเพื่อเป็นประโยชน์แก่โลกย์ทั้งหลาย
ควรแท้จริงแล

เนื้อความนี้สาธกมาพอให้แจ้ง ศักวราชที่คลาศเคลือนไม่
ตรงกันเท่านั้น แต่นี้จะลำดับความตามตำนานเชิงใหม่ต่อไป

ครั้งนั้นพระเจ้าศรีจักราชอนุรุธรมิกราช ให้อันเชิญท้าวพระยา
มหากษัตริย์ในสาภลสมพทวีย์ ท้าวพระยาทั้งหลายในนานา
ประเทศ ก็ไปประชุมพร้อม ยังขาดแต่ลานนาไทยประเทศ หา
ผู้ใดจักไปพร้อมมิได้ เหตุย่อมีมหากษัตริย์ เมื่อนั้นอนุรุธรมิก
ราชจึงกล่าวขอต่อสมเด็จจอมรินทราธิราช ๆ มีเทวโองการประสาทให้
ลาวรกเทวบุตรอันเสวยทิพสมบัติ อยู่ในชั้นดาวดึงษ์สวรรค์ รุกติลงมา
เป็นใหญ่ในลานนาไทยประเทศ บำรุงพระพทอสาสนาให้ถาวรสืบไป
จึงลาวรกเทวบุตรก็ย้านางเทวธิดา แลบริวารพินหนึ่งก็รุดจากเทวโลกย์
มาปติสนธิเป็นมนุษย์โดยอยู่ป่าคิระกำเนิด เป็นคิงราชกุมารอันมี
ชันษาได้ ๑๖ ขวบ ก็กำเเมนเงินคืออินไคเงินลงมาจากจอมเขาเกิด
บรรพต กอຍคง (กอຍคง) มาสถิตยแทนเงินภายใต้ไม้หมากทัน
(พุกชา) อันที่มีในน้ำแม่สาย ในแคว้นแคว้นไชยวรรณนครเชียงลาว

ฝูงชนทั้งหลายก็ทัศนากการ ก็ยังเกิดอัศจรรย์เอิกเกริกไกลาหล
 พากันมาสโมสรรสนินิยาต แวคล้อมพร้อมกันอันเชิญให้รัชราชสมบัติ
 ราชาภิเศกเป็นพระมหากษัตริย์ในไชยวรรณนครเชียงลาวที่นั่นเปนแก่
 ลานนาไทยประเทศ ๕๖ หัวเมือง อยู่จำเนียรมาท้าวเธอก็ยังเกิดได้
 ราชโอรสสามพระองค์ ๆ ใหญ่ทรงนามลาวคอบ องค์กลางทรงนาม
 ลาวข้าง องค์น้อยทรงนามลาวแก้วแก้วมาเมือง ตามนิมิตซึ่งพระ
 มารดาทรงสืบเมื่อแรกตั้งพระครรภ์ ว่าได้แก้วตกลงจากอากาศ
 แลพระราชกุมารนั้นมีพระราชสมภพประสูติตรมัย ในวัน ๕ ขึ้น ๑๕ ค่ำ
 เดือน ๑ บัซชวกโทศกฤษศักราชได้ ๖๒ ไทรถวายพยากรณ์ว่าราช
 กุมารองค์นี้จะทรงเทศานาภาพมากนัก ครั้นพระราชกุมารทั้งสามทรง
 พระเจริญไวยแล้ว วันหนึ่งพากันไปจับขี้ใหญ่ พระพี่ทั้งสองใช้ให้
 น้องเขาเข้าไปชิงไว้ท้ายน้ำแล้วให้เฝ้าช่วยอยู่ พี่ทั้งสองช่วยกันขุด
 ขุด ขุดนั้นเห็นเข้าไปสั่นตัวอยู่ใต้ผาคุดออกไปมีไฟ ก็เขากันสืลาถมออยู่
 นั้นเลย แล้วยักพากันกลับไปหาได้ขอกแก่น้องไม่ ล้วยลาวแก้วแก้ว
 มาเมืองเฝ้าช่วยอยู่จนพลยค่ำผิกลสังเกต ก็กลับไปตามหาพี่ทั้งสอง
 ก็หาพบไม่ จึงทวายเป็นพชายทั้งสองหนักกลับไปไม่บอก ก็ยังเกิด
 ความพิโรธโทมนัคนัก จึงไปแจ้งความประพฤติเหตุต่อพระราชบิดา ๆ
 กักริห์เห็นว่าราชบุตรทั้งสามพี่น้องจะอยู่รวมกันมิได้ จึงสร้างบ้านให้
 อยู่ต่างกันคนละแห่ง ให้ลาวคอบผู้พี่อยู่บ้านถ้ำ ให้ลาวข้างผู้กลาง
 อยู่บ้านคา ให้ลาวแก้วแก้วมาเมืองผู้น้องอยู่บ้านผาแล้ว ครั้นภายหลัง

ก็แบ่งราชสมบัติให้ราชบุตรองค์ใหญ่ไปครองเมืองมาเซียงของ
 ราชบุตรผู้กลางไปครองเมืองของ แล้วจึงแต่งเครื่องราชบรรณาการ
 ไปขอนางแก้วรูปที่พิศวงพระยาเมืองหลวงภูคาผู้สูง อภิเษกเป็น
 ซาขาวลาวแก้วแก้วมาเมือง ครั้นพระยาลาวจกซิติแล้ว ลาวแก้วแก้ว
 มาเมืองราชโอรส ก็ได้ครองราชสมบัติเป็นกษัตริย์ ในลาน
 นาไทยประเทศสนองพระราชบิดา

เรื่องราวระแวกระแวกลาวจกนั้น ในตำนานพระธาตุคอกยุด
 แลตำนานเขียงแสนมีข้อความแตกต่างกันไปอย่างอื่น ในตำนานธาตุ
 คอกยุดมีว่า “ที่นี้จักกล่าวตำนานมหาชาติพระพุทธเจ้ามีขังในภูเข
 ติงอยู่ท่ามกลางเสียมเกษเกล้าเกษ นครราชธานีสี่เมืองยวนเขียง
 แแสนแล ยังมีภูเขสามอันตั้งอยู่ขังทิศแห่งไซยบุรี แลล้าภูเข
 สามอันนั้น อันหนึ่งชื่อภูเขทาทังอยู่ที่ศอกตรเกล้าเหนือ อันหนึ่ง
 ชื่อภูเขย่ำเจ้าอยู่ท่ามกลาง อันหนึ่งชื่อภูเขย่ำเจ้าตั้งทางทิศใต้ แล
 ลำค้ำเป็นตังกอนเสว่ำประสูถกันนั้น นิทานเขาสามกอนนั้น ขันชิตย
 หนักยวาชญ์เจ้าพงรัฐกนเถอะ เมื่อพระพุทธเจ้าแห่งเราเมอขังทรมาน
 วนนั้น ยังมีลูกขสองขัวเมีย ผู้ผวช้อยเจ้าลาวจก ผู้เมียช้อย่าเจ้า
 ลาวจก แลขคคตขสองขัวเมียมีจกเซ่า (จอบ) คนละ ๕๐๐ ลูก
 ลอกไตชื้อว่าลาวจก แลขคคตขสองข้อยเลียงขัวคันทริยข้วยของไว้
 ของสวน มีคันทว่าถ่วงาพกแพ่งแดงเต่าพริกขิง หือลาวจกขทั้งหลาย
 เขาไปขายแก่ชาวเมืองขทั้งหลายเลียงขัวค แลส่วนลาวจกขสอง

ผู้เมียก็เป็นผู้ใหญ่แก่มีสักขทั้งหลายอยู่ในทอขยกินแดนอันเวียงคอบมหา
 ชาติเจ้านั้นแล เหตุคั้งอันทอขยอนันจึงได้ชื่อว่าคอบขเจ้าเพือนแล
 ส่วนย่าเจ้าลาวจกผู้เมื่อก้อยคอบทางเหนือ ดักคอบมหาชาติเจ้านั้น
 จึงได้ชื่อว่าคอบขเจ้าเพือนแล บุคคลทั้งสองก็มีลูกชายสามคน
 ผู้พี่ชื่อว่าระวะกุมโไทยภาษาว่าลาวหม้อแล ผู้กลางชื่อว่าระวะที
 ลักขผู้ไทยภาษาว่าลาวลัน แลผู้น้องชื่อว่าระวะคินโไทยภาษา
 ว่าลาวกลันแล ลูกทั้งสามนั้นอยู่ก้อยคอบทางเหนืออันนี้ ไทยทั้งหลาย
 ก็เอาของคักทั้งหลาย คือว่าหมากแลเกลือเส็ดผาชนปลาอาหาร
 ทั้งหลาย ไปซื้อขายในคินทอขยทนน เป็นท่าซื้อทำขายแก่คนทั้งหลาย
 คอบขลันได้ชื่อว่าคอบท่าครายถึงกาลขคินแล ส่วนเจ้าลาวจกก็หือ
 มีสักขทั้งหลาย เขาเครื่องไร่ไคร้องสวนแลหน่อไม้ไร่ เขาลงไป
 ขายยังคินคอบทนน เหตุคั้งอันคตลาคัน (คตลาค) ได้ชื่อว่ากา
 ไร่ครายถึงคินแล เมืองนนักได้ชื่อว่าเมืองไร่แล ตั้งแต่ันนั้นขึ้นไป
 ยเจ้าลาวจกหือเอาหมากพุกหมากขยถ่วงแคงเต้า ลงมาขายแก่
 ไทยทั้งหลายอันอยู่บ้านคินคอบ เหตุคั้งอันเมืองอันนั้นได้ชื่อว่าเมือง
 ขยครายถึงคินแล ลาวจกทั้งสองผู้เมียจากันแล้ว แบ่งเข้าของ
 ราชสมบัติแก่ลูกทั้งสามคนนั้น ผู้พี่หือคินเมืองสีทอง (สีทอง) ผู้
 กลางหือคินเมืองควาน (เมืองกวาน) ผู้น้องหือคินเมืองเหล็ก
 (เอกาแล)

ทุกยุคก็กราชได้ ๕๖๐ ทั่ว พระพุทธเจ้านิพพานไปไว้ ๑๑๗๒ วัสสา
 ยงมมหานครอันหนึ่งผายหนอาคเฉยระพนเมือง มีราชชคดียราช
 วงษาหากสกลเสียดาท้าวพระยาอ้อมไต้มีเมืองยวนเปนเกล้า แลเวลา
 นั้นยังมีพระยาคนหนึ่ง ชื่อว่าอนรรฆรรณมิกราชเป็นเจ้าในเมือง
 มารราชบุรี แลเมืองกลางในชมพูทวีปมี ๘๔๐๐๐ เมืองทอนมท้าว
 พระยามหากษัตริย์นั้น ก็มาพร้อมกันหันเสียง แลพระยาอินทรา
 ก็ใช้เทวดาเทวยุครตนหนึ่งลงมาออกหือพระยาคนนั้นว่า หือไต่คต
 คักราชหันแล

เมื่อนั้นท้าวพระยาทั้งหลายก็ไหว้สาพระธรรณมิกราช ว่า
 เมืองไทยยวนทั้งหลายมีพนเมืองเขาอ้อมมีเจ้า เขาอ้อมมาพร้อมกันแล
 เมื่อนั้นพระยวอินทราท้อปฎิญาณซึ่งเทวยุครทั้งหลายพันตน มีลาว
 จกเทวยุครเป็นเกล้าก็กำยเกินเงิน แต่จอมเขายคินธลงมากับด้วย
 เทวยุครบริวารทั้งหลายพันหนึ่ง แล้วยกมาอินทรธานกลบภัยจาก
 เพศอื่นเช่นเทวยุคนั้นแล้ว ก็เอาโอบป่าทึกระเห็นอแทนเงินลูกหนึ่ง
 อันมีไต้มีไม้หมากพันตนนั้น แล้วยกเกิดเป็นคนใหญ่ประมาณ ๓๖ ขวบ
 เข้าพร้อมกันด้วยกันนางราชธิดาหันแล เมื่อนั้นเทวดาก็ไปบอกแก่คน
 ทั้งหลายว่าลาวเทวยุครลงมาเป็นเจ้าแก่สแล สู้รุ่งเขารดไปรับเอา
 มาเถอะ ว่าอันเมื่อนั้นเขาก็เอาราชธิดาไปรารณาเชิญเขามาแล้ว ก็
 อุดยาก็ไต่คตหือเป็นเจ้าแก่เมืองไทย แล้วยกรับเอาตำแหน่งพระยา
 ธรรณมิกมาแล้ว ก็บ่าวท้าวพระยาทั้งหลายมี ๘๘๘ เมือง เว้นแต่
 เมืองทริภุญไชยกับเมืองศุโขทัยเท่านั้น เหลืออีกว่านนั้นก็มาพร้อม

๓๓
 ๓๔
 ๓๕
 ๓๖
 ๓๗
 ๓๘
 ๓๙
 ๔๐
 ๔๑
 ๔๒
 ๔๓
 ๔๔
 ๔๕
 ๔๖
 ๔๗
 ๔๘
 ๔๙
 ๕๐
 ๕๑
 ๕๒
 ๕๓
 ๕๔
 ๕๕
 ๕๖
 ๕๗
 ๕๘
 ๕๙
 ๖๐
 ๖๑
 ๖๒
 ๖๓
 ๖๔
 ๖๕
 ๖๖
 ๖๗
 ๖๘
 ๖๙
 ๗๐
 ๗๑
 ๗๒
 ๗๓
 ๗๔
 ๗๕
 ๗๖
 ๗๗
 ๗๘
 ๗๙
 ๘๐
 ๘๑
 ๘๒
 ๘๓
 ๘๔
 ๘๕
 ๘๖
 ๘๗
 ๘๘
 ๘๙
 ๙๐
 ๙๑
 ๙๒
 ๙๓
 ๙๔
 ๙๕
 ๙๖
 ๙๗
 ๙๘
 ๙๙
 ๑๐๐

ว่าอันเหตุนี้ พระมหาเดรเจ้าพร้อมก็ด้วยพระยา เอามหาธาตุ
 เจ้าไปบนจุดตั้งไว้ที่นั้นก่อหือเป็นเจดีย์บริบูรณ์แล้ว ใ้ชื่อว่อาวรามเขียง
 มันข้างคั้งว่าอันแล แต่ันั้นไปท่านก็สร้างเวียงแถมลูกหนึ่ง กวม
 แม่น้ำใหญ่ไหลมาหนควันคก ยาวส่งสถานตั้งฝักฝางนั้น จึงใ้
 ชื่อว่เมืองฝางว่าอันแล ด้วยเคชะพร้อมสามสิบสองพันนาเงินยางแล
 เมืองฝางสามพันนา เมืองสาครห่าวร้อยนา เมืองหางค้อจรงห่าวร้อย
 นา จระคน้อยยางห่าวร้อยนา เช่นสามหมื่นสี่พันนาก่อนแล ลุนัน
 ความข้างที่นี้ท่านก็ไปหาข้างที่หายร้อยเสีย มันก็ไปหันร้อยข้าง
 ตัวหนึ่งใหญ่สามสอก เที้ยวไปไกลห่าวร้อยวา แลวิกหายเสีย
 มันก็ไปนำ ก็พบพรานฆ่าผู้หนึ่งร้อยเต่ามา มันก็ถามว่แคว้นข้าง
 ยามกา พรานฆ่าว่าช่วยอันสักเทื่อว่าอันแล ที่นี้จึงเรียกว่บ้านร้อยเต่า
 แล เมื่อนมันคนมาหันร้อยข้างมันคั้งเก่า มันได้ข้างแลวิกมา
 ใ้ไหว้สาพระยาตามคั้งมันไปหันนั้นแล พระยาเจ้าก็ไปตั้งเวียงทนน
 ลูกหนึ่ง แลวิกใ้ชื่อว่เวียงเขียงร้อยวาอัน เมื่อภายหลังนั้นก็แปลชื่อ
 ไปว่เขียงรายว่าอันแล ที่บ้านร้อยเต่านั้นก็แปลชื่อไปว่เขียงของ
 ว่าอันแล ส่วนว่พระยาลาวจกราชเจ้าท่านก็อยู่เวียงเงินยางเขียงแสน
 แลเมืองฝางเขียงรายทั้งสามนั้นแล ท่านก็มราชบุตรคนผู้พิชชอว่
 ลาวก่อ ผู้กลางชื่อว่ลาวเกอ ผู้น้องช้อยชื่อลาวเกาแล
 ข้อความค้ำคานานธาตุคอกคอง แลค้ำคานานเขียงแสนที่
 สาธกมาน เพื่อให้เห็นความชั้วว่ ลาวจกเทวยตรซึ่งจุคมาเป็นคั้น

วงษ์กระษัตริย์ลาวนั้น หากกระเปนแต่ตระกูลลาวกอบปากพระธาตุ
 ทอขยคงสืบมาแต่ก่อนนั้นเอง เพราะมีเรื่องราวประวัติละม้ายคล้าย
 คลงกัน แต่เรื่องสร้างเมืองเชียงใหม่แสนเข็ขงรายแลเมืองฝางนั้น
 ในตำนานสิงหนวัติว่าพระเจ้ามังรายนรราช สร้างเมืองคอนมูลให้ราช
 บุตรผู้ทรงนาม พระองค์ไชยนารายน เมืองนั้นจึงได้ชื่อว่ไชยนารายน
 กลายมาเป็นเชียงใหม่ แต่ในตำนานหิริญนครว่าพระยาลาวจกราช
 สร้างขึ้นเพราะเหตุพวรอยช้างใหญ่ จึงให้ชื่อเมืองเชียงใหม่ รอย
 มาเป็นเชียงใหม่ แต่ในตำนานเชียงใหม่ ว่าพระยาเม็งรายสร้าง
 จึงได้ชื่อว่าเชียงใหม่ตามนามพระยาเม็งราย ชี้ข้อความทั้งสามตำนาน
 มิได้ขัดแย้งกัน แม้นนามเมืองเงินยาง แลเชียงใหม่ ในตำนาน
 ก็หลักเคียงเคียงกันอยู่ คือในเบื้องต้นกล่าวว่าเพราะเหตุบันไดเงิน
 ซึ่งลระจกักราชเทวบุตรท่ายลงมาขังอยู่ จึงเรียกเงินขังฤ
 เงินยางฤหิริญนคร บางแห่งเรียกว่าไชยบุรี แลเชียงใหม่ แต่ใน
 ลำดับต่อไปก็ลยว่าพระยาลาวเคียง เสด็จไปประกาศย้ายางริมน้ำ
 แม่ลวันที ได้ทอภพระเนตรเห็นนี้มีตรีไม้ โปธิเผือกขังเงิน อยู่
 ณท่ามกลางข่าขาง จึงไปสร้างพระนครในที่นั้น ดังหลักเมืองในวัน ๓
 เดือน ๖ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ยามรุ่งพระจันทร์เสวยฤษ ๑๖ จิตรฤษฤ
 คักราช ๓๕๓ ขนานนามว่าหิริญนครเงินยางตามนิมิตรต้นไม้เงินใน
 ท่ามกลางข่าขางนั้น แลพระยาลาวเคียงนี้ตามตำนานเชียงใหม่
 ว่าเป็นลำดับที่ ๘ ตั้งแต่ลระจกักราชต้นวงษ์มา แต่ในตำนานพะเยาว่า

เช่นลำดับที่ ๒๘ แต่ในตำนานเชียงใหม่เป็นลำดับที่ ๓๒ คือนัยนี้แล้ว
เก่าแก่ไปกว่า ๓๐ วรรษัตริย์ จึงถึงพระยาลาวจึงกาเรือนคำแก้วเสีย
เมืองแก่พระยานครอภัยค้ำถ่าน ถัดกันจึงถึงพระยาลาวเคียงยกย้าย
ไปสร้างพระนครที่ใกล้ธาตุพนมหลวงคือคอกอียด

อีกตำนานหนึ่งได้พบในสมุทโฆษหมายเทศน์ ฝรั่งเศสครั้ง
กรุงเก่า กล่าวด้วยประชุมวงษ์ของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชมีความ
ว่าพระปฐมสุริยเทพฤาไทยสุวรรณพิศวี ครองไชยบุรีมหานคร (เข้า
ใจว่าไชยบุรีเชียงใหม่โบราณ) เมื่อพระพุทธศาสนาล่วงแล้วได้
๓๓๐๐ พรรษา จุลศักราชได้ ๓๓๘ ปี สิบเชษฐวงศ์ต่อ ๆ มาได้ ๓๐ วั
ษวรรษัตริย์องค์ที่สุทธรณาม อธิบายสนทรวทพมหาเทวราช ยกไปตั้ง
พระนครใหม่อยู่ที่ธาตุนครหลวง (ในที่นี้ น่าจะตรงกับเรื่องพระยาลาว
เคียงสร้างหรือรัตนนครที่ใกล้ธาตุคอกอียด) สิบพระวงษ์มาต่อ ๆ มา
อีก ๑๒ เช่นราชวงษ์จึงถึงพระพนมศรีไชยยกกลางมาตั้งนครไทย เมื่อพระ
พุทธศาสนาถ่วงได้ ๓๗๓๓ พรรษา จุลศักราชได้ ๕๔๘ (นครไทยหรือ
นครชุมนี้เป็นนามเมืองเฉลี่ยกำแพงเพชร น่าจะเป็นครั้งลงมาตั้งเป็น
เมืองแปะ) สิบพระวงษ์มาได้ อีก ๔ วัษวรรษัตริย์ จึงถึงพระเจ้าราม
ธิบดีอยู่ทอง แรกไปครองเมืองเพชรบุรีก่อน ครั้นได้ราชสมบัติจึงสร้าง
กรุงเทพมหานครขจรทวารวดีศรีอยุธยาที่ตำบลหนองโสน เมื่อพุทธ
กาลล่วงได้ ๓๘๘๓ จุลศักราช ๗๑๒ สิบวรรษัตริย์ชาติวงษ์มาต่อ ๆ มา
ถึงสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเป็นลำดับที่ ๒๕ นัยตั้งแต่พระเจ้าราม

ธิปไตยของมา แลเป็นลำดับที่ ๕๒ นับตั้งแต่พระปฐมสุริยเทพฤไทย
สุวรรณพิตรเป็นต้นมา

ข้อความตามปริยายนี้ใกล้เคียงกับความในตำนานเบื้องต้นใน
พระราชพงษาวดารซึ่งมีปรากฏว่า พระโอรสนักคาพระเจ้าไตรตรังษ์
ครองราชสมบัติสืบต่อกันมาได้ ๕ ชั่วแผ่นดินจึงถึงบุรุษย์แสนปมไ้พระราช
ธิกาพระเจ้าไตรตรังษ์แลได้ อินทรเทวีนฤมิตรเมืองเทพนคร เมื่อ
จุลศักราช ๖๘๑ ครองราชสมบัติมาถึงจุลศักราช ๗๐๖ ก็เสด็จทวงคิด
พระเจ้าอุทุมพรไ้ครองราชสมบัติสืบต่อไปไ้ ๖ ปี จึงสร้างกรุงเทพพระ
มหานครบรรพทวารวดีศรีอยุธยา

ข้อความตามตำนานต่าง ๆ ไ้ได้เทียบทานกันก็เห็นไ้ได้ว่า
เรื่องลาวักราชันั้น เป็นแต่อ้างเอานามลาวักต้นตระกูลซึ่งตั้งชื่อนาย
หลัง เมื่อวงษ์กระษัตริย์โบราณอพยพลงมาตั้งประเทศข้างไ้ไ้แล้ว
ประเทศฝ่ายเหนือว่างกระษัตริย์มาถึงพระเจ้าอนรรฆธรรมิกราชฤๅชโอร
ธาโส บำรุงพระพุทธศาสนาในประเทศกุกาม แลเพื่อจะยั้งพระ
พุทธศาสนาให้เจริญทั่วไปในลานนาไทยประเทศ จึงไ้เลือกสรรไ้
ตระกูลลาวักขึ้นเป็นพระยาประเทศราช แต่เวลานั้นเมืองหริภุญไชย
แลค็ไชไทยยังเป็นเอกราชอยู่ละส่วน ๆ แต่ในเวลาโน้นนามเมืองเชียง
แสนเชียงรายยังไม่ปรากฏ คงเรียกแต่ว่าไชยบุรี เชียงราว
(คือเชียงลาว) ฤๅนาคบุรี นาคนคร เป็นต้น ต่อเมื่อพระยาเม็งราย
ไปครองสร้างแปลงขึ้นใหม่จึงชื่อเชียงรายตามนามพระยาเม็งราย แล

ฝ่ายเชียงแสนนั้นพระยาแสนฟูไปสร้างชนใหม่ จึงได้นามว่าเชียงแสน
ตามนามพระยาแสนฟู ครั้นพระยาเมืองรายชนะเมืองหริภุญไชย
แล้วมาสร้างเมืองใหม่ณะแม่น้ำวรมิงค์อุพิงค์ ยังมีได้ชื่อนานาม
ชนทั้งหลายจึงได้พากันเรียกเชียงใหม่ (คือเมืองใหม่) ย่าง เรียก
เมืองพิงค์ตามนามแม่น้ำย่าง ครั้นภายหลังได้ชื่อนานามว่านพบุรี
นามสามัญทั้งหลายประมวญเข้าด้วยกันเป็นนพบุรีศรีพิงค์ไชยเชียง
ใหม่ (เช่นเดียวกับชื่อนใหม่เจริญกรุง)

แต่จะกล่าวก้าวเรื่องพระยาลาวเคียงต่อไป เมื่อพระยาลาว
เคียงได้ครองราชสมบัติได้ ๓ ปี อยู่มาวันหนึ่งเสด็จไปประพาศป่า
ไม้บ้าง อันมีจิมโกลันน้ำแม่ละวานที่เรียกว่าบ้านยางเสียวโกลันบริเวณ
พระธาตุคอกบุง โคกคอกพระเนตรเห็นไม้ โปธิต้นหนึ่งมีวรรณขาวผ่อง
ดั่งเงิน อยู่ในท่ามกลางป่ายาง เป็นไชยภูมิดี มีพระประสงค์จะใคร่
สร้างพระนครใหม่ในที่นี้ จึงตรัสแก่มขมนตรีทั้งปวงว่า บ้านเมือง
โคกหารวิเวียงเชียงแก่นมีโคกคอกเมืองเชียงรายนี้ ไม่สมควรเป็นราช
ธานี เยี่ยมว่ามีข้าศึกศัตรูมาถ้ำหาตมมโคก หางงบหมอนกตกโหล
ควรจะไปสร้างเมืองณที่นั้น อำมาตย์ทั้งหลายก็เห็นพร้อมโดยพระ
ราชบริหาร จึงกระเถอนพากันไปแสวงสร้างนครณที่คาบปลายงเสียวณ
ชุกวิคคอกเขาตั้งแต่ห้วยยางอันหนึ่งไปเกี่ยวเขาถาดอันหนึ่ง แล้วคคช
ไปทิศเหนือลงแม่น้ำอันหนึ่งชื่อแม่ละวานที่ (คือน้ำแม่สาว) ข้าง
ควนออกเอาตนาเป็นแดน ในจังหวัดนี้ให้แล้วพนารายเพียงเรียงงาม

ที่ส่งมาให้ชื่อว่า ที่ค่างใหญ่ชื่อ ที่หลักคอกให้สิ้น ที่หินผากให้เพิกขำ
 ที่แม่น้ำให้กายชั่วข้าม แล้วให้ตั้งหลักอินทนิลคือหลักเมือง ผัง
 ศิลาจากถวัลยเวลาฤกษ์ยามขึ้นสร้างพระนครนั้น มีว่าจุลศักราช
 ใต้ ๓๕๓ คิว ในมะแหม่นำกำไพชพีไสย ไทยภายาวัยร่วงเมศ
 เสกข์เข้ามาในคิมหันตคฤวิสาขปุณณมี ไทยว่าเดือนหกเพ็งเม็ง
 อาทิตย์ไทยคตศัยามกงงาย อาทิตย์พุมอยู่มีน เสาร์อยู่สิงห์
 พฤษภอยู่มังกร อังครอยู่พฤษภ จันทรวจรณยติเสวยฤกษ์สิบหก
 ในกัญญะราช ชื่อจิตรฤกษ์ เมืองอินนั้นได้ชื่อว่าเวียงยางสาบ ถ้าอิน
 นั้นได้ชื่อว่าถ้ำเกษว นำแม่ละวานได้ชื่อว่าแม่สายมาต่อเท่ายตน
 ครั้นสถาปนาพระนครสำเร็จบริบูรณ์แล้ว พระยาลาวเคียงเสกข์เข้ามา
 ครองราชสมบัติในพระนครใหม่นี้ได้ ๒๓ พรรษา ก็เสกข์จิวังคต
 พระราชโอรสแลนัศกา ใต้ครองราชสมบัติสืบต่อกันมา ในค่านาน
 พระเยาว์ได้ ๑๒ ชั่วแผ่นดิน แต่ในค่านานเขียงใหม่นี้ได้ ๕ ชั่วแผ่นดิน
 ถึงขุนเงินในยหนึ่งเรียกขุนเงินเรือง ใต้เป็นใหญ่ในhiruญนครเงินยาง
 ขุนเงินมีราชบุตร ๒ องค์ ผู้พี่ชื่อขุนอิน ผู้น้องชื่อขุนจอมธรรม
 พระราชบิดาให้ขุนจอมธรรมไปครองเมืองภูกามยาว (พะเยา) ฝ่าย
 ใต้ ซึ่งตั้งอยู่ณเขาสมพ คือคอกยตัวนใกล้แม่น้ำใสคา คือแม่อิง
 เมืองนั้นมีประชากร กว้าง ๓๐๐๐ วา ยาว ๓๓๐๐ วา กว้าง ๗ วา มี
 ประตู ๘ ช่อง เียงวันตกสูง ทั่ววันออกต่ำ มีสระใหญ่อยู่หน้าอิสาน
 แลพายัพเป็นไชยภูมิอันประเสริฐ แลด้วยเหตุซึ่งเมืองนั้นตั้งอยู่ที่สูง

ทางการเมือง จังมีนามปรวากกว่าภักตามยาว ภายหลัง
 จึงกลายมาเป็นพระยา ครึ่งนั้นมจำนวนพลเมือง ๑๗๐๐๐๐ จักเป็นแขวง
 จังหวัดได้ ๓๖ พันนา คือราษฎรคนหนึ่งกำหนดให้หน้าเข้าเปลือก
 หัวหมั้น (ตรงกบขี ๕ ถึง) ไพว ๕ คนยกเป็นหัวหน้าคนหนึ่ง หัวหัวนาก
 เป็นหมวกนาหนึ่ง ในพันนา ๓๖ แคว้นนั้น คือ ๑ พันนาเชียงคิง ๒ พันนา
 น้ำเซาะ ๓ พันนาแคว้งคิง ๔ พันนายน ๕ พันนามหาก ๖ พันนามน ๗
 พันนาโคกหลวง ๘ พันนาแสง ๙ พันนาแหน ๑๐ พันนาพน ๑๑ พันนา
 แคว้นนาย ๑๒ พันนาคิง ๑๓ พันนาเพ็ง ๑๔ พันนาแพง ๑๕ พันนาแจ
 คาก ๑๖ พันนาคอหวาย ๑๗ พันนาคอไคร ๑๘ พันนาคิน ๑๙ พันนาพุง
 เมือง ๒๐ พันนาถนาก ๒๑ พันนาแจ โทน ๒๒ พันนาม่วง ๒๓ พันนาคริว ๒๔
 พันนาสาน ๒๕ พันนากเลาน้อย ๒๖ พันนาทาน ๒๗ พันนาลอใต้ ๒๘ พันนา
 แคว้นน้อย ๒๙ พันนาเชียงเคียน ๓๐ พันนาอง ๓๑ พันนาไชย ๓๒ พันนา
 แก้ว ๓๓ พันนาเชียงเครื่อง ๓๔ พันนามางหลวง ๓๕ พันนาวัน ๓๖ พันนา
 เริง พันนาเหล่าน คือตำบลย่านชนเมืองหลวง แลมีกำหนดคน
 เมืองหนทวีตตั้งแต่ค้อยหลักไก่ ใต้สันเขาไปหนบรพ์ ไปถึงขุนห้วย
 ผากาคาคาม่านปางสีพื้นใหม่สามเขือ สยห้วยนาก ล่องน้ำพงไปจับ
 น้ายม (คือแควสุวรรณคโลก) ขึ้นตามนายนไปจับปากนายน แล้ว
 ไปจับปากห้วยบ่อทอง แล้วไต่ตามสันเขาไปจับคาค ๒๐ วา แล้วไปจับ
 แปะหลวง ใต้แปะหลวงไปจับกัวเขาลิม แล้วไปจับกัวม่วงกัวแก้วแล
 กัวสามชวง คือยกเสาศีลาไว้ที่นั้น ๓ คัน แด้นั้นไปจับกัวฤาษี
 กัวน้ำใสคา ข้ามไปจับกัวซ่าง กัวงูมน กัวขาเคียบะ กัวแม่ถาด ขึ้น

ไปคอยข้างไคร้ ถึงขุนแม่กาด ได้ไปทิศตะวันตกเฉียงใต้ ตามแนว
เขาแป้นกลางไปบังกคไปจับน้ำแก้ว ชันน้ำแก้วไปจับแก้วแก้วดอขย
แล้วไปจับแม่คาว ชันน้ำคาวไปจับแก้วม่วงได้แปไปทิศใต้ ถึงแก้ว
รเหลา ได้สันไปจับม่วงจิกจ้อง ล่องไปกั้วชุนดำ ไปจับดอขยทั้งชาย
ไปตะวันตกดอขยหนวก จับผาคอกแก้วถึงหนองเจ้านานไปบรขยเขาหลัก
ไก่อแป้นแคนชันใน แลนอกนยังมีเมืองชัน คือเมืองล่อง เมืองเทิง
เขียงลง คอยชลาวกลาวดอขยแ่งเลียง หนองขวางแ่งหลวง แ่งหม
เมืองวัง รวมในอาณาเขตกรมณฑลเมืองพะเยาส่วนหนึ่ง ซึ่งลงมา
ต่อแดนกันกับแดนหริภุญไชย แลเขลางค์ล้าประกะนคร ชนจอมธรรม
ครองเมืองพะเยาได้ ๓ ปี มีราชโอรสองค์หนึ่งประสูติครณวันอังคาร
ชันค่ำเดือนเจ็ด คือเดือนห้าปีเถาะเอกศก จุลศักราช ๔๖ เวลาใกล้รุ่ง
อาทิตย์, จันทร์, เสาร์, อยู่เมษ ราหุอยู่กุมภ พุทอยู่มีน อังคารอยู่มังกร
พฤหัสบดีอยู่กรกฎ ศุกรอยู่ตุล ลักขณาอยู่มีน ไหรดวายุพยากรณ์ว่า
ราชกุมารนี้ จะเป็นจุลจักรพรรดิปราบชมพูทวีป พระราชบิดาให้ชาน
นามวาชนเจือง ในตำนานกล่าวว่เทพคาเอาเครื่องทิพยสามประการ
คือแล้ทิพย ตายทิพย คณทิพย มาวางไว้ข้างกายพระราช
กุมาร (คือแล้แลคบายเจืองซึ่งตกอยู่กับข้าจะรายทุกวันนี้) ครันชน
เจืองมีชนมาอยู่ได้ ๓ ขวบพระมารดาประสูติพระราชบุตรเป็นชายอีกองค์หนึ่ง
บิดาให้ชื่อว่าชนชอง ครันราชกุมารทั้งสองเจริญวัย ได้ศึกษา
ศิลปศาสตรเชิงช่างเชิงม้า แลเพลงอาวุธชำนาญชำนาญทุกอัน ครัน

ขุนเจืองมีชนมายุได้ ๑๖ ปี ไปคล้องช้างเมืองน่าน พระยาน่าน
 คนชื่อว่าพละเทวะ ยกธิดาผู้ชื่อนางจันทรวาทให้เป็นภรรยาขุนเจือง
 แล้วขุนเจืองไปคล้องช้างเมืองแพร่ พระยาแพร่คนชื่อพรหมวงษ์ ยก
 ธิดาผู้ชื่อนางแก้วกษัตริ์ให้แก่ขุนเจือง ๆ มีช้างเป็นอันมาก แลใน
 คำนานกล่าวว่าได้ช้างพังคำ อย่างเดียวกันกับพรหมกุมารในคำนาน
 เชียงแสน แลได้เป็นอุปราชเมืองพะเยา ครั้นขุนเจืองมจรรมพระราช
 บิดาครองราชสมบัติได้ ๔ พรรษา ชนมายุได้ ๔๘ พรรษาทิวศต
 ขุนเจืองได้ครองเมืองพะเยาแทนบิดา สืบมาได้ ๖ ปีมีศึกแควมา
 คึกเมืองหิรัญนครคือเงินยาง ขุนชินผู้สังขักรของเมืองหิรัญนคร
 เงินยางให้หมนพิศตรดิชราชสาส์นมาถงขุนเจือง ว่าบดินท้าวกวแล
 เองกายกรพลมามากนัก ขอให้ขุนเจืองรบมาช่วยชองกันเมือง ขุน
 เจืองจึงให้เกณฑ์พลเมืองพะเยาแลเมืองชน คือเมืองพร้าว เมืองลข
 เมืองเทิง เชียงแลง เมืองครอย เมืองกาว เมืองงาว เมืองขอย
 เมืองพวาน เมืองแช่เลียง เชียงแจ๋ เชียงต้อ เชียงซ้าง แจ้ซด
 หนองขวาง แจ้หลวง แจ้เหียน แจ้ลง แจ้หิม เมืองวัง ไ้ก่คน ๑๓๓๐๐๐
 ซ้างเครื่อง ๘๐๐ ม้า ๓๐๐๐ ออกตั้งทัพคองไปชยตัวนคกหนองหาง แล
 ยกไปทางเมืองคัว เชียงตั้งเชียงซ้าง ไปถงเมืองเงินยาง ได้ฝงญ
 กองทัพแควแตกถวานไป แลวขุนชินจึงยกราชธิดา ชื่อนางอิวคำ
 คองเมือง ให้เป็นสาขายาขุนเจือง แลวขุนเจืองก็เวนราชสมบัติให้
 ลูกคนผู้ชื่อว่าลาวเงินเรือง ครองเมืองพะเยา ให้ขุนชินผู้สังขกรของ

เมืองทิวญนคร ส่วนขุนเจืองก็ยกทัพไปลงญวนเมืองล้านช้าง ใต้
 อาณาเขตล้านช้างแล้ว ก็ยกไปตีเมืองแก้ว ใต้ประเทศแกวทั้งหมด
 แล้ว ท้าวพระยาสามนครราชทั้งหลาย มีพระยาอ้อซ้อเจ้าลุ่มฟ้าเก่า
 พیمانเป็นประธาน ก็มาชุมนุมกันยังภูเห็ดในเมืองแก้วพระกัณฑ์กระทำ
 การปราบดาภิเษกขุนเจือง เป็นพระยาจักรราชระในเมืองแก้ว ในยี่ขวาน
 วันอังคารเดือนสี่ (คือเดือนยี่) ขุนแก้วเจ้าเวลากลางงาย จุลศักราช
 ใต้ ๕๙๖ ขุนเจืองครองเมืองแก้วพระกัณฑ์ใต้ ๓ ปี ก็ยี่ ๘ เดือน จึงให้
 พระยาอ้อซ้อลุ่มฟ้าเก่าพیمان แผลงลายจุ่มลายเจีย ให้แก่ลูกคน
 ผู้ขอลาวเงินเรือง เช่นพระยาในเมืองเงินยางเขียงราว ส่วนขุนเจือง
 ครองเมืองแก้วใต้ ๑๔ ปี มีราชบุตรกับนางอแก้ววิศาพระยาแก้ว ๓ องค์
 ผู้พี่ชื่อท้าวผาเรือง ผู้กลางช้อยคำหวา ผู้น้องช้อยสามชมแสง ครั้น
 ราชกุมารเจริญวัยแล้ว จึงยกราชสมบัติเมืองแก้วให้แก่ท้าวผา
 เรืองผู้เป็นลูกใหญ่ ให้ลูกผู้กลางช้อยคำหวา ไปเป็นพระยาใน
 เมืองล้านช้าง ให้ลูกผู้น้อยช้อยสามชมแสง ไปเป็นพระยาในนันทบุรี
 คือเมืองน่าน ส่วนขุนเจืองก็พาหมีรพลไปลงญวนเมืองแก้วแมนคา
 ทอบชอพบาคายน พระยาแก้วแมน มีรพลเป็นอันมากทำตะพาน
 หินข้ามแม่น้ำใหญ่ออกมารบพระยาเจือง พระยาเจืองอ้อว่าไชยก่
 ขาศักแก้วแมน ต้องฮาวอแก้วแมนปลงพระชนม์อยู่กับคอช้าง ไพร
 พลงขุนเจืองถึงหัว ล้านกัณหาศพขุนเจือง หินขาศักมาถง เมืองเงินยาง
 เมืองขุนเจืองใต้ราชสมบัติชนมายุใต้ ๒๖ พรรษา ครองลานนา ๒๔ ปี

ไปครองเมืองแก้ว ๑๗ ปี สิริพระชนมายุได้ ๗๗ พรรษา ไปสู่ปรโลก
 ราชบุตรขุนเจ็องซ้อลาวเงินเรือง ครองราชสมบัติเมืองหิรัญนคร
 เงินยางต่อไปได้ ๒๖ ปี ชนมายุ ๕๘ ปี ทวงศต

๓ เรื่องพญาเมงรายตั้งเมืองเชียงใหม่

เชอวงษ์ขุนเจ็องไค้ครองราชสมบัติสืบ ๆ กันมา อีก ๔ ชั่ว
 ราชวงศ์ ถึงลาวเมือง ลาวเมืองมีโอรสซ้อลาวเม็ง จึงพระราชบิดา
 สู้ชอนางอวมิ่งจอมเมือง บิดาท้าวรุ่งแก่นชายผู้ครองเมืองเชียงใหม่
 มาเป็นปียชชานเจ้าลาวเม็ง ท้าวรุ่งแก่นชายจึงเบิกขายตั้งนามราช
 บิดาว่านางเทพคำชยาย อยู่มานางทรงครรภ์นั้นมีครรภ์เห็นว่าเห็นดาว
 ประกาย หยาดแต่อากาศลงมาจากทักษิณทิศ นางได้รับดวงดาว
 นั้นกลืนกิน โหรทำนายว่าราชกุมารนั้น จะทรงศักดานุภาพปราบ
 ประเทศทักษิณทิศ คราวเท่าถึงแคนสมบท ครั้นพระครรภ์นางถ่วง
 ทศมาศก็ประสูติราชบุตร ในวันที่อาทิตย์เดือนอ้ายแรมเก้าค่ำขุญ
 เขกคก จุลศักราช ๖๐๑ เวลาบ่ายรุ่ง พระจันทร์เสวยฤกษ์ ๘ ฤกษ์ฤกษ์
 พระยาลาวเมงแลท้าวรุ่งแก่นชาย ให้ประชุมพระญาติวงษกระทำ
 พิธีสู่ขวัญพระราชกุมาร แล้วขนานนามราชกุมารว่าเจ้าเมงราย ให้
 ตั้งตามนามท้าวเมงผู้บิดา แลท้าวรุ่งผู้เป็นตา แลนางเทพคำชยาย
 มารดา ทั้ง ๓ ประมุขเข้าจึงเป็นเมงราย คือลูกท้าวเมงหลาน
 ท้าวรุ่ง เกิดแต่นางเทพคำชยาย ครั้นเสร็จการสู่ขวัญแล้ว ท้าวรุ่ง

แก่นชายก็กลับคืนไปเมืองเซียงรุ้ง เมงรายราชกุมารทรงพระเจริญ
 วัย พระชนมายุได้ ๒๓ พรรษา ท้าวเมงพระราชบิดาก็ทวงคืน
 เมงรายราชโอรส ก็ได้ครองราชสมบัติสันของพระราชบิดา ใน
 หิริญนครเงินยางที่นั่น ครั้นอยู่มาพระเจ้าเมงราย คำนึงว่าท้าว
 พระยาหัวเมืองซึ่งเป็นเชื้อพระวงศ์ ได้ครองเมืองอยู่เป็นส่วนๆ กันนั้น
 ย่อมวิวาทแย่งชิงไพร่ไทยช่วยไว้คืนแดน ซึ่งกันแลกันเสมอเนื่องๆ
 มิได้ขาด ท้าวจึงคำนึงว่าประเทศบ้านโตเมืองโต มีผู้เป็นใหญ่
 มาก ย่อมทำความทุกข์ยากแก่ไพร่ไทยอาณาประชาราษฎร์ยิ่งนัก
 แลมักมีความลังกาแก่กัน ไม่เป็นที่เรียบร้อยได้ จำจะปราบปราม
 พระยามหานครทั้งหลายเหล่านั้น รวบรวมเข้าเป็นราชอาณาจักรอัน
 หนึ่งอันเดียวกัน คิดแล้วจึงแต่งกองทัพออกปราบปรามหัวเมือง
 ทงยวง แรกก็ไต่เมืองมอญเป็นปฐม แลวกก็ไต่เมืองไล่ เมือง
 เซียงคำ ไล่ขึ้นแห่งคณอยู่รั้งเมือง แต่กันหัวเมืองทั้งหลาย มีเมือง
 เซียงช้างเป็นต้น ก็มาอ่อนน้อมยอมสวามิภักดิ์เป็นเมืองขึ้น พระยา
 เมงรายรวบรวมหัวเมืองมณฑลฝ่ายเหนือได้แล้ว จึงไปตั้งอยู่เมือง
 รววกไต่ ให้ชื่อว่าเมืองเต้ารอบ ก็ยังเกิดราชบุตรองค์หนึ่งใน
 บจจลศึกวิราช ๖๒๔ ให้ชื่อว่าชนเครื่อง
 ในบจจลศึกวิราช ช่างมงคลของพระยาเมงรายปลดปล่อยไว้
 ในป่าห้วยคยทศควนออกเที่ยวไป พระยาเมงรายตามรอยช้างไป
 ถึงคยจรมทอง ริมแม่น้ำแม่กนกที่ เห็นภูมิประเทศที่นั่นเป็นไชยภูมิ

จึงให้สร้างพระนครในที่นั้น โดยเอาตอขอมทองไว้ท่ามกลางเมือง
สำเร็จแล้วขนานนามว่าเมืองเข็ยงราย (คือเมืองของเจ้าเมงราย)

ตั้งแต่สร้างเมืองเข็ยงรายแล้วได้ ๓ ปี พระยาเมงรายได้
ราชบุตรผู้หนึ่งเกิดในขานจุลศักราช ๖๒๗ พระราชบิดาให้ชื่อว่า
ขุนคราม ในยหนึ่งว่าขุนสงคราม ฉะนั้นมาอีก ๓ ปีถึงบมระแสง
พระยาเมงรายยกจากเมืองเข็ยงรายไปตั้งอยู่เมืองฝาง ที่หนึ่งถึง
บมระเมย พระยาเมงรายยกพลไปตีเมืองผานแดงเข็ยงของ ผู้กินเมือง
เข็ยงของชื่อว่ากำรื่องเป็นเชอสาขลาวคอย ครนตไ้เมืองเข็ยงของ
แล้ว ก็กลับคืนมาอยู่เมืองฝาง ได้ราชบุตรอีกคนหนึ่งเกิดในบมระเมย
นั้นให้ชื่อว่าขุนเคอช อยู่จำเนียรมาขุนเคอชมีอายุได้ ๖ ปี พระยาเมงราย
มีชนมายุได้ ๓๖ ปี ยกกองทัพไปตีเมืองเข็ยง ไ้เมืองเข็ยงแล้วก็กลับ
คืนมาอยู่นครเมืองฝาง

ครั้งนั้นอาณาเขตจรเจ้าเมงราย ก็ติดต่อกันกับแดนเมือง
หริภุญไชย พ่อค้าชาวหริภุญไชยก็ไปค้าขายถึงนครเมืองฝางเป็น
อันมาก พ่อค้าทั้งหลายกล่าวสรรเสริญถิคุณแห่งเมืองหริภุญไชย
เป็นเมืองมั่งคั่งสมบูรณ์เป็นที่ประชุมการค้าขายแห่งลูกค้านานาประเทศ
ทางน้ำก็ถึงเมืองละโว้โดยสะดวก ทางบกก็มาได้ทุกเมือง ชาวเมือง
และผู้ครองเมืองก็มั่งคั่งบริบูรณ์ด้วยทรัพย์สมบัติยิ่งนัก พระยาเมงราย
ได้ทราบดังนั้น ก็มีความปรารถนาจะรียองเอาเมืองหริภุญไชย จึง
ปลุกษาเสนาอำมาตย์ทั้งหลายว่า ทำนไน้กิจจงจะตีเมืองหริภุญไชย

ใต้ ขณะนั้นคนผู้หนึ่งชื่ออ้ายฟ้าพระยาเมงรายเลี้ยงให้เป็นนาย
 หนึ่งชื่อเกี้ยวช่วยเข้า เป็นคนมีสติปัญญาเฉลียวฉลาด อ้ายฟ้านั้น
 จึงกราบทูลว่า เจ้าเห็นอหิวจะใคร่ใต้เมืองหริภุญไชย มาเป็นเมือง
 เจ้าย่อยากแล พระยาว่าเหตุใดจึงว่าย่อยาก เมืองนั้นสมฤทธิด้วย
 ทรัพย์ผู้แก่แล้วผู้หาญช่างรีย้อมมากนัก ฉนั้นใครสวามย์ยากนั้น อ้ายฟ้า
 จึงทูลว่าเราจักไปรบเอาด้วยกำลังทรัพย์โยชานันย์ยอห้อนักใต้ ฉนั้น
 เราจักรบเอาด้วยปัญญายุทธ คือรีย้อมเอาด้วยอบาย จึงจะใ้ใครช่วย
 สิ้นศึกแล พระยาเมงรายถามว่าคำอินมิ่งว่าจกัรบเอาด้วยอบายนั้น
 จักกระทำฉนั้นใดแล้ว อ้ายฟ้ากราบทูลว่าอบายอินจักรรีย้อมนั้น เป็นอิน
 ลักลิมโยศวรรค์สำแดงในที่ชุมนุม ควรสำแดงจำเพาะแต่มหาราชาเจ้า
 ในที่ศึกจึงตกตาย พระยาเมงรายจึงอนุญาตให้ขุนฟ้าเข้าเฝ้าในที่
 ระโหฐานจำเพาะพระองค์ ขุนฟ้าจึงกราบทูลรับอาสาทจกัรบรีย้อมเอา
 เมืองหริภุญไชยว่า ขอเจ้าเห็นอหิวจึงว่า ข้าเจ้านัดอาสาชญาเยของหนึ่ง
 เยของใดแล้ว เจ้าเห็นอหิวคแต่กรียบร้อนเอาครอยคริวโลกเมียม ซึ่ง
 มาฆ่าคนเข้าของแห่งข้าเจ้านบเสียง แล้วจึงขบข้าเจ้าเสียบจากเมือง
 เจ้าเห็นอหิว ข้าเจ้าจกัหนีไปพึ่งพระยาขยบายเมืองหริภุญไชย ข้าจัก
 สำแดงทุกขโทษว่าข้าเจ้าย้อมมีโทษอันใดสักอันสักเยของ พระยาเมงราย
 พงศ์คำส่อว่าข้าเจ้าผิดอาสาแล้ว รียบร้อนครอยคริวเข้าของแห่งข้าขบ
 ข้าเจ้าหนี ข้าเจ้าจึงมาพึ่งสภารเจ้าเห็นอหิว คนมีมหากรรณา
 แลชอชธรรมกาย พระยาขยบายก็หากจกัเชอข้าเจ้าย่อยากชละ ทนิน
 ข้าเจ้าจกักระทำอาสาให้พระยาขยบายชอชใจเชอพงค์ข้าเจ้า แล้ว

ข้าเจ้าจะกระทำชาวเมืองอยู่ในคำผู้ข้า ฉันทโคชาวเมืองหรือภูไชยจักบ่อ
 ยินดีกับด้วยพระยาข้า ข้าจักกระทำด้วยอุบายทุกเบื้อง ฉันทโค
 ชาวเมืองหรือภูไชยจักยินดีด้วยบุญสมภารเจ้าเหนือหัว ข้าจัก
 กระทำจงได้ เมื่อโคชาวเมืองอยู่ในคำแห่งข้าแล้ว ข้าหากจกรับ
 ใช้มาไหว้สาเจ้าเหนือหัว ให้ยกกรพลไปปล้นเขา ทินนเจ้าเหนือหัว
 ก็จักได้เมืองหรือภูไชยย่อปากชละ

เจ้าเมงรายได้ฟังถ้อยคำ ขุนฟ้าทูลชี้แจงกลอุบายดังนั้น
 ก็ยินดียิ่งนัก จึงให้กระทำตามความคึกคึกขุนฟ้าทุกประการ ขุนฟ้า
 ก็หนีไปพึ่งพระยาข้ายังเมืองหรือภูไชย กระทำอุบายต่าง ๆ ตาม
 ความคึกคึกแห่งตน ครั้นขุนฟ้าไปแล้วอยู่ภายหลังเจ้าเมงรายก็ให้
 ราชบุตรองค์ใหญ่ตนชื่อขุนเครื่องไปครองเมืองเซียงราย เจ้าเมงราย
 ครองราชสมบัติอยู่เมืองฝาง ยามนั้นอายุเจ้าเมงรายได้ ๓๗ ปี เจ้า
 ขุนเครื่องบุตรใหญ่อายุได้ ๓๓ ปี เจ้าขุนความบุตรผู้กลางอายุได้ ๓๐ ปี
 เจ้าขุนเครื่องผู้น้องอายุได้ ๒๖ ปี

ครั้นนั้นขุนเครื่องผู้ครองเมืองเซียงราย เชื้อถ้อยคำขุน
 ผู้หนึ่งชื่อไล่เรียงชื่อนำให้คิดการเป็นขมถ ของสัมประชุมพลใน
 เซียงราย หมายถึงจักชิงพ่อคนกินเมือง ครั้นพระยาเมงรายได้
 รู้ข่าวดังนั้น จึงค้ำางว่าตัวเป็นพ่อยังไม่ทันไปสู่ปรโลก ก็ก็ยัง
 เป็นผู้มิอานภาพร้ายเมืองทั้งมวณอยู่ ยังมีผู้ขุนเครื่องนหากมขญ
 อ้นน้อย มันบ่อยจักชิงกูกินเมืองฉนน พระยาเมงรายจึงหาชา

เก้าอันเคยไว้ใจผู้หนึ่งซอซนของ จึงอธิบายใช้ให้ซนของไปหาขุนเครื่อง
 เมืองเชียงใหม่ ให้ทูลว่าบิดาพ่อเจ้านั้นมีตรัสเห็นเจ้ากเป็นยก
 บินไปในอากาศก็ฝนนกละแล้วไปจับซากผีอยู่ พ่อเจ้าร้อน
 ใจนักจึงให้ข้ามาอันเชิญเจ้า เมื่อผูกมัดออลอวัญให้เจ้าอยู่มีนบน
 ว่าฉนั้น

ขุนอองก็รับคำพระยาเมงรายแล้ว ไปทูลแก่ขุนเครื่องยัง
 เมืองเชียงใหม่ ตามคำพระยาเมงรายทุกประการ ขุนเครื่องได้
 ฟังก็เช็ดออลอวัญของ จึงซนข้างมากขงของ พระยาเมงรายรู้ว่า
 ลูกตนมาตามอธิบายแล้ว จึงใช้ให้ซนผู้แม่นธคนหนึ่ง ซอฮาย
 เฉยเอนเอาน่าไม ย่นยาไปส้อมยี่ริมทางทชนเครื่องจะมา ครั้น
 ขุนเครื่องซบซางมาดงทนนั้น อ้ายเฉยเอนก็วางธนูไปต้องขุนเครื่องคายน
 ทชนเครื่องถูกยิงคายนนั้น ให้รู้ยาเป็นอรารามให้นามว่าวักเวียงยิง
 แล้วเจ้าเมงรายก็เอารพลไปส่งสการศพเจ้าซนเครื่องยังเวียงเชียงใหม่
 แล้ว ก็เสวยอยู่เสวยราชสมบัติในเวียงเชียงใหม่

มีคำกลางกล่าวว่ขุนเครื่องเป็นบุตรชายคนใหญ่ ของ
 พระยาเมงรายซงยิดางเป็นทริก แลมุ่งหมายจะให้เป็นใหญ่จึงให้ไป
 ครอบเมืองเชียงใหม่แต่ซนมาได้ ๑๓ ปี เหตุซงเข่าวเขาคความออยู่
 จึงได้เป็นอันตรรายคายนด้วยควมส่อเสียดคยง อันนั้นก็หากเป็นไป
 ด้วยแรงลมปาก ลมใดในโลกจะแรงยิ่งกว่าลมปากเป็นไม่มี ไฟ
 ไคในโลกจะแรงยิ่งกว่าไฟโกรธเป็นไม่มี กินหินผาใด ๆ ในโลกจะ

หนักยิ่งกว่าความหลงเป็นไม่มี น้ำใตในโลกจะเหลวไหลแลถูกยิ่ง
กว่าน้ำใจคนไม่มี แม้ยิตถาก็ยิตถอรันเป็นตรีภิกก็ยังมีอาจส่อให้ทำลาย
ชีวิตรชงกันแลกันไต่ถึงเพียงนแล

ลำคยนิจกกล่าวถึงพระยาแก้วตนหนึ่ง ชื่อท้าวแก่นพงษา
เป็นลูกท้าวผาเรืองแม่คำชา เป็นหลานเจ้าพระยาเจือง ได้เป็น
พระยาแทนพ่อยังมีเมืองพระกัน คือเมืองแก้ว ทราบข่าวว่าเจ้า
พระยาในเมืองลาวราชเขียงรายผู้เป็นเชื้อสายเผ่าพันธุ์อันเดียวกัน จะ
ละบ้านเมืองฝ่ายเหนือแห่งคนไว้ไปเอาเมืองหรือญไชย ท้าวแก่น
พงษาจึงจัดเครื่องราชาภิเศกแลราชประโคมทั้งปวงแล้ว ก็ยกทัพ
มาตั้งทัพอยู่ริมแม่น้ำของถักยักนำแม่ชัน แล้วใช้ให้อำมาตย์ผู้
หนึ่งมาเฝ้าเจ้าเมงรายยังเมืองเขียงราย ทูลข่าวสาร ซึ่งท้าวแก่น
พงษาผู้เป็นหลานเจ้าพระยาเจือง เป็นพระญาติวงศ์นำเครื่องอุคมา
ภิเศกมา เพื่อจกกระทำมรธาภิเศกเจ้าพระยาเมงรายตามราช
ประเพณี ครั้งเจ้าพระยาเจืองสับมา

เจ้าพระยาเมงรายได้ทรงทราบก็มีความยินดี จึงแต่งบรรณา
การของฝาก ไปต้อนรับเจ้าพระยาแก้วเป็นอันมาก แลเลี้ยงค
หมั้วพลแก้วมิให้ออกอยาก เมื่อพระยาทั้งสองได้สั้หากันฝ่ายพระยา
แก้วจึงกล่าวแก่เจ้าพระยาเมงรายว่า ยู่หมอนแห่งข้าเจ้าพระยาเจือง
หากเป็นพระยาปราชญ์ในลวรัฐแล้ว ได้ไปปราชญ์เมืองแก้วเสวยราช
สมบัติในเมืองแก้ว จึงมีลูกหลานสืบสายมาตจข้ายันตนหากเป็น
เชื้อชาติวงศ์ษาอันเดียวกับเจ้าเหนือหัว อนึ่งเชื้อชาติแห่งเราตั้งอาว ๒

คน ผู้หนึ่งชื่อยศคำหวาได้เป็นพระยาในเมืองลานช้าง ผู้หนึ่งชื่อยศคำ
 ชุมแสงได้เป็นพระยาในนันทบุรี (เมืองน่าน) ท้าวข้าเป็นลูกท้าว
 ผาเรืองแม่คำชา กินเมืองแถวพระกัน ลั่นเช่นพ่อข้าไปสู่ปรโลก
 แล้ว ข้าก็ได้เป็นพระยาแทนพ่อ พระยาหอคำลุ่มพ้า (เงิน)
 เอาท้าวพระยาทั้งหลายมาอภิเศกข้ายังภูเทือก ให้เป็นพระยาใหญ่
 ครองเมืองแถวท่งมวญ เป็นตั้งพระยาหื้อเจ้าหล่มพ้าเก่าพิมาน
 อภิเศกข้าเจ้าพระยาเจืองนั้น ทนซาจึงมาเพอจกกระทำอญา
 อภิเศกเจ้าเหนือหัว ให้เสวยสุขในศรวิราชสมบัติตั้งกัน ครั้นถึง
 วันฤกษ์พระยาแก่นพงษาภิกระทำพิธีราชาภิเศกเจ้าพระยาเมงราย
 ตามซัดยประเพณีแถว แล้วก็อำลาเลิกทัพกลับคืนไปเมืองแถว

บุลลศักราชล่วงได้ ๒๓๘ ปีชวศิวศักราช เจ้าพระยาเมงราย
 ครองราชสมบัติอยู่ยังเมืองเซียงราย ทรงคำนึงในพระไทยว่าตั้งแต่
 ให้ชนพ้าไปรียองเมืองหริภุญไชยถิ่นานแล้วยังมีได้รับข่าวการที่จะ
 สำเร็จได้เมื่อใด ระหว่างนี้ไพร่พลทหารว่างศึกสงครามนานจะเรอมือ
 ไป จำจะยกไปตีเมืองพะเยาเสียก่อน ทรงดำริหั้นนั้นจึงให้ตรวจ
 เตรีมไพร่พลพร้อมสรรพแล้วถึงวันที่เจ้าพระยาเมงรายก็ยกกองทัพไปยัง
 แคนเมืองพะเยา ฝ่ายพระยาจำเมืองเจ้าเมืองพะเยา ได้ท้าวข่าว
 ทัพพระยาเมงรายยกมา ก็ดำริห์การที่จะต่อสู้ด้วยอรรคมยุทธ จึงจัด
 ทัพพร้อมรบพร้อมไว้ปลายแคนเมือง แล้วท้าวเธอก็ยกพลโยธาเป็นอัน
 มาก ออกไปตั้งทัพคอยรับอยู่ปลายแคน ครั้นกองทัพเจ้าพระยา

เมงวรายยกมาจนถึงแดนต่อแดน ไต้พยกกองทัพเจ้าพระยาจำเมือง จัก
 การต้อนรับโดยคักก็มีไต่ค้อยทอ เหตุข้อมีเวรค้อกัน พระยาจำเมือง
 ขอมยกแคว้นย่างน้ำ ๕๐๐ หลังเวอนให้แก่พระยาเมงวราย แล้ว
 พระยาทั้งสองก็กระทำสัตย์ปฏิญาณ เช่นมิตรไมตรีกัน แล้วต่างก็
 เลิกทัพกลับคืนเมือง ทอนพระยาทั้งสองกระทำสัตย์กันนั้น ปรากฏ
 ว่าคำขลราชยานสืบมาจนทุกวันนี้ พระยาจำเมืองเจ้าเมืองพะเยาคน
 เป็นบุตรพระยามังเมืองผู้ครองเมืองพะเยา ล้าคัมที่ ๘ ครั้งแต่ขุนจอม
 ธรรมเป็นต้นมา พระยาจำเมืองเกิดขื่อลัมฤทธิศก จุลศักราชได้
 ๖๐๐ วันพฤษศยปีเดือนหกขึ้นค่ำเวลารุ่ง อาทิตย พนม อยู่เมศ
 กุมภลัคนา อังคารอยู่ธนู พฤษศยปีอยู่กรกฎ ศุกร เสาร์ ราหู
 อยู่ถุญ จันทรอยู่พิจิระเสวยอนุราชฤกษ์ ๑๗ ท้าวคนนมัสตบญญา
 ยงนิก เมื่อเจริญวัยชนมาได้ ๑๔ ปี เวียนสาครเพทกัยเทพ
 อีสัตนอยู่เขาคอยค้วน ครั้นชนมาได้ ๑๖ ปี ไปเวียนศิลาใน
 สำนักพระสุกทันตยงเมืองละโว้ อาจารย์เคียวกันกับพระร่วงเจ้าไช
 ไทย เหตุคั้งนั้นพระยาจำเมืองกับพระร่วง จึงได้เป็นสหายแก่กัน
 ครั้นจุลศักราชได้ ๖๒๐ ปี พระยามังเมืองทวงคต พระยาจำเมือง
 ก็ไต่ครองสมยตีเมืองพะเยาแทนบิดา ท้าวคนนมียุญฤทธิระม้ายคล้าย
 กันกับพระร่วง ในค่านานว่าท่านไปทีใดแตกก็เขอรันสนกัป้อรำ ท่าน
 จักใคร่ให้ขกก็ขกจักให้แตกก็แตก เหตุคั้งนั้นจึงชนชอว่าจำเมือง ๆ
 กับพระร่วงเป็นมิตรไปมาหากันเสมอมิไต่ขาด ถึงบพระร่วงเคยยก

จตรงคโยธาไปคำเคียวเกล้าขังแม่น้ำของ โทยทางเมืองพะเยา
 หนทางที่พระร่วงเที่ยวไปมาปรากฏเป็นร่องลึกเรียกว่าแม่น้ำขังต่อ
 เท่าทุกวันนี้ อยู่มาวันหนึ่งพระร่วงมาสู่หาพระยาจำเมืองฉมเมืองพะเยา
 ได้เห็นนางอวิชัยแสนราชเทวีของพระยาจำเมืองมีรูปโฉมอันงาม แล
 นางนั้นก็มิไปคิพธอต่อพระร่วง ๆ จึงลอบลักสมัครสังวาศกับนางนั้น
 พระยาจำเมืองรู้เหตุจึงกุมตัวพระร่วงไว้ แล้วจึงใช้ไปเชิญพระยาเมง
 ราชมาตัดสิน มีความตามตำนานเดิมกล่าวดังนี้ เมื่อนั้นพระยา
 จำเมืองว่าฟังว่าจักฆ่าพระยาร่วงกับเมียกษัตริย์ได้แล แต่ว่าเมืองไค
 กับเมืองกจักเป็นเวรแก่กันสืบไปชดเชยข้อควรฆ่า อนึ่งเมื่อกก็หากร้าย
 กุไคผู้กพระยาร่วงไว้จักคิดแต่งสินไหมเขาเองก็ข้อควร ส่วนตนกูเป็น
 พระยาใหญ่ ควรกูหนีไปไพร่สหายกูเจ้าพระยาเมงราชคนมีบุญสมภาร
 แลมีบุญญาผลลาจากคักแต่ตั้งถ้อยความชอบด้วยสคติ ควรให้ท่าน
 มาพิจารณาคักแต่งความค่อนแก่เมื่อพระยาร่วง อันมีวิวาทแก่ตน
 กันหรือเป็นสนุกควรแล ว่าอันแล้วพระยาจำเมืองก็ใช้หรือเอาบรรณา
 การไปถวายเป็นพระยาเมงราช ขอหรือมาชำระโทษ เมื่อนั้นพระยา
 เมงราชคนมีอธยาไสยรำพึงว่า ไยวณธรรมแต่ก่อนเจ้าความยอม
 มาสู่ผู้รู้ไคความพิจารณาบาย ยักนสหายทั้งสองเป็นความกับกัน
 หากไปพิจารณาความแห่งเขาทั้งสองฉนั้น เมื่อข้อยไปก็จักเป็นเวรแก่
 กันมากนักชดเชย ครั้นก็จักหรือเอาพระยาร่วงมาคักแต่งสินไหม มีน
 ก็เป็นพระยามีอานภาพมากนัก จักมีความชดเชยนักชดเชย อันพระ

ยาศรีธรรมราชนครหลวง กับพระยาศรีอยุธยาอันเป็นญาติพระยา
 วังก็จักเป็นเวรกับสหายเจ้าพระยาจำเมืองชลระ ครอบงำไประงับเวร
 แก่สหายก เจ้าพระยาจำเมืองแลพระยาร่วง ให้สหายกังวลครว
 ชลระ ว่าอันแล้วก็มีมาด้วยศปรีวารเช่นอันมากมารอดเมืองพะเย
 ดงทัพอยู่ในที่ควรแล้วพระยาจำเมืองก็ออกมาต้อนรับขึ้นต้นกับสหาย
 มาแล้ว พระยาจำเมืองแต่งราชบรรณาการของฝากทั้งหลาย ไป
 ถวายแก่พระยาเมงรายตนเป็นสหายเจรจาไปเสียกันทุกประการ เล่า
 ไทยทั้งมวลถวายพระยาร่วงแก่เจ้าพระยาเมงราย ๆ จึงกล่าวว่ ทูรา
 สหายเจ้า เรานี้เป็นท้าวพระยาใหญ่ได้นำมูรธาภิเศกสงระเกษ มี
 ญสมภารยศบริวารทุกคน ทั้งพระยาร่วงนี้เขาเจ้าก็ได้้นำมูรธาภิเศก
 ในเมืองสุโขไทยโพ้นแล้ว แม้นท้าวร่วงได้กระทำผิด สหายได้
 วิชาไว้กับสหายจงเอาพระยาร่วงมาเราจักพิจารณาตามคตของคนแล
 ไทย พระยาจำเมืองก็หือเอาพระยาร่วงมา พระยาร่วงก็ปลงขัญญาณ
 ว่าคนไ้มีกเมียพระยาจำเมืองแท้ ที่นั้นพระยาเมงรายก็กระทำวิยาย
 ชาติชวนให้พระยาร่วง กับพระยาจำเมืองขึ้นตซึ่งกันด้วยวิยาย
 หลายประการต่าง ๆ แล้วพระยาเมงรายจึงแต่งให้พระยาร่วงขึ้นมา
 พระยาจำเมืองสหายตนเป็นเข้เก่าสนเก่าลวงคือเก่าสนเก่าหมนเข้
 พระยาร่วงก็กระทำคามคำพระยาเมงรายค้ค้แต่งหือขมาพระยาจำเมือง
 เพือหือสหายเวรนั้นแล พระยาเมงรายกระทำหือพระยาทั้งสองมีราช
 ไมตรีสนนทคิตต่อกัน ขึ้นตยิ่งกว่าเก่าด้วยเทศไมตรีแห่งเจ้าพระยา
 เมงรายนั้นแล เมื่อพระยาเมงรายไ้เปรียบเทียบคคิในระหว่าง

พระยาทั้งสอง ปรองดองเลิกแล้วความกันแล้ว พระยาทั้ง ๓ เมือง
 จึงให้ตั้งพิธีทำสัตย์ต่อกันฉะฉิมฝังนำขุนฟ่าให้ยกพลขพลแลราชอาคันทั้ง
 ๓ ตั้งเครื่องราชกกุธภัณฑ์แลเครื่องสำนทั้งข่วง แล้วยกรัษฏ์บริษั
 ๓ องค์ต่างก็กระทำสัตย์ปฏิญาณต่อกันว่า จักชอสัตย์ต่อกันไม่เบียด
 เบียดพัวกันตลอดชั่วชีวิต แล้วต่างคนต่างเอาไม้แทงโลหิตทันทนมือ
 รวมเข้าด้วยกัน ประสมกับน้ำสัตย์ยานั้นเสวยทั้ง ๓ องค์ เพื่อให้เป็น
 พิพหิมิตรสนิทดัดต่อกันไปภายหน้า เหตุซึ่งกรัษฏ์บริษั ๓ นั้นองค์
 กระทำสัตย์ ที่แม่น้ำชุนงานั้น นานจึงมีนามว่าน้ำองสยมาต่อเท่าด้วยกัน
 แล้วพระยาเมงรายก็อำลาสหายทั้งสองกลับไปเมืองเชียงราย พระยา
 ร่วงอยู่สอนสาครศิลาช่อาคมต่าง ๆ ให้พระยาจำเมืองแล้วก็
 ลากกลับไปเมืองศโขทัย

ยคืนจักกลับกล่าวถึงขุนฟ่า ซึ่งรับอาญาพระยาเมงรายไป
 รัยของเมืองทริภุญไชยนั้น ตั้งแต่ขจรจนถึงขมโรงจุลศักราช ๖๔๒
 ใต้ ๗ ปี จึงสำเร็จ

ในระหว่าง ๗ ขันนมตงนี้ ขุนฟ่ามาฝากตัวอยู่กับพระยา
 ยบา หัวทมิ้นแสวงกระทำให้ออกใจพระยา ก็ยเสนาอำมาตย์แลประชา
 ราษฎรทั้งหลาย อยู่มาพระยายบาถามว่าเมื่อขุนฟ่าอยู่เชียงราย
 เจ้าเมงรายปลุกเลี้ยงให้ท่านเป็นทฤๆ ขุนฟ่าให้รู้ว่าพระยาเมงรายให้ข้า
 เป็นขุนต่างใจไว้ ให้ข้าพิจารณาไต่ถ้อยตัดความซบเอาสินส่วยไรค่าไรค่า
 นาทุกเยืองแล พระยายบาก็ตั้งขุนฟ่าไว้ในถานันตร ที่พิจารณา

ถ้อยความก็ให้ช่วยเอาสิ่งส่วยไรค่าไรค่านาทูดยกเยื้องหนึ่งแล เมื่อหวัท
 มันก็ทักความก็ชอบด้วยสุคติคุณณะทุกข้อ ขยับเอาส่วยไรค่าไรค่านา
 ก็ค่อยเอาข้อให้แพ้ไพร่ไทยสักอัน ค่าไรค่านาที่ใดเต็มมันก็ให้ลงให้
 ผ่อนเสีย มันกระทำฉนั้นได้ ๒,—๓, บั ชย่บ่ชานแก่ใดมันคิงว่า
 ทนควรกระทำเกทยายแล ว่าอันขุนฟ้าจึงไหวพระยาว่าในเมือง
 หริภุญไชยเป็นเมืองใหญ่มีเทศานภาวะอำนาจอาชญา มากก็หลัดคือเท่า
 บัคน ผู้ข้าเห็นไพร่ไทยชวายนชวามเมืองผู้น้อยบ่ควรปากด้วยเจ้า
 เห็นหัว เขามถ้อยความเยื้องใดก็เข้ามาไหวเจ้าเห็นหัวให้เคือง
 พระราชหฤไทย อนึ่งบ้านเมืองเจ้าเห็นหัวกว้างขวางนัก ไ้ช่วย
 ไรค่าไรค่านาอันจักเข้าราชโกษาฐเป็นอันน้อยนัก ในเมืองเชียงราย
 โพนเป็นเมืองน้อยเปล่าตาย มีเทศะชานภาวะเข้มแข็งนัก ไ้ไพร่ไทย
 ผู้น้อยมีถ้อยความเยื้องใด บ่ห่อนจักปากด้วยเจ้าพระยาเมงรายเท่ามา
 ถึงท้าวขุนปุนคิงขำ ก็หากแล้วด้วยอาชญาเจ้าพระยาเมงรายตั้งไว้ทุก
 วัน ส่วนเจ้าพระยาเมงรายเจ้าก็เสวยราชสมบัติอยู่เย็นเป็นสุขแลวันหนึ่ง
 ส่วยไรค่าไรค่านาไ้มาพำเพ็ญเต็มคลังเต็มฉางมาก นึกก็หลัดตาย
 พระยาบิชาติยินคำขุนฟ้าไหวสา ก็หลงด้วยขุนฟ้าจึง
 กล่าวคำวักถึงนี้ บ้านเมืองถูกก็ใหญ่กว้างขวางนักมีเทศอาชญา
 สองเท่าเมืองเชียงรายกาย ชย่ไ้สินส่วยไรค่าไรค่านาน้อยฉนั้น
 บ่ควรว่าอัน จึงว่าแต่ันไปกูไว้อาชญาแก่ขุนฟ้าหรือพิจารณาอันแล
 ฉนั้นไ้สินส่วยไรค่าไรค่านาจะมาเต็มคลังเต็มฉางบ่กว่าขุนฟ้าแล ว่า

วันอ้ายฟ้าจึงไหว้พระยาธิบดีว่า ขอเจ้าเหนือหัวสำแดงคำอันตั้งอาชญาไว้ ในท่ามกลางโรงหลวงที่ชุมนุมหอปรากฏแก่ไทย เจ้าเหนือหัวกับทั้งชาวบ้านชาวเมืองทั้งมวลหรือรู้ทุกคนเถอะ เมื่อนั้นพระยาภิรมย์แห่งความอันตนตั้งอาชญา ยังกลางโรงหลวงให้ปรากฏแก่คนทั้งหลายวันนั้นแล เมื่อนั้นอ้ายฟ้าได้โอกาสอันจักเถไทยายมันมีความยินดีนัก อ้ายฟ้าก็ให้จกคนสอดแหนจับปากตุ้มพระยาชุดแห่ง บ่ออาจกักรั้วรายภูวคนโคคนหนึ่งเมื่อไหว้พระยาภิรมย์คน ผู้ใดมีกิจการเรื่องใดก็บ่อเมือหาพระยาภิรมย์ ก็ต่างเมือหาเจ้าขุนข่าวไฉนายนัน เจ้าขุนฟ้าแดงเอาสินส่วยไรมาหนักชาวบ้านชาวเมืองมาอีกคราง ขุนฟ้าก็ว่า หากเป็นแต่พระยาเจ้าให้กระทำกาย สร้อยครางเอามางักไว้ว่าอันเขาทั้งหลายใส่ใจว่า หากเกิดแต่พระยาธิบดีให้สินเอาสินส่วยไรค่าไรค่านาค่าของเถียงบ่อได้ ก็จำเอาออกให้แต่เห็นแล ขุนฟ้าเข้าอุบายไหว้พระยาภิรมย์ว่า ข้าเจ้าให้เลียบคยบ้านเมืองเจ้าเหนือหัวทุกแห่งทุกพื้นไรพื้นนา เขาคลาคบ่อคให้รู้วอนข้าเห็นพินนาทวน กบฏกาลุ่มเมืองฝ่ายบ่อค ข้ากายแตกมากนัก ตั้งข้าจะขดลอมนำอันหนึ่งเหนือฟากแม่พิงคักล่าวนออก ให้เป็นแม่น้ำแล้วออกมาพินนาเซียงเล็ดมาค่อแม่คอง ให้ชาวบ้านชาวเมืองได้แย่งฝ่ายเอาน้ำเข้ามา พระยาธิบดีว่าอันใดจกคักบ่อกว่าขุนฟ้าแล้ววอน ครั้นถึงเมือฤดูร้อนยามแล้ง ขุนฟ้าก็บ่าวชาวเมืองทั้งหลายมาชุก ให้เป็นเหมืองไปค่อเอาน้ำแม่พิงคัก เห็นค

สิบแม่แดงฝ่ายตะวันออก ล่องมาขาวหม่นเจดพินว่า คนทั้งหลายมา
 ชุกเหมืองอันนั้น เป็นอันร้อนไม่ลำยาคนักมาอ้อมมาคราง ขุนฟาก็ว่าข้อย
 เป็นแต่กฐนา พระยาเจ้าหากให้ชุกตายสู้อ่าคราง ขุนฟาก็ให้ชุกค้อ
 เท้าสูนฤควรอัน คนทั้งหลายครางว่าเราชุกเหมืองอย่างนี้แข่งนักแล
 ว่าอันลวดไคชอไคชอว่าเหมืองแข่ง ถัดกาลยามนั้นขุนฟาก็ให้ว่าเอา
 คนมาฝึกหัดเป็นหมู่แท้เจ้าพระยาบาย มีไหนแปกหม่นคนทุกมือ
 เป็นกองเรียกทอพินนา มีทอหม่นคนทุกมือ แลเหมืองทอชุนฟาคณัน
 สิ้นฤควรอันสี่เดือนก็แล้ว ชอว่าเหมืองแข่ง ภายหลังมาตงแผ่นกิน
 เจ้าคือนา จึงเปลี่ยนชอเป็นเหมืองแก้วมาค้อเท้ายคนแล ถัดนั้น
 ขุนฟาก็ให้พระยาบายว่าเมืองเชียงรายเป็นเมืองน้อย พระยาเจ้าเมือง
 ก็น้อยยังสร้างเรือนหลังใหญ่อยู่ชุนา เจ้าเห็นอหิวเช่นพระยาใหญ่นัก
 ควรสร้างเรือนหลังใหญ่หลังงามอยู่แล ข้าหากอาสาจักแปลงหื้อเจ้า
 เห็นอหิวไคอยู่ ไคทรงว่าอันพระยาบายชากว่าฉนไคก็แล้วแต่ชุนฟา แลว่า
 อันตงเคอนสิมเอ็ดสิบสองเข้าสร้างคั่นสร้างถ่อเต็มทั้งชุนฟาแต่ให้พอเวียก
 เข้าไปพันเอาไผ่ยังค้อยชิตมาฟากพินนาเชียงเล็กไคแล้ว ให้ลาก
 เส้ามากลางทุ่งรูดคั่นเข้าชาวเมืองเสียมากนัก เจ้าเข้าน้อยใจร้องให้
 มาหาชุนฟา ว่าดูข้าฉิบหายตายชากเข้าเสียแล ว่าอันชุนฟาว่าข้อย
 เป็นแต่กฐนา พระยาเจ้าหากให้กระทำฉนนคาย ชาวเมืองเชรอันน้อยใจ
 มากนัก ว่าแต่ก่อนพระยาเจ้าเราข้อยก่อนกระทำฉนนี้ ยักันพระยา
 ข้อยมากกระทำฉนคคองจนเราฉิบหายฉนนหนอ เราข้อยฟังยนิคคย

พระยาคนนแล ว่าอันภายนำแต่นั้น ฉันทโคจักแพ้ใจไพร่ไทย
 ชาวบ้านชาวเมืองทั้งหลายขอให้ยื่นค้ำในพระยาธิยา ขุนฟากก็กระทำ
 ทุกเยื้อง เมื่อไพร่ไทยทุกขรอนมากก็ขอยินค้ำด้วยพระยาธิยาตั้งอัน
 ทั้นขุนฟากสร้างมารยาจาเชิง ให้ชาวเมืองทั้งหลายยื่นค้ำด้วยบุญ
 สมภารเจ้าพระยาเมงรวาย ครั้นชาวบ้านชาวเมืองทั้งหลายใส่ใจใคร่ได้
 พระยาเมงรวาย มาเป็นเจ้าแก่เขาในเมืองทริภุญไชยฉนั้นนี้ ความ
 ปรารถนาขุนฟากก็วิญญณ จึงมีหนังสือใส่มือผู้ใช้ รัชชานเมอให้
 เจ้าพระยาเมงรวาย ว่าเจ้าพระยาทเจ้าเถ่าฟ้าไปกระทำมารยาเถไทยาย
 ใต้ ๗ ปี บัดนี้สำเร็จดังความปรารถนาทุกประการแล้ว ขอราธนา
 เจ้าเหนือหัวยกรัพลเสด็จลงไปโดยรีบแต่ ว่าฉนั้นก็มีอันนั้นแล

ข้อความตามค่านานเดิมที่กล่าวด้วยขยายที่เจ้าขุนฟากธิยาสา
 พระยาเมงรวายไปแนะนำพระยาธิยา ผู้ครองเมืองทริภุญไชย ให้
 จัดการเปลี่ยนแปลงขนขธรรมเนียมการปกครองต่าง ๆ ดังพรรณนา
 มาพร้อมมีใจความ ๗ ประการ คือ

- (๑) จัดการรักษากฎระเบียบศพระยาธิยาผู้ครองเมือง หนน
 ให้สูงสุก มิให้วิสาสะกัยราษฎรพลเมืองได้
- (๒) จัดเจ้าหน้าที่รับภาระการปกครองซึ่งเกยของกัยการ
 บังคับบัญชาราษฎรแทนผู้เจ้าครองเมือง เป็นส่วนพนักงานหรือ
 กระทรวง ให้เป็นหลายหม่หลายนำที่ออกไป เพื่อความไม่ปรองคอง
 ฤาไม่สำเร็จแก่ขาทระพิงมิได้

(๓) จักรการเก็บส่วยสาอากร กรมศรัณย์บำรุงราชทรัพย์ให้
เจริญขึ้น

(๔) จักรการบำรุงไร่นาชุกชุมเมืองฝายให้ ไร่นาเจริญขึ้น

(๕) จักรการพลคือกระเกณฑ์ราษฎรมาเข้าเวรประจำการแก่
แทนพระเช่นเจ้าผู้ครองเมือง แลเฝ้าซัดคัมบังคำบถบ้านฤๅพินนา
ต่าง ๆ เป็นทางข้องกันอิริราชศัตรูฤๅโจรผู้ร้าย

(๖) จักรการโยธาก่อสร้างพระราชนิเวศน์มณฑลเพ็ชรสถาน
บ้านเมืองให้ตั้งงาม

(๗) ชักนำให้ราษฎรเมื่อหน้าต่อเจ้านาย ของ คนไป ยินดี
เพื่อการเปลี่ยนแปลงเมืองนำ กล่าวคือพระยาเมงรายผู้ครองเมือง
เขียงราย ซึ่งพยายามจะแผ่อำนาจแลอาณาเขตรลงมาทางทิศใต้
ซึ่งชนทั้งหลายชาวเมืองหรือภูไทย แลพวกอื่นได้รู้สักรู้กลัวแล้วใน
เวลานั้น การที่ขุนฟ้าไปแนะนำนั้น ก็ข้อมประกอบด้วยคุณส่วนหนึ่ง
แต่หากใช้กาลละอันเป็นไปพร้อม จึงข้อมกระทำให้เมืองหย่อนกำลังลง
ฝ่ายพระยาเมงราย เมื่อได้ทราบข่าวสาวตามหนังสือขุนฟ้า
มีมานั้น ก็มีความยินดียิ่งนัก จึงให้เกณฑ์จัดรงค์พลโยธาเป็น
เช่นทัพใหญ่ ยกออกจากนครเมืองฝายมาทางแจ้สั๊กมาประชุมพล
ทันนั้น แลให้สร้างเป็นเวียงอื่นหนึ่ง ได้ชื่อว่าเป็นเมืองพร้าวมาต่อ
เท่ายกัน ยกจากนั้นมาทางแกนตั้งทัพอยู่ ณที่แห่งหนึ่ง ชาวเมือง
เป็นอันมากพากันเอาของฝากมาถวายเจ้าเมงรายเย็บคยัคคัยคัง ขย

ซานพลับพลาศักคองศา เหตุฉนนทนึ่งใจได้ชื่อว่าบ้านศาซาน
ภายหลังก็กลายเป็นค่างาน

ฝ่ายข้างเมืองหริภุญไชย ได้ทราบข่าวศึกพระยาเมงราย
ยกมา ก็พากันตื่นตกใจ พระยาย้ายจึงให้ทรชนฟ้าแลเสนาอำมาตย์
ทั้งหลายประชุมปรึกษา ว่าระจิกการข้อมันเมืองฉนโคกนี้ ขุนฟ้า
กรายทูลว่า พระยาเมงราย ยกกองทัพผู้โจมตีมาโดยเร็วครั้งนี้ ยากที่จะ
จิกการข้อมันทันที่ได้ เห็นควรแต่งกองทัพไปตั้งรับไว้แต่กลางทาง
ส่วนเจ้าเหนือหัวควรย้ายครอบครัวไปไว้ในเมืองเซกลางค์ ก็ด้วย
พระยาเมกผู้บุตรแห่งเจ้าเหนือหัว เพื่อจะได้รวบรวมไพร่พลมาค้ำชู
ส่วนข้าจิกค้อมพระยาเมงราย รักษาเมืองหริภุญไชยไว้จึงได้
รู้ว่าระพลาคพลึงเสียบเมืองหริภุญไชย ส่วนเจ้าเหนือหัวก็จักไม่มี
อันตราย ยังจะได้กลับมาก่อรบกับพระยาเมงรายได้อีก พระยาย้าย
เชื่อถ้อยคำขุนฟ้า ก็รีบพาครัวอพยพจากเมืองหริภุญไชย ไปหา
ลูกตนเจ้าพระยาเมกยังเมืองนครเซกลางค์ กองทัพพระยาเมงรายก็
ได้เมืองหริภุญไชยโดยสะดวก ส่วนพระยาย้ายไปถึงจอมคอยทหนึ่ง
เหลียวหลังดูเมืองหริภุญไชย เห็นควันไฟตระหลบกลบกลุ้มอยู่
ก็รู้ว่าเสียบเมืองลำภูญแก่ชาคัก พระยาย้ายโทมนัสพระไทยทรง
พระกรรมแสงรำไรอยู่ที่นั่น คอยลั่นแจ้งได้ชื่อว่าคอยยาให้มาแต่เท่า
นี้กัน ฝ่ายขุนฟ้าเมื่อส่งพระยาย้ายถึงเชิงเขาแล้ว ก็กลับมากัก
กินนายที่ทุ่งแสนเข้าเชิงเรือ นายขานผู้หนึ่งชื่อนายหลอนนำท่อเข้า

มาตั้งอันรบิ คำแห่งนายบ้านนั้นจึงปรากฏชื่อว่าแสนเข้าห้อมมาต่อเท่า
 ยกัน แล้วชนพาก็กลับมานำกองทัพพระยาเมงรายเข้าปล้นเอาเมือง
 ลำภูญไต้ ในวันขึ้นค่ำสี่เดือนแปดเหนือ คือเดือนหกจุลศักราช ๖๔๓
 ยมีระแสงตรีศกยามกของนายอายุเจ้าเมงรายไต้ ๔๓ ปี เจ้าเมงราย
 อยู่เสวยราชสมบัติเมืองหริภุญไชยไต้ ๒ ปี ถึงมีมะแมเบญจศก
 จุลศักราช ๖๔๕ เจ้าเมงรายก็เวนเมืองหริภุญไชย ให้ขุนฟ้าเป็น
 พระยาครองเมืองหริภุญไชย ส่วนเจ้าพระยาเมงรายก็ยกไปตั้งเมือง
 ใหม่แห่งหนึ่ง อยู่หนทิศอีสานแห่งเมืองลำภูญ ให้ชุกแม่น้ำ
 ณะทันน้ำบ้านให้เป็นที่ตกท่า ไต้ชื่อว่าชะแวง พระยาเมงราย
 ตั้งอยู่ที่นั่นไต้ ๓ ปี ที่ค่ายลันลุ่มน้ำขามวรราชาช้างม้าโคกระบือ
 หาท้อไครยมิไต้ ถึงปีจอจุลศักราช ๖๔๘ เจ้าเมงรายจึง
 ย้ายมาสร้างเวียงกุมกามหนที่ใกล้แม่น้ำแม่ระมิงค์ ให้ชุกเวียงทั้งสี่
 คำนไซ่น้ำแม่ระมิงค์เข้าซึ่งในค แลตั้งลำเวียงรอบทุกเบียง แล้ว
 ให้ชุกหนองสระอันหนึ่งณะที่ใกล้เรือนหลวง ยามเมื่อขุนพระยา
 เมงราย เยี่ยมนำต่าวงคนทำการทุกวัน เหตุคนนั้นหนองนั้นจึงไต้
 ชื่อว่าหนองต่าวงมาต่อเท่ายกัน แล้วเจ้าเมงรายให้ตั้งตลาดกุมกาม
 ให้เป็นที่ช้อขายแก่คนทั้งหลาย เป็นที่สนุกยิ่งนัก อยู่มาวันหนึ่ง
 เจ้าเมงรายรำพึงว่าไพร่กุนจักเป็นสุขแลทุกขดินใดหนอ ท้าวเธอจึง
 แต่งตัวปลอมเป็นราษฎรนั่งฝ้านควรรค้ำร้อยคำภายใน นุ่งผ้าไทยปลก
 ภายนอก ปลอมไปเข้าตลาดกุมกาม แล้วไปนั่งอยู่ริมน้ำแม่พิงค์

ย้ายหน้าสู่ทิศตะวันออก เล็งคนทั้งหลายเข้าคาลาต แลดูคนลง
 หน้าน้ำแม่พิงค์ ท้าวเธอว่าพิงว่า ผู้ใดอายน้ำแล้วลูบผมลงลุ่ม
 ผู้นั้นหากมีทุกข์หาสมยต์มิได้ กุจิกให้ผ้านั้นควรคำร้อยคำแก่มัน
 ผู้นั้น เจ้าเมงรายคนผู้งอายน้ำนั้น ก็หาผู้ใดลูบผมลงลุ่มสักคน
 มิได้ วันนั้นเจ้าเมงรายเห็นคนชาวแฉียงเชียงเรือ ชีเรือข้ามน้ำ
 มาคาลาต เรือค้ำคั้งกันลุ่มวันละหลาย ๆ ลำ เธอจึงให้สร้าง
 ตะพานข้ามแม่น้ำ เรียกว่าตะพานกุ่มกามแต่นั้นมา

ลคักราช ๖๕๐ บัชวตสัมฤทธิศก เจ้าเมงรายให้เอาดินหนอง
 ต่าง มาทำอิฐก่อเจดีย์ก่อกำแพง ในเวียงกุ่มกามไว้เป็นที่ไหว้บูชาแก่ชาว
 เมืองทั้งหลาย อยู่มามีมหาเถรเจ้าคนหนึ่งชื่อว่าสิสย์เถร เป็นผู้
 ปฏิบัติเคร่งครัดมีศิษย์ ๕ รูป มาสถิตยส์ำราญบำเพ็ญสมณะธรรม
 อยู่ณภายใต้ไม้มะเดื่อใหญ่ต้นหนึ่งเป็นที่สงัด แลเป็นที่สถิตยส์
 รุกขเทวภามาแต่ก่อน อันมีพระที่ไกลเวียงกุ่มกาม เจ้าเมงราย
 ได้ทราบว่ามีพระเถร ๕ รูป มาดำเนินอยู่ณที่นั้น ก็เสด็จไปไหว้มหา
 เถรเจ้า แลเจรจาปราโมทย์ด้วยปริยายหลายประการ มหาเถรเจ้า
 ก็แสดงธรรมวิภูคูลิชาฎกแก่เจ้าเมงราย ๆ มีใจเลื่อมใสศรัทธาใน
 ศักดิ์สิทธิ์แห่งมหาเถรเจ้านั้น จึงให้สร้างอารามในที่นั้นถวายพระผู้เป็น
 เจ้า แลให้หล่อรูปพระพุทธรูป ๕ พระองค์ นิ่งสาม ยืนสอง สูงใหญ่
 ขนาดเท่าส่วนของคชของเจ้าเมงราย ประดิษฐานไว้ ในพระอารามนั้น
 แล้วเจ้าเมงรายอธิษฐานว่า ด้วยเหตุบุญอันข้าไ้สร้างพระพุทธรูปเจ้านั้น

ข้าจกยกกำลังรพไปเอาเมืองรามัญเทศหงษาวดี พระยาเมงราย
ยังอ่อนน้อมกับข้าด้วยอาณาภาพ ผลบุญนี้แล้วข้าจกสร้างมหาวิหาร
ให้เป็นที่สุดดีสำหรับถวายพระพุทธรูปเจ้าออกแล อธิฐานฉนั้นแล้วยก
รพโยธาไปเมืองหงษาวดี ข้ามน้ำแม่คงไปถึงน้ำแม่อาสา ขณะ
นั้นพระยาหงษาวดีคนชื่อพระยาอัสทโธม รู้ข่าวว่าพระยาเมงราย
มาตั้งทัพอยู่ในแคว้นแดนเมืองแห่งนี้มีความตกใจ จึงใช้อำมาตย์
ผู้ฉลาดคุมเครื่องราชบรรณาการของฝ่ากมาถวาย แล้วก็ตั้งราชธิดา
ผู้ชื่อว่านางกายศิริ (พระแม่ศิริในราชาธิราช) มาถวายกับข้างม้า
ข้าหญิงชายสังละ ๕๐๐ ฝ่ายเจ้าเมงรายครั้นได้รับเครื่องบรรณาการ
กับราชธิดา ก็มีความชื่นชมยินดียิ่งนัก จึงกระทำราชไมตรีสนิท
ติดต่อกับพระเจ้าหงษาวดี แล้วก็อำลาเลิกทัพกลับเข้ามาเมืองคน แล้ว
ก็อภิเศกนางกายศิริเป็นราชเทวี แล้วจึงให้นายช่างผู้ชอการโถม
ก่ออย่างสร้างวิหารถวายพระพุทธรูป ๕ องค์ ยังอารามมหาสถิสย์เจ้านั้น
ยามนั้นพระยาไต ใช้ทัพเป็นแขกเมือง นำถวายเส้นหนึ่ง
ยาว ๒๐ วา เหลาเล็กจนสั้นเข็มได้ มาถวายเจ้าเมงรายเพื่อสำแดง
คุณฝีมือช่างชาวไต เหลาหยาบหาผู้เปรียบเทียบมิได้ เจ้าเมงราย
จึงให้หาช่างไม้ ผู้ชอการโถมมาถามว่าท่านยังอาจกระทำให้เหมือนดัง
นี้ได้ฤาไม่ ช่างการโถมทูลว่าชาวไตให้เลาหยาบยาว ๒๐ วาสั้น
เข็มได้ มาสำแดงคุณฉนั้น แม้นข้าเจ้าจกเหลาสิกร้อยวาก็ยังจะได้
แล้วช่างไม้การโถมจึงจักสำแดงคุณฝีมืออย่างหนึ่ง ให้แขกเมือง

ชาวโคก คือให้เอาไม้ต้นหนึ่งยาวสามวา อันตากแห้งคี่แล้วลอย
 ลงมไว ในน้ำแม่พิงค์ ภายเห็นอตระพานกุมกาม แล้วเอาเกลย
 ไม้ใส่กรวยหุ้มให้คี่เอาลงไว ในน้ำที่นั้น ให้ น้ำพัดเกลยไม้ ออก
 ละคร้อย ๆ เป็นคั้งคนตากออกนั้น เอาลงไว แต่กลางคืน ครั้นรุ่งเช้า
 ช่างการโถมจึงมาเผาเจ้าเมงรายทูลอาสาทำน้ำตากไม้ให้แขกเมือง
 จึงให้ชักไม้ทั้งเปลือกต้นหนึ่งยาว ๓ วา ลงน้ำแม่พิงค์ให้แขกเมืองเห็น
 แล้วช่างการโถมก็ลยชวานให้คิม ลงค้ำน้ำพักใหญ่หนึ่งกั้นมา
 ไหว้พระยา ว่าข้าเจ้าตากไม้แล้วขอให้ชักไม้ ชนทุเกิด เจ้าเมงราย
 ให้ชักไม้ต้นที่ตากแล้วชนค ก็เห็นเป็นรอยตากใหม่ ๆ งามนัก
 ฝ่ายแขกเมือง จึงลำคางคณอีกอย่างหนึ่ง คือให้ช่างผู้
 เหลาหว่านนั้น สลักไม้เข้าสารไม้คหนึ่ง เป็นรูปข้างสองตัวชนกัน
 แล้วนำชนถวายเจ้าพระยาเมงรายทอกพระเนตรแล้ว จึงสั่งให้ช่างการ
 โถม ช่างการโถมจึงลำคางคณให้แขกเมืองคอีกอย่างหนึ่งข้าง
 คคือลยชวานให้คิม แล้วเอาชวานโกนผสมต่างมีคโกน แขกเมือง
 เห็นคั้งนั้นก็กล่าวคำสรรเสริญว่าชาวเมืองลาวนั้นฉลาดนัก แล้วแขก
 เมืองก็ทูลลาเจ้าพระยาเมงรายกลับคินไปเมืองใต้ ฝ่ายเจ้าพระยา
 เมงรายจึงคั้งช่างการโถมให้เป็นหมื่นเจตราไปครองเมืองรอย คือ
 เมืองเซียงแสน ยามนบขงเวียกเมืองรอยอัย คคือเมื่อเจ้าพระยา
 แสนญไปครองเมืองแลสร้างเมืองใหม่ จึงได้เปลี่ยนนามเมืองรอย

เป็นเมืองเชียงใหม่แล้ว ข้างการโถมไปครองเมืองรอบแล้ว
 จึงปรุงเครื่องวิหารที่เมืองเชียงใหม่เรียบร้อยแล้ว ก็รอนส่งมา
 เมืองเชียงใหม่ จึงได้ยกยอดวิหารสำเร็จแลสร้างเสนาคั่นครบบริบูรณ์
 อธิศถาวยแก่มหากัสสปเถระเจ้านั้นยังขาดแต่เจดีย์ ขณะนั้นเจ้าพระยา
 เมงราย คำนีการที่ระยกกองทัพไปยังประเทศกาม จึงตั้งนิทาน
 ความปรารถนาว่า ขอให้พระยาอังวะอ่อนน้อมคองคิงพระยาหงสาวดี
 แล้วกลับมาจะสร้างพระเจดีย์ถวาย แล้วพระยาเมงรายก็ยกกองทัพ
 ไปยังประเทศกาม ถึงแดนเมืองอังวะ ก็ตั้งทัพอยู่หน้าคณเฑาะ
 พระเจ้าอังวะรู้ข่าวก็ใช้ให้ราชบุรุษนำเครื่องราชบรรณาการของฝาก
 มาต้อนรับถวายเจ้าพระยาเมงราย ขอเป็นทางพระราชไมตรี เจ้า
 พระยาเมงรายจึงขอช่างต่าง ๆ ชาวภูทาม คือช่างทองคำ ช่างทอง
 เหลือง ทองแดง ช่างเหล็ก แลอื่น ๆ เพื่อใช้ฝึกชาวหัดชาวฉานนา
 เป็นพิชชพรณสืบไป พระเจ้าอังวะก็โปรดประทานช่างหม้อผู้ฝีมือ
 ดีสองนายกับช่างทองเหลืองช่างเหล็กพร้อมทุกอัน ให้แก่เจ้าท้าว
 ฉานนาตามความประสงค์ เจ้าพระยาเมงรายก็เลิกทัพกลับคืนเมือง
 แล้วเจ้าพระยาเมงรายก็เอาช่างทองมาไว้เชียงใหม่ เขาช่างหม้อไว้
 เชียงแสน เขาช่างเหล็กช่างทองเหลืองไว้เวียงกุมกาม วิชาช่าง
 ทั้งหลายจึงมีในเมืองฉานนาสืบมาต่อเท่าทุกวันนี้
 ยามเมื่อเจ้าพระยาเมงรายไปเมืองกามนั้น เป็นข้านโทศก
 รุสคักราชไต่ ๖๕๒ ครั้นกลับมาแล้วจึงให้ก่อเจดีย์ทวดการโถมตาม

ปฏิญาณ เเค่ยืนฐานกว้าง ๖ วาสูง ๘ วา ทำขุมบูชาไว้พระ
พุทธรูปเป็นสองชั้น ๆ ล่างไว้พระพุทธรูปนั่ง ๔ องค์ ชั้นบนไว้พระ
พุทธรูปยืนองค์หนึ่ง มีรูปพระโมคคัลลาสารีบุตร แลรูปพระอินทร
รูปนางธรณี ไว้รักษาพระพุทธรูปด้วย

ในกาลปามันนั้น ยังมีมหาเถรเจ้าหมู่หนึ่ง นำเอาธาตุพระ
พุทธเจ้ามาแต่ลังกาสิงห์ถวายแก่เจ้าพระยาเมงราย พระสรีระภาค
๒ องค์ เจ้าเมงรายให้ขุดไว้ ในเคียนนของค์หนึ่ง อีกองค์หนึ่งขุด
ขุดไว้ ในพระพุทธรูปองค์ใหญ่ แล้วเจ้าพระยาเมงรายถวายทองคำ
ห้าร้อย ผากมหาเถรเจ้าไปบูชาพระศรีมหาโพธิ์ในเมืองลังกา มหา
เถรเจ้าทั้งหลายเอาทองคำห้าร้อยกลับไปเมืองลังกา แล้วก็บูชาพระ
มหาโพธิ์ แลตั้งสัตยาธิฐานว่า ผู้ข้าทั้งหลายจักนำเอาศาสนา
พระพุทธเจ้าไปตั้งในเมืองลานนา ฉะนั้นยังจกรุ่งเรืองสำเร็จถึงความ
ปราถนา ขอให้เมตตมหาโพธิ์ตกลงเห็นอัจฉรแห่งผู้ข้าแต่ ครั้นสิ้น
คำอธิษฐานมหาเถรทั้งสี่ได้เมตตมหาโพธิ์ผล เมตตโพธิ์นั้นกิ่งออกเป็น
คั่นน้อย ๆ สี่คั่น มหาเถรก็นำมาสู่ลานนาไทยประเทศ ถวายแก่
เจ้าพระยาเมงราย ๆ ใ้ปลูกไว้ที่ทุ่งยางเมืองฝางต้นหนึ่ง เขาไปปลูก
ยังวังนางคันทน์หนึ่ง เขาไปปลูกยังพินนาถการคันทน์หนึ่ง อีกคันทน์หนึ่ง
ถวายแก่พระราชมารดาผู้ชื่อนางเทพคำชยาย ก็บังนงกายศิริเขา
ไปปลูกไว้ แทนที่ไม้มะเคื่อในอารามการโถม แล้วกระทำสัก
การบูชาแลมหรกรรมผลของพระอารามเป็นการเบิกเกริกยิ่งนัก

เจ้าพระยาเมงรายเสวยราชสมบัติอยู่ในพระนครมุกกาม โดย
 ศุขสวัสดิภาพมาได้ ๕ ปี ลุคักราช ๒๕๓ ปีเถาะตรีศก เจ้าพระยาเมง
 รายเสด็จไปประพาศข้างทิศเหนือ ถึงเชิงเขาอ้อยช้าง คือคอกย
 สเทพ มีหมู่บ้านค้ายลหนึ่งชื่อบ้านแห่น ประทับแรมอยู่ที่นั่นสามเว
 ไร ได้เห็นภูมิประเทศที่นั่นเป็นไชยภูมิดี แลท้าวเธอทรงพระสยบินนิมิต
 ว่ามีบรมผู้หนึ่งมาบอกว่าอยู่ที่นั่น ท้าวพระยาจึงมีศแลสมบัติมากนัก
 พระยาเมงรายจึงทรงพระค้ำให้สร้างพระนครใหม่ ในสถานทีนั้น
 ครั้นเสด็จประพาศค่อไปข้างทิศเหนือ ประทับแรมในที่ค้ายลหนึ่ง
 สามเวร ที่ค้ายลนั้นได้เห็นนิมิต คือชาวบ้านเขาชวนมากาง
 ล้อมเป็นรั้วรอบค้ายลวงที่ประทับนั้น ชูานทีนั้นปรากฏไ้ชื่อว่าวิ
 หนางมาค่อเท่าขัณฑ์ แลแล้วเสด็จจากทีนั้นไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ
 ประทับแรมอยู่ที่ค้ายลหนึ่งสามเวร ในทีนั้นคนทั้งหลายสานเรือมาก
 ล้อมค้ายลวง ที่ค้ายลนั้นจึงได้ชื่อว่าเขียงเรือก ออกจากทีนั้น
 ไปประทับแรมในป่าแห่งหนึ่งอีกสามคืน ๆ ถ้วนสาม ทรงพระ
 สยบินเห็นอัสติครคนหนึ่งมีรูปโฉมงามยิ่งนัก จึงได้ชื่อที่ค้ายลนั้นว่า
 เขียงโฉม แลแล้วเสด็จกลับมาเวียงมุกกามประทับแรมภายใต้คันทัน
 ใหญ่คันทันหนึ่ง ที่ค้ายลนั้นจึงได้ชื่อว่าขังพัก แลเขียงฉานก็เรียก
 แลแล้วเสด็จสำราญอยู่ในเวียงมุกกาม ครั้นสิ้นฤดูนาแล้วเสด็จทรง
 ข้างต้น ไปประพาศไล่มฤคยังเชิงเขาอสุขบรรพต คือคอกยสเทพ
 ไปถึงป่าเลาป่าคาแห่งหนึ่ง เป็นที่อศักรรยยิ่งนัก ภาชนะอกรอย

บ้านนั้นเป็นทุ่งราบงาม ในในท่ามกลางลอมคานั้น เป็นของวราย
 เพียงประกอขไปด้วยหญ้าแพรกหญ้าแห้วหมู ขณะนั้นมีฟานเด็ก
 สองตัวแม่ลูกออกไปจากขาลอมคาเพื่อจักไปหากิน ก็พยหมู่สุนัข
 ไล่เนื้อของพรานทั้งหลายรุมกันไล่ ฟานคูนนั้นก็กลับหนีเข้าอาไศรย
 อยู่ในลอมคาคังเก่า สุนัขทั้งหลายแล่นไปแวกล้อมลอมคาอยู่มีอาจ
 เขาก็กัดฟานนั้นได้ ฟานสองตัวนั้นได้อยู่ที่ไชยภูมิก็มิไจสามารถไม่
 เข็ดขาม แล่นออกไล่ชนสุนัขเป็นคราว ๆ สุนัขทั้งหลายมีอาจ
 ขยักตีไล่พากันพ่ายหนีไป พรานทั้งหลายเห็นอัศจรรย์จึงนำเหตุนี้
 กรายทูลพระเจ้าเมงวราย ๆ ก็ทรงทราบว่าสถานนั้นเป็นไชยภูมิก็ควร
 ตั้งพระนครได้ จึงให้เอาขามมากวางล้อมลอมคานั้นแล้ว ก็ล้อม
 ขยักไล่เนื้อทั้งสองนั้นโดยสวัสดิ์ จึงให้นำไปไว้บนเหนือใกล้บ้านแม่หยวก
 ให้ตั้งลำค้ำล้อมขึงฟานทั้งสองไว้ฐานนั้น จึงได้ชื่อว่าเวียงฟานมา
 เท่าทุกวันนี้ ครั้นเจ้าพระยาเมงวรายเสด็จกลับจากประพาศป่า มาถึง
 เวียงกมกามแล้ว จึงให้เกณฑ์พลไปสร้างพระนครใหม่ในสถาน
 นั้น เขาคังที่ไชยภูมิในวันพฤหัสบดีเดือนเจ็ด (คือเดือนห้า) ขึ้น
 แยกค่ำคือ ๘ นาฬิกา ๓๐ พระจันทร์เสวยฤกษ์ ๘ ชั่วพลูฤกษ์ ในราษี
 กรกฎยามแตรรุ่ง ๓ ลูกนาคีเศษสองบาท ใต้ลักขณาเมืองในราษี
 มินอาไปธาตุ ยามศักราชขึ้นเจดิงศกเป็นจุลศักราช ๖๕๔ ยัมโรง
 จัตวาศก พระเจ้าเมงวรายเสด็จขึ้นพระราชนิเวศมณเฑียรสถานใหม่
 เป็นฤกษ์ในวันนั้นแล้ว ให้สร้างบ้านน้อยใหญ่แวกล้อมเป็นอันมาก

เรียกย่านค้าขายสูง พระยาเมงรายอยู่หน้าวันออกเฉียงเหนือ แห่ง
 ไชยภูมิ นั้นเรียกชื่อว่าเวียงเชียงหมื่น แล้วให้แผ้วถางคอกออกไป
 ทางเหนือของวันออกเรียกว่าเวียงเชียงช้าง ในหน้าวันออกนั้นมีหนอง
 ใหญ่เป็นที่ช้างมาโคกระบือ ลงอาบกันได้สัปดาห์หนึ่ง เจ้าพระยา
 เมงรายให้กรวยเขตรที่ระชดศู แลก่อนกำแพงพระนครอันมัลลิมเขาที่
 ไชยภูมิไว้เป็นกลางใจเมือง ให้วัดแคใจเมืองออกไปไกลก้านละ
 ๓๐๐๐ วาโดยรอบ แล้วท้าวเธอว่าพึงพระไทยว่าอาตมาจะสร้างพระนคร
 คราวนี้เป็นการณ์ใหญ่ ควรจะเชิญสหายทั้งสอง คือพระยาจำเมือง ๆ
 ภูพานขาว แลพระร่วงเจ้ากรุงสุโขไทย มาให้พร้อมกัน คิดแล้ว
 ถึงนิจครุสัชีราชชยุตไปอินเชิญสหายเจ้าทั้งสองพระนคร ก็มา
 พร้อมกันยังสถานนั้น พระยาเมงรายก็เล่านี้มีทรเหตุการต่าง ๆ
 ให้พระยาทั้งสองฟัง แล้วปฤษาหาหรือว่าจะสร้างยวการพระนคร
 เอาไชยภูมิไว้กลางแล้วคอกจากศูนย์กลางก้านละ ๓๐๐๐ วาเป็นเมือง
 กว้าง ๒๐๐๐ วา สหายเจ้าจะเห็นเป็นประการใด พระยาจำเมือง
 เห็นชอบด้วย แต่พระยาร่วงเจ้ากล่าววว่า ควรว่าพึงถึงกาลสมบัต
 แลกาลวิบัติก่อน ภายหน้าบุคคลผู้มขัญญาจักบูแคลน ว่าอยู่รู้ร่าพึง
 ภายหน้าภายหลัง เชื่องว่ามีอมิตรชาติคมาแวงวงซึ่งเวียง หายคคค
 ผู้จักเฝ้าแห่นบ่อได้พอได้เต็มก็จักยกภาชนะน้ำ ข้ามกัไคร่ตั้งแต่ไชย
 ภูมิไปเพียงก้านละ ๕๐๐ วา เป็นเมืองกว้าง ๓๐๐๐ วาควรแล เมื่อ
 สิบไปภายหน้าถึงกาลสมบัตบ้านเมืองมีคนเจริญมากหลายขึ้น เมือง

ก็หากจึกกว้างใหญ่ไพศาลก็ไปตามกาล แล้วพระร่วงเจ้าข้าก็กล่าวว่
สเทวฤๅษี แลสฤๅษีโตยงฉานสมาบัติ แลอธิษฐาน
มีอาณภาพเป็นอันมาก เมื่อจะสร้างเวียงศรีสุทนต์ไชยก็ยังมีบ้านน้อย
มาควบเขาเป็นประมาณ

พระยาเมงรายโต พงคังนั้น จึงตรัสว่าข้าแต่สหายเจ้าทั้งสอง
มิคังนั้นเราจะตั้งล่วงแป ๓๐๐๐ วาส่งขอ ๔๐๐ วาเถิด พระยาทั้งสาม
ก็มีคุณทวาทิตกันแล้วแล้วพระยาเมงรายจึงชวนพระยาทั้งสองไป
สฤๅษีมุขไชย เพื่อจะแรกตั้งราชมณเฑียร ขณะนั้นมุนเฒ่าโตยง
เท้าคัมภีร์นิมิตวิวาร ๔ ตัว แล่นออกจากทไชยภูมิ นนไป หนบรพ
แล้วไปหนอาคณเฑียร ไปลงรแห่งหนงภายใตคณเฑียรคือไม้
นิโครธ พระยาทั้งสามเห็นนิมิตครอศรวิคังนั้น จึงเอาเครื่องสักการ
เข้าตอกตอกไม้ ไปบูชาที่ไม้นิโครธคณเฑียร แลให้ลอมรักษาไว้ด้วยค
จึงปรากฏเป็นไม้เลื้อยเมืองลับมาคือเท้ายคน พระยาทั้งสามให้กวาด
แล้วทอนจกสร้างเวียง ขึงเส้นเชือกกระดักก็รู้ว่าพณแผ่นดินคณเ
สูงเบียงควนคกเอียงไปทางควนออก พระยาจำเมืองกับพระยาร่วงจึง
ก็กล่าวว่เสอข้าไคเห็นไชยภูมิ เมืองนี้เป็นมงคล ๗ ประการ ๗ หนง
แต่ก่อนไคยินลับมาว่า มีกวางเือก ๓ ตัวแม่ลูก มาแต่ป่าใหญ่
หนเห็นอ อไครอยอยู่ในไชยภูมิคณเฑียร มีคนเป็นอันมากมากระทำ
สักการบูชาเป็นไชยมงคลประการหนง อนึ่งพ่านเือก ๒ ตัวแม่ลูก
อไครอยไชยภูมิคณเฑียรคือสุณักขของนายพรานทั้งหลาย สุนักขพ่าย
แพไป เป็นไชยมงคลประการที่สอง อนึ่งเวาทงหลายไคเห็น

มณฑลเข็ยร ๕๐๐๐๐ คน ขุดคเมือง ๔๐๐๐๐ คน แรกตั้งพิภคดขบาทสง
 นิมิตรหลักเมืองในวันพฤหัสบดีเดือนแปด (คือเดือนหก) เพื่อบวอก
 อัฐิศก รุกคักราช ๖๕๘ พระจันทร์เสวยฤกษ์ ๑๖ ยามแตรจักโกโลรุ่ง
 วัลลัษณาในมินฮาไปรามิ แรกลงมือขุดคก่อปรการเวียงค้ำนทศ
 อิศาน อ้อมไปทักษิณก่อน แล้ววงไปรอบทั้ง ๔ ค้ำนทำไปพร้อมกัน
 แรกตั้งภาคเข็ยงใหม่ในขณะเดียวกันนี้ แลการสร้างพระนครน
 สี่คองจึงสำเร็จทุกประการ เจ้าพระยาเมงวายให้มีการมโหรีศพ
 สัมโภชฉลองเมืองใหม่นีสัวมวันสามคิน แลให้เล็ยงเสนาโยธา
 ซังกระทำการพระนคร ด้วยมีจิมังษาหารแลสุวยาน เป้นทรน
 เร็งแลพระราชทานรางวัลเสร็จแล้ว พระยาทั้งสามจึงพร้อมกันขนาน
 นามเมืองว่า นพวิศรันครพิงค์เข็ยงใหม่ ครันสำเร็จการทั้งปวง
 แล้ว พระยาจำเมือง พระยาร่วง ก็อำลาพระยาเมงวายกลับคินไป
 บ้านเมืองแห่งคิน ส่วนพระยาเมงวายก็เสด็จเข้ามาครองราชสมัค
 ในพระนครนพวิศรันครพิงค์ไซเข็ยงใหม่นี

๔ พงษาวตารตอนเข็ยงใหม่เป็นเอกราช

ทนจักกล่าวด้วยพระยาเจ้าเมืองล้าภูญ ซึ่งหนีไปอยู่
 กับพระยาเบ็กคัยครยังเมืองเซกลางคินครนนี้ ก็ซ้องสุมกำลังคัยค
 พระแก้วทหารซังมารพล เพื่อกลับมาคเมืองหริภุญไชยคิน

พระยาเมงรายแต่งคนไปอุปนิทขิต ปลอมฝังพระหัตถ์อยู่ตั้งแต่ขิมเมย
 มาตรายเท่าถึงบวอกนานได้ ๑๕ ปี คนอุปนิทขิตส่งข่าวสารมาถวาย
 พระยาเมงราย ว่าพระยาขี้ปากกับพระยาเอ็ก จักยกมาตีเมือง
 หริภุญไชยกับเมืองมุกดาบง แลเมืองเชียงใหม่กำหนดในเดือน
 สี่เพ็ญ พระยาเอ็กจักยกทัพมาเป็นทัพหน้า เมื่ออุปนิทขิตมาแจ้ง
 ข่าวสารนั้นเป็นเดือนอ้ายแรมสิบค่ำ เจ้าพระยาเมงรายรู้ข่าวดัง
 นั้น จึงให้ตั้งกลองร้องข่าวประชุมพลทั้งหลายพร้อมกันได้จำนวนพล
 ลำฉกรรจ์ ๒๓๕๐๐ แล้วเจ้าพระยาเมงรายให้ขอกข่าวสารทั้งหมดไปยัง
 พระราชาบุตร คือเจ้าขุนครามผู้ครองเมืองเชียงราย ให้แบ่งช้าง
 ม้าพลคนศึกทั้งปวงให้พร้อม แลให้แบ่งเป็น ๒ กอง ๆ หนึ่งให้
 มาตั้งทัพอยู่ที่ฝ่ายตะวันตกเวียงโกสเชียงตอยคำ คอยต้อนรับทัพหน้า
 พระยาเอ็ก อีกกองหนึ่งให้มาทางตะวันออกแม่พิงค์ ล่องไปยัง
 เวียงลำภูญ คอยรบตีสายหลังกองทัพพระยาเอ็ก ฝ่ายเจ้าขุน
 ครามได้ทราบ ก็ให้ข่าวหมื่นพลโยธาทั้งปวง ได้กำลังคนศึก ๕๓๘๐๐
 คน กำลังเมืองขึ้นทั้งปวงได้ ๒๐๔๐๐ คน สรรวมกันเข้าเป็น
 คน ๗๒๒๐๐ คน เจ้าขุนครามให้แบ่งทัพเป็น ๒ กอง ๆ หนึ่งให้เจ้า
 เมืองฝางถือพล ๕๐๐๐ ยกไปตั้งทัพอยู่ที่ตะวันตกเฉียงใต้เวียงมุกดาบง
 ที่เชิงภูเขาตอยคำ ส่วนตัวเจ้าขุนครามถือคน ๕๖๒๐๐ ยกไปทางวัน
 ออกแม่น้ำพิงค์ ถึงประเทศที่หนึ่ง เจ้าขุนครามให้ตั้งทัพอยู่ที่
 บยามกลองแลง (คือบยามเย็น) เจ้าขุนครามขึ้นหอคอย ทรวา

ครัวพลทั้งสี่ทิศ เห็นรพพลเกลื่อนกลาดเต็มทุ่งสุกไสยทา คำลาว
 ว่าสุกเช่นผ่อ เหตุคิงนั้นฐานทนจริงไค้ชอว่า คำยลเช่นผ่อมาต่อ
 เท้ายัน แล้วเจ้าขุนครามให้เลือกคักทหารพลอาสา ๓๐๐๐ เจ้าขุน
 ครามทรงช้างพลายแก้วไชยมงคล มากับพล ๓๐๐๐ ถึงเมืองเชียง
 ใหม่ เข้าเฝ้าพระยาราชนิกาทลแดงการที่โตจคักกองทัพพร้อมเสริจ
 ตามรบสังนั้น แลทูลรบอาสาไปผจญข้าศึก พระยาเมงรายก็ให้
 โอวาทสั่งสอนแลช้แจงกลศึกต่าง ๆ แก่พระโอรสแลวกล่าวว่าพ่อหาก
 ไค้ตักแต่งรพพลชาวเชียงใหม่ ๑๖๐๐๐๐ จะไว้ให้รักษาเมืองทั้งสาม
 เมืองละ ๕๐๐๐๐ บังอีก ๓๐๐๐๐ จะแต่งให้ขั้คกรั้วนางขั้ยกกา
 มาต่อเวียงเชียงใหม่ ถึงหัวภาคเชียงใหม่เบองควันตกล ฝ่าย
 ควันออกเอาแม่ฟิงค์เป็นค ให้รักษาเวียงทั้งสอง คืเวียงเชียงใหม่
 เวียงกุมกาม ส่วนควพ่อจะช้ข้างแก้วควช้อเพ้ชวรพนลึงยกกองทัพ
 ช้าง ๕๐๐ ม้า ๘๐๐๐ คนเคินเท้า ๓๐๐๐๐ ออกต่อสู้คักกองทัพพระยาธิยา
 พระยาเบ็กลองไค้ ส่วนเจ้าลกรักพ่อ จงบกรพพลคักคหลังข้าศึก
 ออย่าให้รบคถล้วยไปไค้ แม้นข้าศึกแตกฉานให้ค้ำมค้ดงนนครเขลางค์
 เจ้าขุนครามรบสังพระราชบิดาแล้ว ก็ทลลาถล้วยไปหาหม้อรพพลแห่งตน
 ในเวลากลางคิน ครันรุ่งเช้าเจ้ากัยกกรพพลล่องไปโดยลำคั้ยถึงทาง
 บันไค้ ถองคอยเหตุมาทลเจ้าขุนครามว่า พระยาธิยาไม่ไค้มา ๆ
 แต่พระยาเบ็กลูก หม้อรพพลมากหลายนัก ทพหน้าตั้งอ้อยคำยลเชียง
 ทอง หม้อหลังยังหนูนองกันมามากนัก เจ้าขุนครามไค้ทราบบังนั้น

นั้น จึงจับกองทัพเป็นกองล้อมกองหนน คอยรับหน้าข้าศึก ส่วนตัว
 เจ้าขุนครามก็เอาช้างมารัวพลโยธาไปสกัดตักหลังข้าศึกได้แล้ว เจ้า
 ก็ยกตามหลังข้าศึกเข้ามาเชิงทอง ในคืนวันนั้นพระยาเบิกแรมทัพ
 เชียงเครื่อง รุ่งเช้ายกเข้ามาล้อมเวียงกุมกาม เจ้าขุนครามก็เอาหมู
 รัวพลตามมาในเวลากลางคืนถึงที่แห่งหนึ่ง ภายใต้วีงกุมกาม เป็น
 เวลาเที่ยงคืนมีคนก็ก่หยดกรรพลอยทนน ค่ายลนนึ่งใจใคร่ซื่อว่าคงคน
 มาต่อเท่ายคืน แล้วเจ้าขุนครามไซ้มาเร็วไปบอกแก่เจ้าเมืองฝาง ซึ่ง
 ใหญ่ตั้งทัพอยู่ที่คอกบ้านนี้ ให้ยกเขาคันทพระยาเบิก ในเวลาค่อนรุ่ง
 ครั้นทัพหน้าได้รบตักพันแล้ว ตักยกชนหาสเจ้า ๆ เมืองฝางได้รบสัง
 คั้งนั้นแล้ว ครั้นเวลาใกล้รุ่งก็ยกกรรพลเข้าโจมตีทัพหน้าข้าศึกได้รบพุ่ง
 กันเป็นสามารวด ฝ่ายเจ้าขุนครามก็ยกชนตกระหนาบหลังพระยาเบิก
 ค้องศึกชนาย จึงแยกทัพเป็นสองกองให้เสนาเค็กอัยทัพค้ำหน้า
 ล้อมคนพระยาเบิกก็ยกกลับมาต่อรบข้าศึกค้ำหน้าหลัง มาทางควนตก
 ก็พยกกองทัพเจ้าขุนครามอยู่ที่ศควนตกเฉียงใต้เวียงกุมกาม เจ้าขุน
 ครามก็แยกทัพออกเป็นสามกอง ให้ขุนเมืองเชียงของคุมทัพกอง
 หนึ่งเป็นยกขวา ให้ขุนเมืองเทิงคุมทัพกองหนึ่งเป็นยกซ้าย
 ทัพยกกาโยททัพข้าศึกขึ้นไป ให้ขุนเมืองฝางตีประคาลงมา ส่วน
 เจ้าขุนครามถือพลศึกชาวเชียงใหม่ค้ำหน้าไป กองทัพพระยาอยู่มา
 ตกอยู่ในที่ล้อม พระยาเบิกซึ่งข้างปลายชื่อว่าย่านพลแสนตีค้ำหน้า
 นำหลัง ไล่ข้างที่หนึ่งเข้าชนข้างกับเจ้าขุนคราม ข้างเจ้าขุนคราม

ใต้ล่างแทงถูกคอข้างที่นั่งพระยาเอิกเอนไป ความตายข้างที่นั่ง
 พระยาครามเอาหอกสอดแทงถูกพระยาเอิก ๆ ก็เกี่ยวข้างแล่นหนี
 ทศพระยาทั้งสองชนข้างกันนั้น ลวดเรียกว่าบ้านเนก ยศนี้เรียกว่า
 บ้านซิมมุงขุนช้าง ฝ่ายกองทัพพระยาเอิกมีมาก ก็ช่วยกันป้องกัน
 เอาข้างที่นั่งพระยาเอิกไปได้ ชาวนครเขลางค์เสียวีรพลเป็นอันมาก
 ทศข้างฝ่ายเจ้าขุนครามตามไม่ทัน เหตุชาวเขลางค์เอาข้างพึ่งเข้า
 กันข้างศึกชาวเชียงใหม่ข่วนอยู่ ภายหลังเจ้าขุนครามจึงได้รวมทัพ
 เป็นกองใหญ่ ยกติดตามไปทันพระยาเอิกที่แม่ตานแขวงเมือง
 เขลางค์ ได้รบพุ่งกันเป็นสามารถ วีรพลชาวเขลางค์แตกฉานคุมกัน
 ไม่ติด เจ้าขุนครามก็คุมเอาตัวพระยาเอิกไปส่งพระชนม์เสียในที่นั้น
 ฝ่ายพระยาธิราชบุรีข่าวว่าเสียราชบุตร แล้วเห็นจะรักษาเมือง
 นครเขลางค์ไว้มิได้ ก็อพยพหนีออกจากเมืองนครเขลางค์ลงไปพึ่ง
 พระยาพิศณุโลกย์ณเมืองสองแคว เจ้าขุนครามก็ได้เมืองนครเขลางค์
 พักเลี้ยงทัพไพร่พลถ้วน ๓ วันแล้วจึงไ้หน้า ๕๐๐ ไปแจ้งข้อราชการอันดี
 ใต้เมืองนครเขลางค์ แลพระยาธิราชบุรีไปเมืองพิศณุโลกย์นั้น
 แต่พระราชาธิบายยังเมืองนครเชียงใหม่ แลจะขอรับอาสาแยกไปติด
 ตามเอาตัวพระยาธิราชบุรีให้ถึงเมืองพิศณุโลกย์
 เจ้าพระยาเมงรายใต้ทราบก็ทรงพระโสมนัส จึงใช้เสนา
 ผู้ใหญ่ไปห้ามพระราชาธิราชบุรีไว้มิให้ยกติดตามเอาตัวพระยาธิราชบุรี
 ว่าลู่ถูกใต้พระยาเอิกแลเมืองนครเขลางค์แล้วทวยอาณุภาพเป็นไชย

ชนธอินใหญ่อยู่แล้ว ให้แต่งตั้งผู้มั่นคงอยู่รั้งเมืองนครเขลางค์แล้ว ให้เด็กที่พลกลับมาเด็ก เจ้าขุนครามได้รับสั่งพระราชบิดาทังนั้น จึง แต่งให้ขุนไชยเสนาอยู่รั้งเมืองนครเขลางค์ แล้วเจ้าขุนครามก็เด็ก ที่พลกลับคืนนครพิงค์เชียงใหม่ เจ้าพระยาเมงรายให้แต่งตั้งการสมโภช พระราชโอรสถ้วนเช้าวันเจ็ดคืน สถาปนาให้เป็นเจ้าไชยสงคราม พระราชทานเครื่องอุปโภคบริโภคอย่างมหาอุปราช ให้ไปครอง เมืองเชียงใหม่ แลยกเมืองเชียงดาวให้เป็นข้าเหนือเมืองหนึ่ง ส่วนนายทัพนายกอง แลไพร่พลที่ได้ทำการสงครามนั้น ก็พระราชทานบำเหน็จรางวัลโดยลำดับตามสมควรแก่คุณานุรูปแลความชอบ ที่ได้กระทำนั้น

เจ้าไชยสงครามแลชนเมืองทั้งหลาย ต่างทูลลาเจ้าพระยาเมงรายกลับคืนไปรักษาเมืองแห่งตน เจ้าไชยสงครามกลับไปเมืองเจ้าเชียงใหม่แล้ว จึงแต่งตั้งข้าทาสทั้งหลายมาแผ้วถางเมือง เชียงดาว สร้างคู่ม่วงที่ประทับพร้อมด้วยโรงพลแลโรงช้างโรงม้า ฉางเข้าฉางเกล็ดบริวารตักอื่น ครั้นรุ่งขึ้นก็เสด็จมาประทับอยู่เมือง เชียงดาว ตั้งแต่เค่อนห้าจนถึงเค่อนแปด จึงกลับไปเมืองเชียงใหม่ เสมอทุกปี ยามเมื่อเจ้ามาพักอยู่ในเมืองเชียงดาวคราวใด ก็เสด็จไปเฝ้าพระราชบิดาขังเมืองนครพิงค์เชียงใหม่ปีละครั้งทุกปี ครั้นมา เจ้าพระยาไชยสงคราม บังเกิดบุตรชายสามองค์ ๆ ใหญ่มีนามว่า ท้าวแสนภู เหตุเมื่อจะประสูติครั้น พระราชบิดาพานางผู้มารดา

ทรงครวญไปขวงสวรรคตพาราภิรมยนฤคตอยในงานยี่ใหม่ นางผู้มารดา
 ประสูตพระกุมารองค์นั้นย่นภูเขานั้น ยศาทรงให้นามว่าเจ้าแสนภู ถัด
 มาองค์ที่สองทรงนามว่าพ่อท้าวหน้าท่อม เพราะประสูตในวันนำท่อม
 จึงชานานตามนิมิตนั้น องค์ที่สามทรงนามพ่อท้าวงั่ว เหตุด้วย
 ในวันประสูตนั้น ชาวเมืองนำเอาหอยงั่วมาถวายเป็นอันมาก จึง
 ชานานตามนิมิตนั้น ครั้นกุมารทั้งสามเจริญวัยแล้ว เจ้าพระยา
 ไชยสงครามผู้บิดา ก็ส่งมาเรียนความรู้ในสำนักเจ้าพระยาเมงราย
 พระราชบิดา เจ้าพระยาเมงรายมีความกรุณาแก่หลานทั้งสามยิ่งนัก
 ทนจะกล่าวด้วยราชบุตรเจ้าพระยาเมงราย มีสามชายคือ
 ขุนเครื่องราชบุตรองค์ใหญ่ ซึ่งฝึกอาญาบิดาให้ยิงเล็กที่เมืองยี่หนึ่ง
 ที่สองเจ้าขุนความ อาสาพระราชบิดาไปตั้งโตเมืองนครเขลางค์ ได้เป็น
 พระยาไชยสงครามครองเมืองเขียงราย ที่สามเจ้าขุนเครือ พระราช
 บิดาให้ครองเมืองพร้าว อยู่มาเจ้าขุนเครืออลดไปสู่หาภรรยาเจ้า
 พระยาไชยสงครามอันอยู่เมืองเขียงคาวนั้น เนื้อความทราวดังเจ้า
 พระยาไชยสงคราม จึงคิดอ่านจะกุมเอาตัวเจ้าขุนเครือ ๆ รู้ตัวก็ตั้งมั่น
 อยู่ในเมืองพร้าว ขณะนั้นเจ้าพระยาเมงรายมีชนมายุได้ ๗๓ ปี ทรง
 พระประสวรจึงย้ายสถานไปอยู่เวียงกุมกาม เจ้าขุนเครือออกจาก
 เมืองพร้าวมาอยู่ปฏิบัติพระราชบิดาในเวียงกุมกาม เจ้าพระยาเมงราย
 ให้หาเจ้าพระยาไชยสงคราม ๆ ยกมาตั้งแจ้สกรูข่าวว่าขุนเครือผู้น้อง
 มาอยู่กับพระราชบิดา เจ้าจึงยังทพอยู่ณะค้ำยลแจ้สกรูนั้น แล้วใช้

คนสนิทมาเฝ้าพระราชบิดา กราบทูลประพาศเหตุอันเจ้าขุนเครือได้
 กระทำผิดแก่ตนนั้น ให้พระราชบิดาทราญ เจ้าพระยาเมงรายจึง
 จำฟังว่า จะเอาเจ้าขุนเครือไว้ ไกลกันกับเจ้าพระยาไชยสงครามสืบไป
 ภายนำหาบุญไม่ ก็จะได้รบราฆ่าฟันกันเป็นทุกข์แก่ไพร่ไทยสืบไป
 ควรจะแยกเสียให้ห่างไกลกัน ท้าวเธอจึงให้เนรเทศเจ้าขุนเครือ
 กับทั้งครอบครัววงศ์ขุนบริวาร ส่งไปไว้ยังเมืองกองใต้ ให้เงี้ยว
 ชาวเมืองกองทั้งหลาย คือชาวเมืองเซียงทองแลเมืองสิริกษาไว้
 เงี้ยวทั้งหลายจึงพร้อมกันสร้างเมือง ให้เจ้าขุนเครืออยู่ครองเป็น
 เจ้านายแก่เขา เมืองซึ่งเงี้ยวชาวกองใต้สร้างให้เจ้าขุนเครือนั้น
 จึงปรากฏได้ชื่อว่าเมืองมายมาควายเท่าบัดนี้ ครั้นเจ้าเมงรายเนรเทศ
 เจ้าขุนเครือไปแล้ว จึงแต่งพระยาจำข่าน กับหมื่นผ่องแก่นคุมช้างตนึง
 ปลายมงคล ซอกักเสมือใจ ออกไปรับเจ้าพระยาไชยสงคราม
 พระราชโอรสเข้ามายังเวียงกุมกาม เจ้าพระยาไชยสงครามก็อยู่
 ปฏิบัติพระราชบิดาทนหายประชวรแล้ว เจ้าพระยาเมงรายกับพระราช
 โอรส ก็กลับคืนมาอยู่นครพิงค์เชียงใหม่ แล้วเจ้าพระยาไชย
 สงครามก็กลับไปเมืองเซียงรายในยุคนั้น อยู่จำเนียรมาลุคักวาช
 ใต้ ๖๗๘ ปีมะเสงนพศก เจ้าพระยาเมงรายมีชนมายุได้ ๘๐ ปี อยู่มา
 วันหนึ่งเสด็จไปประพาศตลาดกลางเมือง สิ้นชีวิตตกต้องเจ้าพระยา
 เมงรายที่วงศศในท่ามกลางเมืองนั้น อยู่ในราชสมบัติได้ ๖๐ พรรษา
 เป็นลำดับที่ ๒๕ นับตั้งแต่ลระจักรวาชะเป็นต้นมา เสนาพุดามาด้วย

ทั้งหลายเชิญ พระศพเข้า พระโกศชู มาประดิษฐานไว้ในพระราช
มณฑปแล้ว แล้วพร้อมกันอันเชิญเจ้าพระยาไชยสงครามแต่เมือง
เชียงรายลงมาครองราชสมบัติในนครพิงค์เชียงใหม่ เจ้าพระยา
ไชยสงครามให้สร้างวิมานเมรุมาศขนาดใหญ่ กระทำฌาปนกิจ
พระศพเสร็จแล้ว ให้สร้างพระเจดีย์ไว้ณะทิศหน้าตักก้องพระราช
บิดาทิวงคคณัน เจดีย์นั้นยังปรากฏอยู่จนทุกวันนี้ เจ้าพระยา
ไชยสงครามอยู่จัดการในเมืองนครพิงค์เชียงใหม่ได้ ๔ เดือน แล้ว
ศุภเคราะห์บุตรองค์ใหญ่ ผู้ขอท้าวแสนภู พระชนมายุได้ ๔๓ ปี
ให้เป็นพระยาครองราชสมบัติในเมืองนครพิงค์เชียงใหม่ แทนพระยา
เมงรายพระอัยกาภิราชในรัชสมัยสมฤทธิศกกุลจักราช ๖๘๐ เดือน
เชษฐมาศเพิ่มเป็นลำดับที่ ๒๖ แห่งราชวงศ์ ถัดกันนั้นเจ้ากัณฑ์แต่งราชบุตร
ผู้กลาง คือพ่อท้าวหน้าท่อมให้ไปครองเมืองฝาง ให้ราชบุตรผู้น้อง
น้อยคือพ่อท้าวรุ่งไปครองเมืองเชียงทอง แล้วเจ้าพระยาไชยสงคราม
ก็กลับไปอยู่เมืองเชียงรายถึงเก่า ฝ่ายเจ้าแสนภูเสวยเมืองเชียงใหม่
มาดงยมะแม่ได้ ขหนึ่ง ฝ่ายเจ้าขุนเครือผู้ครองเมืองมาย รู้ข่าว
พระราชบิดาสวรรคต แลเจ้าแสนภูได้ครองเมืองเชียงใหม่ตั้งนั้น
เจ้ากัณฑ์พลไทยใหญ่ชาวกองไตทั้งหลาย มายังเมืองนครพิงค์
เชียงใหม่ ขุบายว่าจักมาค้ำบัลลังก์แล้วมาพักพลอยู่เวียงกุมกาม
ให้ตั้งทัพอยู่ที่ตำบลทุ่งเช้าสาร แล้วยกเข้ามายังภาคเชียงใหม่

ขอขามิ์บรรณาการของฝากไปถึงพระยาแสนภู ว่าอาว์แต่งมายาชาศพ
เจ้าพระยาเมงราย อย่าสั่งกาแก่อาว์ อย่าขัดประตูเวียงแก่อาว์ ๆ จัก
ไปถามข่าวหลานกู ให้อยู่ศุขสวัสดิ์ ว่าถึงนั้นแล้วเจ้าขุนเครือก็แต่ง
เครื่องคักไปตั้งอยู่ประตูเชิงใหม่แลประตูสวนดอก จักคอยกุมเอา
เจ้าแสนภูยามตลาดซม

ฝ่ายเจ้าแสนภูรู้ตัวจึงดำริว่า แมกจกรยอาว์ ๆ แพกจก
เป็นอันตรายก็ยอมอาหารหาสมควรไม่ เมื่อเป็นดังนี้ก็ควรจักหลีก
เสียจากเมือง จึงจะไม่เป็นเวรอันเวรค้อไป จำพงคนแล้ว จึงอพยพ
ครอบครัวหนีออกทางประตูหัวเวียง ไปตั้งเชิงโสมในเวลาเที่ยงคืน
แล้วก็ไปหาพ่อท้าวหน้าท่อมผู้น้องยังเมืองฝาง พ่อท้าวหน้าท่อมก็จัดส่ง
พัดนงเมืองเชียงราย เจ้าแสนภูหลบแจ้งเหตุการณ์ช่วงค้อเจ้าพระยา
ไชยสงครามผู้บิดา ฝ่ายเจ้าขุนเครือ ครั้นเจ้าพระยาแสนภูหนี
ไปแล้ว ก็เข้านั่งเมืองเชิงใหม่ ในขณะนั้นเอกศกจลศักราช ๒๗๓ นั้น
ฝ่ายเจ้าพระยาไชยสงคราม เมื่อได้ทราบข่าวเจ้าขุนเครือผู้น้อง
มาแย่งชิงเมืองเชิงใหม่ดังนั้น ก็ยังเกิดราชมานะพิโรธนัก จึง
กล่าวคำสั่งหนาทว่า ขุนเครือนี้ไต่กระทำให้ผิดถึงสามประการ ๆ หนึ่ง
ลอบกระทำความมิจหาจารค้อภรรยา ประการที่สองมาแย่งชิงลูก
เจ้าแสนภูกินเมืองเชิงใหม่ ประการที่สามยังเข้ามาแย่งชิงเมือง
เชิงขาว อันเป็นเมืองรางวัลพอกให้แก่กู เหตุฉนั้นควรจะไปพม
เสียจงได้ ครั้นถึงเดือนเจ็ดขึ้นค่ำหนึ่งบวออก เจ้าพระยาไชยสงคราม

จึงแต่งพลศึกให้แก่ลูกคนพ่อท้าวหน้าท่อมผู้ครองเมืองฝาง ให้ยกไป
 ตีเมืองเชียงใหม่ พ่อท้าวหน้าท่อมทูลรับอาสาพระราชบิดาแล้ว ก็ยก
 กองทัพมาลงเมืองนครพิงค์เชียงใหม่ ในวันอังคารเดือนห้าแรม
 สิบสามค่ำเวลาใกล้รุ่ง ให้ตั้งทัพอยู่ค่ายล่งหนองแสนคอก แล้วแต่ง
 กลศึกก่อนชื่อว่าราชปัญญา คือแต่งคนเอาเครื่องศึกใส่หามเหมือน
 กระจักมาเข้าเวรวังเมือง ปลอมเข้ามาประจําอยู่ที่ทกประตูเมือง แล้ว
 แต่งพลศึกยกเรียงรายกันเข้าไปตั้งกระจักล้อมเมือง ให้ชาวนครเช่น
 กังวลรักษาหน้าที่ ครั้นถึงยามค่ำพ่อท้าวหน้าท่อมกับทหารร่วมใจ
 ลอบยกเข้าไปถึงประตูเมือง คนที่ปลอมรักษาประตูก็เข็ดประศับ
 พ่อท้าวหน้าท่อมก็เข้าเมืองได้ แล้วจึงให้ยิงปืนให้ร้องตีฆ้องกลอง
 นน้นชน พลเมืองทั้งหลายก็แตกตื่นกันเป็นอลหม่านในคืนวันนั้น ฝ่าย
 ขุนเครือเสปสุรามาอนหลังข้อย นายประตแล่นเข้าไปร้องปลุกว่า
 เจ้าเมืองฝางหลานแห่งเจ้าเชียงใหม่ เกรวพลมาล้อมคูเมืองไว้แล้ว
 เจ้าชนเครือคนนอนได้ ยืนก่อกใจลุกจากที่นอน แล่นมาตีกลองบ่าว
 หาหมู่พลก็ไม่มีใครมา ขณะนั้นพ่อท้าวหน้าท่อมให้พึงประตูคุ้ม
 เข่ากมเอาตัวเจ้าชนเครือได้ เขาไปขังไว้ในมเมืองด้านตะวันตกเฉียงใต้
 ให้หมื่นเรืองอภัยรักษาบ้านนั้น จึงได้ชื่อว่าขวงเชียงเรืองมาต่อเท่า
 ยศนี้ เจ้าพ่อนาท่อมตีได้เมืองนครพิงค์เชียงใหม่ จับได้ตัวเจ้า
 ขุนเครือแลฆ่าหมู่เงี้ยวอันมากกับชนเครือตายเป็นอันมาก จัดการระงับ
 พลเมืองวายคตกตนแล้ว จึงตั้งชาวสาสน์ไปกราบทูลเจ้าไชยสงคราม

ราชบิดา เจ้าไชยสงครามได้ทราบก็ทรงพระโสมนัสคิยนักยิ่งนัก จึงเสด็จกรีธาพลไปยังเมืองนครเชียงใหม่ ให้ตั้งพิชัยรายตามกิเศกเจ้าพ่อท้าวหน้าท่อม พระชนม์ได้ ๓๐ ปี ให้เป็นพระยาครองเมืองนครพิงค์เชียงใหม่ ในบั้นจอจักรวาลศักราช ๖๘๔ เป็นลำดับที่ ๔ ทั้งแต่เมงรายมา แล้วเจ้าไชยสงครามก็กลับไปสถิตย์สำราญอยู่นครเชียงใหม่ตามเดิม

เจ้าพ่อท้าวหน้าท่อมครองเมืองเชียงใหม่ได้ ๒ ปี ถึงฉิบขวตลศกศักราช ๖๘๖ พระราชบิดาทรงระแวงพระไทยว่าจะเปนขบถ จึงปลงอาญาสิทธิ์ให้พ่อท้าวหน้าท่อมผู้น้องมาคุมเอาตัวเจ้าพ่อท้าวหน้าท่อมยังเมืองนครพิงค์เชียงใหม่ได้แล้ว ก็ส่งไปไว้ยังเมืองเขมรรัฐคือเมืองเชียงตุง ชาวเขมรรัฐทั้งหลายก็ราชาภิเศกเจ้าพ่อท้าวหน้าท่อมให้เป็นพระยาในเขมรรัฐไซคิคงคะยวั้นนั้น ฝ่ายเจ้าชนแควรองซึ่งครองกักขังอยู่ณค่ายลทัพนัคนั้น ได้ ๔ ปีก็จู่ไปสู่อปรโลก เจ้าพระยาไชยสงครามเสด็จมาจากเชียงราย กระทำการฃาปนกิจศพเจ้าชนแควรองผู้น้องเสร็จแล้ว จึงอภิเศกเจ้าแสนฟราชยตรีให้ครองเมืองนครเชียงใหม่เป็นคำรบสอง ครั้นเสร็จการราชาภิเศกเจ้าแสนฟแล้ว เจ้าพระยาไชยสงครามก็เสด็จกลับไปเมืองเชียงราย สถิตย์สำราญอยู่ได้ ๒ ปี ถึงฉิบขวตลศกศักราช ๖๘๘ ทรงพระประชวรทิวังกต พระชนมายุได้ ๗๒ พรรษา ลำดับนั้นเจ้าพระยาแสนฟเวนราชสมบัติให้เจ้าคำฝั่มยตรีอยู่รักษาเมืองนครพิงค์เชียงใหม่ แล้วเจ้าพระยาแสนฟก็เสด็จไปเมืองเชียงราย กระทำการฃาปนกิจศพ

ทิศตะวันออกถึงตอยเชียงซ้อแดนเชียงของ ทิศตะวันออกเฉียงใต้
 ถึงกวคางหวายหนองวัวต่อแดนเชียงของ แล้วให้ตั้งขอมค่ายรักษา
 ค่ายทางฝ่ายเหนือ ที่ค่ายลหู่ไย่ง ๓ ค่ายลหู่ฝ่ง ๓ ทิศวัน
 ตกที่ค่ายลหู่ฝ่าง ๓ ทิศใต้ที่ค่ายลหู่ท้าวว่าง ๓ หาดหลวง ๓
 ทางตอนมูล ๓ ทำทราย ๓ แล้วให้จัดแคว้นแขวงเขินพินนา
 รวม ๓๒ พินนา แล้วให้สร้างพระอารามเชียงม่นเขินยชุมอาราม
 ส้าเรื่บริบูรณ์แล้ว เจ้าพระยาแสนฟักยกจากเมืองเชียงวราย เสด็จ
 มาครองราชสมบัติในพระนครใหม่ จึงมีนามปรากฏว่าเมืองเชียงแสน
 ตามนามเจ้าพระยาแสนฟัก แลเจ้าพระยาแสนฟักนั้นไปสร้างวังอยู่ริม
 น้ำแม่ของหัวดอนแท่น เจ้าพระยาแสนฟักครองราชสมบัติในเมือง
 เชียงแสนสืบมาได้ ๗ ปี ทรงพระประชวรสวรรคตชนมายุ
 ได้ ๖๐ พรรษา อำมาตย์ทั้งหลายจึงอินเชิญเจ้าพระยาคำฟมา
 ครองราชสมบัติ เจ้าพระยาคำฟก็มอขเวรเมืองนครพิงค์เชียงใหม่
 ให้พ่อท้าวผายราชบุตรอยู่ครองสนององค์ แล้วเจ้าพระยาคำฟก็เสด็จ
 ไปยังเมืองเชียงแสน เสด็จพระศพพระราชบิดาไปฝังไว้ยังเวียงเก่า
 เห็นอัสยถกที่ค่ายลหู่ท้าวอากาศเปลือก ให้ชักขมใหญ่แลสร้างปราสาท
 กวรวมขมนั้น แล้วเชิญโกษาจุพระศพลงบันจุในขมพร้อมด้วยเครื่องราช
 ูปโภคอันรณาด้วยทองคำแลเงิน แลให้ขุนนางกับไพร่ประจำรักษา
 ๕๐ ครวี่ แล้วเจ้าพระยาคำฟก็เสวยราชสมบัติอยู่ในเมืองเชียงแสน
 นั้นสืบมา ลุลลศักราชได้ ๗๐๐ ปีชานสัมฤทธิศก เจ้าพระยา

คำฟูไปชักชวนพระยาแก้วเมืองน่านเข้าสมทบทัพกันไปรบเมืองพะเยา
 เจ้าพระยาคำฟูเข้าเมืองพะเยาได้ ๆ ผู้คนข้างมาแลทรัพย์สินของเข
 อันมากก็มีได้แบ่งปันให้พระยาแก้วน่าน กองทัพข่านน่านจึงกลับ
 ค่อยรบกับพระยาคำฟู ๆ ก็ล่าหนีกลับมาเมืองเชียงใหม่ กอง
 ทัพน่านยกเลยไปปล้นเอาเมืองฝางได้ ฝ่ายเจ้าพระยาคำฟูก็ยก
 กองทัพไปต่อรบข่านน่านยังเมืองฝาง กองทัพน่านพ่ายแพ้กลับไป
 เจ้าพระยาคำฟูก็กลับมายังเมืองเชียงใหม่ ครั้นอยู่มาอีก ๒ ปี
 ถึงปีมะโรงโทศกจลศักราช ๘๐๒ พระยาคำฟูยกกองทัพไปตีเมืองแพร่
 ชาวแพร่ออกต่อรบเป็นสามารรถ เจ้าพระยาคำฟูก็เลิกทัพถอยคืน
 มาทางเมืองนครเขลางค์ แต่นั้นมาเจ้าพระยาคำฟูมิได้ยกทัพไปรบ
 เมืองใดอีก เจ้าพระยาคำฟูมีสหายคนหนึ่ง ชื่อนังหวงอยู่ยังเวียง
 เชียงคำเช่นเสรมฐิมทรัพย์สินสมบัติมาก แต่รูปร่างพ่างร้าย เจ้า
 พระยาคำฟูเคยไปมาหาสู่รักใคร่กันอันสนิท เรียกว่าเวือนเคียวกัน
 แลได้ร่วมน้ำสาขาลว่าไม่คิดร้ายต่อกัน อยู่มาวันหนึ่งเจ้าพระยา
 คำฟูเสด็จไปเยี่ยมเมื่อนังหวงผู้เป็นสหายยังเวียงเชียงคำ นังหวงจึงให้
 นางภรรยาต้อนรับชำระเท้าแลปฏิบัติแก่พระยา ๆ ใต้เห็นนางนั้นมี
 ศิริรูปสักขณงาม ก็นิหระไทยประติพิทอ จึงลอบกระทำให้จลา
 จารกับนางผู้ภรรยาของสหายนั้น ด้วยเหตุซึ่งพระยาได้กระทำ
 ผิดต่อคำสาขาลดังนี้ อยู่มาได้ ๘ วันพระยาคำฟูลงไปอาบน้ำคำเคียว
 เกตุในแม่น้ำเชียงคำ มีเงือกใหญ่ตัวหนึ่งออกจากเงอผามาซึก

เขาเจ้าพระยาคำฟูไป พระยาคำฟูก็ถึงกาลกิริยาในเมื่อนั้น ครั้น
 ถ้วน ๗ วันศพพระยาคำฟูลอยขึ้นมา คนทั้งหลายจึงได้รู้ว่าพระยา
 คำฟูสิ้นพระชนม์ชีพ อยู่ในราชสมบัติได้ ๒๒ พรรษา ชนมาได้
 ๕๗ พรรษา เสนาอำมาตย์ทั้งหลายเชิญพระศพกลับมาไว้ยังเวียง
 เชียงแสน แล้วไปอันเชิญเจ้าพ่อท้าวผายูราชโอรส ซึ่งครองนคร
 พังค์เชียงใหม่ เจ้าพ่อท้าวผายูจึงให้ราชบุตรตนชื่อเจ้าพ่อท้าวคือนา
 อยู่รักษาเมืองนครพังก์เชียงใหม่ ส่วนตนเจ้าพ่อผายูก็เสด็จไปเวียง
 เชียงแสน กระทำการณาปนกิจศพเจ้าพระยาคำฟูเสร็จแล้วก็เชิญ
 อัฐม้ายังเมืองนครพังก์เชียงใหม่ สร้างพระเจดีย์ขึ้นไว้ณะที่ใกล้
 ประตูสวนดอก แลให้สร้างอารามมีนามปรากฏว่าอารามภูกาเชียงพระ
 ภายหลังเขาพระพทลสีหิงค์มาไว้ในอารามนี้ จึงมีนามปรากฏว่าวัด
 พระสิงห์สืบมาจนทุกวันนี้ ลำดับนั้นเสนาอำมาตย์ทั้งหลายพร้อมกัน
 ตั้งพิธีราชาภิเศกเจ้าพ่อท้าวผายู เมื่อชนมาได้ ๒๘ พรรษา เป็น
 พระยาในเมืองนครพังก์เชียงใหม่ ในระยะเวลาปีศกจุลศักราช
 ได้ ๗๖๗ เมื่อท่านได้เสวยราชสมบัติแล้ว จึงให้ไปอาราธนาพระ
 มหาอภัยจุฬาลงกรณ์คิษย์สิบริยังเมืองทริภุญไชย มาอยู่อารามวัด
 ภูเขียง พระซึ่งทรงสร้างไว้่นั้นเป็นเจ้าคณะใหญ่ในเมืองนครพังก์
 เชียงใหม่ เจ้าพระยาผายูเจ้านครพังก์เชียงใหม่องค์นี้ ทรงศกพิช
 ราชธรรมยินคิ ในบรรพตศาสนาขึงนิก พระพทลศาสนาได้ตั้งมั่น
 แลเจริญในแคว้นแคว้นนครพังก์เชียงใหม่ ตั้งแต่เจ้านครพังก์เชียง

ใหม่องค์นี้เป็นคนมา ท้าวเอมราชบุตร ๒ องค์ ผู้พ่อท้าวภักษา
เกิดแต่นางจิตราเทวี อันเป็นธิดาเจ้าวงเงิง ผู้ครองเมืองเชียงของ
เจ้าราชบุตรคนนทรงนามหลายอย่าง เมื่อชนมายุได้เกือบหนึ่ง
เรียกว่าพ่อท้าวพันธุ ถัดนั้นมาเรียกว่าพ่อท้าวเวสภู ถัดนั้นว่าพ่อท้าว
ภักษา เหตุว่าพระบิดาให้ตั้งนามนั้นคชหนึ่ง ภายหลังจึงเรียกว่า
ภักษา ราชบุตรองค์น้อยทรงนามพ่อท้าวมหาพรหม เมื่อทรงพระ
เจริญแล้ว พระราชบิดาให้ไปครองเมืองเชียงราย แต่เจ้าภักษา
ราชบุตรองค์ใหญ่ตั้งไว้ในที่อุปราช เจ้าพระยาผายูเจ้านครพิงค์
เชียงใหม่ ครองราชสมบัติได้ ๒๘ พรรษา ชนมายุได้ ๕๗ พรรษา
ก็เสด็จดับขันธ์ทิวงคต เสนาพญามาตย์ทั้งหลายจึงราชาภิเษก
พ่อท้าวภักษาชนมายุได้ ๕๐ พรรษา ขึ้นเป็นเจ้านครพิงค์เชียงใหม่
เมื่อจุลศักราช ๗๒๘ ปีมะแมนพศก พระยาเจ้าเชียงใหม่องค์
ทิศพิธราชธรรม มีพระราชศรัทธาเลื่อมใสในบวรพุทธศาสนา สร้าง
วัดวชิรารามกุฎิวiharการบำรุงพระพุทธศาสนามากนัก พระองค์ทรง
ชำนาญในศัพทศาสตร์นิทานุเทศ แลเพทางคศาสตร์ ศิลปคุณ
เป็นต้นว่าคศาสตร์กฤษ้างแลศาสตร์ต่าง ๆ ทรงพระปรีชาญาณเป็น
อันมาก ท้าวพระยาต่างประเทศทั้งหลายก็ยำเกรง น้อมบรรณาการ
ยินถวายข้อมิชาติ กาลยามนั้นเมืองพิงค์เชียงใหม่ชานานสมบูรณ์

ท่วยแสนเสนาอำมาตย์แก่ลัวหาญ แลราชสมบัติชุ่มเย็นเป็นสุข
 สวรรุณยานไฟแก่ไพร่ฟ้าข้าเมืองมากนัก

ในแผ่นดินพระเจ้านครพิงค์เชียงใหม่องค์นี้ ได้มีศาสนา
 ลังกาวงษ์ สืบต่อมาแต่รามัญประเทศได้ไปประดิษฐานยังนครพิงค์
 เชียงใหม่ มีพระมหาสมณะเถรผู้ไปแต่พระนครคุชโศทัยเป็นต้น
 คัวยในระหว่างเวลาตั้งแต่จุลศักราชได้ ๖๘๓ ปีเป็นต้นมา มีมหาเถร
 รามัญชาวเมืองมัตถมานคร (คือเมาระตมะ) รูปหนึ่ง ได้ไปอุปสมบท
 มาแต่ลังกาถึงหัพ แลมาตั้งศาสนาลังกาวงษ์ในมัตถมานคร พระ
 เถรนั้นมีนามว่าอุทุมพรขยมมหาสวามี เจริญศีลวิคฤนปรากฎ
 กิติกัฬพมาถึงในประทศนี้ ครั้นนั้นมีภิกษุชาวเมืองคุชโศไทย ๒ รูป
 ชื่ออะโนนัทสิรูป ๑ ชื่อสมณะรูป ๑ ได้ไปเรียนพระไตรปิฎกยัง
 กรุงพระนครศรีอยุธยา แล้วยุ่สำนักอยู่กับมหาเถรสังฆราชาขย
 ภิกษุในเมืองคุชโศทัย ภิกษุทั้งสองรูปนี้ได้ทราบข่าวสวาคีลวิคฤน
 แห่งอุทุมพรขยมมหาสวามีนั้น จึงพากันไปสู่สำนักพระมหาเถรนั้น
 ยังรามัญประทศ วัชอุปสมบทแปลงในสำนักพระเถรอุทุมพรมหา
 สวามี แล้วยุ่เรียนปริยัติปิฎกศาสนาในสำนักนั้นถ้วน ๔ พรรษา
 แล้วยุ่กลับมายุ่เมืองคุชโศทัยได้ ๓๐ พรรษา จึงเอาอุปสัมปทา
 เปกษะ ๘ รูป ไปบวชในสำนักอุทุมพรขยมมหาสวามีอีกครั้ง เพื่อ
 จะนำมาตั้งคณะภิกษุสงฆ์ลังkawงษ์ในเมืองคุชโศทัย มหาสวามี
 ก็ให้นิไสยทายกสมาบัติแก่พระเถรทั้งสอง ให้นำศาสนาไปสู่

สยามประเทศ ครั้นนั้นพระมหาอะโนมัตสึมาตั้งอยู่เมืองฉลียง
 (คือเมืองตาก) พระมหาสุมนะเถรมาอยู่เมืองสุโขทัย กระทำ
 วินัยกรรม เช่นคันทว่าอุปสมบทแลแล้วมาสมมติในเมืองทั้งสองนั้น
 สลับมา อยู่มาวันหนึ่งพระมหาสุมนะเถร นิมิตรฝันว่าเทพคา
 มาบอกว่พระบรมสารีริกธาตุแห่งองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า อันพระ
 เจ้าศรีธรรมมาโคกราช แจกมาขันจู่ไว้ณะเจดีย์ในเมืองบางจา ซึ่ง
 ยคนเจดีย์โคพังเสียแล้ว มีกขไม่เข็มสังฐานตั้งรูปบ้านังเป็น
 สำคัญณที่นั้น พระบรมธาตุจะไต่ ไปประดิษฐานอยู่เมืองเชียงใหม่
 ด้วยเหตุนี้มนิตรนี้ ครั้นวันรุ่งขึ้นพระมหาสุมนะเถร จึงไปถวาย
 พระพรตอพระยาศิริธรรมราชผู้ครองเมืองสุโขทัย แล้วพระมหา
 สุมนะเถรก็ไปส่งเมืองสัชานาไลย แจงข่าวศิริระธาตุพระพุทธรเจ้าทั้ง
 เทพคามาให้มนิตรนั้นแก่พระยาภุไทยผู้ครองเมืองสัชานาไลย พระ
 ยาภุไทยก็ยตีปราโมทย์ จัดให้กำลังอันจะให้แล้วหัดถกรรมแก่
 มหาสุมนะเถร ๆ ก็พาพวกกำลังไปส่งสถานทีเจดีย์ร้างยังเมืองบางจา
 เก่านี้ ให้ปลุกปั้นสูงกระทำสักการะบูชาพุทธรคุณ ขอความปาฏิหารย์
 แห่งพระบรมธาตุ ครั้นเวลากลางคืนมหาสุมนะเถรขณนบ้านกระทำ
 อารานาพระบรมธาตุแล้ว เติงแลไปโคยรอบ ก็ได้เห็นวิคัมพระบรม
 ธาตุกระทำปาฏิหารย์โชตนาการขณะทีกออกอกเข้มนั้น จึงให้เอาอง
 ไปขังไว้เป็นสำคัญ รุ่งขึ้นจึงให้ขุดลงณะที่นั้น ก็พบอิฐแลศิลา
 ครั้นขุดลงไปอีกก็ได้ โภษฐพระบรมธาตุเท่าผลมะกอก ได้พระบรมธาตุ

องค์หนึ่งทรงตั้งฐานเท่าเมล็ดถั่วที่มีวรรณะทั้งสี่ของอะไร กระทำ
 โสภตรงชำระสรรพิระชาคนั้นแล้ว ก็นำมาขึงเมืองสี่ชันนาโดย พระยา
 ฎไทยก็กระทำสักการบูชาเป็นอันมาก แล้วมหาสมุทรเดรก็เชิญ
 เสด็จพระบรมธาตุไปยังเมืองศุโขทัย สำแดงต่อพระยาศิริธรรมราช ๆ
 ไม่ปลงพระไทยเชือดถ้อ เหตุด้วยพระบรมธาตุมิได้กระทำอิทธิปาฏิ
 หารย์อันใดให้ปรากฏ จึงพระยาศิริธรรมราชก็อนุญาตให้พระสมุทร
 เดรรับพระบรมธาตุนั้นไปรักษาไว้ พระบรมธาตุจึงได้ตกอยู่กับพระ
 สมุทรเดร ครั้นอยู่มาพระยากอนา พระเจ้านครพิงค์เชียงใหม่
 ได้ทราบข่าวสารสยตีป็นนาคาคิดแก่พระเดรรามัญผู้ มีนามว่าอุทุมพร
 ขยพมมหาสวามินัน เธอจึงแค้นราชบุรุษไปขออาราธนามหาสวามิเจ้า
 มาสืบศาสนาในประเทศของพระองค์ มหาสวามิเจ้าไม่รับอาราธนา ให้
 แต่ศิษย์ ๑๐ รูป มีอานันทเดรเป็นคัมมา พระเจ้าเชียงใหม่ให้พระเดร
 รามัญทั้ง ๑๐ นั้น สำนักอยู่ณวัดโลก แลอาราธนาให้กระทำวิญญ
 กรรมเป็นต้นว่าอุปสมบท แลสมาสมมุติ ฝ่ายพระเดรรามัญทั้ง ๑๐
 นั้น ก็ถวายพระพรว่าพระอุทุมพรขยพมมหาสวามิ ได้อนุญาตให้มหา
 สมุทรเดรชาวเมืองศุโขทัย นำพระศาสนามาประดิษฐานในประเทศ
 นี้แล้ว แต่พระเดรรามัญทั้ง ๑๐ นี้ หาได้รับอนุญาตไม่ เพราะ
 ฉนั้นขอพระราชเจ้าจงให้อาราธนามหาสมุทรเดรเจ้ามาเป็นประธาน
 อาตมทั้งหลายจึงจะกระทำวิญญกรรมพร้อมด้วยพระมหาสมุทรเดรคน
 นี้ ครั้นพระเจ้านครพิงค์เชียงใหม่ จึงแต่งตั้งให้หมื่นเงินกองกับ

ประชาวยศประชาชนสายเปนนทศ เสด็จพระราชสาสน์ไปขออาราธนา
 มหาสุมณะเถร ต่อเจ้าพระยาคีรีธรรมาธิบดีเจ้าพระนครสุโขทัย พระยา
 คีรีธรรมาธิบดีอนุญาตให้มหาสุมณะเถรไปตั้งเสนาสนาในนครพิงค์เชียงใหม่
 ใหม่ มหาสุมณะเถรจึงให้พระอนันตเถรผู้เป็นศิษย์รับภาระครอง
 อารามวัดป่าแก้วกรุงสุโขทัยแทนตัว แล้วมหาสุมณะเถรก็พาภิกษุ
 ถีสปสามเถรผู้หลานไปยังเมืองนครพิงค์เชียงใหม่ ทำวกอนาเจ้า
 นครพิงค์เชียงใหม่เสด็จออกมาต้อนรับ ถึงคำขอสถาปนเจ้าหอเชียงเว
 อารามมาสำนักอยู่วัดพระยืน ทิศตะวันออกนอกเมืองลำภูญไชยแล้ว
 อารามให้ทำวินัยกรรมอุปสมบทบวชกุลบุตร มหาสุมณะเถรกับพระ
 เถรรามัญ ๓๐ จึงบวชภิกษุมาตั้งสามเณรในนทีสีมาแม่น้ำแม่ระมิงค์
 ใกล้วัดจันทพานี่เป็นปฐม แล้วบวชกุลบุตรชาวเมืองหริภุญไชย แล
 เชียงใหม่สืบไปได้โดยลำดับ พระเจ้านครพิงค์เชียงใหม่ทรงพระ
 ปราโมทย์เลื่อมใสในศีลาธิคุณแห่งพระเถรนั้น จึงอุบายภิกษุให้
 เป็นพระมหาสวามี ชื่อว่าสุมณะบุรรัตนมหาสวามี พระมหาสุมณะ
 นั้นจึงถวายพระบรมสารีริกธาตุอันขุดได้จากเมืองขางจางนั้น ต่อพระ
 เจ้านครพิงค์เชียงใหม่ พระบรมสารีริกธาตุกระทำอิทธิยาภิหารย์
 ต่าง ๆ แลเสด็จมาเป็น ๒ องค์ด้วยกัน เจ้าทำวกอนาเจ้าพระนคร
 เชียงใหม่ จึงให้สร้างพระอารามธะยาไม้พยอมมีให้นามว่าวัดกษยฆาราม
 สอนควงไม้หลวง อารามพระมหาสุมณะเถรมาอยู่อารามนั้น ตั้งแต่
 มหาสุมณะเถรมาจากกรุงสุโขทัย แลมาสำนักนี้ยังอยู่วัดพระยืนเมือง

ลำัญญูไต้ ๒๓ พรรษา จึงไ้มาอยู่ครองวัดขุขฌารามในเมืองนครพิงค์
 เชียงใหม่ แล้วพระเจ้านครพิงค์เชียงใหม่ ให้สร้างพระเจดีย์
 ขึ้นพระบรมธาตุองค์หนึ่งไว้ในวัดขุขฌารามนั้น ส่วนพระบรมธาตุ
 องค์เดิมซึ่งพระมหาสมณะเถรนำมานั้น เมื่อจะแสวงหาท่อนสมควร
 จะสร้างพระเจดีย์ จึงเชิญพระบรมธาตุขึ้นสถิตย์เหนือพระศารทวาร
 อธิฐานเสี่ยงข้างพระที่นั่งปล่อยไป ข้างทรงพระบรมธาตุนั้น ก็ออก
 ทางประคหว์เวียงขึ้นสู่จอมกอยยโสธรบรรพต (คือกอยยโสเทพ) แล้วก็
 หยคอยู่ณที่นั้น พระเจ้าเชียงใหม่กับพระมหาสมณะเถร จึงพร้อม
 กันสร้างเจดีย์ขึ้นพระบรมธาตุไว้ระจอมเขาที่นั้น ในชั่ชวคั้ชู้ศก
 จุลศักราช ๘๔๘ วิสาขะมาศเพ็ญวันพุธ พระจันทร์เสวยฤกษ์ ๑๖
 คือพระเจดีย์ธาตุโสเทพ อันปรากฏอยู่ระจอมเขาหลังเมืองนครพิงค์
 เชียงใหม่สืบมาจนทุกวันนี้ เจ้าท้าวภอนาพระเจ้านครพิงค์เชียงใหม่
 มีพระราชชู้ครกับนางยสะสุนทรราชเทวีอันเป็นนคั้คาค้าวรังวิเจิงเจ้าเมือง
 เชียงของคคนหนึ่ง เมื่อนั้ประสูตราชกุมารนั้น ท้าวพระยาต่างประเทศ
 นำเครื่องราชบรรณาการมาถวายเป็นอันมาก จึงเอานั้มีตวันชานาน
 นามพระราชกุมาร ว่าเจ้าพ่อท้าวแสนเมืองมา เจ้าพระยากอนา
 เจ้านครพิงค์เชียงใหม่ เสด็้จไปสร้างวังอยู่นอกเวียงฝ่ายเหนือที่
 ไกลวัดพิพรหมณ์ พระองค์อยู่ในราชสมบัตไ้ ๒๓ พรรษาชนมาช
 ไ้ ๖๓ พรรษา ก็เส็้จจตีวงศค ล้าคั้ชนั้นจึงเจ้าท้าวมหาพรหมอนชา
 ผู้ครองเมืองเชียงใหม่ ก็ยกพลโยธามาเพื่อจะแย่งราชสมบัตไ้เจ้า

แสนเมืองมาผู้หลาน มาคงที่พอยที่ตำบลหนองซึ้ง ฝั่งภายหลัง
 เรียกว่าหนองพระศรี แล้วใช้ให้มาบอกแก่อรรคมหาเสนาในเมือง
 นครพิงค์เชียงใหม่ ผู้ซึ่งว่าแสนผานอง ว่าจะขอเข้าไปส่งสักการ
 ศพพระเชษฐาธิราช ฝ่ายมหาเสนาแสนผานองแจ้งเหตุ จึงตอบ
 ไปจำจักแต่งไปต้อนรับให้สมควรแก่เกียรติยศ แล้วแสนผานองก็
 จักพลกำลังหมื่นหนึ่ง แต่งรักษาพระนครก็แล้ว ๆ แต่งพลอีกกองหนึ่ง
 ออกตั้งทัพไชยให้ระเมิ่งซึ่งกลองโห่ร้องเอิกเกริกไกลาหลออยู่ ฝ่าย
 เจ้าท้าวมหาพรหมแจ้งว่าชาวเชียงใหม่ไม่แน่ใจจะต้อนรับตั้งนั้น ก็ถอย
 ทัพลงไปทีกิไ้ กวากเขาชาวเวียงกุมกามไ้แต่ผู้หญิงกับสิ่งของ
 แล้วก็ยกไปทางซ้ายข้าง ไปตั้งอยู่ริมน้ำขาน ฝ่ายแสนผานองก็
 ให้หมื่นโลกนครคุมพลหมื่นสี่พันอยู่รักษาเมือง ตัวขุนแสนผานอง
 คุมพล ๑๐๐๐ ยกไปตามค้ำทัพท้าวมหาพรหม ไปทันกันในเวลา
 เที่ยงคืน เข้าโจมตีกองทัพท้าวมหาพรหมแตกพ่ายได้ครั้นครว
 ทัพยั้งของคืน ไปพึ่งพระยายมมโศกรจักรยังกรุงอโยธยา (คือ
 พระบรมโศกรโลกนารถเจ้า) ฝ่ายแสนผานองเลิกทัพคืนเข้าเมือง
 นครพิงค์เชียงใหม่ จึงประชุมเสนาอำมาตย์ทั้งหลายพร้อมกันปรึกษา
 ว่าท้าวมหาพรหมแตกพ่ายไปเมืองใดครั้งนั้นตรว้ยคงจะกลับนำกองทัพ
 กรุงศรีอยุธยา ขึ้นมาคิดเมืองเว่ออีกเป็นแผ่นดิน จะจัดการศพ
 เจ้าท้าวโกนาไม่ทัน เหตุฉนั้นจึงได้พร้อมกันจะพึงกำแพงเมือง
 กำวันวัดพรหมณ เชิญโกษฐศพเจ้าท้าวโกนาเข้าไว้ในเวียง แล้ว

แต่งการ^๕ของกันพระนครโดยกวกขัน แล้วให้หม่นโลกนครยกไป
 รักษาเมืองนครเขลางค์ไว้ ฝ่ายเจ้าท้าวมหาพรหมหนีไปพึ่งกรุง
 พระนครศรีอยุธยาได้ ๒ เดือนกับ ๑๕ วัน ก็นำกองทัพไทยยกขึ้น
 มาทางเมืองนครเขลางค์ หม่นโลกนครก็ยกทัพข้างออกต่อรบณะที่
 ใกล้วัดเชิงชุม ได้สู้รบกับกองทัพไทยเช่นสามารด แล้วกองทัพ
 ไทยก็ยกถ่วงมาลงเมืองพิงค์ แลสนนางองค์ภรรยาพลออกต่อรบ
 ครั้นนางเมืองคิอราชมารดาเจ้าแสนเมืองมา แต่งพระองค์แปด
 เป็นชายทรงช้างอ้ายน้อย เป็นจอมพลออกชนช้างเข้าศึก กองทัพไทย
 ก็ล่าถอยไปทางเมืองลี้ ครั้นนายการศึกแล้วจึงได้แต่งการฉานกิจ
 ศพเจ้าท้าวโกษา แลราชาภิเศกเจ้าแสนเมืองมาราชบุตร ชนมายุ
 ได้ ๑๕ พรรษาชนเสวยราชสมบัติเป็นพระมหाराชเจ้านครพิงค์เชียงใหม่
 ในรัชชวตโทษก จุลศักราช ๗๖๒ เดือนแปดเพ็ญวันพุธ ฝ่ายเจ้าท้าว
 มหาพรหมไปอยู่เมืองใต้ไม่นานเท่าใด ก็กลับคืนมาแลได้พระสีหิงค์
 มาด้วยในคราวนั้น เจ้าแสนเมืองมาเจ้านครพิงค์เชียงใหม่มิได้
 ถ้อโทษ จึงส่งพระเจ้าอ่าวให้ไปครองเมืองเชียงใหม่ทั้งเก่า ครั้น
 อยู่มาเจ้าเมืองสุโขทัยแค้นทศมาเฝ้าเจ้าแสนเมืองมาว่าฉิกิจกับพระเจ้า
 กรุงศรีอยุธยา จะขอมาพึ่งสมภารพระมหाराชเจ้านครพิงค์เชียงใหม่
 ขอกองทัพไปช่วยของกันเมือง เจ้าแสนเมืองมาจึงยกพลโยธา
 ไปตั้งทัพอยู่ณะที่ใกล้เมืองสุโขทัย เจ้าเมืองสุโขทัยกลับใจ
 แขงเมืองไม่ออกหา แลลอบยกพลออกปล้นทัพเจ้าแสนเมือง

มาในเวลาเที่ยงคืน กองทัพเจ้าแสนเมืองมากก็แตกกระจัดกระจาย
 พลัดพรายคุ่มกันไม่ติด ตัวเจ้าแสนเมืองมากก็เข้าสองซ้ออายออย
 ผู้หนึ่ง ซ้อยระชาผู้หนึ่งผลัดเปลี่ยนกันแยกเจ้าแสนเมืองมา พาหนี
 เข้าศึกไปทางทิศลี้กควายเจ้าเมืองนครพิงค์เชียงใหม่ เจ้าแสน
 เมืองมาจึงยุบฆ่าเห็นเข้าทั้งสองนั้นให้เป็นขุนช่างซ้ายขวา ตั้งบ้านอยู่
 ใต้เชิงโสมพาดทางเบื้องครันออก เขาทั้งสองนั้นจึงสร้างรูปช้างเผือก
 ๒ ตัวไว้ซ้ายขวาทางเข้าออก เหตุฉนั้นจึงเป็นจารัตโบราณสร้างรูป
 ช้างมาต่อเท่าขัน แลประตูเมืองค่านันก็ได้อธิษฐานว่าประตูช้างเผือก
 มาตราบเท่าขัน ถัดนั้นเจ้าแสนเมืองมาทรงบำเพ็ญพระราชกุศล
 ให้หล่อสร้างพระพุทธรูปพระพุทธรูปสี่องค์หนึ่ง ไว้ยังวัดกาตโถม
 ไว้มาเช่นกัลปนาสงฆ์สำหรับพระอาราม แลบำเพ็ญทานบารมีจาคะเช่น
 อันมาก ลำดับนั้นยังมีพ่อค้าชาวเชียงใหม่หมู่หนึ่ง ไปค้าเมือง
 ภูกามกลับมาสำนักแรมทางอยู่ในร่มไม้โคจรต้นหนึ่ง ครั้นเวลา
 เที่ยงคืนรุกขเทวดามาสำแดงตนให้ปรากฏแก่พ่อค้าหมื่นนั้นแลแล้วกล่าวว่า
 คุณคือพระยากอนาเมอตุยังเป้นพระยาในเมืองเชียงใหม่ ไหมแก้ว
 คชศาสตร์ คือเป็นหมอช่างจับช่างมากนัก จุตินี้แล้วจะไปสู่เทวโลกย์
 มีโคต้องมาเป็นรุกขเทวดาอยู่ในไม้โคจรต้นนี้ สูงบอกแก่ลูก
 เจ้าแสนเมืองมา ให้สร้างเจดีย์ยังท่ามกลางเวียงให้สิ่งพอดคนอยู่ไกล
 ๒๐๐๐ วาแลเห็นได้ แล้วจงหยาคน้ำอุทิศส่วนบุญให้แก่กู ๆ จึงจะ

ไปยังเกิดในเทวโลกย์ได้ พ่อคำหมั้นนั้นจึงมาแจ้งเหตุการณ์นั้นต่อท้าว
 ชุนนำความกราบทูลพระเจ้าแสนเมืองมาทรงทราบ จึงให้ห่อพระ
 พุทธรูปทองคำองค์หนึ่ง พระพุทธรูปเงินองค์หนึ่ง ยื่นจตุรภพเจดีย์
 แล้วให้ห่อพระเจดีย์ท่ามกลางเวียงยังมีทันสำเร็จ พ่อเจ้าแสนเมือง
 มาทรงพระประชวรทิวงคต พระชนมายุได้ ๓๗ พรรษา อยู่ใน
 ราชสมบัติได้ ๒๕ พรรษา

เจ้าแสนเมืองมามีราชบุตรสององค์ต่างมารดา กัน ราชบุตร
 องค์ใหญ่ทรงนามท้าวยกุมกาม เหตุด้วยประสูติที่เวียงกุมกาม
 อีกองค์หนึ่งชื่อสามฝั่งแกน เหตุด้วยราชบุตรองค์นี้ เมื่อพระมารดา
 ทรงครรภ์ได้ ๓ เดือน เจ้าแสนเมืองมาพาไปประพาศต่าง ๆ ถึง
 สิบสองปันนาล่วงเวลาได้ ๗ เดือนมาถึงพินนาฝั่งแกน พ่อพระมารดา
 ทรงครรภ์ครบไตรมาสก็ประสูติพระกุมารณะทันนั้น จึงได้ชื่อนานนามว่า
 เจ้าสามฝั่งแกน ประสูติในปีมะเส็งเอกศกจุลศักราช ๗๕๓ ส่วน
 ราชบุตรองค์พี่คือเจ้าพ่อท้าวยกุมกามนั้น ครั้นเจริญวัยพระชนมายุ
 ได้ ๑๕ พรรษา พระราชบิดาให้ไปครองเมืองเชียงใหม่ แต่เจ้า
 สามฝั่งแกนพระชนมายุได้ ๑๓ พรรษา ได้รัยราชสมบัติราชาภิเศก
 เป็นพระมหाराชเจ้านครพิงค์เชียงใหม่สืบสันขององค์พระราชบิดา ใน
 ปีมะเส็งตรีศกจุลศักราช ๗๗๖ เดือนแปด (คือเดือนหก) เพ็ญวันพุธ
 พระองค์จึงชูราชย์นาพระราชมารดาไว้ ในที่พระมหาเทวมี่นามกรวาทิโลก
 จุกราชเทวี แล้วให้สร้างพระอารามณะค้ำยลฝั่งแกน ที่พระราช

สมภพนั้น สำเร็จบริบูรณ์แล้วช้านานนามว่าวิคัง ส่วนพระมหาเทวี
พระราชมารดาตั้งวังอยู่ตำบลสวนแลภายนอกเวียง เสด็จไปเฝ้าการ
ก่อนพระเจ้ายองเจ้าแสนเมืองมาสร้างค่างไว้นั้นทุกวัน และให้เจ้า
กำแพงเวียงทำประตูเข้าออก จึงปรากฏว่าประตูสวนแลสืบมาจนเท่า
ทุกวันนี้ ครั้นเจ้านั้นสำเร็จแล้วไท่ชอเจดีย์ก็หลวลง พระเจดีย์องค์นั้น
เมื่อสืบมาลงแผ่นดินพระเจ้ากสิกรราชให้หมื่นคำพราศย์ปฏิสังขรณ์ เอา
ศิลาแลงมาก่อเสิมฐานกว้าง ๒๗ วา สูง ๔๑ วา สำเร็จบริบูรณ์ใน
วัน ๕ แรม ๑๑ ค่ำเดือน ๓ บุกบุญสัมฤทธิ์ศกจุลศักราช ๘๐๐ จึงได้
ชื่อว่าเจดีย์หลวลงสืบต่อมาจนทุกวันนี้

ฝ่ายเจ้าพ่อท้าวยกมกามซึ่งครองเมืองเชียงรายนั้น ครั้น
ทราบว่าเจ้าสามฝั่งแกนอนุชา ไ้รัชาภิเศกเป็นพระมหाराชเจ้า
นครพิงค์เชียงใหม่สนองพระราชบิดาทันนั้น จึงยกทัพพลชาวเชียงราย
มา พระซึ่งราชสมบัติเมืองนครพิงค์เชียงใหม่ ชาวพระนครออกต่อสู้
ด้วยกันเมืองเป็นสามารรถเข้าตีเอามิได้ ก็พ่ายหนีไปพึ่งพระยาไสล้อ
ไทยยังเมืองศโขไทย พระยาไสล้อไทยก็แต่งตั้งกองทัพยกมาช่วยคำชู
เจ้าพ่อท้าวยกมกามตีเมืองนครพิงค์เชียงใหม่ กองทัพศโขไทยยก
มาทางเมืองพะเยาเข้าตีเมืองพะเยาก่อน จึงให้ตั้งหอเรือกตำบล
หนองเต่าสูง ๓๒ วา ฝ่ายเมืองพะเยาจึงไปรักเอาทองมุงหลังคา
วิกรมหาพลมาหล่อลำบาย (บันใหญ่) เล่มหนึ่งใหญ่ ๔ กำหนักสามล้าน
ทอง บวงสรวงพลด้วยกระบือเผือกกลองหนึ่งกระบือแล้วจึงไปทำลาย

คอยอสูขยรรพคตชาวทัพไทยออกลาหาหาญ่าข้าง ใต้ทักออกหลวง
 ฟู่นใต้คิศมา ถวายเจ้าพระยาสามฝั่งแกนทุกวัน เจ้าสามฝั่งแกน
 ตรัสชมว่าเขาเหล่านี้ เป็นเด็กชายน้อยยังมีใจสาพิภคกล้าหาญ
 ถึงปานนี้ จึงตั้งให้เป็นหัวคักสหมุ่ จึงมีตำแหน่งพระยาเด็กชายน้อย
 แต่นั้นมาจนทุกวันนี้ อยู่ใต้ ๗ วันพระยาไสลือถอยทัพไปตั้งอยู่คอย
 เจ้าคิน แล้วขึ้นไปสร้งนำค้ำเคียรยั้งคอยผาลาคหลวง แล้วก็เลิกทัพ
 กลับไปข้ามน้ำแม่ริมคักสขางไปทางควันออก แต่งกองสู้มไว้
 รังท่ายเป็นสามกองละที่ไกลหนองแห่งหนึ่ง ฝ่ายเจ้าพระยาสาม
 ฝั่งแกนเจ้านครพิงค์เชียงใหม่ จึงแต่งให้หมนมขาม ๑ หมนมสาม
 หมวก ๑ หมนมเขม ๑ หมนมเขอ ๑ ถอพลไปตามคักคักท่ายพลพระยา
 ไสลือ ไปจวบกองทัพไทยที่แต่งรังไว้ จึงโตคักเข้าในทลือมสู้รบกัน
 เป็นสามารถ ฟู่นกันเป็นขันเป็นท่อนคากลาคอยู่ที่ไกลหนองนั้น
 เหตุคณันหนองนั้นจึงข่วรากฏเวียกว่าหนองแสนท่อน ภายหลังกลาย
 เป็นหนองแสนทอนชอนสยมาจนคณัน

พระยาไสลือขกไปแรมทัพหนองไผ่ไปทางเหนือ ข้ามน้ำ
 แม่พิงค์ไปมาฟากควันคก ไปค้วยน้ำริมโดยลำคัมมรรคาคึงเมือง
 เชียงราย พักเลี้ยงคัวพลถวัน ๗ วัน หนึ่งพระยาไสลือเลียขเล้ง
 คชูขยภมส์เลียงราย เห็นค้วยข้างคุ่มเป็นคังขุ่ม ค้วยดำเป็นคัง
 รูปข้าง จึงตรัสว่าเมืองนี้ผู้ใดอยู่หาความเจริญมิได้ แล้วพระยาไสลือ

ก็กวาดครัวอพยพชาวเชียงรายกับท้าวขุยมกคามพาไปเมืองสุโขทัย
พระยาไสล้อให้พ่อท้าวขุยมกคามไปครองเมืองซาก

ฝ่ายเจ้าสามฝั่งแกนพระเจ้าเชียงใหม่ เอนามิครที่พระยา
ไสล้อไปตั้งอยู่เชิงคอยเจ็กลิน แล้วขึ้นไปสร้างเกษณะคอยผาลาค
หลวง มีใครนคร้ามชาวเชียงใหม่ เลิกทัพกลับไปนั้น จึงให้เจ้าอุปนา
ทนั้นเป็นเวียงไค่นามว่าเวียงเจ็กลินโดยเหตุนี้

เจ้าพระยาสามฝั่งแกนได้เสวยราชสมบัติในยมะโรง ถึงย
มะเสง ก็ยกพระยาไสล้อมาตีนคร ครั้นพระยาไสล้อเลิกทัพกลับไป
ไปแล้ว พระยาช่อลุ่มฟ้า (เมืองหนองแสคือชนหน้า) ใช้ให้มาทวง
เข้าสองหมื่นคน (คือสองหมื่นหาย) เจ้าพระยาสามฝั่งแกนตอบว่า
ช่วยเข้าซึ่งเคยส่งเข้าพันคน หากได้เลิกละเสียแล้ว ตั้งแต่ครั้งเจ้า
พระยาภิอนามา เสนาช่อก็กลับไปทูลพระยาช่อเจ้าลุ่มฟ้าเจ้าพมาม
พระยาช่อจึงให้เจ้าฝ่ายพมามืองแส ถอพลศึกเป็นอันมากยกมาตี
เมืองเชียงใหม่ เจ้าพระยาสามฝั่งแกนจึงแต่งให้เจ้าแสนคำเรื่อง
ชื่อว่าเจ้าแสนไชยปราชสีคร ถอพลชาวเชียงใหม่แปดหมื่นไปรักษา
เมืองเชียงใหม่ ฝ่ายเจ้าเมืองเชียงใหม่ก็จัดพลชาวเชียงใหม่ แล
ชาวเมืองฝางเชียงรายเชียงของ เมืองพะเยา รวมพลสองแสนสอง
หมื่นแต่งรักษาเมืองเชียงใหม่ทั้งภายนอกภายในโดยมั่นคง แล้วแต่ง
สนามรบเหนือเมืองเชียงใหม่แห่งหนึ่ง ยาว ๕๐๐๐ วา กว้าง ๑๗๐๐ วา
ในเวลากลางคืนแต่งกันไปซุกขุมหลายแห่ง สานเรือขี้ต๋ายากขุม
กรุโบไม้เกล็ดดินกลบขากขุม ให้เสมอเหมือนพนกนธรรวมคา ไว้

ระยะห่างกันวาระชุม ๆ กว้าง ๑ วา ลึก ๑ วาทุกชุม แล้วทำทางค้ำ
 เหนือค้ำวันตกค้ำวันออกกว้าง ๑๐๐ วา เขาแต่งกลศึกค้ำนั้นแล้ว
 จึงให้ทัพเมืองเชียงรายเมืองฝางเป็นยกขวา ทัพเมืองเชียงของเมือง
 เเทิงเป็นยกซ้าย ทัพเมืองเชียงใหม่เมืองพะเยาเป็นองค์ แล้วแต่ง
 หม่อมมาหาร้อยออกยั้ทัพชื่อ วันนั้นยามแตรโกสั้เที่ยงชั้ก็ยกพลศึก
 เข้ามา ฝ่ายกองทัพชาวลานนาที่แยกยกกายอพลศึกเข้าคั้ล้อมตาม
 ทางโดยแผนทั้ ๆ แค้งไว้ แลคั้ขั้กลองโห้ร้องเป็นโกลาหล เมื่อ
 ทัพทั้งสองฝ่าย ได้รบคั้คั้กันแล้ว ฝ่ายชาวลานนาแล้งล่าถอยลง
 มาตามทางทั้แค้งขุมไว้นั้น ชั้ก็ยกพลไล่คั้ขุมมาถึ้ขุมทั้แค้งไว้นั้น
 ก็ตกขุมลงไปเป็นอันมาก กองทัพชาวลานนาลั้ล้อมรบฆ่าฟันชั้
 คายในขุมเป็นอันมาก อยู่มาอีกสามวันกองทัพชั้ยกหนุนมาอีก
 เข้าปล้นเวียงเชียงแสน ชาวลานนาแต่งกองอาสาออกทลวงพัน
 คั้ยทลวงกันถึ้คั้ขุมขอน ฝ่ายพลชั้มีเกราะเหล็กเกราะหนังหาใคร
 เป็นอันตรายไม้ ชาวเมืองจึงให้ขั้กรวดทรายให้ร่อน แลคั้ท้าว
 ไปให้เข้าหลั้ขั้ยเกราะนั้นร่อนใหม่ ชั้จึงได้พ่ายแพ้เลิกทัพกลับ
 คั้นไป ถึ้นนั้นอยู่มาได้ ๓ ปี ถึ้ถึงบวระกาลศั้ศคั้ศั้กราช ๗๒๗ กองทัพชั้
 ยกมาคั้คั้เมืองเชียงแสนอีกหลายทัพหลายกอง มรพลมากนั้ ครั้งนั้น
 จึงมหาเถรศั้วิงโล่ ขวชอยู่ถึ้คั้คนแทนเมืองเชียงแสน เป็นผู้รอขั้
 ศั้ลปลั้สาครแลมีศั้คั้ขั้ญญาสามารถ เจ้าพระยาสามฝั่งแกนอาราณาให้
 ไปอยู่อารามกั้หลวง เป็นหัวหน้าจั้คั้การพิชั้ปลั้กรรมต่าง ๆ ยังเกิคั้ขุ

แลแผ่นดินใหญ่อันมาตกกลงในกองทัพช้อ ต้องนายทัพแลรพลตาย
 หลายคน ทัพช้อก็เลิกถอยไปตั้งอยู่เมืองยอง เจ้าพระยาสามฝั่งแกน
 จึงปูนบำเหน็จชูปนาพระมหาศรีวิวงศ์ขึ้นเป็นราชครูยกแคว้นคอนแต่น
 ให้เป็นกัลปนา แล้วจึงให้หมื่นเมืองพร้าวอยู่รั้งเมืองเชียงแสน ฝ่าย
 ทัพช้อไปตั้งอยู่เมืองยองสืบสองพันนา อารวเชียงรุ่งเมืองแรมนาน
 ได้ ๓ ปี ไพร่พลเมืองแตกตนอยู่ยออยู่เดือน ไม่เป็นบ้านไม่เป็นเมือง
 เจ้าพระยาสามฝั่งแกนจึงแต่งตั้งให้เจ้าขุนแสนลูกพระยาวิงพร้าว เป็น
 แม่ทัพถอยพลขึ้นไปยทกรรรมช้อของเมืองยอง ช้อทั้งหลายก็พ่าย
 หนีไป เจ้าขุนแสนตามต้อนถึงคแดนสืบสองพันนา แล้วก็กลับมา
 ตั้งทัพอยู่เมืองยอง ให้ตั้งเวียงณะตำบลคอนควายคือย่ทิศวันออก
 เมืองยอง เรียกว่าเวียงเชียงใหม่ ครั้นนั้นพระยาแสนพาแม่ของอารว
 เชียงรุ่ง แลเมืองแรมเมืองเขมรัฐ ก็มากระทำให้สตัยปฏิญาณเป็น
 ไมตรีกับเจ้าขุนแสน แล้วจึงยกขึ้นแดนเชียงรุ่งกับเชียงแสนต่อกัน
 ตั้งแต่น้ำโชน้ำคำลงมาภายใต้เป็นแดนเมืองยอง แลเมืองยองเป็น
 เมืองขงเชียงใหม่แต่นั้นมา เจ้าขุนแสนจึงตั้งเจ้าเมืองยองให้เป็น
 พระยาอนรช เป็นประธานแก่พลเมืองทั้งหลายอยู่ยอปากมหาธาตุเจ้า
 ตามประเพณีแต่เช่นพระยาโศกตั้งไว้ แลเมืองอนนเป็นเมืองอยู่ปาก
 มหาธาตุมาแต่โบราณ พลเมืองทั้งหลายหากเป็นข้าพระภาคทั้งสน
 เสด็จนนั้นจึงไม่ต้องเสียส่วยไร่อันใด นอกจากเครื่องราชบรรณาการ
 บัลระกรง เจ้าขุนแสนจัดการเมืองของสำเร็จแล้วก็พาเอาชเลยช้อ

แลข้างพอนหอกลอนตาย ลงมาถวายเจ้าพระยาสามฝั่งแกน ยัง
เมืองนครพิงค์เชียงใหม่ พระเจ้าเชียงใหม่ทรงพระโสมนัสยิ่งนัก
จึงอุปนาเจ้าขุนแสนให้เป็นเจ้าพระยาศรีสุวรรณหาดินนาไชยสงคราม
ครองเมืองไชยบุรีเชียงใหม่ เป็นใหญ่แก่ล้านนาเชียงใหม่ทั้งมณฑล
มีอาณาเขตรวมยี่สิบห้าแสนไร่ ตั้งแต่แม่น้ำคอกแม่ของ ฝ่ายตะวันตกถึงแม่น้ำแม่คง
ฝ่ายเหนือถึงน้ำโตน้ำคำ ฝ่ายตะวันออกถึงคอกหลวงเชียงใหม่ เป็น
อาณาเขตรวมเขตเมืองเชียงใหม่ส่วนหนึ่ง

ส่วนเจ้าพระยาสามฝั่งแกนพระเจ้าเชียงใหม่ มีราชบุตร
๓๐ คนทั้งพระมารดาทั้ง มีนามตามลำดับองค์ใหญ่ชื่อท้าวฮ้าย
แลท้าวฮี่ ท้าวม้า ท้าวใส ท้าวจิว ท้าวลก ท้าวเจ๊ก ท้าวแปด
ท้าวเข้า ท้าวชีย รวม ๓๐ องค์ แต่ราชบุตรองค์ใหญ่ทรงนาม
ท้าวฮ้ายนั้น เมื่อชนมายุได้ ๗ พรรษา พระราชบิดากัดไว้ในท้องพระราช
มัจฉารัชราชสมบัติสืบต่อราชวงษ์ ให้ตั้งวังอยู่ที่ใกล้เวียงเจ๊กดิน อยู่
ได้ ๒ บชนมายุได้ ๘ ปี ก็สิ้นพระชนม์ แต่ท้าวจิวผู้ถือนาน
พระบิดาให้กินพินนาเชียงใหม่ เรียกว่าเจ้าเชียงใหม่ ท้าวลกผู้
ถือนหบทบาให้ครองเมืองพร้าว ให้ที่แดนชาวพร้าววังหินห้าร้อยนา
ท้าวเจ๊กให้ครองเมืองเชียงใหม่ ท้าวสิบผู้ถือน้อยให้ครองเมืองฝาง
เรียกว่าเจ้าท้าวฮ้อย ส่วนราชบุตรอีก ๕ องค์ชื่อท้าม้า ท้าวใส
ท้าวแปด ท้าวเข้า หมั้นหากไปตามกรรม ส่วนท้าวลกผู้ถือนหก

นั้น เกิดในขณศักราช ๗๗๓ เมื่อใต้ครองเมืองพรวังหิน อยู่มี
นานเท่าใดกระทำความผิดพระราชบิดาทรงพระพิโรธ จึงเนียรเทศไป
ไว้เมืองขวมใต้

ยังมีอำมาตย์ผู้หนึ่งชื่อว่าสามเต็กย้อย คิคอ่านจะเอาราชสมบัติ
ให้แก่เจ้าท้าวลก จึงลอบไปรัยเจ้าท้าวลกจากเมืองขวมใต้มาสัมพันธ์
ไว้ในเวียงเชียงใหม่ ขณะนั้นเจ้าสามฝั่งแกนพระเจ้านครเชียงใหม่
ไปประทับอยู่เวียงเจ็ดลิน เจ้าท้าวลกกับหมื่นสามเต็กย้อยเตรียมการ
พร้อมแล้ว เวลาเที่ยงคืนก็ลอบไปเผาเวียงเจ็ดลินใหม่ขึ้น เจ้าสาม
ฝั่งแกนทรงมาทันนั่งแล่นเข้ามาเมืองเชียงใหม่เจ้าท้าวลกก็ให้กรมพระ
ราชบิดาไว้ รับเข้าจึงให้หมื่นท้าวเจ้าสังฆะ เข้ามาประชุมพร้อม
กันในราชมณฑลนคร เจ้าพระยาสามฝั่งแกนประกาศมอขเวรราชสมบัติ
แลหลั่งน้ำให้แก่ท้าวลกราชบุตร เป็นเจ้านครเชียงใหม่ตามความ
ประสงค์เสร็จแล้ว เจ้าท้าวลกก็ส่งพระราชบิดาไปไว้เมืองสาก เสนา
อำมาตย์ทั้งหลายก็ตั้งถาวรราชาภิเศกเจ้าท้าวลก ขึ้นเป็นพระมหाराช
เจ้าพระนครพิงค์เชียงใหม่ ในปีจอจัตวาศักราชใต้ ๘๐๔
เดือนแปด (คือหก) เพ็ญวันศุกร์ ถวายพระนามว่าพระมหาศรี
สุธรรมดีโลกราช เมื่อใต้ถึงราชสมบัติพระชนมายุได้ ๓๕ พรรษา
เจ้าจึงปูนบำเหน็จให้หมื่นสามเต็กย้อยเป็นเจ้ากินพื้นนาขาน ชื่อเจ้า
แสนขาน อยู่มาได้ ๓ เดือนกับ ๑๕ วันแสนขานก็คิดการจะขบชด
พระยาดีโลกราชจึงให้หาหมื่นโลกนครผู้อาวซึ่งครองเมืองนครเขลางค์
ให้ไปจับตัวแสนขานได้ พระยาดีโลกราชก็ถึงอุปการคุณของแสน

ขานจึงไม่ช้า ให้เขาไปไว้ที่ค่ายลหมองแก้วแล้ว ตั้งให้เป็นหมื่น
 ทวนกินพินนาทวนตั้งบ้านอยู่ค่ายลหมองของหล่ม ภายหลังจึงให้ไป
 ครองเมืองเชียงใหม่ แล้วเจ้าพระยาติโลกราชอัญเชิญหมื่นโลกนคร
 ให้มาอยู่เวียงเชียงใหม่ หมื่นโลกนครขออาญาสิทธิ์ ๔ ประการ
 คือ (๑) คนหอกคนเคือง (ทหาร) คนโคละนำที่ราชการหนีหมู่
 เข้ามาแอบแฝงข้างนำข้างใน จัดขอพ้นเสียเป็นตรา (๒) คดี
 ถ้อยความใด ๆ อันสิ่งเมือง (คือมขมนตรี) พิพากษาถึงขาดแล้ว
 กลับมาให้เจ้าเหนือหัวว่ามีแล้วข้าจึงขอพ้นนั้นเสีย (๓) เหตุการ
 เบื้องใตมิขึ้นขอให้ผู้ข้าได้จัดการก่อน (๔) ส่วยสาอากรทั้งปวงขอ
 ให้ไว้แก่เจ้าแคว้น เจ้าพระยาติโลกราชก็รับอนุญาตให้แก่หมื่นโลก
 นคร ๆ จึงให้หมื่นหาญแตรทองผู้บุตรอยู่ครองเมืองนครเขลางค์ ส่วน
 ตัวเจ้าหมื่นโลกนครก็มาอยู่ปฏิบัติราชการยังนครพิงค์เชียงใหม่ ขึ้น
 ชื่อว่าหมื่นโลกสามล้าน

ฝ่ายเจ้าท้าวชัยผู้ครองเมืองฝาง รู้ข่าวว่าเจ้าท้าวลกเป็น
 ขบถแย่งราชสมบัติบิดา แลเอาพระบิดาไปไว้เมืองสาค เจ้าท้าวชัย
 จึงให้ไปรับพระบิดามาไว้ในเวียงเชียงใหม่ แล้วตั้งมั่นแขวงเมืองอยู่
 เจ้าพระยาติโลกราชให้หมื่นหาญแตรทองถือพลหมื่นหนึ่งยกไปตีเมือง
 ฝาง ชาวฝางออกโจมตีทัพหมื่นหาญแตรทองแตกพ่ายหนีมา เจ้า
 พระยาติโลกราชจึงให้หมื่นโลกสามล้าน (คือหมื่นโลกนคร) ถือ
 พลสี่หมื่นเศษพันยกไปตีเมืองฝาง ครั้นหลังทัพเชียงใหม่เข้าล้อม
 เอาเมืองฝางไว้ ๆ ตัวเจ้าพระยาสามฝั่งแกน ส่งมาเมืองนครพิงค์

เชียงใหม่ แต่เจ้าท้าวซ้อยหนีไปเมืองเทิง หมื่นโลกสามล้าน
 แต่งทัพตามทันที่เมืองเทิง เจ้าท้าวซ้อยสู้รบเช่นสามารถจนสิ้นพระ
 ชนม์ในทวย ฝ่ายหมื่นเทิงสามชานานเจ้าเมืองเทิง ลอยมีศุภอักษร
 เป็นการลับแจ้งคนไปกรุงพระนครศรีอยุธยา ขอพระบรมเทชาณุภาพ
 พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาเป็นทัพ ครั้นนั้นสมเด็จพระบรมราชาธิราช
 พระเจ้าแผ่นดินกรุงเทพมหานครศรีอยุธยา ได้ทรงทราบบ้างคุณ
 เชิญอันมีในมหารัฐประเทศดังนี้ จึงเสด็จยกทัพหลวงขึ้นไปตั้งอยู่
 เมืองเชียงทอง ทัพนำถึงสพคน (ตรงกับในพระราชพงษาวดาร
 เล่มหนึ่งหน้า ๒๘ มีว่าศักราช ๙๐๔ ขจรจิตวาสกแต่งทัพไปเอาเมืองศรี
 สพเดิน ครั้นนั้นเสด็จแทนทัพขึ้นไปตั้งทัพหลวงอยู่ตำบลบ้านโคน)
 ฝ่ายเจ้าหมื่นโลกสามล้านเลิกทัพกลับจากเมืองฝาง มาถึง
 เมืองนครพิงค์เชียงใหม่ยามแตรค่ำ เจ้าพระยาดีโลกราชพระเจ้า
 เชียงใหม่ได้ทราบข่าวกองทัพกรุงพระนครศรีอยุธยาบุกไปก็ตกพระ
 ไทย จึงให้หาหมื่นโลกสามล้านเข้าไปขู่ถามว่าเราได้เป็นพระยา
 ชันใหม่ บ้านเมืองยังไม่เรียบร้อยมีศึกมากก็คิดพระนครดังนี้จะทำ
 ประการใดก็ หมื่นโลกสามล้านกราบทูลว่าขอเจ้าเหนือหัวอย่าร้อน
 พระไทย ข้าเจ้าอาสายกกองทัพไปช่วยรบกองทัพไทยมิให้ทันเข้ามา
 ลงเมืองได้ เองว่าเจ้าเหนือหัวได้เป็นพระยาชันใหม่ ผู้ใดจักรัก
 จักซังบ้างยังไม่รู้ก็ ขอให้รักษาพระองค์อยู่แต่ในเวียง แลแต่งการ
 บอื่อกันสัตรีภายในไว้จึงมั่น แลขอให้พระราชทานม้าเห็นจรวงวัลแก่

ผู้ไปราชการทัพเมืองฝางครั้งนี้ จะไต่มน้ำใจภักดิ์ขงขืน เจ้าพระยา
 ทิโลกราชบริพารค้ำหมั้นโลนสามล้าน แล้วก็ให้ประสาทรางวัลแก่นายทัพ
 นายกอง แลไพร่พลซึ่งกลับจากทัพเมืองฝางตามสมควรแก่ความชอบ
 แล้วหมั้นโลนสามล้าน ก็ยกกองทัพออกจากเมืองนครพิงค์เชียงใหม่
 ไปตั้งทัพไชยทำลท่าร้าง ยามนั้นเจ้าพระยาทิโลกราชให้ห่าหมั้นเท็ง
 สามชานนลงมาถึงเมืองเชียงใหม่ จึงสั่งให้ไปเข้ากองทัพหมั้นโลก
 สามล้าน ครั้นหมั้นเท็งสามชานนไปถึงหมั้นโลกสามล้านก็ให้คุมตัว
 หมั้นเท็งสามชานน ไว้พิจารณาไต่ความเป็นสัจย์ว่าหมั้นเท็งสามชานน
 เป็นจันทรบริพารก็ทรงศรัทธาขอยุทธยาขนิมา จึงให้ข่าหมั้นเท็งสามชานน
 เสียดักศิระสื่อยแพหยวกลอยน้ำไป แล้วหมั้นโลกสามล้านก็ยก
 กองทัพไปตั้งอยู่เมืองลำพูน พร้อมด้วยทัพหัวเมืองห้ากอง คือทัพหมั้น
 มอก ลองเมืองพร้าว กองหนึ่ง ทัพหมั้นค้อมเมืองเชียงราย กองหนึ่ง
 ทัพหมั้นคำหยาคเมืองเชียงแสน กองหนึ่ง ทัพหมั้นแก้วค้อมหมั้นหาญ
 แครทองเมืองนครเขลางค์ กองหนึ่ง ทัพหมั้นยลลอมเมืองฝาง กองหนึ่ง
 ศิริทั้งห้าทัพเป็นคนสืบหมั้น คณะนั้นมีคนชาวเชียงใหม่ของสามคนพี่น้อง
 วิชาสาเข้าปลอสมพลทัพไทย แลเมือกองทัพทั้งสองฝ่ายตั้งประชิด
 กันอยู่นั้น ขนานทั้งสามคนจึงทาบหน้าข้างปลอสมเข้าไปอยู่ในกองทัพ
 ไทยได้ ครั้นเวลาค่ำก็ถกสังคฆนานทั้งสามนั้น เห็นนายข้างนอนหลับ
 อยู่ จึงลอมเข้าไปชักคางของนายข้างไค้คนละเล่ม ก็พบนายข้าง
 นั้นตายแล้วคักปลอกข้าง พันทางข้างๆ ก็ร้องคินคินทงกองทัพ

ฝ่ายหมื่นโลกสามล้านไต่ยีนคังนั้น ก็ขอพลเข้าตีปล้นกองทัพไทย
 ในเวลาเที่ยงคืน ทหารไทยก็แตกพ่ายไปทางท่าขันทอง หนองสว่าง
 จึงพักพลอยู่ที่นั่น กองทัพเมืองเชียงใหม่ไล่ติดตามถึงเชิงเขาป่าก่อ
 หมื่นมอกดองเมืองพระยาวชชิงเมงครอเข้าชนช้างพระยาเสถียร คอ
 ว่าพระยาแก้วแพงเพชร ยิ่งยกเข้านำกอง ช้างเมงครองาหักถึงไพร
 ฆ่าก พระยาสองแควให้เอาช้างเจ้ากรมล้อมจับช้างเมงครอกับหมื่น
 มอกดองไปตีฆ่าหมื่นมอกดองเสีย แล้วกองทัพไทยก็เลิกถอยกลับ
 ไป ฝ่ายหมื่นโลกสามล้านเลิกทัพกลับมาเมืองนครพิงค์เชียงใหม่
 พระยาศรีโลกราชให้ยื่นบำเหน็จขนานอ้าย ผู้อาสาปลอมพลนั้นให้เป็น
 หมื่นชาเลียบปรากฏชื่อว่าหมื่นทางช้าง
 แค้นล่องมาโดยทางดงยงกัน พระยาแก่นท้าวผู้ครอง
 เมืองน่าน แแต่ถ้อยบายให้มาทูลเจ้าพระยาศรีโลกราชว่า คึกแคว
 (ญวน) จักมาตักเมืองน่าน ขอกองทัพเมืองเชียงใหม่ไปช่วยรั้ง
 รักษาเมืองน่าน เจ้าพระยาศรีโลกราชไม่ระแวงพระไทย จึงให้หมื่น
 แก่งพร้าวถือพล ๕๐๐๐ เป็นทัพหลวง กับทัพหัวเมือง คือหมื่นเชิง
 ตางาม ๓ หมื่นยลค ๓ หมื่นออย ๓ หมื่นแจพราน ๓ หมื่นงาวกว ๓
 รวมทัพหัวเมืองมีพล ๓๓๐๐๐ ยกไปเมืองน่านตั้งทัพอยู่ฝั่งน่าน
 ฟากตะวันออกก็มีศึกกัณฑ์แก้วยกมา พระยาแก่นท้าวเจ้าเมืองน่าน
 กระทำกลอุบายต่าง ๆ เจ้าพระยาศรีโลกราชได้ทราบว่ามีเจ้าเมืองน่าน
 หลอกลวงดังนั้นก็ทรงพระพิโรธ จึงยกกองทัพหลวงไปตีเมืองน่าน
 ในยี่กู่เดือนยี่ขึ้นสิบสามค่ำ ครั้นตีเมืองน่านแล้ว เจ้าพระยา

ติโลกราชจึงแต่งกองทัพให้พระมหาเทวี ผู้มารดาออกไปตีเมืองแพะ
 เข้าล้อมเวียงเมืองแพะไว้ ฝ่ายท้าวแม่คนผู้ครองเมืองแพะ ก็
 ปรึกษามันอยู่ในเมืองไม่ออกรบ กองทัพเชียงใหม่จะเข้าห้ำเขาก็มิได้
 นายทัพนายกองทั้งหลายจึงคิดกันทำบายเข้าไปในเมือง นึก
 แรกกระสุนยิงต้นตาลใหญ่ในเมืองห้ำเพียงคอ นึกที่สองถูก
 กลางต้นตาลห้ำก็โค่นลง ท้าวแม่คนเจ้าเมืองแพะตกใจกลัว ก็ออก
 อ้อนน้อมต่อพระมหาเทวีฯ ก็ให้ท้าวแม่คนครองเมืองแพะตั้งเก่า
 ส่วนเจ้าพระยาติโลกราชยกไปรบเมืองน่าน ตั้งแต่ยกนมาจนถึง
 บัษะโรง ๕ บั้งโตเมืองน่าน พระยาแก่นท้าวเจ้าเมืองน่านหนีไปพึ่ง
 พระเจ้ากรุงศรีอยุธยา พระยาติโลกราชจึงตั้งท้าวผานสนนึ่งพระยา
 แก่นท้าวให้ครองเมืองน่านแทนพระยาแก่นท้าว แล้วก็เลิกทัพ
 กลับมาทางเมืองแพะ คราวเท่าถึงเมืองนครพิงค์เชียงใหม่ ฝ่ายข้าง
 เมืองน่านนั้น ครั้นกองทัพเชียงใหม่เลิกมาแล้ว ชาวเมืองชาว
 คือ (หลวงพระบาง) ยกทัพมาตีคเมืองน่าน ตั้งทัพอยู่ตำบลทุ่งส้ม
 บ่อข พระยาติโลกราชทรงทราบ จึงให้ห่มเงินผู้ครองเมืองพร้าว
 ยกไปช่วยเมืองน่านต่อรบชาวเมืองชาว ได้สู้รบกันเป็นสามรบ
 ยังไม่แพ้ชนะกัน ห่มเงินขอกษัตริย์ราชการมายังเมืองเชียงใหม่
 พระเจ้าเชียงใหม่จึงแต่งกองทัพยกหนุนไปอีกกองหนึ่ง จึงได้ตีทัพ
 ชาวชวามคคหนีไป

อยู่มาถึงบมะแม พระยายุทธิ์เจียงผู้ครองเมืองสองแคว
 มาอ่อนน้อมยอมเป็นเมืองขึ้นต่อพระเจ้าเชียงใหม่ (ในข้อความตอนน
 ครกกับความในพระราชพงษาวดารหน้า ๒๘ ซึ่งว่าครั้งนั้นพระยา
 เสด็จยังคึกขยดพาคิวทั้งข่งไปแต่มีทหารราช) แต่ในบมะแมเดือนห้า
 ขึ้นสิบสามค่ำ พระยาคีโลกราชเจ้าพระนครพิงค์เชียงใหม่ เสด็จยก
 ททัพหลวงไปเมืองสองแควเพื่อระบองกันเอาเมืองฝายเหนือแห่งกรุงพระ
 นครศรีอยุธยา จึงเสด็จไปตั้งทัพอยู่ทุ่งยั้ง แต่เมืองฝายมีพล
 ททัพหลวง ๕๐๐๐๐ ทพหิวเมืองหมื่นหนึ่ง แล้วยกไปตั้งอยู่ข้างแม่กรังใน
 เมืองสองแควยี่สิบวัน แล้วยกไปตั้งค่ายม (ค่ายข้างพิงค์เตยวัน)
 ครั้นได้ค่ายมแล้วจึงให้หมื่นหาญนคร ยกไปตั้งเมืองเสด็จไปตั้ง
 ค่ายปลารมเพลาค่า มีมหาเถรมาบอกเหตุว่าตนไม่ควรยังควรอน
 ชาวเสด็จเขามักนักจักมากกระทำร้าย หมื่นยชาตขอว่าเจ้าก
 ษย์ร้อนใจ ดูข้าหากหลายนักมีเป็นไร ก็พากันยังทัพอยู่ณะที่นั้น
 ครั้นเพลาค่ายคนชาวเสด็จออกมาปล้นทัพหมื่นนคร เสียชาวนคร
 ไปมากนัก หมื่นนครหักหนมาหาหมื่นกึ่งคืนเสด็จ ทัพไทยได้คิด
 ตามมาพอเวลารุ่งสว่าง เห็นมิตรผ้าขาวอยู่ในหมู่ทัพหมื่น กึ่งคืนเสด็จ
 ไทยสำคัญว่าเป็นทัพพระมหาราชเจ้าเชียงใหม่ ก็ตั้งยังทัพอยู่มีอาจ
 เขาคี หมื่นกึ่งคืนเสด็จใช้ให้ไปทูลพระเจ้าเชียงใหม่ ๆ จึง
 ให้หมื่นซาคำแห่งกับหมื่นพรานตั้งเอาทัพมา ๕๐๐๐ พลฉื่อนำไม้
 ษณ์ยาวยกไประบองยิง กองทัพไทยล้มตายเข่นอันมากก็ฟ้าเหนือไป

ขณะนั้นพอม้าขาวศึกล้านช้างยกมา เจ้าพระยาติโลกราชก็ให้กวาด
 ศรีราชวสองแควด้วยทั้งพระยาพิศุเชิง พวเลิกทัพกลับไปเมืองพิงค์
 เชียงใหม่ จึงให้พระยาพิศุเชิงกินพันนาพุกา แล้วให้ไปกิน
 เมืองพะเยา พระยาสองแควยกยศเจ้าพระยาติโลกราช พิศุท
 ว่าพระผู้เป็นเจ้าตั้งแต่นั้นมา แต่่นล่องมาไต่ ๕ ขดงขจ พระยา
 เจ้านครพิงค์เชียงใหม่ยกทัพหลวงไปตีเมืองชวา ไต่ตำบลเชียงคิน
 ของน้อยของหลวงไปถึงแก่งและ หมันกิงคินเชียงกัยชาวเชียงใหม่
 แลชาวค่างเมืองไปทางเมืองเหล็ก ออกมาทางนูน (ท่ามูน)
 แม่ของไต่รบกับกองทัพชาวชวาชงมาตั้งรบแตกหนีไป ไต่ชเลย
 เป็นอันมาก

ดิคนนดงกับพระเป็นเจ้าติโลกราชยกทัพหลวงไปเมืองเชียง
 รุ่ง ต่ไต่เมืองคูนเมืองหลวงคองหนง ครนรุ่งขดงขจยกทัพหลวง
 ไปเชียงรุ่งคองทสอง ต่ไต่เมืองวังบ้านแจแลวกก็เลิกทัพกลับคิน
 นครพิงค์เชียงใหม่ในระหว่างนั้น เมืองนครพิงค์เชียงใหม่กับกรุง
 ศรีอยุธยาต่างแต่งอุปนิคชิตปลอมพิงระหัดชงกันแลกัน ฝ่ายไทย
 แต่งให้หาญพรมสท้านเข่นอุปนิคชิตพิงเหตุการอยู่ในเมืองนครพิงค์
 เชียงใหม่ ฝ่ายเชียงใหม่แต่งให้หาญไสสูงคิตมมุ่งฝ้าเป็นไทยปลอม
 พิงระหัดในพระนครศรีอยุธยา ฝ่ายเมืองเชียงใหม่จับตัวหาญพรม
 สท้านไต่ไ่ม่า แต่ให้เข่นแลโกนผมแล้วขยเสียจากเมือง แล
 เมื่อจะขยอุปนิคชิตของไทยไปนั้น แลสร้างแต่งอบายเตรียมทัพจะยก

ไปเมืองฝายเหนือ เพาะจะให้หาญพรหมสท้านนำข้าวไปแจ้งยังกรุง
พระนครศรีอยุธยา

ครั้งถึงขมลูก สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเจ้ากรุงพระนคร
ศรีอยุธยา กับสมเด็จพระอินทราชาราชบุตร ยกพยุหโยธาทัพหลวงขึ้น
มาตีเมืองนครพิงค์เชียงใหม่ โดยทางเมืองนครลำปาง ตั้งทัพหลวง
ณริมแม่น้ำวราธารานฝั่งตะวันออก เจ้าพระยาดีโลกราชก็ยกทัพหลวง
ออกไปตั้งยังเชิงคอกขยา พร้อมด้วยทัพหัวเมืองทั้งปวง คือท้าว
บุญเรืองเจ้าเชียงใหม่ ๑ เจ้ายอกเมืองคนทลาคูครองเมืองแจ๊ส ๑
หมื่นกนกคนเชียง ๑ หมื่นหาญแควทอง ๑ เจ้าพระยาสองแควตั้ง
ทัพอยู่ที่ริมหนองทั้งสองมีข่าไผ่อยู่โดยรอบ ๑

ฝ่ายข้างกองทัพไทยนั้นสมเด็จพระอินทราชาธิราชกับขุนวชิระ
เจ้าเมืองกำแพงเพชร ขุนราชาสาผู้รั้งเมืองสุโขทัยยกทัพข้าง
เข้าเฝ้าทัพพระยาสองแควในเวลาเที่ยงคืน พระยาสองแควรู้ตัวเตรียม
พลไว้สรวพ ส่วนตัวพระยาสองแควขึ้นขี่ช้างพลายเผือกมาพิมายอยู่
ท่าชนคัก สมเด็จพระอินทราชาใส่ช้างที่นั่งเข้าชนช้างพระยาสองแคว
วีพลทั้งสองฝ่ายก็เข้ายทชนกันเป็นโกลาหล ขณะนั้นเจ้าแจ๊สก็ขี่ช้าง
มั่งคด หมื่นนำข่อยขี่ช้างขวัญเฟือก หมื่นนครขี่ช้างไชยสงคราม
ผุเส่นาขี่ช้างภูบาล ทั้ง ๔ ช้างเข้ารวมแทงช้างที่นั่งสมเด็จพระอินทราชา
แลชนเมืองกำแพงเพชรขุนเมืองสุโขทัย ทั้ง ๓ ช้างตกอยู่ในหนอง
พลลาวก็ระดมยิงปืนไฟแล่นน้ำไม้ ต้องพลทหารไทยล้มตายเป็น

อันมาก สมเด็จพระอินทราชาวิราชต้องกระสุนยนต์พระภักตร์ชัย
 ช่างท่งหนไป แลในคันทันนั้นเป็นเดือนแรมมีคณิกกองทัพหมัน
 เมืองต่งกับกองทัพหมันแตกขายหลังรบพุ่งกันเอง ต่อรุ่งแจ้งกองทัพหมันตั้ง
 กองพระยาสองแคว จึงได้ไล่ติดตามทัพไทยไปจนใกล้กองทัพหลวง
 สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ๆ ก็ให้เลิกถอยกองทัพกลับไป เมื่อนั้น
 เจ้าพ่อท้าวบุญเรืองกับพระยาเจ้าลัก เข้าไปทูลพระเป็นเจ้าติโลกราช
 จะขอเอาช้างพลายแก้วแก้ว กับพลายช่านชมพไปไล่เอากองทัพไทย
 พระเป็นเจ้าติโลกราชตรัสห้ามไว้ ฝ่ายหมันตั้งเมื่อไล่ทัพไทยไป
 ใกล้จะถึงทัพหลวงสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ หมันตั้งจึงให้ราย
 พลเข้าชุมนุมอยู่ในป่าค้ำช่องกลองโห้ร้องกระทำให้ข้าศึกเห็นเป็นมั่วพล
 มาก ครั้นทัพไทยล่าเลิกจึงได้ยกติดตามไปถึงเขาพัง ไม่ทัน
 แลแล้วก็กลับมา ฝ่ายกองทัพไทยก็ไปตั้งอยู่ณเมืองสองแคว ใน
 เดือนสี่แถระนั้นพระเป็นเจ้าติโลกราช ยกทัพหลวงไปล้อมเมือง
 สองแควไว้ ครั้นนั้นขุนเพ็ชรกับขุนรามวิธอาสาสมเด็จพระบรมไตร
 โลกนาถ ออกฝ่าฟันที่พลาวที่ล้อมเมืองสองแควนั้น ในเวลาเที่ยง
 ค็นนำทัพหลวงออกจากที่ล้อมได้ ไปตั้งรณนำแม่ราชธานี (น้ำยม)
 เจ้าพระยาติโลกราชก็เลิกทัพกลับไปคืนพระนครพิงค์เชียงใหม่ พระ
 ราชทานบำเหน็จรางวัลแก่นายทัพนายกองตามสมควรแก่ความชอบ
 ส่วนพระยาสองแควนั้น พระเจ้าเชียงใหม่พระราชทานเมืองจางเมือง
 แพร่แลแคว้นกาวน่านให้เป็นข้าเห็นจ ซึ่งได้ชนช้างชนะสมเด็จพระ

อินทราชานัน ครั้นอยู่มาถึงบ่มีโรงเจ้าพระยาติโลกราชยกกองทัพ
 ไปตีเมืองพงในแคว้นแคว้นสิบสองพันนาลือ ให้หมิ่นตั้งนครอยู่รักษา
 เมืองนครพิงค์เชียงใหม่ ฝ่ายสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถก็ยก
 ททัพหลวงขึ้นมาตีเมืองแพวโดยทางเซาพัง หมิ่นตั้งนครผู้ข่าวก็ยก
 กองทัพไปตั้งรับ ฝ่ายพระเจ้าติโลกราช ซึ่งเสด็จยกทัพหลวง
 เข้าไปตีเมืองพงเข้าปล้นเมืองมิได้ ก็เลิกถอยกลับมาถึงเมืองนคร
 พิงค์เชียงใหม่ได้ทราบข่าวทัพไทยมาตีเมืองแพว หมิ่นตั้งนคร
 ไปตั้งรับรบสู้อยู่จึงเสด็จยกทัพหลวง ไปช่วยหมิ่นตั้งนครสู้รบกองทัพ
 ไทยเป็นสามารถกองทัพไทยก็ล่าถอย พระยาติโลกราชเสด็จยกทัพ
 หลวงตามไปถึงเมืองเซลียง พระยาเซลียงอ่อนน้อมยอมสวามิภักดิ์
 แลนำพระเจ้าเชียงใหม่ไปตีเมืองฝาง (สว่างคบุรี) ตั้งทัพอยู่เหนือ
 เมืองเข้าปล้นเมืองสามวันมิได้ ก็เลิกถอยกลับมาเมืองเซลียงตั้งเก่า
 พกวิพลพอกหายอิดโรยแล้ว จึงไว้หมิ่นตั้งกับล้ามหมิ่นเวียง อยู่รับ
 เมืองเซลียงกับพระยาเซลียงแล้ว ก็เลิกทัพกลับคืนนครพิงค์เชียงใหม่
 ในบ่มีแสงนั้น อยู่มาพระยาเซลียงกลับใจจะเปนชюдแต่งกลอุบาย
 ชุ่มกำลังไว้ แล้วให้มาเชิญหมิ่นตั้งนครไปเล่นชนไก่ เพื่อจะจับ
 หมิ่นตั้งฆ่าเสีย หมิ่นตั้งรู้ตัวจึงยกกำลัง ๕๐๐๐ ไปจับพระยาเซลียงได้
 ส่งไปเมืองนครพิงค์เชียงใหม่ พระเจ้าเชียงใหม่ให้เนียรเทศพระยา
 เซลียงไปไว้เมืองหาง (คือเมืองวัง ซึ่งในพระราชพงษาวดาร
 เวียงเมืองหางหลวง) แล้วจึงตั้งหมิ่นตั้งนคร เป็นพระยาครอง

เมืองเสด็จ ครั้งนั้นพระนครพิงค์เชียงใหม่มีเทศานภาพมากนัก
 พระเจ้าติโลกราชเจ้าพระนครพิงค์เชียงใหม่พระองค์นี้ ทรงพระ
 ปรีชาฉลาดในคัมภีร์ศาสตร์ต่าง ๆ แลแก้ถ่วงถ่วงสามารถในการ
 ผนวคสังคราม ปรายปรายประเทศราชทั้งหลาย เช่นที่เช็ดขาม
 คร้ามเกรงพระเดชเทศานภาพเข่นอันมาก ครั้นพระองค์จัดการราช
 อาณาจักรเรียบร้อยสำเร็จแล้ว จึงทรงพระปรารภในการบำรุงพระ
 พุทธศาสนา ให้พระสมณะเถรานุเถรมีพระธรรมที่ใดใครเป็นต้น
 กระทำสังคายนาพระไตรปิฎกในโพธารามวิหารยี่หนึ่งจึงสำเร็จบริบูรณ์
 เป็นอันสัมปลั้กายนายลำดับที่แปด จึงเฉลิมพระปรมาภิไธยว่าพระเจ้า
 ศิริธรรมจักรวดีโลกราชมหาธรรมมิกราช พระเจ้านครพิงค์เชียงใหม่
 ในเมื่อพระพุทธศาสนากาลล่วงได้ ๒๐๒๐ พรรษา จุลศักราช ๘๓๘ ครั้ง
 นั้นกรุงพระนครศรีอยุธยา กับพระนครพิงค์เชียงใหม่ก็กลับเป็น
 ทางพระราชไมตรีกัน สมเด็จพระบรมราชาธิราชพระเจ้าแผ่นดินกรุง
 พระนครศรีอยุธยา มีพระราชศรัทธาจากทรงพระผนวชบำเพ็ญเนก
 ขัมบารมี จึงใช้ราชทูตมายังสำนักพระเจ้าติโลกราช ขอสงฆ์ไป
 กระทำวินัยกรรมสืบสานนงษ์ในกรุงพระนครศรีอยุธยา พระเจ้า
 ติโลกราชจึงอาราธนาพระเถรสิบสองรูป มีพระเทพกถุเถรเป็นคณ
 กษิให้ล้ามแขกเป็นราชทูตเชิญพระธรรมพระสงฆ์ไปยังกรุงพระนครศรี
 อยุธยา สมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้าทรงพระราชศรัทธา ถวาย
 ไทยทานแก่พระเถรทั้งหลายนั้น แลพระราชทานรางวัลแก่ล้ามแขก

ผู้เป็นทูนั่นเป็นอันมาก แล้วก็มีพระราชสาสน์แลเครื่องราช
 ขรรณาการตอบแทนส่งทุกกลีบคืนไปยังพระนครพิงค์เชียงใหม่
 ศักราชได้ ๘๔๘ บัมมะแมนพศก เจ้าพระสุวรรณคำล้านนา
 กับหมื่นเมืองพร้าวผู้ครองเมืองเชียงแสนถึงแก่พิราลัย พระเป็นเจ้า
 คีโลกราชจึงให้เจ้าทองงัวราชบุตรเป็นหมื่นงัวไปครองล้านนาเชียงแสน
 ได้ตั้งพิธีราชาภิเษกในวันพฤหัสบดีขึ้นเจ็ดค่ำ ปีระกาเอกศก
 จุลศักราช ๘๕๓ ทรงพระนามพระยาคีรีราชเงินกอง ครั้นครอง
 เมืองได้ ๓ ปีท่านนั้นได้สร้างพระอารามแลพระพุทธรูปปฏิมากร แล้วด้วย
 ทองขี้เฒ่าของคหิงษาหนักล้านทอง (คือทองหนัก ๓๐ ทาม) พระพุทธรูป
 ปฏิมากรองค์นั้น จึงได้ชื่อว่าพระเจ้าล้านทอง ปรากฏอยู่ณเมือง
 เชียงแสนจนทุกวันนี้
 ฝ่ายพระเจ้าคีโลกราช ครองราชสมบัติอยู่ในเมืองนครพิงค์
 เชียงใหม่ได้ ๒๓ ปีก็ถึงคต เสนาพดุมมาคยทั้งหลายจึงราชาภิเษก
 พระยอดเชียงรายราชันคำขันธ์ครองราชสมบัติ เป็นพระมหाराชเจ้า
 นครพิงค์เชียงใหม่สืบไป ขณะนั้นเจ้าหมื่นงัวผู้ครองล้านนาเชียงแสน
 ถึงแก่พิราลัย พระเจ้าเชียงใหม่จึงให้หมื่นมณชินไปครองเมือง
 เชียงแสน พระเจ้าเชียงใหม่องค์นี้ครองราชสมบัติได้ ๘ ปีก็ทรง
 พระประชวรถึงคต พระโอรสทรงนามพระเมืองแก้วได้ครองนคร
 พิงค์เชียงใหม่แทนพระราชบิดา จุลศักราช ๘๗๖ ปีจอผลึกกองทัพ
 กรุงพระนครศรีอยุธยาบกชนไปตีได้เมืองนครเขลางค์ พระยาเมือง

แก้วเจ้านครเชียงใหม่อพยพขึ้นไปตั้งอยู่เมืองเชียงใหม่ ครั้นที่
 กรุงพระนครศรีอยุธยาเลิกกลับไปแล้ว จึงได้ยกกลับคืนมาครอง
 นครเชียงใหม่ครั้งเก่า พระองค์ครองราชสมบัติได้ ๓๐ ปีที่วงศ์ศ
 พระเมืองเกษเกล้าพระราชโอรสได้ครองราชสมบัติสืบไป พระเมือง
 เกษเกล้าให้พระยาสุทนต์ขึ้นไปครองเมืองเชียงใหม่ ในบรกาสมัยศ
 รุคคักราช ๘๘๘ แลพระเจ้าเชียงใหม่องค์นี้มีพระราชศรัทธาเลื่อมใส
 ในพระพุทธศาสนา ได้ทรงสถาปนาแลบูรณปฏิสังขรณ์พระอาราม
 น้อยใหญ่เป็นอันมาก แลได้อาราธนาพระมหาญาณมงคลเรืองวิศิ
 ษการาม อันเป็นประธานในหมู่พระสงฆ์คณะลังกาวัณ ให้เป็นต้น
 การร้อยกรองพระไตรปิฎก แลอุปสมบทกรรมสี่มาสุมุคิให้ถูกคอง
 เป็นหลักในพระพุทธศาสนา แลทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเป็นอน
 ประการ พระองค์ครองราชสมบัติมาจนถึงจุลศักราชได้ ๘๐๘ ปีมะเมีย
 อัฐศกก็ถึงวงศ์ศ พระราชโอรสทรงนามท้าวทรายคำ ได้ครองนคร
 พังค์เชียงใหม่สืบไป ขณะนั้นพระยาสุทนต์ผู้ครองเมืองเชียงใหม่
 ถึงพิราลัย ท่านจึงให้หมื่นทักขิณขึ้นไปครองเมืองเชียงใหม่แทน
 ส่วนท้าวทรายคำพระเจ้าเชียงใหม่ครองเมืองเชียงใหม่ได้ ๓ ปีก็ถึงวงศ์ศ
 ท้ามี่พระราชโอรสเสด็จสิ้นคดีวงษ์ไม่ เสนาพฤคมาตย์ทั้งหลาย
 พร้อมใจกันไปอัญเชิญเจ้าเชษฐาธิราชโอรสพระเจ้าโพธิ์สาราช
 พระเจ้าล้านช้างมาครองพระนครพังค์เชียงใหม่ สืบกรรมสิทธิ์ขัตติวงษ์
 เพราะเหตุพระมารดาของเจ้าเชษฐาธิราช เป็นราชธิดาพระเมืองเกษเกล้า

เจ้านครพิงค์เชียงใหม่ เจ้าเศษฐวงษ์ผู้เป็นพระมหาอุปโยราช
 ลานช้างได้มาครองเมืองเชียงใหม่อยู่ได้ ๒ ปี พอพระเจ้าโพธิ์สวราช
 พระเจ้าล้านช้างผู้เป็นพระราชบิดาทรงพระประชวรเสด็จสวรรคต พระ
 อุปโยราชเจ้าเชียงใหม่ก็เสด็จกลับไปเมืองล้านช้าง ครั้นนั้นได้
 เชิญเอาพระพุทธรูปปฏิมากรแก้วมรกต ซึ่งพระคิษฐานอยู่ ณ วัดขยพลา
 รามวิหารเมืองเชียงใหม่ เขาไปไว้ ณ เมืองเวียงจันทน์ด้วยแต่ครั้งนั้นมา
 ฝ่ายข้างเมืองนครเชียงใหม่ ครั้นพระอุปโยราชล้านช้าง
 เสด็จกลับไปเมืองล้านช้างแล้ว แล่นท้าวพระยาทั้งหลายฝ่ายเมือง
 เชียงใหม่ จึงไปอัญเชิญพระเมกุฏิ ซึ่งอยู่เมืองนายอินเป็นเชือกสาย
 เจ้าขุนเคืองราชบุตรเจ้าพระยามังราย ผู้สร้างพระนครพิงค์เชียงใหม่
 สืบมานั้น มาเป็นเจ้านครเชียงใหม่ ในมฤตยูศักราชได้ ๘๓๓
 สิบกระษัตริย์ขัตติยวงศาต่อไป
 ฝ่ายข้างเมืองเชียงแสน หนนทักขิณครองเมืองได้ ๔ ปีถึง
 อนิจจกรรม พระอุปโยราชล้านช้างให้พระยาคำหม่มมาครองเมือง
 เชียงแสนได้ ๗ ปี พระยาคำหม่มถึงอนิจจกรรม เมื่อจุลศักราชได้ ๘๑๖
 จึงพระเมกุฏิเจ้าพระนครเชียงใหม่ ให้เจ้ากมลเป็นพระยาครองเมือง
 เชียงแสนสืบไปได้ ๒ ปีหนึ่ง พระไชยเชษฐาธิราชเจ้าล้านช้างยกกองทัพ
 ขนมาล้อมเมืองเชียงแสน ชาวเชียงแสนต่อรบขี้นเขยวกันอยู่ถึง ๓ ปี
 กองทัพล้านช้างจึงล่าถอยไป

๕ พงษาวตารตอนเชียงใหม่ขึ้นพม่า

ลุคักราช ๘๓๘ ยมเสงนพศก พระเจ้าหงษาวดี^{๕๕}นำยกพยพ
 โยอาทพิมาปราบเมืองฝ่ายพาลานนาไทยทิศตะวันออก ได้เมืองนคร
 เชียงใหม่ในวันเพ็ญเดือนเจ็ด แล้วยกขึ้นมาตีเมืองลำปาง ได้เมืองลำปาง
 แล้วก็ยกขึ้นมาเมืองเชียงใหม่ พระยากมลเมืองเชียงใหม่อพยพ
 ครอขกวรหนีไปพึ่งเมืองแสนหัว (คือเทียบหน้าในภาษารจีน) พระเจ้า
 หงษาวดีปราบไค้ลานนาไทยประเทศ แล้วคงให้พระเมกุฎิเป็นเจ้า
 นครเชียงใหม่ตั้งเก่า แลแต่งกองทัพไปตามจับเจ้ากมลผู้ครของเมือง
 เชียงแสน ซึ่งหนีไปเมืองแสนหัวนั้น ได้ตัวคืนมามอบให้รักษา
 เมืองเชียงใหม่ตั้งเก่า แล้วยกเลิกทัพกลับไปกรุงหงษาวดี อยู่
 ภายหลังล่วงมาไค้ ๖ ปีถึงฉะมีชวศศก^{๕๖}ลุคักราช ๘๓๖ พระเมกุฎิ
 เจ้านครเชียงใหม่กับพระยากมลผู้ครของเมืองเชียงใหม่ คิคกันแขง
 เมืองต่อกรุงหงษาวดี พระเจ้าหงษาวดียกกองทัพมาตีเมืองเชียงใหม่
 ได้ตัวพระเมกุฎิแลพระยากมลส่งไปไว้กรุงหงษาวดี แล้วยให้ราชเทวี
 ถิ่นเป็นเชอสายเจ้าเชียงใหม่แต่ก่อนครของเมืองเชียงใหม่แทน

ลุคักราช ๘๓๐ พระเจ้าหงษาวดีเกณฑ์กองทัพพม่ารามัญไทย
 ใหญ่แลลานนาไทยทุกหัวเมืองไค้วีพลเป็นอันมาก ยกไปรบกรุงพระ

นครศรีอยุธยาได้แล้ว จึงให้พระมหาธรรมราชาเจ้าเมืองพิษณุโลก
ครองราชสมบัติกรุงพระนครศรีอยุธยา

ลุดักราชได้ ๙๓๕ ปี มะโรงจัตวาศก พระเจ้าหงษาวดีให้เกณฑ์
กองทัพพม่ารามัญลาวไทยยกกองทัพใหญ่ไปตีเมืองหนองหาร ปราย
ปรายประเทศล้านช้างใต้ทั้งหมด

ลุดักราช ๙๓๘ ปี ชาตุนพฤก นางพระยาราชเทวีผู้ครองเมือง
เชียงใหม่ แลเจ้าฟ้าหน่อคำผู้ครองเมืองเชียงใหม่แลแก้พิราลัย
ครั้นลุดักราชได้ ๙๔๓ พระเจ้าหงษาวดีจึงให้มังฆานระธามังคย์ผู้ครอง
เมืองสวางธมาครองเมืองเชียงใหม่ แลให้พระยาลำพูนไชยไปครอง
เมืองเชียงใหม่ ภายหลังให้เอาตัวพระยาลำพูนไชยไว้กรุงหงษาวดี
ให้พระยาเกียรติมาครองเมืองเชียงใหม่แทน

ลุดักราชได้ ๙๕๓ ปี มะเสงตรีศก พระเจ้ากรุงหงษาวดีเสด็จ
สวรรคต มังเอิงพระราชโอรสได้ครองราชสมบัติกรุงหงษาวดี
ได้ ๕ ปี ลุดักราชได้ ๙๕๗ ปี ปรกาศปัตศก พระเจ้าหงษาวดีมีรับสั่ง
ให้เมืองเชียงใหม่ ยกกองทัพไปรบกรุงพระนครศรีอยุธยา กองทัพ
กรุงออกโจมตีทัพเชียงใหม่แตกพ่ายเสีย นันตะกอยก่อนายทัพตาย
ในทัพยกกองทัพกลับคืนเมืองเชียงใหม่

ลุดักราช ๙๕๕ ปี มะโรงจัตวาศก พระมหาอุปราชากรุง
หงษาวดีทรงนามมังแลเป็นจอมพล ๗ แสน ยกไปตีกรุงพระนครศรี
อยุธยา พ่ายแพ้แก่สมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้า มหาอุปราชามาตขอ
ช้างแกพิราลัยในท่ามกลางสมรภูมิ กองทัพรามัญแตกฉานกลับไป

ลศักราช ๘๕๗ ปีมะแมสัปดาห์ พระเจ้าล้านช้างให้กำลัง
 ออกหนุนเจ้าเมืองน่านให้เป็นเขตต์ออกทุ่งยาวก็ แลศึกการไม่สำเร็จ
 ก็พากันอพยพไปอยู่ล้านช้าง มังขานระรามาบังคับผู้ครองเมืองเชียงใหม่
 จึงให้ลูกเลี้ยงไปครองเมืองน่าน

ลศักราช ๘๖๐ ปีจอสัมฤทธิ์ศก คราวลาวซึ่งพระเจ้าหงสาวดีกวาด
 ไปไว้กรุงหงสาวดีอพยพหนีมาเมืองเชียงใหม่แล้วเลยไปล้านช้าง แล
 ในปีเดียวกันกองทัพกรุงพระนครศรีอยุธยา ยกชนมาคัเมืองนคร
 เชียงใหม่ได้

ลศักราช ๘๖๒ ปีชวดโทศก เมืองเชียงรายแขวงเมืองกองทัพ
 พม่าว่ามีญยกมาล้อมเมืองเชียงราย

ศักราช ๘๖๓ ปีฉลูโทศก ออกยารามเตโชไปเช่นพระยา
 เชียงแสน ชาวล้านช้างยกทัพมาตีคเมืองเชียงแสน ออกยาราม
 เตโชหนีเสียเมืองเชียงแสนแก่ชาวล้านช้าง

ศักราช ๘๖๕ ปีเถาะเบญจศก เมืองสาครแขวงเมืองกองทัพ
 พม่ายกมากวาดครวเมืองสาครไปเช่นอันมาก

ศักราช ๘๖๘ ปีมะแมพศก มังขานระรามาบังคับเจ้าเมือง
 เชียงใหม่ ครองเมืองได้ ๒๘ ปีพวไลย มงขอลยเทวอนชาชนครอง
 เมืองเชียงใหม่ได้ ๓๓ เดือนตาย บุตรชายได้ครองเมืองแทนได้ ๒ ปี
 ตาย แล้วบุตรชายคนเล็กได้ขึ้นครองเมืองเชียงใหม่แทน จึงให้
 พระยาจำบ้านเชียงใหม่ไปครองเมืองเชียงแสน ภายหลังพม่าจึงให้
 พระยาจำบ้านเป็นเจ้าพกาเผือกครองลานนาไทยเชียงแสน

ลัทธิราช ๕๗๖ บัชาตตศก พระยาเชียงใหม่ถึงพิราลัย พระยาน่านซึ่งเป็นลูกเลี้ยงมิ่งนระธามังคย์ไต่เป็นพระยาเชียงใหม่

ศักราช ๕๘๑ บัมะแมเวกศก เจ้าพาทกาเลือกผู้ครองเมืองเชียงใหม่ นางพยกาเลือกว่าราชการเมืองแทน

ศักราช ๕๘๖ บัชวคตศก เมืองเชียงใหม่ของเป็นชยด พระเจ้าหนองผักหวานนางมาแต่ให้พระเจ้าสุทโธธรรมาราชา มิ่งแรจชวาเป็นแม่ทัพถือพลพม่ารามัญมาตั้งอยู่เมืองเชียงใหม่ แล้วยกไปตีเมืองเชียงใหม่ของไท้ ในวันขึ้นเก้าค่ำเดือนสิบสอง

ลัทธิราช ๕๘๗ บัฉลุสยัศก เมืองน่านเป็นชยดพระเจ้าสุทโธธรรมาราชายกไปตีเมืองน่านไท้

ศักราช ๕๘๘ บัฉลุสยัศก พระเจ้าสุทโธธรรมาราชายกกองทัพขึ้นไปตีไท้เมืองเชียงใหม่ ในปีเดียวกันพระเจ้าหงษาวงศ์หนองผักหวานสวรรคต มิ่งแรจพิขนครองกรุงหงษาวงศ์แทน ฝ่ายพระเจ้าสุทโธธรรมาราชาตีไท้เมืองเชียงใหม่ แล้วสิบสองพันนาลือแล้วก็ถอยทัพลงมาตั้งอยู่เมืองเชียงใหม่ เจ้าพาสุทโธตั้งทัพอยู่ที่ตำบลศรีคองเมนมิ่งแรจชวาตั้งทัพอยู่ที่บางงาม เจ้าทั้งสองเกิดวิวาทกัน ต่างย้ายทัพพลเข้ารบกันในวันหนึ่งกับกันหนึ่ง จึงแสนหลวงเว็บคอนกับพระสังฆราชเจ้า เข้าไปเจรจาว่ากล่าวสมัคสมานทั้งสองฝ่ายต่างเลิกรบกัน เจ้าพาสุทโธธรรมาราชาจึงตั้งให้แสนหลวงเว็บคอนเป็นพระยาหลวงทิพเนตรไปครองเมืองฝาง ตั้งนายหน่อคำบุตรพระยาหลวง

ทิพเนตรให้เป็นพระยาเชียงใหม่ แล้วก็เสด็จขึ้นเมืองหงสาวดี อยู่
 ภายหลังพระยาเชียงใหม่ขึ้นไปตั้งบ้านเมืองเชียงใหม่ได้ จับตัว
 นายหน่อคำมาขังไว้เมืองเชียงใหม่ ให้พระยานครเป็นพระยาศรีสอง
 เมือง แต่งแสนอาญาเป็นหัวหน้าถือพล ๓๐๐๐ อยู่รั้งเวียงเชียงใหม่ได้
 สามปี ลุคักราช ๘๘๓ ปีมะแมตรีศก พระเจ้าสุทโธทรมราชายก
 กองทัพมาเอาเมืองเชียงใหม่ได้ ส่งพระยาเชียงใหม่ไปไว้กรุงหงสาวดี
 แล้วให้พระยาทิพเนตรกินนารสามล้านครองเมืองเชียงใหม่ ให้พระยา
 เชียงแสนผู้บุตรพระยาเชียงใหม่กลับไปครองเมืองเชียงแสนตั้งแก้ว
 ลุคักราช ๘๘๔ ปีวอกจัตวาศก พระเจ้าสุทโธทรมราชายกกองทัพ
 ไปเอาเมืองฝาง ตั้งล้อมอยู่ ๓ ปี จึงได้เมืองฝาง

คักราช ๘๘๘ ปีชวตศุภศก พระเจ้าสุทโธทรมราชายกทัพ
 พระราชกศลยวชกลบทรพินหนึ่ง และมีพระราชอาญาให้สถาปนา
 ท้าวนางฟ้ากาเล็กเป็นพระอารามขนานนามว่าวัดเชตะวัน แล้วให้
 อารามนามหาเถรป่าไผ่คอนแทนมาเป็นเจ้าอาวาสวัดเชตะวัน ลุคั
 ราช ๙๐๐ ปีชวตศัมีฤทธิศก นางฟ้ากาเล็กพิราไลย

คักราช ๙๐๐ ปีชวตศัมีฤทธิศก พระเจ้าสุทโธทรมราชา
 เสด็จสวรรคตณกรุงอังวะ มังนันทะไค้ครองราชสมบัติ

ลุคักราช ๙๐๑ ปีชวตศก พระบาทหลวงทิพเนตรตั้งพิราไลย
 เจ้าพาหน่อคำผู้ครองเชียงใหม่ ไค้ครองลานนาไทยเชียงใหม่แทน
 บิกล้ายไปไค้ ๕ ปี ลุคักราช ๙๐๗ ปีมะแมสัปีศก ก็ถึงอสัญกรรม

พระแสนเมืองคนลูกไค้ครองเมืองแทนไค้ ๓ ปี พระเจ้าอังวะเอาตัวไป
กักขังไว้กรุงอังวะ

คั้กวราชไค้ ๑๐๓๘ ๖รگانพศก บังเกิดน้ำเห่นอหลากท่วม
เมืองทกแห่ง แลพระแสนเมืองไค้ก็ลี้จากกรุงอังวะมาถึบ้านเมือง
ในศกนั้น

คั้กวราชไค้ ๑๐๒๓ คั้ก้อมาคั้กเมืองย่างหลวง พระเจ้าแปรไค้
ขึ้นเป็นกษัตริย์ครองกรุงอังวะ

ลคั้กวราช ๑๐๒๒ ๖ชวตโทศก กชงทัพกรุงศรีอยุธยา
ขึ้นมาคั้เมืองนครเซียงใหม่แลเซียงแสน ชาวเซียงใหม่พ่ายหนีละ

เมืองเส็ไปตั้งเวียงน้อยอยู่ในป่าห้วยไต้ไต้ ๒ ปี ลคั้กวราช ๑๐๒๔
๖ชาลจัตวาศก จึงไปคั้กคั้คนมาตั้งเมืองเซียงใหม่คั้งเก้า พระเจ้า
เมืองแปรไค้ครองเมืองเซียงใหม่ ครังนั้นเมืองนครเซียงใหม่ไม่ได้
ขึ้นกรุงอังวะ

ลคั้กวราช ๑๐๓๐ พระเจ้าแปรสวรรคต มหาธรรมภิกษมขึ้น
ครองราชสมบัติกรุงอังวะ จึงให้เจ้าฟ้าสาಂಗมาอยู่เมืองเซียงแสน

คั้กวราชไค้ ๑๐๓๔ เจ้าแสนเมืองผู้ครองเซียงแสนถึงพริาไลย
ครองเมืองไค้ ๑๘ ปี จึงพระอินเมืองคนลูกไค้ครองเมืองแทนไค้ ๘ ปี

คั้กวราช ๑๐๔๐ ปี พระอินเมืองถึงพริาไลย พระเฉลิมเมืองคน
ลูกไค้ครองเมืองแทน แลในปีนั้นพระเจ้าเมืองแปรผู้ครองเมืองเซียง
ใหม่ถึงพริาไลย พระเจ้าอิงแชะมา ครองเมืองเซียงใหม่แทน

คั้กวราช ๑๐๓๗ ปี เถาะลั้ปศศก พระเจ้าอิงแชะพริาไลย ลูกพระเจ้า

เจกุตควาไ้ครองเมืองเมืองเชียงใหม่แทน ฝ่ายทางเชียงแสนนั้น
 พระเฉลิมเมืองครองเมืองไ้ & ยักพราโดย พาส่างกุงจั่งด่างด้าม
 เป็นหุ่่นครองเมืองเชียงแสนค่อไ้ไ้ & ยี่ ส่างด้ามมีความผัดจั่ง
 ส่งควไปไว้กรงอิงวะ แล้วเอาพามเมืองหลวงมาครองเมืองเชียงแสน
 แทนเมื่อจุลศักราช ๑๐๕๔ ขณะนั้นเมืองเชียงแสนเกิดฝนแล้งเข้าแพง
 ราษฎรอยากล้มตายระส่ำระสายเป็นอันมาก ล่วงมาถึงศักราช ๑๐๕๗
 ยักนตีปัดคก พามเมืองหลวงผู้ครองเวียงเชียงแสนถึงพราโดย บัง
 หาไ้ตั้งเจ้าเมืองใหม่ ลศักราช ๑๐๖๓ ยี่เถาะเอกศก มหาธรรมราชา
 พระเจ้าภูกามสวรรคต องแชะมหาอปรราชอนุชาไ้ราชธานีเศก
 เสวยราชสมบัติกรุงอิงวะ จั่งตั้งเจ้าหน่อเมืองพินนาชัยเป็นหุ่่นไป
 ครองเมืองเชียงแสน ให้รามะเสนนาชาวเข่นจักกาย (เกียกกาย)
 คื่อปลัก ลศักราช ๑๐๖๓ ยี่มเสงตรีศก พระเจ้ากรุงอิงวะยกกองทัพ
 มาตั้งอยู่เมืองเชียงแสน แล้วยกไปรบเมืองแมน (คื่อจีนช่อ)
 เข้าปลันเมืองมิไ้ ถัดอยทัพกลับมาตั้งอยู่เมืองเชียงรุ่งไ้ยี่หน่ง
 แล้วก็กลับมาตั้งอยู่เมืองเชียงแสน แล้วให้เสนหลวงต่างบุตร
 พระยาไชยวิชิตไปครองเมืองภาย ให้เสนหลวงเถิงบุตรพระยา
 เศรษฐีไปครองเมืองไร่ ตั้งแสนสร้างธนะเป็นพระยาหลวงสนทรภญาไชย
 ยกเมืองเชียงแสนออกหากอำนาจเมืองเชียงใหม่ ให้ขิ่นกรุงอิงวะ
 พระเจ้าอิงวะทรงจัดการปกครองลานนาไทยประเทศราชเสร็จแล้ว ก็
 เลิกทัพกลับไปปกครองอิงวะ

ลุคักราช ๑๐๖๔ ปีแม่ขีควาศิก คริวลาวล้านช้างอพยพ
 มาเป็นอันมาก ผู้ครองเมืองเชียงใหม่รับส่งไปไว้กรุงอังวะ
 ลุคักราช ๑๐๖๕ ปีแม่เขยงศักดิ์ ชาวล้านช้างยกกองทัพ
 มาตั้งอยู่ณเมืองเชียงใหม่ แล้วเลยลงไปทางเมืองน่าน ครั้น
 ฝนแล้งเข้าแพงราคาเข้าหกลหลายเป็นเงิน ๒๐๐ ทีก ลุคักราช ๑๐๖๖
 ปีวอกคตสิก ผู้ครองเมืองเชียงใหม่ ให้มาคุมเอาพระยาเชียงใหม่
 ไปมาเสียดังเมืองเชียงใหม่ แล้วตั้งแม่กระยาเส็งเป็นหัวนครอง
 เมืองเชียงใหม่แทน เมืองเชียงใหม่เกิดอุบาทว์หลายประการ
 ลุคักราช ๑๐๖๗ ปีวันนพศิก เดือน
 แปรแรมหกค่ำ เจ้าเมืองเวียงไค้ไปครองเมืองเชียงใหม่ เจ้าหน่อ
 เมืองไปครองเมืองน่าน ครั้นนั้นปลาบึกขึ้นน้ำแม่กกมากนัก ลุคักราช
 ปี ๑๐๗๐ พม่าให้คุมเอาจากกายเมืองเชียงใหม่ทั้งครอบครัวส่งไป
 กรุงอังวะ ในยี่เดือนเมืองเชียงใหม่ตั้งเป็นขยถกองทัพพม่ายกขึ้นไปตี
 เมืองเชียงใหม่ได้ ลุคักราช ๑๐๗๑ แม่กระยาเส็งผู้ครองเมืองเชียงใหม่
 แล่นลงแก่กรรม พาลูกภักดีครองเมืองแทน ครั้นแม่พระยาเชียงใหม่
 สวรรค์พระยา ฝ่ายเมืองเชียงใหม่สืบว่าราชาภิเศกขึ้นอันสำเริง
 ขยับแล้วฉลองในวันเพ็ญเดือนหกปีแม่เส็งเขยงศักดิ์ ลุคักราช ๑๐๗๕
 ครันเดือนอ้ายแรมเก้าค่ำ ฝนตกหนักเจ็ดวันเจ็ดคืน น้ำแม่โขง
 ขึ้นท่วมเมืองคนตายเป็นอันมาก ลุคักราช ๑๐๗๖ ปี แม่เขยงศักดิ์

เดือนเจ็ดขึ้นหกค่ำยามใกล้รุ่งแผ่นดินไหวหนัก พระเจดีย์วิหาร
 หักพังทลาย ๔ ค่ายล แผ่นดินไหวอยู่ในเดือนนั้นทั้งเดือน ครั้นต่อ
 มาถึงเดือนเก้าแรมสี่ค่ำ แผ่นดินไหวหนักอีกครั้งหนึ่ง ลุศักราช ๑๐๗๘
 บัรควานพศก น้ำแฉะโชนองหนักท่วมเมืองเซียงแสนฤก ๓ คอก
 วัดคันตอวัดคันแก้ว วัดขุขันธ์ วัดพระยวช ยบรมลึงทั้ง ๔ วัด
 ลุศักราชไต้ ๒๐๗๐ เดือนเจ็ดขึ้นห้าค่ำ มีเงออกรุ่งออกสอตกเก็บวพัน
 ๔ คิว เป็นอัศจรรย์ยิ่งนัก ลุศักราช ๑๐๗๘ ชาวเซียงใหม่เป็นขยด
 มีเทพสิงห์ชาวเมืองของเป็นหัวหน้า ยกเข้าปล้นเมืองเซียงใหม่รัยตัว
 ไข่มังแรนว่าฆ่าเสีย บรรดาพม่ามอญชอนอยู่ในเมืองเซียงใหม่แตก
 หนีชนมาเมืองเซียงแสน กองทัพชาวเซียงใหม่มีกำลัง ๗๐๐๐ คน ยก
 เข้ามาล้อมเมืองเซียงแสนตั้งแต่วันเดือนสี่ขึ้นห้าค่ำ ถึงเดือนห้าแรม
 ค่ำหนึ่ง เมียวห่วนจักกายพม่าก็แตกหนีละเมืองเมืองเซียงแสน
 เสีย ครั้นนั้นพระยาหางวังตนมีกำลัง ๔๐๐ คน ออกต่อสู้รบทัพชาวเซียง
 ใหม่ยามใกล้รุ่ง กองทัพเซียงใหม่แตกไป ได้เครื่องสรรพาวุธ
 แลช้างพลาย ๖ ช้าง ก็ยเซलयชาวเซียงใหม่เป็นอันมาก ก็ส่งไป
 ถวายพระเจ้าอังระ ๆ ไปรตให้พระยาหางวังตนเป็นพระยาครองเมือง
 เซียงแสน

ฝ่ายทางเมืองเซียงใหม่นั้น เทพสิงห์ชนนึ่งเมืองอยู่ไต้
 ประมาณเดือนหนึ่ง มีหนังสืออาญาประกาศแก่แคว้นแขวงทั้งปวง

ทุกแห่ง ให้จับพม่ามอญขึ้นคามี ส่งไปล้างเสียให้สิ้นเชิง บันทึกรา
 พม่ารามัญที่ยังเหลืออยู่ในแคว้นเมืองเชียงใหม่ พวกนี้มีวิสม
 คุมกันเข้าเป็นหมู่เป็นกอง มีจะเรเนแตกก็โยนข้างเหล็กเป็นหัวนำ
 รวบรวมกำลังเข้าได้ ๓๐๐ คน พวกนี้ไปคิดการรบกับเจ้าองค์นก อัน
 เป็นเจ้าลาวชาวล้านช้าง ซึ่งหนีจากเมืองหลวงพระบางมาขอขาน
 ภิภยอยู่ณวัดขุมวารามเมืองนครเชียงใหม่ เจ้าองค์นกก็สาสนขอ
 อดรบเป็นหัวหน้าที่จะต่อสู้กับหมู่เทพสิงห์ แล้วพวกนี้ยกกำลังเข้า
 มาตั้งอยู่วัดเกษซึ่งควนออกแม่น้ำฝงค์ ตรงหน้าเมืองเชียงใหม่ข้าม
 ขณะนั้นหมู่เทพสิงห์มีคน ๕๐ คนมารักษาสพานข้ามแม่น้ำอยู่ ครั้น
 เวลาเที่ยงคนเจ้าองค์นกแต่งให้จะเรเนแตกคุมกำลังอ้อมไปเข้าทางแจ้ง
 ศิริภุมิกองหนึ่ง แล้วแต่งกำลังเข้าแทงหมู่เทพสิงห์ซึ่งรักษาสพาน
 ทำแพแตกแล้ว ก็ยกมาเข้าเมืองเชียงใหม่ได้ แต่เทพสิงห์หนี
 ออกจากเมืองไปทางทิศใต้ ครั้นได้เมืองเชียงใหม่แล้ว จึงอัน
 เชิญเจ้าองค์นกขึ้นครองเมือง ทรงนามว่าเจ้าองค์คำ ฝ่ายเทพสิงห์
 หนีไปเมืองน่าน จึงไปชักชวนเจ้าจรรวมยัญโญผู้ครองเมืองน่าน ยก
 กำลังมาตีเมืองเชียงใหม่ เจ้าองค์คำผู้ครองเมืองเชียงใหม่ ก็ยก
 กองทัพออกไปตั้งรับที่ตำบลป่าช้างได้สู้รบกันเป็นสามารบ เจ้าจรรวม
 ยัญโญตายในทรบกองทัพอเมืองน่านแตกกลับไป

ลือศักราช ๓๐๘๐ ขวอกเคือนสิ้นหน้าคำ สิ้นคงพระยาราษฎ
 ทัพพม่ายกกองทัพมาจากกรุงอังวะ ถึงเมืองเชียงใหม่ เจ้าองค์
 คำแต่งให้พม่า ๒๐ คน กับชาวเมือง ๒๐ คน ออกไปตั้งรับสแดง

พระยา ๗ สัไว้หิรบคนชาวเมือง ๒๐ คนระฆ่าเสีย ชาวเมือง ๒๐ คน
 รู้ตัวก็หนีกลับมาทูลเจ้าองค์คำว่า ครั้นเจ้าจะเป็นม่านตาขอหนี ครั้น
 เจ้าเป็นไทยท้าวขอรบม่าน เจ้าองค์คำได้แจ้งเหตุดังนั้น ก็พร้อม
 ใจควยพลเมืองตระค่อรบพม่า ขณะนั้นพม้ามาทิ้งทัพอยู่ที่หนองหมอน
 เจ้าองค์คำคุมกำลังออกไปรบกับพม่า แต่ต่อสู้กันอยู่ถึง ๒ เดือน
 พม่าแตกหนีไปทางเมืองวังหนองขวาง ไปตั้งอยู่เมืองพระยา ถึงวัน
 เดือนสี่ขึ้นค่ำหนึ่ง ปีชวดจตุศกฤศศักราช ๑๐๘๕ เจ้าองค์คำ
 ยกกองทัพขึ้นไปตามคอกองทัพพม่าแตกจากเมืองพระยาขึ้นไปอยู่เมือง
 เชียงแสน เจ้าองค์คำก็เลิกทัพกลับมาเมืองเชียงใหม่

ศักราช ๑๐๘๕ ปีเถาะเบญจศก พระเจ้าอโงะให้เมงจิกกาย
 เป็นแม่ทัพออกพล ๓๐๐๐๐ ยกมาตีเมืองเชียงใหม่ เข้าปล้นเมืองมิได้
 ก็เลิกถอยไปตั้งอยู่เมืองเชียงแสน

ศักราช ๑๓๐๒ ปีวอกโทศก เมงจิกกายนำทัพพม่า ซึ่ง
 แตกหนีไปอยู่เมืองเชียงแสนได้เป็นแม่ขบวนอยู่เมืองเชียงแสน บวย
 ลงถึงอินทรวรรม พระเจ้าอโงะจึงให้หน้อยจัตวงษ์เป็นแม่ขบวนเมือง
 เชียงแสน ชนนานามเพ็ชรนรัักษ์

ศักราช ๑๓๐๗ ปีฉลูสัปตศก สมิทอไตเมืองหงษาวดี
 มีราชสาสน์มาขอร้องอิงพิชิตเจ้าองค์คำผู้ครองเมืองเชียงใหม่ เจ้า
 องค์คำส่งราชวิภาไปกรุงหงษาวดี ครั้นปีศักราช ๑๓๐๘ ปีชลาธิฐศก
 สมิทอไตเมืองหงษาวดี จึงพานางอิงพิชิตกลับมาส่งคนเจ้าองค์คำ
 ยิงเมืองเชียงใหม่

ศักราช ๓๓๓๓ ยัมแม่ตวศิก เมืองล่อเจินแมนเข้ากันเป็น
 ขบถ ยกมารบเพียรรักษผู้ครองเมืองเซียงแสน เพียรรักษา
 ครว้อพพหนีไปอยู่ค่ายลสขมา ล่อเจินก็เข้ารักษามืองเซียงแสนไว้
 ถึงศักราช ๓๓๓๗ ยุกุนสียตศิก เพียรรักษีสองสุมได้กำลังแวงแล
 ลววยกกลับมาคู่เมืองเซียงแสนคนได้ตั้งเจ้า

ศักราช ๓๓๓๘ ยลลนพศก กองทัพล้านช้างยกไปตีเมือง
 เซียงแสน เพียรรักษ้ออกค้อรบที่ค่ายลคชนแทน เลียบถ้แก่ข้าศึก
 ค่ายในทรบ บุตรชายเพียรรักษ้ออเจ้าคนทีพ กัษบุตรเจ้านาชาว
 ษอเจ้าบวร พากันหนีไปกรุงอังระ พระเจ้าอังระตั้งให้เจ้าบวรเป็น
 เมฆวหุ่่นครองเมืองเซียงแสน ให้เจ้าคนทีพครองเมืองเซียงราย
 ให้ขนานอติครองเมืองเซียงวาย ให้กลบคีนมาครองเมืองทั้ง ๓ คน
 ฝ่ายข้างเมืองเซียงใหม่นั้น เจ้าองค์คำครองเมืองไค้ ๓๒ ปี
 ถึงฉยเถาะเฮดศก จุลศักราช ๑๓๒๓ ทรงประชวร ก็พิราไปโดยใน
 เดือนอ้ายแรม ๓๕ ค่ำ เจ้าจันทราชบุตรไค้ครองเมืองแทน แต่ใน
 เดือนสี่เถาะนั้น พระเจ้ามังลของยกกองทัพไปตีเมืองมณญู ครว
 มณญูอพยพหนีเข้ามาเมืองเซียงใหม่เป็นอันมาก ในศึกเดียวกันนั้นพระเจ้า
 มังลของยกกองทัพไปกรุงศรีอยุธยาโดยทางเมืองทวาย ฝ่ายข้าง
 เมืองเซียงใหม่นั้น น้อยวิสุททธิเมืองลำพูนยกกองทัพไปตีเมืองเซียง
 แสนได้ เมฆวหุ่่นบวรผู้ครองเมืองเซียงแสนตาย น้อยวิสุททธิไค้
 ครองเมืองเซียงแสน

ลศักราช ๑๓๒๒ ขกาลโศก เจ้าทองเมือง ๆ ลำพูน บกกอง
 ทพขึ้นไปหาเมืองเชียงแสนมิได้ก็เลิกทัพกลับมาลำพูน แลในศึก
 เกียนน วันเดือนแปดขึ้นแปดค่ำ คนใช้พม่ามาถึงเมืองลำพูน
 ครั้นเดือนสิบแรมห้าค่ำ พระเจ้ามังละองเลิกทัพจากกรุงศรีอยุธยา
 ขึ้นมาถึงแม่น้ำพระกัทรองพระประชวรทิวงศกในทัน แลในศึกเกียนน
 เดือนสิบสองแรมห้าวันจันทร์ยามรุ่ง พระอาทิตย์เป็นสุริยคราส

ลศักราช ๑๓๒๓ บมะเสงศก เดือนสิบแรมห้า เจ้าคองซา
 เจ้าคนที่ผู้ครองเมืองเชียงใหม่มขลต่อเจ้าจันท ๆ สู้มิได้หนีไปพึ่ง
 พระบาทกาลเมงทละอยู่ตำบลบ้านฉัน ฝ่ายเจ้าปัดไคเมืองเชียงใหม
 แลแล้ว มิไคครองเมืองเองถลยอวาวณาเจ้าอธิการวัดกวงกั ให้ลา
 ลิกขาทแลแล้วยกขึ้นเป็นเจ้านครเชียงใหม แลในศึกเกียนนวันเดือน
 เจ็ดแรม ๗ ค่ำ เจ้าลำพูนตั้งพิราไลย

ลศักราช ๑๓๒๔ บมะเมยจตุวศก เดือนยชนค่างหนึ่งเวลา
 ย่ามสุริยปราศ ครั้นถึงเดือนสามขึ้นสิบสามค่ำ ชาวลำพูนแล
 แลวังพร้าวยกไปรบชาวข่าข้าง ครั้นถึงเดือนสี่ของทัพพม่าเฝ้าทัพ
 ไปอภัยคามินเป็นแม่ทัพ ยกมาจากกรุงอังวะตั้งทัพอยู่ที่วัดเวฬุวัน
 กุเตาแลแล้วเข้าล้อมเมืองเชียงใหมในวันเสาร์เดือนสี่ขึ้นค่างหนึ่ง กอง
 ทัพพม่าเข้าเมืองเชียงใหมได้ ในวันเดือนสี่แรมแปดค่ำบมะเม
 เบญจศกจุลศักราช ๑๓๒๕ พม่ากวากค้อนครวีญาติวงษ์เจ้าองค์คำ
 แลไพร่ไทยชาวเมืองเชียงใหมส่งไปกรุงอังวะเป็นอันมาก ส่วนโย

อภัยคามินี ก็เข้ารับราชการเมืองเชียงใหม่ใหม่ด้วย และแต่งตั้งนายทัพนายกอง
 พร้าคุมกองทัพแยกย้ายกัน ไชยวงศ์กวาดค้อนนครออบครวพลเมือง
 ในหัวเมืองต่างๆ แลเจ้าตั้งรักษาอยู่ทุกตำบล ครั้นนั้นแสนขวาง
 โรงช้างสีงสมกำลังได้ยกไชยพร้า ซึ่งตั้งทัพอยู่ที่ออบ ให้ไชย
 ชนะแล้วก็หนีไปตั้งอยู่ที่ดอนมูลเมืองเชียงแสน ฝ่ายไชยอภัยคามินี
 จึงแต่งรักษาที่ยกกองทัพไปจับแสนขวางที่ดอนมูล แสนขวาง
 ก็แตกหนีเสียไพร่พลเป็นอันมาก

ฝ่ายข้างเมืองนครเขลางค์ คือนครลำปางนั้น เมื่อกุล
 ศักราชได้ ๑๐๘๔ ท้าวมหายศเมืองลำพูนยกไพร่พลไปรบตเมืองนครเขลางค์
 มีกาท้าวฉินทางผู้ครองเมืองนครออบพดรอขครวหนีไปอยู่ปะตฉลา ฝ่าย
 ท้าวมหายศเมืองลำพูนก็เข้าตั้งอยู่ในวัดพระวาทลำปาง ครั้นนั้นยังมี
 มหาเถรองค์หนึ่งเช่นเจ้าอธิการวิฑูระแก้ว เป็นต้นยศของประชาชน
 ชาวเมืองนครนั้นเป็นอันมาก พระมหาเถรนั้นคำวิฑูระก็เมือง
 นครเขลางค์อันนาจาศักดิ์ คือท้าวมหายศเมืองลำพูนจึงตั้งสมัคย์
 หาได้กำลังเป็นอันมาก แล้วจึงไต่ถามว่ากล่าวกับเจ้าเมืองนครซึ่งหนี
 ไปอยู่ปะตฉลานั้น ให้กลับมากลางเมืองนครลำปางคืน พระยานคร
 ตนนั้นผู้มัวเพียรย่อหย่อนเสียแล้ว ไม่สามารถที่จะมารบกับพระยา
 ลำพูนได้ จึงยอมอนุญาตว่าแล้วแต่มหาเถรเจ้าจะเลือกหาผู้ใดที่
 สามารถต่อสู้กับข้าศึกตนเขาเมืองนครได้แล้ว ก็ยอมยกเมืองนคร
 ให้แก่ผู้ใดที่ครองเมืองนครสยบผู้ครุหลานต่อไป ครั้นนั้นพระมหาเถร

เจ้าอธิการวัดพระแก้ว จึงขุดกุลาด้วยญาติโยมศิษย์หาเลือกหาผู้จะ
 เป็นหัวหน้า คุมไพร่พลไปรบกับพระยาลำพูนนี้ ก็เลือกได้นายทียบ
 ช้างพรานขึ้นคนหนึ่ง เป็นคนมีกำลังแลสติปัญญาสามารถอาทิจะ
 เป็นนายทัพได้ คนทั้งหลายเรียกว่านายทียบช้างนั้น เพราะแกมี
 กำลังแล่นไล่ตึกหางช้างเดือนได้ พระมหาเถรเจ้าอธิการวัดพระแก้ว
 จึงจับกำลัง ๓๐๐ คน มอบให้นายทียบช้างเป็นนายทัพยกไปรบพระยา
 ลำพูน ซึ่งตั้งอยู่ณวัดพระธาตุลำปาง นายทียบช้างคุมพลกำลัง
 เข้าโจมตีกองทัพพระยาลำพูนแตกฆ่าพระยาลำพูนตาย ไพร่พล
 ชวาลำพูนแตกหนีไป นายทียบช้างไล่ตึกตามฆ่าฟันไปจนถึงกอย
 คินแกงฝั้นนำแล้วก็กลับมาเมืองนครลำปาง พระมหาเถรกับราษฎร
 ก็พร้อมกันยกนายทียบช้างขึ้นเช่นพระยาไชยสงคราม ครองเมืองนคร
 ลำปางเช่นเอกราช มีได้ขึ้นแก่พม่าไทยแลเชียงใหม่ นายทียบช้าง
 ครองเมืองนครลำปางมานานได้ ๒๗ ปี จุลศักราชได้ ๓๓๒๓ จึงถึง
 แก่กรรม นายทียบช้างมีบุตรชาย ๔ คน ๒ ปี ๒ คือ นายชายแก้ว ๓
 นายพ่อเรือน ๓ มีบุตรหญิง ๔ คน ครั้นพระยาไชยสงคราม
 (ทียบช้าง) ถึงแก่กรรมแล้ว ฝ่ายท้าวสันตางซึ่งเป็นบุตรพระยา
 นครคนเก่า กลับยกกำลังมาแย่งชิงเมืองนครลำปางคืนจากนาย
 ชายแก้ว นายพ่อเรือนบุตรพระยาไชยสงคราม (ทียบช้าง) นายชาย
 แก้ว นายพ่อเรือน ฝ่ายแพ้นักท้าวสันตางแล้ว ก็พาครอบครัว
 อพยพหนีไปอยู่เมืองแพร์ ส้องสมกำลังได้พอสมควร แล้วก็ยกกลับ

มาต่อรบกับท้าวสินทางอีก ครองนายพ่อเรือน้องชายนายชายแก้ว
 ถูกขบคายในทิวข แต่่นายชายแก้วแตกหนีไปเข้าหาพม่าจนกรุงอังวะ
 พม่าให้ โย้ซุกคุมกำลังหัวเมืองฝายเหนือ พาตัวนายชายแก้วกลับมา
 มาเมืองนครลำปาง จับตัวท้าวสินทางฆ่าเสีย แล้วพม่าตั้งนาย
 ชายแก้วให้เป็นฟ้าชายแก้ว ครองเมืองนครลำปาง ในปีจุล
 ศักราช ๓๓๒๖ ล้อโย้ซุกแม่ทัพพม่า จึงเอานายขนานกาวิลกับนาย
 ทวงทีพซึ่งเป็นบุตรเจ้าฟ้าชายแก้ว คุมพลลาวชาวเมืองนครลำปาง
 เข้าสมทบกองทัพพม่ายกไปตีเมืองเวียงจันทน์ ใต้เมืองเวียงจันทน์
 แลธิดาเจ้าเวียงจันทน์ ซึ่งเวียงกว่านางสามผิวส่งไปถวายพระเจ้าอังวะ
 แต่่นั้นมาเมืองนครลำปางก็ตกเป็นเมืองชนพม่ากรุงอังวะ

ลศักราช ๓๓๒๗ ยี่รกาตีปัตตก พระเมืองไชยเมืองลำพูน
 ล้อสมกำลังได้ ยกมารบพม่าโย้อภัยคามินียังเมืองเชียงใหม่
 โย้อภัยคามินิพ่ายแพ้แตกหนี พาเอาฟ้าชายแก้วเมืองนครลำปาง
 ไปกรุงอังวะ พระเจ้าอังวะให้อะแซอูนก็เป็นแม่ทัพตีอพลแสนหนึ่ง
 ยกมาปราบปรามลานนาไทยประเทศ ให้ โย้อภัยคามินิกับฟ้า
 ชายแก้วเข้ากองทัพกลับมาด้วย ในยี่นั้นท้าวพระพุทศิษย์ก็เข้าในกอง
 พระจันทร อะแซอูนก็ยกกองทัพมาตีไล่ลานนาไทยคืนแล้ว ก็ให้ โย้
 อดภัยคามินิอยู่รักษาเมืองเชียงใหม่ตั้งเก่า แล้วตั้งให้สหัสทอยทาง
 ครองเมืองเชียงแสน แลตั้ง โย้เงยวอลอยช้างทั้งหลายอยู่หัวเมือง
 ต่างๆ เสรีจแล้ว ก็เลิกทัพกลับไป

ลุดักกราช ๓๓๒๗ ขั๋อขั๋อซู้ตัก เมืองลำพูนคิคชยด ไบ๋อถั๋อ
คามินักขั๋อเลขไบบักกกองทัพไปตักโตเมืองลำพูน ในวันขึ้นสิบห้าค่ำ
เดือนสาม

อนึ่งทางเมืองเซียงแสนนั้น สั้หะถอยทางเจ้าเมืองเซียงแสน
ทำความผิด พม่ามีตราเรียกกลับไปกรุงอังวะ ให้จักกายยานแห่ง
จขชะวออยู่รักษาเมืองเซียงแสน

ในนั้นพม่าแต่งกองทัพ ๔ ไบ๋ ๔ กอง ไบ๋เจี๋ยคือ
ไบ๋สุ่ปลาแปนแม่ทัพยกไปตีกรุงเทพมหานครศรีอยุธยา

ฝ่ายพม่าซึ่งอยู่รักษาเมืองลานนาไทยทุกแห่ง ก็กระทำการ
กตขั๋อซั่มเห่งต่าง ๆ แก่ราษฎรพลเมืองให้เคียดแค้นครุ่กันทั่วไปทุกแห่ง
ข้างก็พากันอพยพหลบหลืออยู่ป่าดงเขาเข่น ข้างก็ชั่ของสั่มคุดกันเป็นกอง
โจรหลายหมู่หลายกองต่างรบราฆ่าฟันชั่กันแลกัน เพราะว่าเมือง
หาญเป็นใหญ่เช่นประจันมิได้

ฝ่ายพระยาจันทรทั่นของหลวง ชั่หนพม่าไปอยู่เมืองลาวแต่
ก่อนนั้นชั่ของสั่มให้กำลังมากแล้ว ครันรู้ว่าพม่ายกไปจากเมือง
นครลำปางแล้ว พระยาจันทรทั่นก็คุมกำลังลอบเข้ามาโจมตีบ้านหัว
เส็งคอนไฟบ้านก้อม กวากครั่มชลยแลทรัพย์สิ่งของกลับไปเมืองลาว
ถักนั้นมาจักกายสรีรียงษ์เมืองเงิน ก็ชั่แลนสัคทอนแลแมงคองจข
นายน้อยชมภู ยกกองทัพขนมาตีเมืองนครลำปาง มาถึงตำบล

สยป่ายังทางอิกวันหนึ่งจะลงเมืองนครลำปาง เจ้าฟ้าหลวงไชยแก้ว
 เจ้าเมืองนครลำปางทวายข่าว จึงเกณฑ์กำลังไทยเงี้ยวพม่าให้เจ้า
 กาวีละผู้บุตรเป็นนายทัพยกไปถึงค่ายลสยป่ายเวลาของงาย (คือเวลา
 ๓ โมงเช้า) เจ้ากาวีละชัยพลเข้าล้อมกองทัพชาวเดินไว้ ๓ ด้าน
 เว้นแต่ด้านริมน้ำแม่วัง กองทัพทั้งสองฝ่ายได้สู้รบกันเป็นสามารภ
 ฝ่ายข้างจักกายสุริยะ แส่นสุทอน เมงคองจอ นายน้อยชมภู ก็แตก
 กระจัดกระจายพ่ายหนีไปทางเมืองลอง เจ้ากาวีละก็เลิกทัพกลับ
 คืนเข้าเมืองนครลำปาง ศักราช ๑๓๒๘ บกญูนพศกเดือนสี่ กองทัพ
 ช้อฝ่ายเหนือยกมาที่กรุงอังวะ มาถึงค่ายลคอบยสูงสี่แล้วก็เลิก
 ถอยทัพกลับไป

ศักราช ๑๓๓๓ ปีชวภเอกศก โยธยัคคามินเจ้าเมือง
 เชียงใหม่ช่วยลงก่อดงแก่กรรม พม่าให้เมงแฉงคามินคือโยมะบุง่วน
 ลาวเรียกโยหัวขาวมาครองเมืองเชียงใหม่สืบไป ครั้งนั้นข้าวทัพ
 ช้อจะมาตีกรุงอังวะ มีตราให้เกณฑ์พลหัวเมืองทั้งปวงเข้ากองทัพ
 พม่าไปรั้งเมืองคอบยต่อสู้กองทัพช้อ ตั้งแต่เดือนอ้ายชวภจนถึง
 เดือนหกขลุทพช้อไม่ยกมาจริง พม่าจึงปล่อยกองทัพลาวให้กลับ
 คืนมาเมือง ศักราช ๑๓๓๒ ปีขลุโทศกเดือนสิบเอ็ดขณส์ศา
 วันอาทิตย์ ทาวควันฤาษมเกตุปรากฏในท้องอากาศทิศยวฬ จน
 ถึงวันแรม ๖ ค่ำเดือนอ้าย จึงแปรไปปรากฏเบื้องยฉิมทิศ ครั้น
 เดือนสี่จักกายน้อยพรหมกับโยมะบุง่วน ผู้รักษาเมืองเชียงใหม่

เกิดวิวาทรบกันขึ้นในท่ามกลางเมือง จักกายน้อยพรมพ่ายแพ้ว
 ต้องฮาวุธตายในทรบ ในขณะนั้นขาดคกคองบ่ราสาทเมืองฮังวะ
 แลเกิดพยุใหญ่พิภคัทรยอดเจดีย์พระเกษจาคูเมืองอย่างกึ่งหักลง อนึ่ง
 พม่ามีตราประกาศให้ผู้ชายสักขาด้ ให้หญิงชวากหัดฉลานตาม
 อย่างพม่าเป็นต้นแต่ครั้งนั้นมา ฝ่ายโยสุพลาชังยกทัพไปตีกรุงศรี
 อโยธยาแล้วเลิกทัพกลับมอลานนาไทย เกณฑ์คนลานนาไทยได้
 มากแล้ว ก็ยกกองทัพไปเมืองลานช้างผาชาวพินนา อยู่ภายหลัง
 พระยาจำบ้านกัโยมะย่ง่วนเจ้าเมืองเชียงใหม่ เกิดวิวาทบาทหมาง
 รบกันชนกกลางเมืองเชียงใหม่ พระยาจำบ้านมีกำลังน้อยไม่ฮารักัน
 ทานได้ ก็พาพักพวกหนีไปเข้าหาโยสุพลายังผาชาวพินนา

๒ พงษาวตาร

ตอนเชียงใหม่รวมกับไทยได้

ลัคักราช ๓๓๓๓ บ่ขาลศัศก ในขณะนั้นพระเจ้าตาก (สิน)
 เจ้าแผ่นดินกรุงธนบุรี เสด็จกรีธาทัพยกขนมาคเมืองนครเชียงใหม่
 ดงเมืองนครเชียงใหม่ ถวนเงินตรวเทอนเจตชนสามคำ พระยาโกษา
 เปนแม่ทัพนำ ถือพล ๑,๐๐๐ เข้าตั้งประชิดทางข่ระดไธนแกง กองทัพ
 พม่าชังรักษาเมือง ได้สู้รบข่งกันเมืองเป็นสามารถอยู่ได้ ๘ วัน
 ถึงวันองการเทอนเจตชนสืบเฮงคากองทัพไทยก็เลิกถอยกลับโย ฝ่าย

โยสุพลาทราชชาวกองทัพไทยยกมาตีเมืองเชียงใหม่ ครัวเล็กทัพ
 กลับจากผาขาวพินนา พาเอาพระยาจำบ้านกลัยมาเมืองนครเชียงใหม่
 ใหม่ตั้งทัพอยู่ณะประตูท่าแพ ให้เตรียมทัพคนแลทัพเรือระยกลงไปต
 กองทัพไทย ฝ่ายพระยาจำบ้านเห็นได้ท่วงทีที่จะคิดรบเฉกจากอำนาจ
 พม่า พระยาจำบ้านจึงใช้คนสนิทลอบไปบอกพระยาภาววิละยังเมือง
 นครลำปาง พระยาภาววิละก็ลงใจด้วย จึงคอบมาว่าให้พระยาจำบ้าน
 คิกการไปชักนำกองทัพไทยขึ้นมาเถิด พระยาภาววิละจะคิกการเมื่อ
 ภายหลัง ครั้นได้สัญญาอาณัติกันเช่นนั้นแล้ว พระยาจำบ้านจึงอบาย
 เข้าไปขอรับอาสาต่อสู้พลว่า ทางน้ำที่จะยกทัพเรือลงไปเมือง
 ไค่นั้น เป็นแก่งหินผาประกอบไปด้วยสระแลซุงสลักหลักคอกักขวาง
 ทางเรือไปไม่สะดวก พระยาจำบ้านจะขออาสาเป็นกองนำ ไปแล้ว
 กลงทำทางให้เรียบร้อยก่อน โยสุพลาเห็นชอบด้วยจึงเกณฑ์พม่า
 ไทยใหญ่ ๘๐ คนกับชาวเมือง ๕๐ คน มอบให้พระยาจำบ้านล่องนำ
 ไปทำทาง พระยาจำบ้านกับพม่าเงี้ยวล่องเรือไปถึงเมืองฮอด หยุด
 พักนอนกลางคืนระโกถ่วง พระยาจำบ้านกับพรรคพวกร่วมใจกัน
 ก็พร้อมกันลอบแทงพม่าเงี้ยว ๘๐ คนตายสิ้น แล้วกรีขล่องไปยัง
 เมืองกำแพงเพชร เข้าหากองทัพเจ้าพระยาจักรีขอสวามิภักดิ์
 เจ้าพระยาจักรีมีใบบอกกราบทูลพระเจ้าตาก โปรดให้พระยาจำบ้าน
 นำทัพขึ้นไป กองทัพไทยแย่งกองทัพพม่าเข้ามาเมืองลิกองหนึ่ง
 พระสุระเป็นนายทัพถือพล ๕๐๐๐ พระยาจำบ้านนำกองทัพไทยมา

ถึงท้าววิศัลยพจนทศพม่า ไ้หัวขววกไปค้อนรบ ทพิไทยไม่
 ทั่นพร้อมเพรียงกันก็แตกพ่าย ฝ่ายเจ้าพระยาจักรีแลพระยาสุรสีห์
 เคนกรรทพิทางเมืองนครลำปาง พระยาภาววิระภัยพิของทั้งเจ็ดอุปถุษา
 พร้อมใจกันในการที่จะตีทัพพม่า จึงทำอุบายแแต่ให้เจ้าคำสม
 เปนแม่ทัพคุมพลไทยเรียพม่ายกลงไ้ค้อนรบกับกองทัพไทย เพื่อ
 มิให้พม่ามีความสร้ไสย ยั้แแต่จักกายศิริจอสุกัพม่าเงี้ยวแต่่น้อย
 คนอยู่รักษาเมืองนครลำปาง พระยาภาววิระภัยพิพร้อมใจ ก็ยก
 เข้าแแต่พม่าจักกายศิริจอสุกลงแแต่ความตาย พม่าที่หนีรอดไ้ก็ไป
 แแต่ใจความแแต่เจ้าคำสม ๆ จึงว่า เจ้าภาววิระหากเคยเปนขี้ ลางกายก็
 ลางกายร้าย คงจะไม่ตั้งใจเปนขบถ ถ้าเจ้าภาววิระหากเปนขบถ
 ค้อนพม่า ขี้ทั้งปวงผู้เปนน้องก็จะไม่เข้าด้วย พม่าทั้งหลายก็ไม่
 ปลงใจเชื่อฟังเจ้าคำสม ครั้นเวลากลางคืนพม่า ๓๐๐๐ คนพากันหนี
 ไปยังเมืองเชียงใหม่ แแต่ใจความแแต่ไ้มยง่วนตามเหตุการณ์ที่เจ้า
 ภาววิระกระทำนั้น ไ้มยง่วนจึงให้เอาตัวเจ้าฟ้าชายแแต่วิศาพระยา
 ภาววิระไปจำไว้ระคก ฝ่ายเจ้าคำสมกลับเข้ามาเมืองนครลำปาง
 จึงแแต่บรรณาการแลหนังสือ ไปลงไ้มยง่วนยังเมืองเชียงใหม่
 ดุษั้หนึ่งใจความว่า เจ้าภาววิระเสียจริตเกิดวิเวกฆ่าพันกันชนกับจัก
 กายศิรินั้น ขี้ทั้งหลายพันของทุกคนมิไ้รู้เห็นเปนใจด้วย ขออย่า
 ให้ฆ่าก็กระทำร้ายแแต่ยิกขี้ทั้งหน้เลย ไ้มยง่วนไ้รับหนังสือ
 แแต่บรรณาการดังนั้นจึงมิไ้ฆ่าฟ้าชายแแต่ แต่ให้จำคุกไว้จะพิจารณา

เมื่อภายหลัง ฝ่ายพระยาภาววิละก็แต่งให้เจ้าทองทิพย์ผู้น้องลงไปรับ
 กองทัพไทย เจ้าพระยาจักรีก็ยกพลกองทัพชนมาตั้งอยู่ตำบล
 ลำปางก่อน เจ้าภาววิละก็น้อมนำบรรณาการ แลเสียบงอาหารลงไป
 ต้อนรับเจ้าพระยาจักรีที่ตำบลลำปาง แล้วก็นำทัพไปเมืองเชียงใหม่
 โดยทางคชยศินแดงคชยชา ฝ่ายพระยากำแพงเพชรแลพระยาจำปาศักดิ์
 ซึ่งแตกพม่าไปจากท่าวังตกลดนั้น ครั้นรู้ว่าทัพใหญ่ยกมาทันแล้ว
 ก็ยกกลับขึ้นไปทัพพม่ายังท่าวังतालอก กองทัพพม่าต่อรบต้านทาน
 เป็นสามารถ แม่ทัพไทยให้วางปืนค้ำยิงคองพม่าล้มตายเป็นอันมาก
 ทัพพม่าก็ล่าถอยเข้ามาเมืองเชียงใหม่ กองทัพไทยข้ามน้ำแม่พิงค์
 ได้โดยสะดวก ฝ่ายเจ้าภาววิละว่าฟังถึงพระยิกา เกรงว่าพม่าจะฆ่าเสีย
 เจ้าภาววิละคุมพลของตนเลยได้ติดตามพม่าเข้าไปถึงเมืองเชียงใหม่
 ไปมะเยว่นก็แตกหนีออกกระช้ำข้างเผือกไปทางทิศเหนือ เจ้าภาววิละ
 เข้าเมืองเชียงใหม่ได้ นายน้อยวิทรแลนายน้อยสมพิศรชาวเมือง
 เชียงใหม่ซึ่งอยู่กับพม่า แจ้งความว่าเจ้าพ่ายชายแก้วยังมีชีวิตอยู่ใน
 ในคุก เจ้าภาววิละจึงถอดพระยิกาจากคุกแล้วพาไปเฝ้าพระเจ้าตาก
 ยิงทัพหลวง กองทัพไทยได้เมืองเชียงใหม่ ในมะเยว่นศึก
 จุลศักราช ๑๓๓๖ เดือนห้าเหนือคือเดือนสามเพ็ญวันอาทิตย์ แล้วพระ
 มหาราชพระศรีฯ ทรงตั้งพระยาจำปาศักดิ์เป็นพระยาเชียงใหม่ ตั้งนาย
 ก้อนแก้วผู้หลานเช่นอุปราช ตั้งจีกายแดงเช่นพระยาลำพูน ตั้งน้อย
 ต่อมคือน้องเป็นอุปราชลำพูน ตั้งนายน้อยโพธิ์ก้อนทองเช่นพระยา

สุรวงษ์รักษาของขณทสี่มาเสิร์ฟแล้ว ก็เสด็จยาตราทัพหลวงกลับโดย
 ทางเมืองนครลำปาง แรมทัพอยู่ตำบลลำปาง ส่วนเจ้ากาวิละพาพระ
 ราชขีตามาถึงเมืองนครลำปางแล้วมีโชนชมบึงนักษัตร ก็พาเอาหนังสือทั้ง
 หกองค์ลงไปเฝ้าพระเจ้าตากยังลำปางหลวง ก็ทรงโปรดตั้งให้เจ้า
 กาวิละเป็นเจ้าเมืองนครลำปาง ตั้งเจ้าอรรมลึงกาฬผู้น้องที่สามเป็นอุป
 ราชเสิร์ฟแล้ว ก็เสด็จยาตราทัพหลวงจากเมืองนครลำปาง ไปโดย
 ทางเมืองเถิน ฝ่ายเจ้าพระยาสุรสีห์มีใจระเคียดพิชิตในนางสี่อโนชาผู้
 น้องเจ้ากาวิละ จึงใช้ขุนนางผู้ฉลาดมากล่าวขอต่อเจ้าฟ้าชายแก้ว แล
 เจ้าพี่น้องทั้งเจ็ดคนที่พร้อมใจกัน นำนางสี่อโนชาไปยกให้แก่เจ้าพระ
 ยาสุรสีห์ ส่วนเจ้าพระยาสุรสีห์ก็ยกทัพกลับไปทางเมืองสวรรคโลก
 ฝ่ายข้างกรุงอังวะได้ทราบข่าวกองทัพไทยยกขึ้นไปก็เมืองนครเชียงใหม่
 ใหม่ พระเจ้าอังวะจึงแต่งให้โยหฺหลังกำคุมพลแสนหนึ่ง ยกไปตีกรุง
 เทพ ๑ ทางทำดินแดนที่ตั้งทัพอยู่ตำบลแม่สลิศ ให้ช่วยกันตีพล ๕๐๐๐
 มาทางแม่ละเต็งเข้าตีเมืองระแหง กำแพงเพชร สวรรคโลก ศรีไชไทย
 แดก แล้วยกเข้าล้อมเมืองพระพิษณุโลกไว้ เจ้าพระยาจักรแล
 เจ้าพระยาสุรสีห์ผู้รบของกันเมืองอยู่ได้ถึงสี่เดือน ฝ่ายโยหฺขาวซึ่ง
 แดกหนีจากเมืองเชียงใหม่ไปได้เดือนกับสี่วัน โยหฺขาวกลับยกกรพล
 หหมื่นหนึ่งมาล้อมเมืองเชียงใหม่ ณวันอังคารแรมสี่ค่ำเดือนเจ็ด
 ปีมะแมสัปดาห์ จุลศักราช ๑๑๓๗ พระยาทำบ้านเจ้าเมืองเชียงใหม่
 มีกำลัง ๑๗๐๐ คนสู้รบของกันเมืองเช่นสามารถ แลแต่งตั้ง

หนังสือบอกข้าราชการที่พลงไปกรุงเทพฯ ๓ ส่วนเจ้ากาวิละเจ้าเมืองนครลำปางมีกำลังพันหนึ่ง ยกมาช่วยพระยาจำบ้านสู้รบพม่าเน่นสามารถ กองทัพพม่าเข้าหักเอาหลายครั้งหาได้ เมื่อกองทัพพม่าไปพลฝ่ายพระยาจำบ้านพระยาภาวดีละหมดเลยยังอาหารก็คิดกันจับพม่ามาฆ่ากินเป็นอาหาร พม่าคงล้อมอยู่ที่ ๘ เดือน ถึงวันเดือนยี่แรมสี่ค่ำ กองทัพไทยจึงไปถึง เข้าตีทัพพม่าแตกพ่ายไป ครั้นพม่าแตกหนีไปแล้วกองทัพไทยก็เลิกกลับมายามนั้นเมืองเชียงใหม่หมดเสบียงอาหารพลเมืองก็แตกฉานไปสู่ทิศต่าง ๆ ส่วนตัวพระยาจำบ้านก็อยู่ปราศาน้ำหลานพาครอบครัวไปอยู่เมืองนครลำปาง พอหายอดโรยแล้วก็กลับมามั่งอยู่ท่าวังพร้าว ภายหลังจึงกลับขึ้นมาตั้งเมืองเชียงใหม่ ยามนั้นเมืองใหม่รุ่งเรืองเป็นยี่รายชุกชุมไปทั่วขุมไม้เครือเขาแถววัล เป็นที่อยู่แห่งหมู่สัตว์ป่า เพราะมีคนน้อยรายกันอยู่ พอว่างแต่ริมชายคาแลหนทางเที่ยวไปมาหากัน เหตุว่าไม่มีโอกาสจะแลดวงได้ ยามนั้นยังมีคนผู้หนึ่งได้ลูกเสือโคร่ง ๒ ตัว นำมาถวายพระยาจำบ้าน ๓ ให้ทำคอกขังไว้ ถึงยามเที่ยงคนแม่เสือมาเราร้องก้องกลางเวียง เช่นคำคนว่าพระยาช้างอยู่ทางเหนือ พระยาเสืออยู่ทางใต้ ทำวอนโคเอาลูกบู๊ไว้ให้ขี้ล้อยันเสีย ครั้นบ่อขี้ล้อยลูกกรักแห่งกบศร่าจะกินลำค้ำลงมาเช่นถ้อย จะกินให้หมดทั้งค้ำหลวงค้ำน้อย ทั้งหญิงชายใหญ่ผู้น้อย ทั้งนมแม่ให้นางนวกกลางนวกออยผ้ามอนวลนอนน้อย จะกินทั้งเครื่องสร้อยสังวาล

บัณฑิตได้แก่เจ้า ๗ พระองค์พี่น้อง คือเจ้ากาวิละเช่นพระยาช้าง
พระยาเสือคือเจ้าพระยาสุรสีห์

ฝ่ายพระยาจำบ้านอยู่เมืองเชียงใหม่มีนานเท่าใด ก็เลิกถอย
ลงไปตั้งอยู่วังพร้าวถึงเก่า

ตั้งแต่ข่มเมฆยลศึก ศักราช ๑๑๓๖ จนถึงข่มแม่สียตศึก
พระยาจำบ้านเตรียมการจะขึ้นไปตีเมืองเชียงใหม่ ได้ยกกองทัพ
ขึ้นไปตั้งอยู่ตำบลแม่ขี้แดง พม่าแลทอโยถอพล ๕๕๐๐๐ ยกลงมา
ถึงเมืองเชียงใหม่ พระยาจำบ้านก็ถอยกลับไปล้อมพม่า ยัง
ตำบลสันตวาน พระยาจำบ้านมีกำลังน้อยมิอาจต้านทานได้ ก็ล่า
ถอยลงไปถึงเมืองระแหง โยแลทอก็ยกกองทัพเลยไล่ไปเมือง
นครลำปาง เจ้า ๗ องค์พี่น้องได้สู้รบพม่าเป็นสามารรถ ทิพน่าพม่า
เจ้าพันเจ็ดโยเจ็ดกอง วิพลลาวมี ๗๐๐ ได้สู้รบกันอยู่ถึงเจ็ดวันเหลือ
กำลังแล้วจึงได้ทิ้งเมืองพากันหนีลงไปเมืองสวรรคโลกย์ ครั้นกองทัพ
พม่าเลิกถอยไปแล้ว พระยาจำบ้านจึงแต่งให้เจ้าอุปราชากันแก้ว
ผู้หลานขึ้นไปตั้งวังพร้าวก่อน ให้รวบรวมเสบียงอาหารกับชาวลิเว
ชาวคอยไว้ทำ พระยาจำบ้านจึงตามมาเมื่อภายหลัง ครั้น
เจ้าอุปราชากันแก้ว ก็เข้าเสียบงไว้ได้มากหาแข่งขันเจ้าวาน
ให้พระยาจำบ้านไม่ พระยาจำบ้านจิตใจจึงฆ่าอุปราชากันแก้วเสีย
ในบวกอัฐิศึกจุลศักราช ๑๑๓๘ แลในย่นนดาวพุดที่ศบก็เข้าในคองเดือน

เมืองอึ้งวะฝนแล้งเข้าแพงนัก เจ้าเจตองค์พบนองกับเจ้าพาดายแก้ว
 พระราชบิดาพากันยกจากเมืองสุวรรณโคสัย ขึ้นมาตั้งเมืองนครตั้ง
 เก่าในบริเวณปากคักกวราช ๑๑๓๘ แลในชั้นนั้นพระยาจำบ้านหน้จากวง
 พร้าวลงไปตั้งอยู่หนองหลวง ที่ตำบลหนองหลวงนั้นแลานต้นหน้
 แดกหน้เป็นเจ็ดหน้ล่อลอมกอภายนอกน พระยาจำบ้านหน้จึงมนต์พระสงฆ์
 เข้ามาเจริญพระพุทธรณ์แล้วให้ โคนลานต้นหน้เสีย ถัดนั้นมา
 ลศักราช ๑๑๔๐ ปีจอสัมฤทธิศก พระยาจำบ้านหน้ย้ายจากหนองหลวง
 ไปตั้งอยู่เมืองลำพูน แล้วล่องไปกรุงเทพฯ ถึงศักราช ๑๑๔๑ ยกน
 นางขญโธมผู้ภรรยาล่องไปตามหาพระยาจำบ้านหน้แล้ว พากันกลับขึ้น
 มาเมืองลำพูนตั้งเก่า ครั้นนั้นเสนาอำมาตย์ของพระยาจำบ้านหน้ คือ
 พระยาไชย พระยาพานพากันหน้ขึ้นไปเมืองเหนอ ตั้งแต่พระยาสำราญ
 พระยาอำมาตย์ กับไพร่เมืองก่งหน้ พระยาจำบ้านหน้ขึ้นมาเมือง
 ลำพูนแล้วอยู่มีนานเท่าใด ก็ยกขึ้นไปตั้งเมืองเชียงใหม่แสนสขก ได้
 แต่เมืองเป่ลาก็เลิกทัพกลับคืนมา อยู่มีนานเท่าใดพระยาชายเชียง
 แสนเชียงรายยกกำลังมาหลอนต์เมืองลำพูนแตก จับได้ซะเลยเป็น
 ันมาก ที่หน้ชาติกไปก็มาก

ฝ่ายพระยาจำบ้านรวรรวมพลกำลังไต่ขางแลวก็พากันลงไปตั้ง
 อยู่ตำบลวังสะแกงชากนำแม่ลี

อนึ่งในปีจอสัมฤทธิศกจุลศักราช ๑๑๔๐ นั้น พระเจ้าแผ่นดิน
 กรุงธนบุรีให้เจ้าพระยาจักรแลเจ้าพระยาสุรสีห์ เช่นแม่ทัพถือพลเป็นอัน

มากยกไปข่วยปรามมลาประเทศ กองทัพไทยก็ได้เมืองหนองบัวหล่ม
 ภูแล้วเลยไปตีได้เมืองเวียงจันทน์พรวัวในขุภุณคักราช ๓๑๔๓ แม่ทัพทั้ง
 สองแ่่งกองข้าหลวง ๓๐๐ คนมาตรวจราชการทางเมืองน่านเมืองแพร่
 ตลอดมาถึเมืองนครลำปาง ข้าหลวงไทยหมื่นนั้นเที่ยวลุดคร่ำบทรกริยา
 ชาวบ้านไปทำอาหารแลแย่งชิงสิ่งสินต่าง ๆ ราษฎรได้ความเดือดร้อน
 พาถันไปร้องต่อพระยาภาววิละเจ้าเมืองนครลำปาง พระยาภาววิละซัดใจก็
 ยกพวกไปไล่แ่่งข้าหลวงไทยหมื่นนั้นยังคำบลวังเงิงล้มตายเป็นอันมาก
 ที่หน่รอกได้ก็กลับไปเมืองไค้ อยู่มีนานเท่าใดพระเจ้าแผ่นดินกรุงธนบุรี
 ให้มีตราหาคัวพระยาภาววิละ ๆ ก็ซัดตราหาไปไม่ถึง ๓ ครั้ง ก็กระทำ
 ราชการแก่ไทยที่ทมิฬจึงยกกองทัพไปตีเมืองลอมเมืองเทิง ได้ผู้คน
 ครอบครวัเป็นอันมากแล้ว พระยาภาววิละกับพระยาจำบ้านจึงลงไปเฝ้า
 ทูลลอบของรุฉิพระบาทมกรุงธนบุรี แ่่งข้อราชการทัพแลถววยครวัชะ
 เลยนั้น พระเจ้าแผ่นดินมีพระโองการพิพากษาไทยพระยาภาววิละซัดที่
 ทำร้ายข้าหลวงแลซัดท้องตรา พิพากษาไทยพระยาจำบ้านข้อที่ฆ่า
 พระยาอุปราชาถันแก้วผู้หลาน ให้ลงพระราชอาญาเข้ยนหลังพระยา
 จำบ้านแลพระยาภาววิละคนละ ๔๐๐ ที่เอาตัวจำไว้จนคก แต่พระยาภา
 วิละนั้นให้ตัดขอบหเสยทั้งสองข้าง ซัดที่ซัดท้องตราเรียกหามาไม่นั้น
 ภายหลังพระยาภาววิละร้องขออาสาราชการตีเมืองเขียงแสนแก่ไทย
 พระเจ้าแผ่นดินทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานไทย ถอดจากคุก

ให้คงอยู่ในอาณาศักรักกลับขึ้นไปทำราชการตามเดิม แต่พระยาจำบ้านนั้นยังไม่พ้นโทษ

ฝ่ายพระยาภาววิไลพ้นโทษแล้ว กลับขึ้นไปตั้งเมืองนครลำปางก็เกณฑ์พลกำลังร่วมใจได้ ๓๐๐ คนยกขึ้นไปเมืองเชียงใหม่ ยามนั้นเป็นเวลาข้าศึกสนท้วงเสบียงอาหาร ไพร่พลได้เข้าเสบียงคนละ ๓ แควง ต้มกินแต่น้ำมอลละน้อยๆ พอยังชีวิตรให้ไป แต่โดยความแกล้วกล้าสามารถหาอาหารของพระยาภาววิไล ก็ได้ไปเมืองเชียงใหม่โดยสะดวก ได้ครอขครวชะเลยเป็นอันมากก็เลิกทัพกลับคืนมาเมืองนครลำปาง

ฝ่ายพระยาจำบ้านอันต้องกักขังอยู่ณกรุงเทพฯ ๗ นั้นช่วยลงมาถึงแก่กรรมในกรุงเทพมหานคร

ลຸຕິກຣາຊ ໑໑໔໓ ປີ ພູ່ ລຸຕິກຣາຊ ພຣະຍາກາວິລະເຈົ້າເມືອງນະຄຣລຳປາງ ເມື່ອເລີກຖືກລັບຈາກເມືອງເຢັ່ງແສນມາດິ່ງເມືອງນະຄຣລຳປາງ ແລ້ວ ພັດກຳລັງໄພ່ຣ໌ພອຫາຍອີກໂຣຍແລ້ວ ໄດ້ທຣາຍຂ່າວຣຸ່ງເທພຸ່ ວ່າ ພຣະເຈົ້າທາກເລີຍພຣະຈຣິຕ ສຸນນາງຫົວເມືອງຈັບຕົວອອກເລີຍຈາກຣາຊສະມັຕີ ແລ້ວອຳມາຕຸຍຣາຊກຸງທັ່ງປ່ວງພຣັອມກັນອັງເອີເຊຍເຈົ້າພຣະຍາມຫາກຣະຜັກຣັກ ຂຶ້ນເດລິງຣາຊສະມັຕີປຣາຍຕາຄີເຕັກ ເປັນບຣມກຣະຜັກຣັກພຣະວຣຸ້໌ໃໝ່ ພຣະຍາກາວິລະເຈົ້າຟ້າເຈົ້າຟ້າພື້ນອັງທັ່ງປ່ວງລຸ່ງໄປຣຸ່ງເທພຸ່ ເຂົ້າເຜົາທູລຸລຂອງອຸລິພຣະມາທຣວຍສິ່ງຂອງແລກຣັວຣະເລຍ ອີນຕີໄດ້ມາຈາກເມືອງເຢັ່ງແສນ ແລກຣາຍບັງຄັມທູລຸຂໍ້ຣາຊກຸງທັ່ງປ່ວງ ພຣະເຈົ້າອັບຫົວທຣງ

พระกรุณาโปรดเป็นอันมาก จึงให้เลื่อนยศพระยาภาววิไลขึ้นเป็นพระยา
 วชิรปราการเจ้าเมืองนครเชียงใหม่ พระราชทานพานทองคำเครื่อง
 ยศอย่างเจ้าประเทศราช ตั้งเจ้าธรรมลังกาผู้น้องที่ ๓ เป็นพระยา
 อปราชเมืองเชียงใหม่ ตั้งเจ้าคำสมผู้น้องที่สองเป็นพระยานครลำปาง
 ตั้งเจ้าดวงทิพผู้น้องที่ ๔ เป็นพระยาอปราชเมืองนครลำปาง ตั้งเจ้า
 หม หล้าผู้น้องที่ ๕ เป็นพระยาราชวงษ์เมืองนครลำปาง ตั้งนายน้อย
 คำพันธ์เป็นพระยาบุรีรัตนหริเมืองแก้ว พระราชทานเครื่องอุปโภค
 บริโภคโดยลำดับตามสมควรแก่ตำแหน่งผู้ใหญ่ผู้น้อย พระยา
 วชิรปราการภาววิไลภยพ้องทั้งปวงพักอยู่ที่กรุงเทพฯ พอสมควรแล้ว
 จึงมีอภิมายมศักดิ์กราบถวายบังคมลาพากันกลับขึ้นไปบ้านเมือง

ลุดักราช ๓๓๔๔ ยชาติตวาศิก พระยาภาววิไลขึ้นมาถึงเมือง
 นครลำปาง แล้วก็รวบรวมสมกำลังไพร่ได้ ๓๐๐ คน ยกจาก
 เมืองนครลำปางไปตั้งค่ายลวงสะแกง สบนำแม่ทัพพระยาจำบ้านเคย
 ไปตั้งอยู่ก่อนนั้น รวบรวมทัพลัดกำลังในที่นั้นอีก ๒๐๐ คนรวมเข้ากัน
 เป็น ๕๐๐ คน ก็กวาดต้อนครัวอพยพราษฎรเข้าตั้งอยู่เวียงป่าซาง
 กรวมลำน้ำแม่ท่า ผังหนึ่งเรียกป่าซางน้อย อีกผังหนึ่งเรียกป่า
 ซางหลวง

ยามนั้นลานนาไทยประเทศร่วโรยโดยเหตุพม่าข้าศึกมาช่วย
 ย่อยยับ บ้านกลายเป็นบ้านร้างเป็นพงรกร้างเช่นค่านข้างตงเลื้อ
 หากำลังไพร่พลเมืองมิได้ จึงพระยาวิชิรปราการภาววิไลกับหมู่ญาติ

พี่น้องป้องกันสืบเสาะช่องสุมพลกำลัง ทราบว่าหมู่โจทก์หัวแกงทหาร
 พระยาอินแก้ว ซึ่งพระยาเชียงใหม่จำบ้านฆ่าเสียนั้น แดกหนีไป
 อยู่ทางเมืองปอนเมืองยวม ทำคาวฝ่งทำสัทอส์แทบ้านแม่ปะผากู
 เมืองกลาง (ผาปูน) พระยาวชิรปราการจึงแต่งตั้งให้พระยาสามล้าน
 กับไพร่ ๓๐ คนเอาด้วยลาายงาม ๔๐ ใบ ไปให้ย่างกว้างหัวคาคนายค่าน
 เกรียง ๆ เปนใจคัวแล้ว จึงพระยาสามล้านกับขุนม้อ ลอยเข้า
 ด้ไต้บ้านคอง โฉะเป้นปฐมในศักราช ๑๑๔๕ แล้วพระยาวชิรปราการ
 แต่งหนังสือเป้นคำเกลี้ยกล่อมพาน้อยหมวดเมืองกลาง แดจัก
 ด้วยลาายงาม ๓๐ ใบ เลือแพรมนหนึ่ง ไต้ขุนม้อไปเกลี้ยกล่อมกาง
 แสนหลวงยางหัวค่านเกรียงผายฟากควันตกแม่น้ำคง ย่างกางแสน
 หลวงยอมสมคังมีหนังสือไปถึงพาน้อยหมวด ๆ ยอมสามภักดี ขุน
 ม้อพาพาน้อยหมวดเข้ามาถึงพระยาวชิรปราการยังเมืองป่าซาง ครัง
 หนึ่งในศักราชเด็ยวันพระยาวชิรปราการ (กาวิละ) แต่งให้นาย
 จันทรราชาผู้หลานกับขุนม้อ คุมกำลังฆ่าไพร่ไปไต้บ้านทำคาวฝ่ง
 ฟากควันตกแม่น้ำคง ไต้คัวพ่อเมืองท พ่อเมืองกิติ พ่อเมืองยาน
 อาหารนนโต กวาคกรว้อพพวยฎรมาสู่บ้านเมือง แล้วพระยาภาวิละ
 แต่งให้แสนราชโกชูคุมริพลไปไต้ไต้บ้านแม่ปะ ไต้คัวแสนชัตยะหมัน
 ชมภูกวาคกรว้อพพวยมาสู่เมือง ถัดนั้นพระยาภาวิละให้น้อยชินาชาว
 น้อยชินาคำ หมอสูกถือหนังสือไปเกลี้ยกล่อมพระยามาสาเมืองหวต ๆ
 กัสามภักดี แล้วคนทั้งสามก็พากันกลับมาแจ้งแก่พระยาภาวิละ

ลุคักราช ๓๑๔๖ มะโรงนักยัศวรเดือน ๔ เหนือเพ็ญวันพุธ
 ปะคานแมงกัพม่าคุมะรพล ๕๐๐๐๐ ยกมาล้อมเมืองนครลำปาง พระยา
 กาวีละโวเมืองป่าข้างให้พาไชยแก้วผู้บิดาอยู่รักษา คนก็จับได้พล
 กำลังพันหนึ่งไปรักษาเมืองนครลำปางต่อสุพม่า แลใช้แสนสละ
 ถอนหนึ่งสละลงไปขอกองทัพกรุงเทพ ฯ มาช่วย ฝ่ายกองทัพพม่า
 แยกกันไปตีได้เมืองแพร่ เมืองเงิน เมืองตาก จับได้พระยาแพร่
 พระยาเงิน พระยาเชียงใหม่ พม่ากวาดครัวอพยพไปเป็นอันมาก
 พระยากาวีละต่อสุพม่ารักษาเมืองนครอยู่ได้ ๒ เดือนกับ ๒๖ วัน กอง
 ทัพกรุงเทพ ฯ รพล ๓๐๐๐๐ ขึ้นไปจนถึงเขาคันทพพม่า ฯ แยกฉนวนไป
 จากเมืองนครลำปาง ในวันอังคารเดือนหกแรมหกค่ำ ครั้นพม่าแตก
 แล้ว พระยากาวีละเขียนหนังสือใช้มาเร็วไปถึงพระยาอู่ราชขึ้น
 บังเมืองป่าข้างให้เร่งรีบไปตีเมืองจวค พระยาอู่ราชแจ้งหนังสือ
 แล้วก็จัดกำลังได้ ๕๐๐ คน ยกออกจากเมือง ถวันพฤหัสบดีเดือนเจ็ด
 เหนือแรมห้าค่ำ ยกไปถึงเมืองจวคแรมสิบสามค่ำ ขณะนั้นพระยาจวค
 เข้ายกกองทัพพม่ามาตีเมืองนครกลับไปยังไม่ทันถึงเมือง พระยาอู่ราช
 เข้ายกเมืองจวคเมืองท่าเมืองแทนนไต กวาดครัวอพยพลงมาสิ้น ครั้น
 พระยาจวคกลับไปถึงเห็นแต่เมืองเปล่า ก็ติดตามลงมาหาบุตรภรรยา
 สามีภักดีต่อพระยากาวีละณะเมืองป่าข้าง พระยากาวีละก็พาตัว
 พระยามะลาเมืองจวค ลงไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทพระเจ้าอยู่หัว
 ณกรุงเทพ ฯ แล้วพระยากาวีละทูลขอลาวชาวเงิน ชาวระแหง

ช่งหนพม่าลงมาอยู่บ้านขอมกรุงเก่านี้ ไบรด์เกล้า ๆ พระราชทาน
 ให้เอาขึ้นไปตั้งเมืองตาก ระแหง เชียงทอง เมืองเงินตามเดิม
 ครั้นพระยาภาวดีกลับไปถึงเมืองข้างแล้ว จึงแต่งพระยาปราชญ์
 คำมูล นายวรคัมไพร์ ร้อยเศษขึ้นไป เกลี้ยกล่อมนาชาว เมืองเชียงแสน
 แลติดตามเอาตัวพระยาแพร์พระยาเงินที่พม่ากวาดไปนั้น ใต้คิน
 มาทั้งครอบครัวส่งลงมาเมืองข้าง แล้วพระยาปราช
 ญ์ให้นายคำมูล นายวรน้อยภาวดีเข้าไปเกลี้ยกล่อมพม่าเชียงตุง ๆ กลัว
 พม่าไม่ลงใจด้วย จึงพากันเลยไปเกลี้ยกล่อมเมืองของ ๆ เช่นใจขาด
 พม่าซึ่งรักษาเมืองของ ครั้นไม่ชนะพม่าพาเมืองของกับนายคำมูล
 นายวรนายภาวดีน้อยก็พากันหนีมาทางเมืองโก เมืองไชย มาถึง
 เมืองหลวงภูคา ฝ่ายทางเมืองฝางพระยาสุรินทรกับพระยาเมือง
 พรวัว มีสัญญาอาณัติถึงเมืองเชียงราย พระยาเมืองสาคร พ่อเมือง
 ฟูท้าวหว้าท่าแสนยอด พร้อมใจกันขบถต่อรบพม่าทุกบ้านทุกเมือง
 ลักภีราช ๓๓๔๗ ยมะเมียนพศก พม่าอะแซหวุ่นกียกทัพลงมา
 ทางหัวเมืองฝ่ายเหนือ พระยาพรวัว พระยาสุรินทรเมืองฝาง พระยา
 เมืองสาคร พ่อเมืองฟู ท้าวหว้าท่าแสนยอด พระยาเชียงราย
 พาครอบครัวหนีเข้ามาเมืองนครลำปาง กองทัพพม่าติดตามมาล้อม
 เมืองนครลำปางไว้ ฝ่ายทางเชียงใหม่ พม่าก็ยกกองทัพข้ามท้าว
 ตาฝั่งมาทางเมืองขอมสายหนึ่ง พระยาภาวดีให้นายพทวงษ์คุม
 ไพร์ ๓๕๐ ไปรักษาทางด่านเมืองขอม ทัพพม่าหนักแน่นรบไม่

หว่าคไหว ก็ลาถอยลงมาตั้งรั้วท้ายล่อพระแวนพักหนึ่ง แดก
 รากข่อยพระแวนถอยมาเข้าเวียงข้าข้าง พระยาเชียงใหม่จัดให้พระยา
 อู่ราช พระยาบุรีรัตน กับกองทัพหัวเมืองๆ กำแพงเพชร สวรรค
 โลก ออกรับทัพพม่าสู้กันอยู่ ๒ วันไม่ชนะล่าถอยมา ทัพพม่าติดตาม
 ตามเข้าล้อมเวียงข้าข้างไว้ พระยาเชียงใหม่แต่งการขอกันเมือง
 สู้รบพม่าเป็นสามารด แล้วให้ท้าวแก้วลงมาขอกองทัพกรุงเทพฯ
 ไปช่วย ครั้นทัพไทยขึ้นไปถึงก็เข้ารบพม่าแตกพ่ายไป ในวันจันทร์
 เดือนหกเหนือคือเดือน ๔ ไต่แรมหกค่ำ กองทัพไทยตั้งพักอยู่ ๗ วัน
 ก็เลิกทัพกลับไปนคร พม่าแตกแล้วนายคำมูลนายวรพระยา
 กาวิละก็กลับเข้ามาถึงเมืองข้าข้าง

ลศักราช ๑๑๕๐ ปีมะแมสัมฤทธิ์ศก พระยาเชียงใหม่ กาวิละ
 ให้พระยาบุรีรัตน นายพทวงษ์ นายจันทรวรราชา นายคำมูล นายนันท์
 เสนา นายน้อยกาวิละ คมไพร่ล่าถอยกรรจ์สองร้อยเศษไปตั้งเมืองบนดง
 ภายใต้ฟ้าหนองคำ แล่นพ่อเมืองดงภายครอยคริวลงมาสู่บ้านเมือง
 แล้วพระยาเชียงใหม่พร้อมกบเมืองนคร เมืองแพร่ เมืองน่าน ไปรบ
 พม่ายังเมืองเชียงใหม่แล่นไม่ชนะก็ถอยทัพกลับมา แล้วพระยาเชียงใหม่
 กับพระยาเครบกไปกับพม่าซึ่งตั้งอยู่บ้านดงเมืองฝาง พม่าแตกหนีไป

ลศักราช ๑๑๕๒ ปีจอโทศก วันพฤหัสบดีที่เดือนเจ็ดคือเดือนห้า
 แรมสี่สามค่ำ พระยาอู่ราช พระยาบุรีรัตน ยกพลพันหนึ่งขึ้นไป
 ทัพพม่าซึ่งมาตั้งอยู่เมืองควน เดินทาง ๑๕ วันถึงวันศุกรแรม ๓๓ ค่ำ
 เดือน ๘ ไต่เข้าที่รบกับกองทัพพม่าขานแกลงศรีโย มีพล ๓๐๐๐

มารักษาอยู่เมืองต่วนห้วยอกเมืองจายแม่แก่น ครอบกันอยู่ ๓ วัน
 ยานแวงศรีไข่ม่มักพิศขื่นตาย กองทัพพม่าแตกกระเจ็ดกระจ่ายไป
 แล้วแต่งให้นายจันทรวาษา นายภาววิละน้อยคนรั้วพลรั้อยเคษ ยก
 ข้ามแม่น้ำคงไปตีไค้บ้านสมชิตพักตวันตกคง แล้วนายจันทรวาษา
 ท้าวสิทธิ ท้าวขุนมีชื่อคนกำลัง ๓๕๐ ขึ้นไปตีไค้บ้านสค้อะสอยเว
 บ้านวังลวงภกได้ตัวแสนศรีแลคววอพยพกวาดลงมาเมือง

ครั้นปราบปรามพม่าอันมาคังเมืองต่วน ห้วยอก เมืองจาย
 แม่แก่นได้ไชยชนะแล้วก็เลิกทัพกลับมาเมือง ไม่นานเท่าใดพระยา
 เชียงใหม่ภาววิละก็พาเอานายน้อยสุภา นายน้อยเซวณะ บุตรพระยา
 ตากลงไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวละกรุงเทพฯ
 มหานคร กรายบังคมทูลขอราชการทั้งปวง แล้วขอรับพระราชทาน
 นายน้อยสุภา นายน้อยเซวณะขึ้นมารับราชการเมืองตาก ทรงพระ
 กรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งนายน้อยสุภาเป็นพระยาวิเชียตชลธิษฐ์ว่าราชการ
 เมืองตาก นายน้อยเซวณะเป็นพระยาอินทระศิรินทร์ช่วยราชการเมืองตาก
 ตั้งท้าวสมภุเป็นพระยาจันทบุรีผู้ว่าราชการเมืองเกิน พระยาเชียงใหม่
 ก็ยกทัพพระยาหัวเมืองทั้งปวง กรายถวายบังคมลาพากันกลับไปรักษา
 ราชการบ้านเมือง

ลศักราช ๓๑๕๓ ฤกษ์นักขัตฤกษ์ศก พระยาเชียงใหม่พวงษา
 ท้าวพระยาไพร่พลขึ้นไปตั้งเมือง นพบุรีศรีพิงค์ไชยเชียงใหม่เช่นปฐม
 อยู่ใต้เคอนเคษคังหาไค้ไม่ เหตุด้วยคนน้อยเป็นนครอันใหญ่ แลรูปร่าง
 เป็นเขาข้างทางเสื่อเหล็กกำลัง มีพากันถอยลงมาอยู่เวียเข้าข้างคังเก่า

ในศักราช ๑๑๕๓ นั้น พม่าส่งระจอกแห่งโยคีคุมไพร่พลโยธาสามพัน
เข้ามาตั้งเมืองฝาง พระยาเชียงใหม่กลัวระจอกก็ยกพระยาบุรีรัตนผู้น้อง
เกณฑ์พลกำลังไพร่พลได้ ๒๕๐๐ ถึงศักราช ๑๑๕๔ ศกขวทวันพม
เดือนเก้าขึ้นสัปดาห์ยกขึ้นไประยะทาง ๑๘ วัน ถึงวันเสาร์เดือนเก้า
แรมหกค่ำ ไ้รบกับพม่าส่งระจอกแห่งโยคี ลุกขึ้นอยู่หนึ่งเดือนกับ ๕ วัน
ปล้นเมืองฝางไม่ได้ก็ล่าทัพกลับคืนมา

ศักราช ๑๑๕๕ ปีผลุดเขมรจก วันพฤหัสบดีเดือนสาม
แรม ๑๓ ค่ำ พระยาราชระปราการกลัวระจอกรวบรวมไพร่พลสลกโยธาได้
หมื่นหนึ่ง สรรพด้วยสาตราวุธทั้งปวงยกไปตีเมืองเชียงใหม่ เกิน
ทาง ๑๘ วันจึงถึง ก็เข้าล้อมเมืองเชียงใหม่ในวันจันทร์เดือนสี่ขึ้น
สิบห้าค่ำ เข้าปล้นเมืองเชียงใหม่อยู่เดือนหนึ่งเข้าไม่ได้ ชาวเชียงใหม่
ลงกล้าทัพกลับมากันวันพฤหัสบดีเดือนหกคือเดือนสี่ศักราชเดียวกัน

ศักราช ๑๑๕๖ ศกขาลวันอังคารเดือนห้าเพ็ญ พระยาทั้งสาม
พี่น้องสร้างพระวิหารวัดอินทฐิน แลสร้างนาสาวเจ้าวัดคณาชาวเป็น
พระสังฆราช แลไ้ซ่อมแปลงปฏิสังขรณ์วัดอารามเก่าใหม่ แลมี
การนักขัตฤกษ์มโหรีศพสมโภช เมืองเปนคราวันเรียงแก่อาณาประชา
ชนเป็นอัน ถึงศักราช ๑๑๕๗ มีโรจนกษัตริย์วันอาทิตย์เดือนหกขึ้น
แปดค่ำ ก็ยกกรรธาพลากวแลราษฎรชายหญิงทั้งปวงออกจากเมือง
ย้ายข้างไปโดยมรรคาได้ ๗ วัน ถึงวันพฤหัสบดีเดือนหกขึ้นสิบสองค่ำ

ยามเช้าก็ถึงเมืองพมัวเชียงใหม่ เห็นกระบวนเลียบรอบเมืองแล้ว
 เวลาจนเที่ยงก็เข้าประตูข้างเล็กไปพักอยู่นำวัดเชียงใหม่ ไพร่พล
 ก็เข้าตั้งคณฐานบ้านเรือน คงคนเช่นบ้านเมืองตั้งแต่ก่อน พระยา
 กาวิละตั้งอยู่เมืองย้าข้างนานได้ ๑๔ ปี ๔ เดือน ๒๓ วัน จึงได้มาตั้ง
 ในเมืองพมัวเชียงใหม่ สถิตย์สำราญอยู่ได้ ๑๐ เดือน ๕ วัน ลัก
 ราช ๑๓๕๘ มะเส็งนักยัตร์วันพุมเดือนสี่แรมสองค่ำ พม่าอังแซะโย
 ซิคซิงโย ยกพยุหโยอาทพมัวพลเก่าหมื่นเก่าพันมาล้อมเมือง
 เชียงใหม่ไว้ พระยาเชียงใหม่แต่งเจ้านายบุตรหลานถือพลออกตีพม่า
 ทุกทิศทุกด้าน พม่าแตกแล้วคืนมาเล่าหลายครั้งหลายคราว จึง
 พระยาเชียงใหม่ใช้แสนศรีอักษรเชิญคุรุอักษรแลคุมเอาพม่าชะเลย
 ลงไปทูลเกล้าฯ แดงการณกรุง.ทพพระมหานคร ทรงพระกรุณา
 ไปรคเกล้าฯ ให้กรมพระราชวังขจรสถานมงคล เสด็จยกตราพยุหโยอา
 ทพิทหลวงขึ้นมาช่วยเมืองนครเชียงใหม่ กองทัพหลวงเดินทางดำอย่าง
 ให้พระเจ้าลูกยาเธอลำควอินตะบัต ถือพล ๕๐๐๐ เค้นทางเมืองล
 คีขนาดทัพพม่าอังแซะโยแตกพ่ายไป จับได้ร้อยคองโยแลไพร่พม่า
 เป็นอันมาก พม่าล้อมเมืองอยู่อย่างนั้นนานได้ ๒ เดือน ๒๗ วันจึงแตกไป
 ลักกราช ๑๓๖๐ บัมะเมยสัมฤทธิศก แสนศรีพื่อเมืองย
 พาคัวอพยพหนีพม่าลงมาสู่พระบรมโพธิสมภาร พระยาเชียงใหม่พาคัว
 แสนศรีลงมาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวณกรุง.ทพ ฯ

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งแสนศรีเป็นพระยาศรีอยุธยาศรีสุนทร
 พระราชทานให้กลับขึ้นไปรักษาการยังเมืองเชียงใหม่ ครั้นถึงเมือง
 เชียงใหม่แล้ว พระยาเชียงใหม่แต่งตั้งให้ท้าวศรีท้าวบุญเรืองคุม
 กำลัง ๓๐๐ ยกไปตีพม่าไปศรีหมอนทายังเมืองสาต ได้เมืองสาต
 กวาดเอาหม่นหลวง หม่นน้อย พ่อเมืองสาต แสนเมืองมา น้อยวง
 เมืองแจ่ม แลครัวอพยพทำอือเมืองก่ง เมืองกุน ลงมาสู่บ้านเมือง
 ได้ช้างพลายหนึ่งช้าง กับนางมิกองมาเป็นบริวารีกาแล้ว เกณฑ์
 นายคำมูลเป็นนายทัพฉลองพลสามร้อย ขึ้นไปตีพม่าครื่องอันมาตั้ง
 อยู่เมืองยู่ พม่าครื่องถูกย่นตายได้เมืองยู่แล้วยกพลข้ามน้ำแม่คง
 ไปพักวันตกเข้าถ้ำยาสต์ชยสยวไรบ้านวิวลายท่าช้างนาทุ่งอือ ได้
 หม่นขาววิวลายกับภรรยาพม่าครื่องแล้วกลับที่พม่ากลับมาเมือง

ลศักราช ๑๑๖๒ วอกโทศก พระยาเชียงใหม่ให้ท้าวมหายศ
 คุมพล ๒๐๐ ยกข้ามน้ำแม่คงไปตีบ้านสยแม่เทง ได้หม่นพรหม
 กวาดครัวอพยพมาสู่บ้านเมืองในศักราชนั้น ได้ตั้งนามเมืองเชียงใหม่
 ว่าเมืองรัตนคิงษาอภินยวี แลก่อรูปช้างเผือก รูปสิงห์ รูปกมลฉัตร
 เสือเมืองศรีเมืองขนิในยนั้น ยามนั้นฝ่ายพม่าจึงให้พม่าเมืองงยว
 ทั้งหลายแต่งตั้งผู้คนเข้ามาตั้งในเขตรวงเมือง ฝ่ายตัววันออกที่รูปร่าง
 นั้น ความทราบถึงพระยาเชียงใหม่ ๆ แต่งให้ท้าวอินทศรีคุมพล ๕๐๐
 เป็นกคงใจยกขึ้นไปตีเมืองยู่ ได้พระยาแม่แลไพร่ไทยทั้งยวงกวาด

ลงมาเมือง แล้วกองทัพเลยไปตีเมืองแควเมืองกิ่ง เมืองกุนท่าอ้อ
ท่าแควไต้มาเป็นอาณาจักรเชียงใหม่ทุกตำบล

ลุดักกราช ๓๑๖๔ ขุนเกษียรวิเศษ ฝ่ายเมืองพม่าตั้งราชา
จอมหงษ์มาอยู่เมืองสาท ประกาศตัวเป็นเจ้าสุวรรณหงษ์จักรวรรดิราช
เจ้าฟ้าหลวงทองคำเป็นใหญ่แก่ลานนา ๕๗ เมือง พระยาภาววิละผู้ครอง
เมืองเชียงใหม่จึงเกณฑ์พระยาอู่ปราบดา ๕๐๐ ยกจากเมือง
เชียงใหม่ ณวันพฤหัสบดีเดือนเก้าขึ้นสิบสามค่ำ ขึ้นไปทาง ๑๖ วัน
ถึงวันศุกร์เดือนเก้าแรมสิบสามค่ำ เวลาค่ำลอบเข้าปล้นจับเอาตัว
ราชาจอมหงษ์กับลูกผู้กลางไต้ อยู่หัววันที่แต่งคนคุมตัวราชาจอมหงษ์
กับบุตรลงมาส่งเมืองเชียงใหม่ กองทัพตั้งอยู่เมืองสาท ๑๘ วัน
จึงยกขึ้นไปทาง ๗ วันถึงเมืองเขมรวิทูตงคบุรี (เขียงตุง) ณวันพุธ
เดือนแปดแรมสิบค่ำ เจ้าศรีไชยไชยศิริราม เจ้าเมืองเขียงตุงพา
ครอบครัวอพยพหนีเมืองเสียด กองทัพเข้าเมืองจับไต้พม่าคนหนึ่ง
ขอช่วยหลังมณี แล้วพระยาอู่ปราบดาให้พระยาบริรักษ์ยกกองทัพ
ปราบปรามขึ้นไปถึงเมืองมา เมืองลา เมืองถอก เมืองกา เมืองซาก
เมืองนง ถึงเขตรว้าซากอ ซากูบ แล้วก็กลับลงมาถึงเมืองเขียงตุง
พักอยู่เมืองเขียงตุง ๕๕ วัน ก็เลิกทัพกลับจากเขียงตุงวันอาทิตย์
เดือนเก้าแรมห้าค่ำ วันแรมมาเดือนกับ ๘ วันถึงเมืองเชียงใหม่
ณวันพุธเดือนสิบแรมสิบสามค่ำ อยู่ไต้ ๑๗ วันถึงวันอาทิตย์เดือน
สิบเก้าแรมสองค่ำพระยาวิเศษระภาการ (ภาววิละ) แลพี่น้องยครหลาน

ก็พาเอาตัวราชาชมทงษ์พ่อลูกกับพม่าช่วยหลังมณี ล่องลงไป
ณกรุงเทพ ฯ

ครั้งนั้นทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ฐาปนาพระชากาวิละขึ้นเป็น
เจ้ามีนามศักดิ์ว่าพระบรมราชาธิบดีศรีสุริยวงษ์ องค์อินทราสุรศักดิ์
สมญา มหาขัตติยราชชาติราชาไชยสวรรค์ เจ้าขัตติยมาพระนครเชียงใหม่
ราชธานี เช่นใหญ่ในลานนา ๕๗ เมือง อยู่ก่อนกับ ๓ วัน ก็ถวาย
ถวายบังคมลาพากันกลับขึ้นไปบ้านเมือง

อยู่ได้สามเดือน ถึงเดือนห้าวันพฤหัสบดีเช้าเจ้าไชย
ใหม่ก็พลก่าสำสามพันยกไปตีเมืองไชยแสนนคร (เชียงแสน)
เข้าล้อมเมืองวันเสาร์เดือนหกแรมสิบสามค่ำ ทำการปล้นเมือง
ไชยแสนของกันเมืองเป็นสามารดเข้าไม่ได้ ล้อมไว้สองเดือน
แปดวัน ก็เลิกทัพกลับมาในวันศุกร์เดือนอ้ายแรมแปดค่ำศักราช ๑๒๕
กุนเขมรจศก

ในศักราชนั้น พระยาพยากพรอบครวไพร่ฟ้าเจ้าเมืองลง
มาสู่พระบรมโพธิสมภาร เจ้านครเชียงใหม่ให้พระยาอุปราชพาตัว
พระยาพยากลงมาเผาตอธง ฯ ณกรุงเทพ ฯ นอกจากเชียงใหม่มา
ณวันพฤหัสบดีเดือนสิบสองชนค้ำหนงลงกรุงเทพ ฯ วันอังคารเดือน
สิบสองแรมห้าค่ำอยู่กรุงเทพ ฯ สองเดือน ๓๓ วันก็ถวายถวายบังคมลา
กลับไปบ้านเมือง พักอยู่เมืองสองเดือน ๒๘ วัน ถึงณวันพฤหัส
เดือนเจ็ดแรมสามค่ำ พระยาอุปราชก็ยกพลนิกรโยธาหาญ ๑๕๐๐

ขึ้นไปตีเมืองเชียงแสนร้อนแรมทาง ๒๔ วัน ลุคักราช ๓๑๖๖ ศกชวท
 วันอาทิตย์เดือนแปดขึ้นสิบสามค่ำ ยกเข้าทางท่าเข้าเปลือกทิศตะวันตก
 เมืองเชียงแสน ขณะนั้นพม่าเมียวหัวนนาชวา และบ้านเมือง
 ฝ่ายเหนือ คือเมืองยวง เชียงแขง บ้านย เมืองหลวย เมือง
 ะเชียงตุง พวกกษัตริย์พลคนศึกมาช่วยเมืองเชียงแสนค้อระยัก้าน
 ทานมิได้พ่ายแพ้ไป กองทัพพระยาอู่ปราชเข้าเมืองเชียงแสนได้วัน
 อังคารเดือนสิบ คือเดือนแปดปฐมมาสอาชุนห้าค่ำเวลารุ่งแล้ว เมียว
 หัวนแลจักกายพม่าก็ตายในทิวกลางเวียง ชาวเมืองแตกตน
 ประทะประปน ทิ้งหน้าของไปแอบแฝงอยู่ป่าอยู่เถื่อนก็มี ทกซงทัพ
 จับได้แลยอมส่ามีภักคักก็มาก ไท้ไชลยแลข้างม้าทัพยั้งของเป็น
 อันมาก แต่ตัวนาชวาเจ้าเมืองหนีไปจับไม่ได้ พระยาอู่ปราชจัก
 กองทัพไปติดตามตัวนาชวา แล้วทัพหลวงก็กวาดครัวอพยพชาว
 เชียงแสนเล็กทัพกลับมาถึงเมืองนครเชียงใหม่ ในวันจันทร์เดือน
 แปดทศยาสารขึ้นสองค่ำ อยู่มาถึงวันพคมเดือนเก้าขึ้นสิบค่ำ กอง
 ทัพตั้งไปตามบ้านนาชวา ได้ตัวนาชวากับครอบครัวบุตรภรรยาลงมา
 ถึงเมืองนครเชียงใหม่ อยู่มาไต่เดือนกับ ๒๒ วัน พระยาอู่ปราช
 ก็พาตัวเจ้าหอคำเมืองเชียงตุง กับนาชวาพ่อลูกสองลงมาทูลเกล้า ฯ
 ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวณกรุงเทพฯ ฯ ทรงพระกรุณาไ้รค
 เลเกล้า ฯ พระราชทานบำเหน็จรางวัลเช่นอันมาก แล้วไปรคให้เจ้าเมือง
 เชียงตุงแลนาชวากลับคนไป แลตัวนาชวานช่วยฉงแก่กรรมเสยก

กรุงเทพฯ ฯ พระยาอัครราชพิทักษ์กรุงเทพฯ ฯ เกื่อนครั้ง ก็กราบ
ถวายบังคมลาพาเอาเจ้าเมือง เชียงตุง กับบุตรนาขากลับขึ้นมาเมือง
เชียงใหม่ ขยับมาตั้งวันศุกร์เดือนสามแรมแปดค่ำ เจ้าเชียงใหม่
ให้พระยาบริวารพันองถอพล ๓๐๐๐ ขึ้นไปตรวจตระเวนกำนทางฝ่าย
เหนือ ถึงเมืองเชียงตุง เมืองยาง เมืองแรม ขณะนั้นพม่ามาตั้ง
อยู่เมืองงาปางข้าง พระยาบริวารยกเข้าตีทัพพม่าเมืองงาปางข้าง
เกื่อนหนึ่งทัพพม่าจึงแตกไป ได้เชลยแลทรัพย์สินของทองเงินข้าง
ม้าอาวุธเป็นอันมาก

ฝ่ายพระยาอัครราชพิทักษ์จากกรุงเทพฯ ฯ ขึ้นมาพักเมืองเชียงใหม่
ได้สองเกื่อนทวน ก็ยกพลในกายเสนาโยอาหาญพันหนึ่งไป
ผจญเอาเมืองขวง แรมทางเกื่อนกับ ๒ วันถึงเมืองมเหยงะกีวรัฐบุรี
(เมืองขวง) พระยาขวงมีอาช้ต่อรบ ก็อ่อนน้อมยอมสมสวามีภักดีถวาย
เมือง แลถวายเครื่องท้าวห้าประการ คือช้างพลายสารใหญ่สี่ขับ
เขนคำ (ข้างคัน) อัครเครื่องคำ (ม้าคัน) กับนางหน่อเกลี้ยงคำ
อันเป็นกนิษฐาคินร่วมบิดาถวายเป็นบาทบริจา แล้วแต่งวิพลกองน้อย
ใหญ่ปราบขึ้นไปในอัครทิศ ย้านยุ เมืองหลวย เมืองกาย เมืองแ
เมืองขวง เมืองเชียงตุง เมืองวะ เมืองลวง เมืองหน เมืองแ
เมืองราย เชียงเจิง ท่าล่อ เมืองพาน เมืองม้า เมืองลา เมืองวัง
เมืองมาง เมืองดาก เมืองขาง เมืองสัง ลีสสองพินนา เชียงรั้งยันตา
เป็นอาณารัฐประเทศเขตรน้ำแวนวคินแห่ง เมืองพิงค์ เชียงใหม่แต่ปฐม

พระยาอู่ปราบศึกอยู่ที่เมืองยวงไต่ ๑๓ วัน ลี้ศักราช ๑๑๖๗
 หลุนกัษัตริศรवारเคื่อนเจ้าแรมสิบเอ็ดคำ ก็ยกกริอาพลาพลชอก
 จากมเหยียกชัยบุรี ไปโดยวิถีทัพพตาอารัญประเทศสามวัน ก็ขึ้นลู่
 เขตเมืองเซียงขวาง เข้าครองจำเมืองเซียงขวางไต่ ครั้งนั้นได้
 พระปฏิมากระทองสำริดย่รากฎนามว่ามหาสุวรรณพินพามีวรรณะรังษี
 รัศมีงามยิ่งนัก ขึ้นคาเมืองทั้งหลายในสิบสองพันนาแลเข้าต่าง ๆ
 พากันมาอ่อนน้อมยอมเป็นข้าโพธิสมภารถวายนางข้างน้ำบรรณาการ
 เป็นอันมาก แต่พระยาเมืองระชีกแข็งไต่ไต่แต่่งรพลไปกวาค่ตอนเท
 ศรวอพยพมาสิ้น พระยาอู่ปราบศึกตั้งท้าวพระยารักยาเขตแคว้น
 แคนกินสิ้นเสียนสิ้นแล้ว ถึงวันพฤหัสบดีเดือนเก้าชนเก้าคำ ก็เลิก
 รพลจากเมืองเซียงขวางลงมาพักอยู่เมืองยวงไต่ ๗ วัน ก็ยกจาก
 เมืองยวงมาโดยลำคัษัตริศรวารคานานไต่เดือนกัษ ๒๐ วัน ขึ้นลู่ยัง
 เมืองนครเซียงใหม่ พักไต่ ๒ เดือน ๑๖ วัน ถึงวันพฤหัสบดีเดือนอ้าย
 แรมสองคำ จึงพระยาอู่ปราบ พระยายวีรทัน เจ้าหอคำเซียงตุง นำ
 ท้าวพระพาหิวเมืองนอกทั้งปวง มีพระยาเมืองยวง เมืองระ เมือง
 เซียงขวาง เมืองกาย พระยานาฝากเมืองขาง ล่องลงมาเฝ้าทูลละออง
 ขูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวณกรุงเทพฯ ฯ ทรงพระกรุณาโปรด
 เกล้า ฯ พระราชทานขำเห็นจรวงวัลเพิ่มยศถาศักดิ์กัษเป็นเจ้า ให้
 พระยายวีรทันกับนายศรีบุญมาเมืองนครลำปาง ไปครองเมืองหริ
 ภูมิไชย (ลำพูน)

ครั้นวันพฤหัสบดีเดือนสามแรมสี่ยามค่ำ ก็พากันกราบถวายบังคมลากลับขึ้นไปรักษาบ้านเมือง ถึงแล้วเจ้าบุรีรัตน นายศรีบุญมา เมืองนคร พระยาหอคำเซียงตุง & คนพี่น้อง แลท้าวพระยาข้าไพร่ไทยงานเมืองยวงทั้งปวง เข้าตั้งเมืองหริภุญไชยในศักราช ๑๑๖๗ นั้น แต้นั้นมาบ้านเมืองก็มั่งคั่งสมปรารถนาว่างการศึกสงครามมาได้ & ปี

ศักราช ๑๑๗๑ พระเจ้าเซียงใหม่ให้พระยาอุปราชออกไปตรวจท่าทางเมืองยวงฝ่ายตะวันตกเมืองเซียงใหม่ ถึงแม่น้ำคงที่เรียกว่า สละวินปากทวันออก เห็นว่าเมืองยวงแกลงอยู่ปากทวันตกแม่น้ำคงไม่ได้ ชนกับเมืองชิงวะ เจ้าอุปราชจึงเกลี้ยกล่อมพาพ่อเจ้าเมืองยวงแกลงใต้ตั้งพิธีศรัทธาตามจารีตเมืองยวงแกลงมีจลาทิสฐิติ ล้มควายลงทวนหนึ่งแกมสุรทาทาสยา แล้วเอาเขาควายนั้นผ่าเป็นสองซีก ๆ หนึ่งเมืองยวงแกลงซีกหนึ่งเมืองเซียงใหม่รักษาไว้คนละซีก ตั้งสัตยบูชาญาณต่อกันไว้ว่า ตราบใดน้ำแม่คงไม่หายเขาควายไม่ซ้อ ถ้าข้างเผือกไม่ยบ เมืองเซียงใหม่ เมืองยวงแกลงเป็นไมตรีกันตราบนั้น แลในศกเดิยวนั้นพระเจ้าเซียงใหม่เกณฑ์นายจันทราชา นายกาวิละน้อย นายหนานมหาวงษ์ นายน้อยมหาเทพ นายหนานมหายศ นายหนานศรีวิไชยเมืองลำพูนคุมกองทัพยกไปตั้งบ้านคะเคนตักกองหนึ่ง แล้วให้นายคำมูล นายนิทเสณ นายหนานไชยวงษคุ่มกำลั้งเมืองลำพูน นายน้อยมหาพรหมคุ่มกำลั้งเมืองนครลำปาง นายคำลือคุ่มกำลั้งเมืองเซียงใหม่ยกไปตั้งเมืองสอ กองทัพทั้งนี้ตั้งเมืองสอ

กวาศครวีระเลขแลสิ่งของเครื่องสรรพาวุธต่างๆ มาเป็นอันมาก แล้ว
พระเจ้าเชียงใหม่ให้นายคำมูลเป็นแม่ทัพไปตีเมืองเชียงคำ ได้ครอบ
ครวฟ้าเชียงคำมาเป็นอันมาก ถัดนั้นแต่งให้ท้าวอินทศิริคุมไพร่
ร้อยเศษไปตีบ้านสาบเมืองกวาศครวีเวียงชะเลยมาสู่บ้านเมือง

อนึ่งในยุ้นพม่ายกกองทัพมาตีมหาชนานเมืองยาง มหา
ชนานแตกหนีข้ามน้ำแม่ของมาอยู่เมืองสิง แล้วมีหนังสือบอกมาถึง
พระเจ้าเชียงใหม่ ๆ ให้เกณฑ์ทัพหัวเมืองยกขึ้นไปก่อน แล้วจึงให้
พระยาอุปราช นายจันทราชา นายพุทธวงษ์ นายน้อยกวีวิละ นาย
หนานมหาวงษ์ นายคำเครื่อง นายบุญทา พระยาเชียงตุง นาย
เมืองเหล็ก พระยาสีริวงษ์เมืองยวง นายทัพนายกองมชเชียง
คัมร์พลกองทัพสรรพทวยเครื่องสรรพทวยยกขึ้นไปต่ออุทุมรนาถย์พม่า
ข้าศึก ฝ่ายข้างเมืองลำพูนก็แต่งพระยาอุปราช นายพิมพิศาล
นายน้อยมหาพรหม นายน้อยสังกา นายน้อยคำวงษ์ นายหนาน
นารด คุมกองทัพยกขึ้นไปอีกกองทัพหนึ่ง ครั้นกองทัพทั้งสองเมือง
ยางได้ต่ออุทุมรนาถย์พม่าข้าศึกเป็นสามารถ พม่าหนีหนีหนีมาก
กว่ามากกองทัพทั้งนี้ด้านทานมิได้ ก็พ่ายถอยลงมาอยู่เมืองยวง
กองทัพพม่าตามมาลงเมืองยวง กองทัพเชียงใหม่ก็กวาศครวีอพยพ
เมืองยวงล่าถอยลงมาตั้งอยู่เมืองเชียงแสน ครั้นนั้นมหาชนานกลับ
ใจหนีไปเข้าหากองทัพพม่า แต่กองทัพพม่าหาตามมาลงเมืองเชียง

แสนไม่ กงทัพเชียงใหม่สังครีวระเลขเมืองยวงลงมาเมืองนคร
 พิงค์เชียงใหม่ พระเจ้าเชียงใหม่ก็ส่งลงมากรุงเทพ ฯ นำครีว
 ระเลขทูลเกล้า ฯ ถวายสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกรุงเทพ ฯ ทรงพระ
 กรุณาโปรดพระราชทาน ให้ไว้แก่พระเจ้าเชียงใหม่ ๆ ก็กราบบูชา
 บังคมลาพาครีวระเลขนั้นกลับมาไว้เมืองเชียงใหม่ อยู่ไม่นานเท่าใด
 พระเจ้าเชียงใหม่ก็วิสาทรประชวรก็ถึงแก่พิราลัย ชนมาอยู่ได้
 ๑๔ ปี แต่ตั้งอยู่เมืองข้างใต้ ๑๔ ปี ชนมาตั้งเมืองนครเชียงใหม่
 ได้ ๓๘ ปี รวมเวลาที่ได้เป็นเจ้าเมือง ๓๓ ปี พระบาทสมเด็จพระเจ้า
 อยู่หัวกรุงเทพ ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ตั้งพระยาอุปราชขึ้น
 เป็นพระยาเชียงใหม่ ครั้นพระยาอุปราชได้เป็นพระยาเชียงใหม่แล้วไม่
 นานเท่าใด จึงแต่งตั้งพระยาพานกับท้าวศรีคุ้มไพร่พล ๓๐๐ เศษ ชำม
 น้ำแม่คงไปตั้งบ้านเชียงเกอฝ่ายตะวันตกมิไชยได้ระเลขมาเป็นอันมาก
 แล้วพระยาเชียงใหม่ข้างเหนือ เกอช่นายคำมุลนายแก้ว
 เมืองมาคมพล ๒๐๐ ไปตั้งบ้านสยบุรีชัยใต้พม่า ๕ คนส่งมา แล้วกง
 ทัพชำมน้ำแม่คงไปตั้งบ้านทองกาบงวิลาชัยได้ ระเลขมาชำมทำผาแดง
 ชัยใต้พม่าอีก ๕ คนส่งลงมาเมืองนครเชียงใหม่ครั้งหนึ่ง ถัดนั้นมา
 พระยาเชียงใหม่ข้างเหนือก็ให้นายน้อยกาวิละ นายน้อยมหาพรหม
 คุมกำลังร้อยเศษไปตั้งกวาดครีวเกรียงชวยกระบายใต้มาเป็นอันมาก
 พระยาเชียงใหม่ข้างเหนือครองเมืองได้ ๘ ปีชนมาอยู่ ๑๖ ปี ถึงแก่
 พิราลัยในรัชสมัยศรีศกักราช ๓๓๘๓

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งพระยาอู่ปราชาเมืองแก้วเป็นพระยาเชียงใหม่ นายพุทธวงษ์เป็นพระยาอู่ปราช นายคำมูลเป็นพระยาราชวงษ์ รัชมารชการสยไป

ลُقัศักราช ๓๓๘๔ มเม็ยจัศวาศก มหาชนานเมืองตุงไซ้สัสมณะ โคยตรสามิแลสามเณรตังวัก กฤทธิภูมิซ้อกัษพม่ามองเม็ยคโยลงมา ณเมืองเชียงใหม่ ๆ ส่งลงมาณกรุงเทพฯ

ชยู่มาถึงณวันอาทิตย์เดือนห้าแรมสิบเอ็ยค่ำ พระยาเชียงใหม่เมืองแก้วเกณฑ์พระยาบุรีรัตน นายแก้วเมืองมา นายพรหม นายฮุ่นเรือนคุมกำลังสามร้อยเศษยกไปขึ้นรบ กองทัพพระยามหาโยธาไปรับศรัวรามัญยังแม่สมีแล้วกลับมาถึงสพหน้าแม่มะเลิง กวาคอพยพศรัวรามัญมาสู่เมือง พระยาเชียงใหม่คำพันครองเมืองไต่ ๒๖ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ปี ถึงแก่อนิจกรรมในศัศักราช ๓๓๘๗ วกาศปีตศก

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งนายพุทธวงษ์ เป็นพระยาตากวรรณธิปราชวิเชียรปราการครองเมืองเชียงใหม่ นายมหาวงษ์เป็นพระยาอู่ปราช นายน้อยมหาพรหมเป็นพระยาราชวงษ์ นายหนานไชยวงษ์เป็นพระยาบุรีรัตน นายน้อยนัญไชยเป็นพระยาราชบุตรรัชมารชการฉลองพระเศษพระคุณสยไป

ลُقัศักราช ๓๓๘๘ วนพศก พระยาเชียงใหม่แต่งตั้งให้นายแก้ว

เมืองมา นายหนานสุริยะ นายอินเรือนคุมกำลังสองร้อยยกไปที่เมือง
เลง ได้ไชยชนะจับได้ก๊วยลงมาสู่บ้านเมืองครั้งหนึ่ง

อยู่มาลัทธิราช ๑๒๐๐ จดสัมฤทธิ์ศึก เดือนเจ็ดแรมแปดค่ำ
พระยาไชยงใหม่ทราบประพาศเหตุเห็นฟ้าเงยเมืองมา ให้คนเข้า
มาตั้งในเขวงเมืองสาตเมืองทวน อันเป็นดินแดนแคว้นแคว้นเชียงใหม่
จึงเกณฑ์ให้พระยาอุปราช พระยาราชวงษ์ พระยาบุรีรัตน นายหนาน
ไชยลังกา นายแก้วเมืองมา นายน้อยขัติยะ นายพรหม นายภักเียง
พระยาสุริยวงษ์เมืองยวง คุมกำลังเมืองเชียงใหม่ทัพหนึ่ง พระยา
อุปราชเมืองลำพูนนายน้อยคำวงษา คุมกำลังเมืองลำพูนทัพหนึ่ง
ยกขึ้นไปตีกวาดครัวอพยพเมืองยี่ เมืองสาต เมืองทวนลงมาสิ้น ครั้ง
นั้นได้แต่งเขตรแดนยกเสวไม่รักรบ่คอกขัว ความสันคอยแถมแนว
เสาศีลาแดนเดิม แลตั้งค่านที่ทำนาสมประสงค์ยกไว้พาไชยแสนโอกาส
แสนเศษะชาวบ้านแม่อาวตั้งขึ้นเป็นชนค่านรักษาเขตรแดนสืบมา

ศักราช ๑๒๐๔ ปีชวดจตุวารศกเดือนหกขึ้นค่ำหนึ่ง ท้องฟ้า
ปรากฏเป็นลำภูกันเท่าลำตาลขึ้นทิศตะวันตก เห็นตั้งแต่ควนดับคอย
ถึงยามกของคกคือเวลา ๘ ทุ่มจึงตก เห็นขยัดวันแรมแปดค่ำจึงหาย
ขยุมมาถึงฉนวนเสวเดือนเจ็ดขึ้นเก้าค่ำ พม่าสะแกงโยกขย่าว ๒๑ คน
ข้างพลาย๒ ซ้าง นางม้า ๑ ปัน ๑๕ บอดเข้ามาสวามีภักคือเจ้าราชวงษ์
ผู้รั้งค่านเมืองยวม ถึงศักราช ๑๒๐๕ ปีเถาะเบญจศก เจ้าราชวงษ์
ก็นำเอาพม่าสะแกงโยกขย่าวเข้ามาถึงเมืองนครเชียงใหม่ ในวันที่

เส้า^๕เคอน^๕แปด^๕แรม^๕สี่^๕ย^๕ศ^๕คำ^๕ คร^๕น^๕ด^๕ง^๕เค^๕อน^๕ส^๕ย^๕เฮ^๕ง^๕ซ^๕น^๕ส^๕ย^๕เฮ^๕จ^๕ค^๕ำ^๕จ^๕ง^๕ใ^๕
 พระ^๕ยา^๕เข้า^๕เส^๕น^๕ศ^๕ร^๕ิ^๕ศ^๕ก^๕อ^๕ก^๕ษ^๕ร^๕ ท^๕าว^๕ส^๕ี^๕ท^๕ร^๕ก^๕บ^๕ไ^๕พ^๕ร^๕ม^๕ี^๕ช^๕อ^๕เช^๕น^๕ุ^๕ศ^๕ก^๕อ^๕ก^๕ษ^๕ร^๕แล^๕
 ค^๕ุม^๕ท^๕ัว^๕พ^๕ำ^๕ส^๕ะ^๕แ^๕ง^๕ไ^๕บ^๕ส^๕่ง^๕ล^๕ง^๕ไ^๕ย^๕ณ^๕ร^๕ุง^๕ท^๕ะ^๕พ^๕ม^๕ห^๕าน^๕ค^๕ร

พ^๕ง^๕ย^๕าว^๕ท^๕าร^๕เม^๕ือ^๕ง^๕ห^๕ล^๕ง^๕พ^๕ระ^๕บ^๕าง^๕
 ต^๕า^๕ม^๕น^๕บ^๕ั^๕บ^๕ที่^๕มี^๕อยู่^๕ใน^๕ศ^๕า^๕ล^๕า^๕ล^๕ุ^๕ก^๕ุ^๕น

ข^๕ำ^๕พ^๕ระ^๕พ^๕ท^๕ธ^๕เจ้า^๕ ข^๕อ^๕พ^๕ระ^๕ร^๕า^๕ช^๕ท^๕า^๕น^๕เว^๕ียง^๕พ^๕ง^๕ย^๕าว^๕ท^๕าร^๕เม^๕ือ^๕ง^๕ห^๕ล^๕ง^๕
 พ^๕ระ^๕บ^๕าง^๕ แ^๕ค^๕่^๕ค^๕ร^๕ิง^๕ศ^๕ั^๕ก^๕ร^๕า^๕ช^๕ ๒๓๖ พ^๕ระ^๕ว^๕ั^๕ส^๕า มี^๕พ^๕ระ^๕อ^๕ร^๕ห^๕ัน^๕ค^๕อ^๕ง^๕ค^๕ห^๕น^๕ง^๕
 ช^๕อ^๕ว^๕่า^๕พ^๕ระ^๕จุ^๕ล^๕น^๕าค^๕เ^๕ร^๕อ^๕ย^๕ู่^๕ใน^๕เม^๕ือ^๕ง^๕ล^๕ิง^๕ก^๕า^๕ท^๕ว^๕ปี^๕ ย^๕่^๕ระ^๕ก^๕อ^๕ย^๕ด^๕้วย^๕พ^๕ระ^๕ไ^๕ท^๕ร^๕ย^๕ี^๕ฎ^๕ก^๕
 ค^๕ิ^๕ค^๕ะ^๕ใ^๕ห^๕ี^๕พ^๕ระ^๕ส^๕า^๕ส^๕น^๕า^๕ร^๕ู^๕ง^๕เ^๕ว^๕เ^๕ง^๕ไ^๕ย^๕ท^๕ร^๕า^๕ย^๕เท^๕ำ^๕ถ^๕ว^๕น^๕ด^๕ิ^๕ง^๕ ๕๐๐๐ พ^๕ระ^๕ว^๕ั^๕ส^๕า พ^๕ระ^๕
 อ^๕ง^๕ค^๕ำ^๕จ^๕ิง^๕พ^๕ิ^๕เค^๕ร^๕า^๕ร^๕ห^๕ั^๕ด^๕้วย^๕เห^๕ต^๕ะ^๕ส^๕ร^๕ำ^๕ง^๕ร^๕ูป^๕พ^๕ระ^๕ป^๕ฎ^๕ิ^๕มา^๕ก^๕ร^๕ จ^๕ิ^๕ง^๕ใ^๕ห^๕ี^๕ค^๕ัน^๕ไ^๕ย^๕ำ^๕ว^๕อ^๕ัง^๕
 ช^๕าว^๕เม^๕ือ^๕ง^๕ล^๕ิง^๕ก^๕า^๕ท^๕ว^๕ปี^๕ใ^๕ห^๕ี^๕มา^๕พ^๕ร^๕อ^๕ม^๕ก^๕ัน^๕แล^๕ว^๕ ใ^๕ห^๕ี^๕ช^๕ำ^๕ง^๕ย^๕ัน^๕ร^๕ูป^๕พ^๕ระ^๕พ^๕ท^๕ธ^๕เจ้า^๕
 ย^๕ก^๕พ^๕ระ^๕ห^๕ี^๕ค^๕ัด^๕ท^๕ง^๕ส^๕อง^๕ซ^๕น^๕ห^๕ำ^๕ม^๕ เม^๕ือ^๕พ^๕ระ^๕ย^๕าก^๕ย^๕ิล^๕พ^๕ัส^๕ถ^๕ พ^๕ระ^๕ยา^๕โก^๕ถ^๕ี^๕ย^๕
 ย^๕ก^๕ไ^๕พ^๕ร^๕พ^๕ล^๕มา^๕ร^๕ย^๕ก^๕ัน^๕ร^๕ิม^๕น้ำ^๕โร^๕ห^๕ิน^๕ คร^๕น^๕ย^๕ัน^๕เส^๕ร^๕ี^๕จ^๕แล^๕ว^๕ ค^๕น^๕ท^๕ัง^๕ห^๕ล^๕าย^๕ก^๕
 เ^๕า^๕จ^๕ิ^๕น^๕แล^๕ท^๕อ^๕ง^๕ค^๕ำ^๕, ท^๕อ^๕ง^๕แ^๕ด^๕ง^๕, ท^๕อ^๕ง^๕ห^๕ล^๕ี^๕อ^๕ง^๕มา^๕ใ^๕ห^๕ี^๕พ^๕ระ^๕จุ^๕ล^๕น^๕าค^๕เ^๕ร^๕ห^๕ล^๕อ^๕
 ร^๕ูป^๕พ^๕ระ^๕ป^๕ฎ^๕ิ^๕มา^๕ก^๕ร^๕ แ^๕ล^๕ว^๕ช^๕าว^๕เม^๕ือ^๕ง^๕ล^๕ิง^๕ก^๕า^๕ก^๕ั^๕พ^๕าก^๕ัน^๕ท^๕ำ^๕ส^๕ั^๕ก^๕าร^๕บ^๕ู^๕ชา^๕ต^๕ำ^๕ง^๕ๆ
 พ^๕ระ^๕จุ^๕ล^๕น^๕าค^๕เ^๕ร^๕ พ^๕ระ^๕ย^๕าล^๕ิง^๕ก^๕า^๕พ^๕ร^๕อ^๕ม^๕ก^๕ัน^๕ย^๕ก^๕เ^๕า^๕ร^๕ูป^๕พ^๕ระ^๕ป^๕ฎ^๕ิ^๕มา^๕ก^๕ร^๕ซ^๕น^๕ค^๕ัง^๕
 ใ^๕ว^๕ใ^๕น^๕ป^๕ร^๕า^๕ส^๕า^๕ท ข^๕น^๕า^๕น^๕า^๕ม^๕ค^๕ัง^๕ว^๕่า^๕พ^๕ระ^๕บ^๕าง แ^๕ล^๕ว^๕พ^๕ระ^๕จุ^๕ล^๕น^๕าค^๕เ^๕ร^๕จ^๕ิ^๕ง^๕เช^๕น^๕ุ^๕

พระบรมธาตุ & พระองค์ ไล่ขอยแก้วขนตั้งไวบนอาสนทองตรง
 พระภักตร์พระบาง อธิษฐานว่าพระบางองค์นี้ระไไ้เป็นที่ไหว้ ทัยษา
 แก่เทพยดามนุษย์ทั้งหลายถาวรสืบไปถึง ๕๐๐๐ พระวัสส์สา ก็ขอให้
 พระบรมธาตุ & พระองค์เสด็จเข้าสถิตย์อยู่ในรยพระบางนั้น แล้ว
 พระบรมธาตุเสด็จเข้าอยที่พระนลาตองค์ ๓ อยที่พระหององค์ ๓ อยที่
 พระระองค์ ๓ อยที่พระหัดเบองขวาองค์ ๓ อยที่พระหัดเบองซ้ายองค์ ๓
 แล้วพระบางก็ทำยาฎิหารมหัศจรรย์ต่างๆ ได้มีการสมโภช ๗ วัน ๗ คืน
 ครั้นพระสาสนาล่วงมาถึง ๔๓๘ พระวัสส์สา พระยาสุป็นราชไ้
 เป็นพระเจ้าแผ่นดินเมืองลึงกาทวปี พระยาศรีจุลราชไ้เป็นเจ้าแผ่นดิน
 เมืองอินทปัตนคร มีความเสนหารักใคร่แก่กัน พระยาศรีจุลราช
 จึงแต่งราชทูตถือพระราชสาสนลงสำเภาไปยังเมืองลึงกาทวปี ขอ
 เชิญพระบางมาทำสักการบูชา พระยาสุป็นราชจึงเชิญพระบางมอย
 ใ้ราชทูตไปยังเมืองอินทปัตนคร แล้วเจ้าเมืองอินทปัตนครแท้
 พระบางขึ้นไว้ในพระวิหารกลางเมือง มีการสมโภช ๗ วัน ๗ คืน
 พระบางนั้นสั่งแต่พาพระบาทถงยอกพระเมาทีสองศอกเจ็ดนิ้ว ทอง
 หนัก ๔๒ ชั่ง ๓ ตำลึง

เดิมเมืองหลวงพระบางเรียกว่า เมืองศรีสัตนาคนหุตล้านช้าง
 ร่มขาว เป็นเมืองขณกรงยกกิ่ง มีเจ้าเมืองครองนครองบ้านเมือง
 ต่อๆ กันมาครย ๕ บั ต้องจิดเควรองราชบรรณาการไปถวายตรงหนึ่ง

ครั้นที่กวาด ๒๗๘ ปีเถาะขลุ่ยศึก พระยาสุวรรณค้ำผิงได้เป็น
 เจ้าเมืองศรีสัตนาคนหุตล้านช้างร่มขาว มีบุตรชายคนหนึ่งชื่อขุนยักษ
 พา ๆ ทำชู้ด้วยภรรยาพระยาสุวรรณค้ำผิง ๆ ขบไล่ขุนยักษพาไป
 เสียดจากบ้านเมือง ขุนยักษพาพาภรรยาภักขยบุตรคนหนึ่งชื่อท้าวพางม
 ไปอยู่เมืองอินทปัตนคร ท้าวพางมได้นางค้ายกษัตริย์พระยาศรี
 จุลราชเจ้าเมืองอินทปัตนครเป็นภรรยา อยู่มาเจ้าเมืองอินทปัต
 นครเกณฑ์กองทัพให้ท้าวพางม ยกขึ้นไปเมืองศรีสัตนาคนหุต
 ล้านช้างร่มขาว ครั้นนั้นท้าวค้ายอบุตรเจ้าเมืองพวนทำชู้ด้วย
 ภรรยาของยักษ กลัวบิดาจะฆ่าเสีย หนีลงมาพึ่งท้าวพางมขอ
 กองทัพยกขึ้นไปตีเมืองพวนได้แล้วจะยอมเป็นเมืองขึ้น ท้าวพางม
 จึงยกกองทัพขึ้นไปตีเมืองพวน ยิ่งขึ้นไปใหญ่ก็ยิ่งสู้รบโต้ตอบกันเป็น
 สามารถ พวกเมืองพวนทนสมอไม่ได้ ก็แตกกระจัดกระจายไป
 กองทัพท้าวพางมเข้าหักเอาเมืองได้ จึงตั้งท้าวค้ายอเป็นเจ้าเมือง
 พวน เรียกว่าพระยาค้ายอ ท้าวพางมกับพระยาค้ายอยกกองทัพ
 กลับลงมาเมืองศรีสัตนาคนหุตล้านช้างร่มขาว จึงแต่งคนถือหนังสือ
 ไปถึงพระยาสุวรรณค้ำผิงผู้เป็นบิดา จะขอเอาราชสมบัติในเมืองศรี
 สัตนาคนหุต พระยาสุวรรณค้ำผิงจึงเกณฑ์กองทัพออกรบต้านทาน
 ลูกกองทัพท้าวพางมไม่ได้ พระยาสุวรรณค้ำผิงผูกคอตายเสีย ท้าว
 พางมได้ครองเมืองศรีสัตนาคนหุตล้านช้างร่มขาว เรียกว่าพระยา
 พางม หัวเมืองใดตั้งขัดแย้งก็ยกกองทัพไปตีได้มาเป็นเมืองขึ้น

หลายเมือง แต่เมืองไผ่หนามปลุกก่อไผ่เป็นระเนนยก จะยังบน
 เต่าโคกก็ไม่อาจทำลายได้ พระยาพำรุงจึงให้ทำกระสุนบนด้วยทองคำ
 ยิงเข้าไปในเมืองแล้วเลิกทัพกลับไป ราษฎรในเมืองไผ่หนามก็พา
 กันตองถือไผ่เอากระสุนบนทองคำ แล้วพระยาพำรุงกลับยกกองทัพ
 มาตีหาแพชนะณนั้นไม่ เจ้าเมืองไผ่หนามกับพระยาพำรุงยอมเป็น
 ทางไมตรีแก่กัน จึงเปลี่ยนชื่อพระยาเจ้าเมืองไผ่หนามเป็น
 พระยาเวียงคำ ตามเหตุที่ได้อากระสุนบนทองคำยิง อยู่มา
 เจ้าเมืองอินทปัตนครให้หาพระยาพำรุงบุตรเขยลงไปเมืองอินทปัต
 นคร ให้โอวาทสั่งสอนไม่ให้ยกกองทัพไปเที่ยวคืบนาประเทศ
 ให้ตั้งอยู่ในทิศพิธราชธรรมยศศีลทำในพระวิหารพระบาง แล้วยก
 เขตรแขวงเมืองอินทปัตนคร ตงแต่ลัดขุ่นไปให้ชนเมืองศรีสัตนา
 คนหุตล้านช้างร่มขาว แล้วพระยาพำรุงขอเชิญพระบางขึ้นไปเมือง
 ศรีสัตนาคนหุตล้านช้างร่มขาวด้วย ครั้นขึ้นไปถึงเมืองเวียงคำ
 พระยาเวียงคำขอเชิญพระบางไว้ทำสักการบูชา พระยาพำรุงจึงพา
 ไพร่พลขึ้นไปเมืองศรีสัตนาคนหุตล้านช้างร่มขาว พระยาพำรุงมี
 บุตรชายคนหนึ่งชื่อท้าวอุ่นเรือน อยู่มาพระยาพำรุงไม่ตั้งอยู่ใน
 ลัทธิธรรม ช่มเหงเอาภรรยาท้าวพระยามาเป็นภรรยาของตัว ท้าว
 พระยาจึงพร้อมกันขับไล่ พระยาพำรุงหนีไปพึ่งพระยากำตันเมืองน่าน
 พระยาพำรุงครองเมืองได้ ๔๑ ปี รวมอายุได้ ๗๐ ปีถึงแก่กรรม
 ที่เมืองน่าน

ศักราช ๗๓๕ บัชวคเบญจศก ท้าวพระยาพร้อมกันยก
 ท้าวอุ้นเรือนบุตรพระยาพำรุงเมือง ครองเมือง ศรีสัตนาคนหุตล้านช้างร่ม
 ขาว เรียกว่าพระยาสามแสนไท ไครภูวนารถียกศรีสัตนาคนหุตล้าน
 ช้างร่มขาว ท้าวอุ้นเรือนบุตรชาย ท้าวล้านคำแดง ๑ ท้าว
 คำปาก ๑ ท้าวภูไชย ๑ ท้าวไชยสาร ๑ ท้าวพากริม ๑ ท้าว
 หม่นไชย ๑ ท้าวราชแสนไท ๑ เจ็ดคน ครึ่งนบ้านเมืองไม่มี
 ทักษิณ พระยาสามแสนไทครองเมืองไท ๔๓ ปี รวมอายุ ๖๐ ปี
 ถึงแก่กรรม

ศักราช ๗๗๗ บัมเมอจูกก ท้าวล้านคำแดงบุตรพระยา
 สามแสนไทที่ ๑ ได้ครองเมืองศรีสัตนาคนหุตล้านช้างร่มขาว
 ครึ่งนบ้านเมืองก็ไม่มีเหตุการณ์สิ่งใด ท้าวล้านคำแดงบุตรชาย
 ท้าวบุซอน ๑ ท้าวพรหมทัต ๑ ท้าวล้านคำแดงครองเมืองไท ๓๑ ปี
 รวมอายุได้ ๕๐ ปี ถึงแก่กรรม

ศักราช ๗๗๗ บัมะเมียนพคก ท้าวพระยาพร้อมกันตั้ง
 ท้าวภูไชยบุตรพระยาสามแสนไทที่ ๑ เป็นพระไชยจักรพรรดิ
 แผ่นแผ่นเจ้าเมืองศรีสัตนาคนหุตล้านช้างร่มขาวต่อมา ท้าวภูไชย
 บุตรชาย ท้าวแท่งคำ ๑ ท้าวภูเพ ๑ สองคน แล้วพระไชย
 จักรพรรดิแผ่นแผ่นให้ท้าวพระยาลงไปเชิญพระบางณเมืองเวียงคำ ไล่
 เรือชนมาถึงแก่งจันทเมืองเชียงคานเรือล่มพระบางจมน้ำหายไป อยู่

มาพระบางก็กลับไปประดิษฐานอยู่ในพระวิหารเมืองเวียงคำตั้งเก่า
แล้วฉนวนช่องบัวขวงขุนเนก ยกกองทัพมาตีเมืองศรีสัตนาคนหุต
ล้านช้างร่มขาว พระไชยจักรพรรดิแผ่นดินแล้วจึงยกกองทัพออกรบ
ไม่ชนะ ต้องพาครอบครัวหนีลงมาเมืองเซียงคาน แล้วแต่งท้าว
แท่งคำบุตรคุมกองทัพไปตีทัพของบัวขวงขุนเนก ทัพนั้นมิได้แตก
กระจัดกระจายไป พระไชยจักรพรรดิแผ่นดินแล้วครองเมืองได้ ๔๒ ปี
รวมอายุ ๖๕ ปี ถึงแก่กรรมที่เมืองเซียงคาน

ครั้นศึกราช ๘๓๓ บัณฑิตเอกศึก ท้าวแท่งคำบุตรพระไชย
จักรพรรดิแผ่นดินแล้วที่ ๓ ได้เป็นเจ้าเมืองศรีสัตนาคนหุตล้านช้างร่ม
ขาว เรียกว่าพระยาสุวรรณเฝ้าหลัง ครองเมืองได้ ๗ ปี ไม่มีบุตร
อายุได้ ๔๓ ปี ถึงแก่กรรม

ศึกราช ๘๓๘ บัณฑิตเอกศึก ท้าวพระยาพร้อมกันยกท้าวราช
แสนไทบุตรพระยาสามแสนไทที่ ๗ เช่นพระยาลำน้ำแสนไท ไทร
ภูวนารถเจ้าเมืองศรีสัตนาคนหุตล้านช้างร่มขาว แล้วให้ท้าวพระยา
ไปเชิญพระบางที่เมืองเวียงคำ มาไว้ที่เซียงกลางเมืองศรีสัตนาคน
หุตล้านช้างร่มขาว พระยาลำน้ำแสนไทจึงสร้างพระวิหารหลังหนึ่ง
ชื่อวัดมโนรมย์ เชิญพระบางมาประดิษฐานไว้ในวิหาร พระยา
ลำน้ำบุตรชายคนหนึ่งชื่อท้าวสมภุ พระยาลำน้ำครองเมืองได้
๓๕ ปี รวมอายุ ๓๓ ปี ถึงแก่กรรม

ศักราช ๘๕๓ บัณฑิตศรีศก ท้าวสมภพบุตรพระยาถ่าน้ำได้
เป็นเจ้าเมือง ๕ ปี ไม่มีบุตร อายุได้ ๓๕ ปี ถึงแก่กรรม

ศักราช ๘๕๘ บัณฑิตศรีศก ท้าวพระยาพรหมกันยกร
ท้าวภูเพชบุตรพระไชยจักรพรรดิแผ่นดินแล้วที่ ๒ เป็นเจ้าเมืองศรีสัตนา

คนหุตล้านช้างร่มขาว เรียกว่าพระยาวิสุทธิราชธิเบศร์ ๗ สร้าง
พระอุโบสถหลังหนึ่ง เชิญพระบางประดิษฐานไว้ในพระอุโบสถ

วิสุทธิราช พระยาวิสุทธิราชมีบุตรชายคนหนึ่งชื่อท้าวโพธิสาร
พระยาวิสุทธิราชครองเมืองได้ ๒๐ ปี รวมอายุ ๕๓ ปี ถึงแก่กรรม

ศักราช ๘๗๘ บัณฑิตศรีศก ท้าวโพธิสารบุตรพระยาวิสุทธิราช
ได้ไปเป็นเจ้าเมือง เรียกว่าพระยาโพธิสารล้านช้างร่มขาว อยู่มา

พระแซกคำเดิมอยู่ในพระวิหารวัดเมืองเชียงใหม่ เสด็จมาประดิษฐาน
อยู่ร่วมแท่นใหญ่กับพระบางท้าววิสุทธิราชธาราม เมืองศรีสัตนาคนหุต

ล้านช้างร่มขาว พระยาพรหมราชเจ้าเมืองเชียงใหม่รู้ว่าพระแซกคำ
หายไประจิมแต่งให้แสนท้าวคุมไพร่ ๒๐ คนไปเที่ยวหาตามหัวเมือง

นานาประเทศ มาพบพระแซกคำอยู่ในพระอุโบสถวิสุทธิราชธาราม
ครั้นตกประมาณ ๒ ยามเสด็จ คนเมืองเชียงใหม่พากันค้ำนำค่างเข้า

ไปยกเอาพระแซกคำ พวกซึ่งรักษาอุโบสถคืนชนจับพวกเมืองเชียง
ใหม่ได้ทั้ง ๒๐ คน พระยาโพธิสารให้ยกโทษเสีย ปล่อยตัวกลับ

ไปเมืองเชียงใหม่ พระยาพรหมราชเจ้าเชียงใหม่ทราบว่าเจ้าเมือง
หลวงพระบางยังอยู่ในยถากรรมเห็นแก่พระยาพรหมราช จึงปล่อยตัว

พวกซึ่งทำความผิดมาทงนักมีบุญคุณมาก จึงแต่งตั้งให้ท้าวพระยา
 พานางยอศค้ำบุตรไช่ยกให้เป็นภรรยาพระยาไพดิสาระ ๆ มีบุตรชาย
 เจ้าเชษฐวงษา ๑ เจ้าทาเวือ ๑ เจ้ารวังโส ๑ สามคน บุตรหญิง
 นางแก้วกมรี ๑ นางคำเหลา ๑ นางคำไป ๑ สามคน รวม ๖ คน
 อยู่มาพระยาพรหมราชเจ้าเมืองเชียงใหม่ถึงแก่กรรม ท้าวพระยา
 เมืองเชียงใหม่ นำความมาแจ้งแก่พระยาไพดิสาระ เจ้าเมืองศรีสัตนา
 คนหุตล้านช้างร่มขาว แลขอเจ้าเชษฐวงษาบุตรพระยาไพดิสาระที่ ๑
 ขึ้นไปเป็นเจ้าเมืองเชียงใหม่ เรียกว่าพระยาไชยเชษฐาธิราช
 พระยาไพดิสาระครองเมืองได้ ๕๘ ปี รวมอายุ ๔๒ ปีถึงแก่กรรม
 ศักราช ๘๐๐ ปีมะโรงคคก พระไชยเชษฐาธิราชจึงมอ
 เมืองเชียงใหม่ให้ท้าวพระยาอยู่รักษา พระไชยเชษฐาธิราชลงมา
 ครองเมืองศรีสัตนาคนหุตล้านช้างร่มขาว แลแล้วเชิญพระแก้วมรกต
 เมืองเชียงใหม่ลงมาไว้เมืองศรีสัตนาคนหุตล้านช้างร่มขาว พระไชย
 เชษฐาธิราชครองเมืองได้ ๖ ปี ครั้นศักราช ๘๑๒ ปีจอโทคคก พระ
 ไชยเชษฐาธิราชจึงแต่งตั้งท้าวพระยาอพระราชสาสน คุณเครือราช
 บรรณาการลงมากรุงศรีอยุธยา ขอพระราชธิดาสมเด็จพระมหา
 จักรพรรดิราชาธิราช พระเจ้าช้างเผือก ทรงนามว่าพระเทพกระษัตรี
 ขึ้นไปเป็นสนมสร้างคักกลยาในเมืองศรีสัตนาคนหุต สมเด็จพระเจ้า
 ช้างเผือกจึงมีพระราชสาสนตอบขึ้นไปว่า ซึ่งเจ้าเมืองศรีสัตนาคนหุต
 มีพระไทยจะร่วมพระราชโกลีตเป็นสัมพันธมิตรไมตรีนี้ ก็อนุญาตให้

ให้แต่งตั้งผู้คนสิ่งของลงมารับเถิด พระไชยเชษฐาธิราชจึงแต่งตั้งทูต
 นททกัษัไพร่ ๕๐๐ ท้าวพระยานางเจ้าแก่งลงมารับ สมเด็จพระเจ้า
 ช้างเผือกจึงส่งพระราชธิดาชื่อพระแก้วฟ้า ให้แก่ท้าวพระยาขึ้นไปเมือง
 ศรีสัตนาคนหุต พระไชยเชษฐาธิราชรู้ว่าไม่ใช่องค์พระเทพกระษัตรี
 ก็เสียใจ จึงมีราชสาส์นคมเครื่องราชบรรณาการให้ราชทูตท้าวพระยา
 นำพระแก้วฟ้าลงมาส่งยังกรุงศรีอยุธยา ในพระราชสาส์นนั้นว่า เติม
 พระองค์ประสูตพระเทพกระษัตรีให้ ก็ดีศัพท์เล่าๆทั้งประเทศ
 เมืองศรีสัตนาคนหุต แล้วพระองค์ส่งพระแก้วฟ้าราชขบถขึ้นมานั้น
 ครั้นจะวิจัยไว้ก็เป็นทอปรยศแก่ท้าวพระยาแลราษฎรชาวเมืองศรีสัตนา
 คนหุต ขอส่งพระแก้วฟ้าคน จึงพระราชทานพระเทพกระษัตรีตาม
 อนุญาตแต่ก่อน

ในศักราช ๘๑๒ ปีจอโทศกนั้น พระไชยเชษฐาธิราชได้ขึ้นไป
 ไปครองเมืองเชียงใหม่ ครั้นศักราช ๘๑๓ ปีกนทรศก สมเด็จพระ
 พระเจ้าช้างเผือกจึงส่งพระเทพกระษัตรี ให้ราชทูตท้าวพระยานำขึ้นไป
 ไปถึงนอกด่านเมืองเพชรบูรณ์ สมเด็จพระเจ้าหงษาวดีจึงแต่งตั้งให้
 นายทัพนายกองมาตีชิงเอาพระเทพกระษัตรีไปได้ พระไชยเชษฐา
 ธิราชรู้ความแล้วก็โกรธ ว่าซึ่งพระเจ้าหงษาวดีแต่งตั้งพลมาแย่งชิง
 เอาพระเทพกระษัตรีไปทั้งนี้ ก็เพราะเมืองพระพิศณุโลกเป็นต้น
 คิด จึงจะแก้แค้นให้จึงได้ จึงเกณฑ์ช้างม้าพลระยกไปเอาเมือง
 พระพิศณุโลก สมเด็จพระเจ้าช้างเผือกทราบความก็ตรัสห้าม จึง
 มิได้ยกไป

ผู้ จุลศักราช ๙๓๕ ปีชวศกัศวาศก พระมหินทราธิราชพระราช
 ธิราชสมเด็จพระเจ้าข้างเผือก ได้ราชสมบัติในกรุงศรีอยุธยา สั่ง
 นาวลยชนไปตั้งเมืองศรีสัตนาหุต ว่าให้ยกกองทัพลงมาช่วยกองทัพ
 มรungskroythayathakernayaeameongphichonloke พระไชยเชษฐา
 ธิราช จึงเกณฑ์ช่างมาสร้างพลลงมาทางเมืองนครไทยถึงเมืองพระ
 พิศณุโลกให้พระยาสุรินทรคว่างฟ้า พระยามือไฟ พระยามือเหล็ก
 ออกตั้งค่ายใกล้เมืองประมาณ ๔๐ เส้น ๕๐ เส้น ฝ่ายพระมหินทรา
 ธิราชกรุงศรีอยุธยาถอยทัพเรือขึ้นไปตั้งอยู่ปากน้ำพิงค์ พระไชย
 เชษฐาธิราชจึงให้ไพร่พลทหารเข้าในเมือง เหลือกำลังไพร่พลหัก
 เขาเมืองไม่ได้ จึงให้ข้ามค้ำเข้าไปซัดกำแพงเมืองพระพิศณุโลก ฝ่าย
 พระมหาอรรณวราชาเจ้าเมืองพระพิศณุโลก ให้ทหารออกทลวงฟัน
 พลเมืองศรีสัตนาหุตค้ำกำลังมีไต่ก็ถอยออกไปตั้งมั่นอยู่ในค่าย
 แล้วพระมหาอรรณวราชาเจ้าเมืองพระพิศณุโลกจึงเกณฑ์ให้เขาไม่ไต่ทำ
 แพรเอาไฟจลลอบลงไป ถึงกองทัพเรือพระมหินทราธิราชมีทัน
 รู้ตัว ไพร่พลแตกกันพากันลงเรือทันบ้านมีทันข้าง เสียเรือแลไพร่
 พลเข่นอันมาก ฝ่ายเจ้าเมืองหงษาวดีรู้ว่า เมืองพระพิศณุโลก
 เกิดศึก จึงเกณฑ์กองทัพให้ลงมาช่วยค้ำหักเขาค่ายพระยามือเหล็ก
 ไต่ก็เข้าไปในเมืองพระพิศณุโลก แล้วกองทัพเรือสมเด็จพระมหินทรา
 ธิราชเจ้าแผ่นดินกรุงศรีอยุธยาถอยทัพกลับลงไป พระไชย

เสด็จเสวยอาหารที่วังของทัพกรุงศรีอยุธยาเล็กไปแล้ว ก็ล่าทัพขึ้นไป
 ทางท่านมภู ให้พระยาแสนสุนทรคว่างฟ้า พระยามือเหล็ก
 พระยามือไฟอยู่ร้งหลัง ไม่ถึงวาริทางช่องแคบ จึงแต่งทหารชู้
 ไว้อสองข้างทาง แล้วยกพลทหารเข้าไปตั้งข้างในใกล้กันประมาณ ๓
 เส้น ๔๐ เส้น คอยทัพซึ่งระคิดตามไป ฝ่ายทัพเมืองหงสาวดีก็
 มาช่วยเมืองพระพิศณุโลกยกติดตามไปไม่ถึงวาริทางแคบก็ถ่วงเข้าไปไม่ถึง
 ทัพใหญ่ ฝ่ายทหารของข่มได้ตีที่คิกระหนาบสู้รบกันถึงอาวุธสั้น
 กองทัพเมืองหงสาวดีแตกฉานหนีไป ผู้คนล้มตาย เกือบได้ข้างม้า
 เครื่องศาสตราวุธเป็นอันมาก

ครั้นถึงศักราช ๙๓๗ ปีเถาะสัปตศก พระเจ้าหงสาวดียก
 กองทัพลงมาล้อมกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระมหินทราธิราชจึงมี
 ศุภอักษรขึ้นไปถึงกรุงศรีสัตนาคณหุต ขอกองทัพลงมาช่วย พระไชย
 เสด็จเสวยอาหารแล้ว จึงให้เกณฑ์กองทัพประมาณห้าหมื่นพร้อม
 ท้ายช้างม้าเครื่องศาสตราวุธยกลงมาถึงเมืองเพชรบูรณ์ พระเจ้า
 หงสาวดีก็คิกระหนาบศุภอักษรประทัยตราพระราชสีห์ ให้คนถอยขึ้นไป
 ถึงพระไชยเสด็จเสวยอาหารว่าให้รีบยกลงมาช่วย ด้วยกองทัพเมือง
 หงสาวดีกำลังอดเสบียงอาหาร พระไชยเสด็จเสวยอาหารไม่รู้ในอุบาย
 พระเจ้าหงสาวดี เข้าโงวเป็นศุภอักษรกรุงศรีอยุธยาจริง ก็รีบ
 ยกกลงมาถึงเมืองสระบุรี พบกองทัพเมืองหงสาวดีตั้งสกัดอยู่
 โจมเข้าตีกองทัพพระไชยเสด็จเสวยอาหารมีทันรู้ตัวก็แตกกระจัดกระจายไป

ผู้คนล้มตายเสียช้างม้าเครื่องสำราญเป็นอันมาก พระไชยเชษฐา
 ธิราชก็ขึ้นตั้งพาไพร่พลที่เหลือออกไปเมืองศรีสัตนาคณหุต ครั้น
 นั้นกรุงศรีอยุธยาที่เสียแก่พระเจ้าหงษาวดี ๆ ให้พระมหาธรรมราชา
 เจ้าเมืองพระพิษณุโลกมาครองกรุงศรีอยุธยา

จุลศักราช ๙๒๓ ปีมะแมเอกศก พระเจ้าหงษาวดียกกองทัพ
 ขึ้นไปตีเมืองศรีสัตนาคณหุต ได้สู้รบกันเป็นสามารรถ กองทัพพระเจ้า
 หงษาวดีเหลือกำลังหักเอาเมืองมิไต่ก็เลิกทัพกลับไป พระไชย
 เชษฐาธิราชครองเมืองเชียงแสนได้ ๙ ปี ในศักราช ๙๒๓ ปีมะ
 แมเอกศก ให้ท้าวพระยาอุยริษาเมืองศรีสัตนาคณหุต, เมืองเชียงแสน
 พระไชยเชษฐาธิราชลงมาตั้งเมืองเวียงจันทน์ มีนามว่าเมืองจันทบุรี
 ศรีสัตนาคณหุตล้านช้างร่มขาว แต่พระบาง พระแก้วมรกต พระแซก
 คำอุยวิจิตรราชธรรมาเมืองศรีสัตนาคณหุตล้านช้างร่มขาว จึงเปลี่ยน
 นามว่า เมืองหลวงพระบางราชธานีศรีสัตนาคณหุตล้านช้างร่มขาว
 พระไชยเชษฐาธิราชครองเมืองจันทบุรีศรีสัตนาคณหุต ได้สร้าง
 พระเวศียก่อครอมบรมธาตุพระยาจักรีธรรมโลกราชองค์หนึ่ง อยู่มา
 เจ้าเมืองหงษาวดีให้อิมมะเรบุตร พระยาอังวะน้อง คุณกองทัพพม่า
 มาตีเมืองเชียงใหม่ พระยาสามล้าน, พระยาม้าผู้รักษาเมืองสู้
 ไม่ไว้ กวาดครอบครัวลงมาพึ่งพระไชยเชษฐาธิราชเมืองเวียงจันทบุรี
 แล้วอิมมะเรพระยาอังวะยกกองทัพติดตามลงมาตีบ้านเล็กเมืองน้อยจน
 ถึงเมืองจันทบุรี กองทัพอิมมะเรพระยาอังวะจับได้เจ้าอุปราช

เมืองเวียงจันทน์ ๓ น้องหญิงพระไชยเชษฐาธิราช ๒ นางแทนคำ ๑
 มารจากนางแทนคำ ๑ หัวคนส่งไปเมืองหงสาวดี แล้วเลิกทัพกลับไป
 อยู่มาเจ้าเมืองหงสาวดีแต่งกองทัพลงมาตีเมืองเวียงจันทน์อีก พระไชย
 เชษฐาธิราชพาครอบครัวลงมาตั้งค่ายอยู่ปากน้ำม ได้ตั้งอรณคาน
 ทานกันเป็นสามารภ กองทัพเมืองหงสาวดีเหลือกำลังที่จะรบจึงเอา
 ค่ายไม่ใกล้ก็เลิกทัพกลับไป พระไชยเชษฐาธิราชครองเมืองเชียงใหม่,
 เชียงแสน, หลวงพระบาง, เวียงจันทน์รวม ๒๔ ปี มีบุตรชายคนหนึ่ง
 ชื่อพระหน่อแก้วแต่ยังเด็ก พระไชยเชษฐาธิราชอายุได้ ๓๘ ปีถึง
 แก่กรรม

ศักราช ๘๒๘ ปีเถาะนพศก พระยาแสนสุนทรกว้างฟ้า
 พระยาจันทสิงหราชเมืองเวียงจันทน์เกิดวิวาทรบกัน จะแย่งเอาพระ
 หน่อแก้วบุตรพระไชยเชษฐาธิราชไปเลี้ยง พระยาสุนทรกว้างฟ้า
 จับพระยาจันทสิงหราชได้ให้ฆ่าเสีย พระยาสุนทรกว้างฟ้าได้เป็น
 เจ้าเมืองเวียงจันทน์เรียกว่าพระยาสมังคโลโพธิสัตว์อวยกวาวาชาประเทศ
 มีบุตรชายคนหนึ่งเป็นพระยานครน้อย พระยาสมังคโลโพธิสัตว์ครอง
 เมืองได้ ๔ ปี

ศักราช ๘๓๓ ปีแม่มตรศก เจ้าเมืองหงสาวดีจัดกองทัพลง
 มาตีเมืองเวียงจันทน์จับได้พระยาสมังคโลโพธิสัตว์ พระหน่อแก้ว ส่ง
 ขนไปเมืองหงสาวดี แล้วตั้งอุปราชซึ่งจับไปครั้งก่อนเป็นเจ้าเมือง
 เวียงจันทน์ ครั้นนั้นเมืองเวียงจันทน์เมืองหลวงพระบางคืออันน้อยนั้น

พม่าหงษาวดีต่อมา แล้วต้องไปบรรณาการกรุงชุกกิงตามแบบอย่าง
แต่ก่อนด้วย แลเมืองเชียงแสนตั้งแต่กองทัพพระเจ้าหงษาวดีจับ

พระยาสุ่มังคัล โปธิสัตว์ส่งไปเมืองหงษาวดีแล้ว ก็หาได้อ่อนน้อมต่อ
เมืองหลวงพระบางไม่ ไปพึ่งแก่เมืองเชียงใหม่ อยู่มา มีผู้ขออ้าง
ตั้งตัวเป็นพระไชยเชษฐาธิราช เกือบกล่อมได้ผู้คนปลวชยเขตรปลวชย
แดนยกกองทัพมาตีเมืองเวียงจันทน์ เจ้าเมืองเวียงจันทน์พาครอบครัว
ลงเรือหนีขึ้นไปตั้งแก่ภูเรือล้อม เจ้าเมืองเวียงจันทน์ตั้งแก่กรรม

ศักราช ๙๓๕ บรมกษัตริย์ บรมกษัตริย์ เจ้าเมืองหงษาวดีแต่งกองทัพ
ลงมาปราบปรามพวกขบถเรียบร้อยแล้ว ตั้งพระยาสุ่มังคัล โปธิสัตว์
ให้เป็นเจ้าเมืองเวียงจันทน์ไว้หนึ่งตั้งแก่กรรม ท้าวพระยาเมืองเวียง
จันทน์ยกพระยานครน้อยบุตรพระยาสุ่มังคัล โปธิสัตว์เป็นเจ้าเมืองจันทบุรี
ไว้ ๓ พระยานครน้อยไม่ตั้งอยู่ในยศอิทธิกรม ท้าวพระยาพร้อม
กันขึ้นไปฟ้องต่อเจ้าเมืองหงษาวดี ๆ ให้เอาตัวพระยานครน้อยไว้ แล้ว
ให้ท้าวพระยากลับไปลงมารักษาบ้านเมือง ครั้นศักราช ๙๔๒ ปีมีโรง
โศก ท้าวพระยาผู้ว่าราชการเมืองเวียงจันทน์แต่งให้พระยาเมืองหลวง
เมืองแสนเป็นแม่ทัพยกขึ้นไปตีเมืองเชียงแสน ๗ ครั้งพ้องกันเป็น
หลายครั้ง กองทัพเมืองเวียงจันทน์จะห้กเอาเมืองไม่ได้ก็ตั้งค่ายมั่นอยู่
ฝ่ายเจ้าเมืองเชียงแสนมีหนังสือลงมาขอกองทัพเมือง เชียงใหม่แล
กองทัพกรุงศรีอยุธยาขึ้นไปช่วย พระยาเมืองหลวง เมืองแสน
ทราบบว่าสมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้ากรุงศรีอยุธยา ให้กองทัพยกขึ้น

ไปก็เกรงพระขามมี ได้ยักถูกขามการขามมืองกันแล้ว ก็เลิกทัพกลับไป
ไปเมืองเวียงจันทน์ ๆ ไม่มีเจ้าเมือง วางเข้ล่าอยู่ ๘ ปี

คักราช ๘๕๕ ปีมีแม่เขนยศึก ท้าวพระยาแลพระสงฆ์พร้อม
กันขึ้นไปเมืองหงสาวดี ขอพระหน่อแก้วบุตรพระไชยเชษฐาธิราช
ลงมาครองเมืองเวียงจันทน์ได้ ๒ ปี รวมอายุ ๒๖ ปีถึงแก่กรรม

คักราช ๘๕๗ ปีรกาลิปัตติก ท้าวพระยาจงยกพระธรรมิกราช
บุตรนำพระหน่อแก้วขึ้นเป็นเจ้าเมืองเวียงจันทน์ มีบุตรชาย อุปฮาดราช
พระมอมนแก้ว ๒ คน พระธรรมิกราชครองเมืองได้ ๗ ปีถึงแก่กรรม

คักราช ๘๕๘ ปีมีโรงจัตุรัส ท้าวพระยาเอาผู้มีตระกูลใน
วงษ์พระไชยเชษฐาธิราชครองเมืองต่อมาได้ ๕ ปี แดในคักราช ๘๕๘
ปีมีแสงเขนยศึกขึ้น เจ้าเมืองเวียงจันทน์แลท้าวพระยาพร้อมกันเห็นว่า
ในกรุงศรีอยุธยาเป็นแผ่นดินสมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้า มีบุญญา
ธิการแผ่อาณาเขตกว้างขวางออกไปมาก จึงแต่งราชทูตขอพระ
ราชสาสน์คุมเครื่องราชบรรณาการลงมาขอพึ่งพระบรมโพธิสมภาร
ณกรุงศรีอยุธยาครั้งหนึ่ง

คักราช ๘๕๘ ปีวอกลีสุติก อุปฮาดราชบุตรพระธรรมิกราชที่ ๑
ได้เป็นเจ้าเมืองเวียงจันทน์ มีบุตรชาย เจ้าทวนคำ เจ้าวิไชย
อุปฮาดราชครองเมืองได้ ๑๒ ปีถึงแก่กรรม

คักราช ๘๖๐ ปีวอกลีมฤทธิติก เจ้าทวนคำบุตรอุปฮาดราชที่ ๑
ได้เป็นเจ้าเมืองเวียงจันทน์ มีบุตรชาย เจ้าชัมภู ๑ เจ้าบุญชู ๑ เจ้า

สุริยวงษ์ ๑ สามคน เจ้าวิไชยย่น้องเจ้าควนคำมีบุตรชาย เจ้าปู่ ๑
เจ้าสอย ๑ เจ้าควนคำครองเมืองไท่ ๑๖ ปักธงแก่กรรม

ศักราช ๘๘๕ ปีกุนเบญจศก ท้าวพระยาขกเจ้าสุริยวงษ์บุตร
เจ้าควนคำที่ ๓ เป็นเจ้าเมืองเวียงจันทน์ เรียกว่าพระยาสุริยวงษา
ธรรมาภิราชบรมพิตร แล้วถวัลเจ้าชมภู เจ้าบุญ เจ้าปู่พี่พระซึ่ง
เอาราชสมบัติ จึงให้ขี้ไล่เจ้าชมภู เจ้าบุญ เจ้าปู่ไปจากบ้านเมือง
เจ้าชมภูพาภรรยาคนกับแสนทิพนาบัวหนีไปเมืองญวน มียุทธชาย
คนหนึ่งชื่อพระไชยของแก้ว เจ้าชมภูถึงแก่กรรมที่เมืองญวน แสน
ทิพนาบัวได้มารดาพระไชยของแก้วเป็นภรรยา มียุทธชายชื่อท้าวหนึ่ง ๑
ท้าวราชวงษา ๑ สองคน เจ้าบุญหนีไปขอขอยุ้วถักทอลโรง เจ้าปู่
พาภรรยาไปอยู่เมืองนครพนม มียุทธชายคนหนึ่งชื่อเจ้านันทราช
เจ้าปู่ถึงแก่กรรมที่เมืองนครพนม พระยาสุริยวงษาครองเมืองเวียง
จันทน์ ได้ว่ากล่าวเขตรแขวงข้างใต้ตั้งแต่ลัดขินไป, ข้างเหนือแต่
ผากระโถดลงมาข้างซ้ายคอค้นนครยทโยธา กำหนดไม้ประดู่ ๓ ต้น
อัน ๒ ขอบ ข้างขวาต่อแขวงเมืองญวน กำหนดคันทันชาน ๓ กิ่ง มี
ลำน้ำสามคลองเป็นอาณาเขตร พระยาสุริยวงษามียุทธชาย เจ้าราช
บุตร ๑ บุตรหญิงนางกุมารี ๑ นางสุมิง ๑ สามคน อยู่มาช้อยก
กองทัพมากเมืองเชียงรุ่งแสนหัวพา เจ้าอินทกุมารเมืองเชียงรุ่ง
แสนหัวพาจึงพานางจันทกุมารีผู้น้องลงมาพึ่งพระยาสุริยวงษาเจ้าเมือง
เวียงจันทน์ เจ้าราชบุตรไถ่ นางจันทกุมารีเป็นภรรยา มียุทธชาย

เจ้ากิ่งกิสะ เจ้าอินทโสม อยู่มาเจ้าราชบุตรทำชู้ด้วยภรรยาทั่วโก
 ชนนาง พระสรียวงษาให้มาเจ้าราชบุตรเสีย เจ้าอินทกุมารเมือง
 เชียงรุ้งแสนหวีฟ้าไต่ลาว เมืองเวียงจันทน์เป็นภรรยา มีบุตรชายเจ้าองค์
 นก พระยาสุริยวงษาครองเมืองไท่ ๕๘ ปี รวมอายุ ๘๓ ปีถึงแก่กรรม
 ศักราช ๓๐๕๓ ปีระกาตรีศก พระยาเมืองจันทน์ไปเป็นเจ้าเมือง
 เวียงจันทน์ เจ้านันทราชบุตรเจ้ายี่ที่หนีไปอยู่เมืองนครพนมได้เป็นเจ้า
 เมืองนครพนม เกณฑ์กองทัพยกมาตีเมืองเวียงจันทน์ จับพระยา
 เมืองจันทน์มาเสีย เจ้านันทราชได้เป็นเจ้าเมืองเวียงจันทน์ แล้วพระ
 ไชยของเวียงจันทน์เจ้าชมภูที่หนีขึ้นไปอยู่เมืองเวียงคานาม ขอกองทัพญวน
 ยกมาตีเมืองเวียงจันทน์จับเจ้านันทราชได้มาเสีย พระไชยของเวียงจันทน์
 เจ้าชมภูได้เป็นเจ้าเมืองเวียงจันทน์ แล้วให้ท้าวของผู้น้องต่างบิดากัน
 ขึ้นไปรักษาเมืองหลวงพระบาง เจ้ากิ่งกิสะ เจ้าอินทโสมบุตรเจ้าราช
 บุตร เจ้าองค์นกบุตรเจ้าอินทโสมเมืองเชียงรุ้งแสนหวีฟ้าไต่ลาวพระไชย
 ของเวียงมีความพยายาม แต่ครั้งบิขัยได้บิดาพระไชยของเวียงไปเมือง
 ญวนก็พากันหนีไป เจ้ากิ่งกิสะเจ้าองค์นกไปอยู่เมืองลำเมืองพง
 เจ้าอินทโสมอยู่เมืองแพร่ ครั้นนั้นเมืองเวียงคานามกับเมืองเวียงจันทน์
 เมืองหลวงพระบางเป็นบ้านพี่เมืองน้องไปมาหากัน แต่ไม่มีเครื่อง
 บรรณาการส่งอากรสิ่งใด อยู่มาเจ้ากิ่งกิสะ เจ้าองค์นกเกลี้ยกล่อม
 คนเมืองลำเมืองพงได้ ยกเป็นกองทัพลงมาตั้งอยู่กลางทาง ท้าว
 นอรซึ่งอยู่รักษาเมืองหลวงพระบางรู้ว่ากองทัพเจ้ากิ่งกิสะยกลงมา ก็

เชิญเอาพระบาง พระแก้วมรกต พระแซกคำหล่นมาเมืองเวียงจันทน์
 บุรีศรีสัตนาคันฮุต เจ้ากิงกิสระก็ยกกองทัพเข้าเมืองหลวงพระบาง
 เจ้ากิงกิสระบุตรเจ้าราชบุตรไต่เป็นเจ้าเมืองหลวงพระบาง มีนามว่า
 พระยาจิงกิสระ เจ้าองค์บุตรเจ้าอินทกุมารเป็นอุปราช จุลศักราช
 ๓๐๕๗ บกุนสัปดาห์ศก พระยาจิงกิสระเจ้าเมืองหลวงพระบางราชธานีศรี
 สัตนาคันฮุต เสด็จกองทัพยกไปตีเมืองเวียงจันทน์บุรีศรีสัตนาคันฮุต
 เข้าเมืองเวียงจันทน์บุรีศรีสัตนาคันฮุตมีศุภอักษรลงมายังกรุงศรีอยุธยา
 ขาออกกองทัพขึ้นไปช่วย สมเด็จพระเพทราชาธิราชพระเจ้าอยู่หัวกรุง
 ศรีอยุธยา จึงให้นายทัพนายกองคุมไพร่ช้างม้าพลยกขึ้นไปช่วย
 เมืองเวียงจันทน์บุรีศรีสัตนาคันฮุต ครั้นนายทัพนายกองกรุงศรีอยุธยา
 ยกขึ้นไปถึงเมืองจันทบุรี จึงมีหนังสือไปถือนายทัพนายกองเมือง
 หลวงพระบางว่า ให้เป็นทางไมตรีประนีประนอมกับเมืองจันทบุรี
 ศรีสัตนาคันฮุตตั้งแต่ก่อนมา ครั้นนายทัพนายกองเมืองหลวงพระบาง
 แจ้งในหนังสือนายทัพนายกองกรุงศรีอยุธยาแล้ว ก็มีความครั้น
 คร้ามเกรงพระเดชานุภาพสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกรุงศรีอยุธยา จึง
 ยอมเป็นทางไมตรีกับเมืองจันทบุรีศรีสัตนาคันฮุตสลับไป ไม่มีความ
 อาณาฏซึ่งกันแก่กัน ฝ่ายกองทัพกรุงศรีอยุธยาแลกองทัพเมือง
 หลวงพระบางต่างคนต่างเลิกทัพกลับไปบ้านเมือง พระยาจิงกิสระ
 เจ้าเมืองหลวงพระบาง พระโสมพะมิตรเจ้าเมืองจันทบุรี พริ้มกัน

แบ่งปันเขตแดนบ้านเมือง (ครองนี้คนลี้ภัยขาดหายไปอ่านไม่ได้
 ความ) พ้นจากปากน้ำเหนือเมืองเชียงคาน ฝ่ายขวั้นออก
 ปากน้ำมีไคเมืองเชียงคานไปตั้งฉายเป็นเขตแขวงเมืองเวียงจันทน์ ทั้ง
 แต่หน้าของฝ่ายขวั้นออกปากน้ำมี ฝ่ายขวั้นตกปากน้ำเหนือขึ้นไปตั้ง
 ผากระโทก ข้างซ้ายต่อแดนกรุงศรีอยุธยาถ้าหนดไม่ประคุดสามตัน
 ข้างขวาต่อแดนเมืองญวนถ้าหนดคนสามถึง หิวพันทั้ง ๖ ลี
 สองน้ำค่านเป็นแขวงเมืองหลวงพระบาง พระยาภิภัสร์เจ้าเมือง
 หลวงพระบางมีบุตรชื่อเจ้าแทนคำ เจ้าแทนคำ อักไซรคำ ๓ คน
 พระยาภิภัสร์ครองเมืองไค ๒๒ ปีถึงแก่กรรม

ศักราช ๓๐๗๕ ปีมเส็งเบญจศก ท้าวพระยาเอกเจืองคั่นก
 อย่ราชชนเป็นเจ้าเมือง มีนามว่าสมเด็จบรมเชษฐราชัตติยวงษา
 เจ้าเมืองหลวงพระบางครองเมืองไค ๓๐ ปี เจ้าอินทโสมบุตรเจ้า
 ราชบุตรที่ ๒ น้องพระยาภิภัสร์เกลี้ยกล่อมได้ไพร่พลเมือง ๆ
 ล้าเมืองพง ยกกองทัพลงมาตั้งอยู่เมืองงอยในลำอุ เจ้าองค์นค
 จึงถูกษาท้าวพระยาว่าจะยกกองทัพขึ้นไปสู้รบป้องกันรักษาเขตแดนก็
 ไปได้ แต่เห็นว่าไพร่พลจะยับย้อยทั้งสองฝ่าย แล้วก็ขาดพระญาติแล
 พระราชไมตรีกัน จึงให้นิมนต์พระสงฆ์แลข้าราชการมาประชุม
 พริ้มแล้ว เจ้าองค์นคตั้งความสาบาลว่าจะไม่คิดประทุษร้ายแก่กัน
 แล้วจึงเชิญเจ้าอินทโสมลงมาให้ว่าราชการเมืองด้วย ภายหลังเจ้า
 องค์นคกับมหาคเล็กไปต่อนกเขา พระยาเมืองซ้ายกับเจ้าอินทโสม

ร่วมคิดกันยึดประตูเมืองเสีย ยกเจ้าอินทโธมขึ้นครองเมืองหลวง
 พระยางในศึกราช ๓๐๘๕ ขี้เถาะเขญจ๊กก เจ้าองค์นกกลับมาเห็น
 ประตูเมืองขี้คนมีคนรักษาหนัก จะเข้าเมืองไม่ได้ ก็พาบุตร ๘ คน
 กับมหาเหล็กไปตั้งเมืองเล็ก จึงตั้งความอธิฐานว่า ถ้าระไค
 ครองบ้านเมืองต่อไปจะข้ามสพานไปขอให้สพานหัก ครั้นอธิฐาน
 แล้วก็ข้ามสพานไปสพานก็หัก เจ้าองค์นกจึงบวชเป็นพระภิกษุที่
 วัดเล็ก แล้วไปอยู่ข้างเขตกเมืองเชียงใหม่ อยู่มาเจ้าเมือง
 เชียงใหม่ถึงแก่กรรม มีบุตรอยู่ ๒ องค์ เจ้าอริวงค์แห่งกองทัพ
 ประมาณ ๓๗๐๐๐๐ ยกมาล้อมเมืองเชียงใหม่ ท้าวพระยาเมือง
 เชียงใหม่คุมกองทัพออกรบฆ่าหลายครั้งก็สู้ไม่ได้ จึงปรึกษา
 พร้อกันว่า เจ้าองค์นกเมืองหลวงพระบางหนีมาบวชอยู่ข้างเขตก
 จึงเอาขันทองคำ ๓ ขันจารึกนามบุตรเจ้าเมืองเชียงใหม่ ๒ องค์ ๓
 ละชั้น จารึกนามเจ้าองค์นกชั้น ๓ แล้วลงไปพร้อกันที่แม่น้ำขิง
 อธิษฐานว่าถ้าเจ้าองค์ใดจะมีบุญครองเมืองเชียงใหม่ แลปราบ
 ชาติกพม่าได้ ขอให้ขันพระนามของตนลอยทวนชนเหนอน้ำ ขึ้น
 ทงมีนามบุตรเจ้าเชียงใหม่ทั้ง ๒ องค์นั้นลอยตามน้ำไป แต่
 ขันทงมีนามเจ้าองค์นกลอยทวนชนเหนอน้ำ ท้าวพระยามีความยินดี
 พร้อกัน เชิญเจ้าองค์นกลาผนวชขึ้นครองเมืองเชียงใหม่ได้ ๗ วัน
 จึงเกณฑ์กองทัพออกไปรบพม่า ๆ แยกหนีไป เจ้าองค์นกรองเมือง
 เชียงใหม่ มีบุตรชายกับนางบองคนเมืองเชียงใหม่ชื่อเจ้าคนแก้ว

วงษ์ เจ้าทิศะ บุตรเจ้าองค์นาคตามไปแต่เมืองหลวงพระบาง ๗ คน
รวม ๓๐ คนก็ได้ครองเมืองเชียงใหม่สืบ ๆ กันมา เจ้าอินทโสม
ครองเมืองหลวงพระบางได้ ๓๓ ปี เจ้าโนธา เจ้าไชยสารบุตรเจ้า
องค์นาคซึ่งอยู่เมืองหลวงพระบางกับพระยาเชียงใหม่ ท้าวอินน้ำงา
ทิทสุวรรณเกิดยกล้อมผู้คนได้ ๘๐๐ เศษกระเซาะเคี้ยวเมืองหลวงพระบาง
เจ้าอินทโสมเจ้าเมืองหลวงพระบางให้เกณฑ์คนจับเจ้าโน เจ้าไชยสาร
พระยาเชียงใหม่ ได้ฆ่าเสีย เจ้าอินทโสมมีบุตรชาย เจ้าไชยทิศะ ๑
เจ้าอนุรธ ๑ เจ้านาค ๑ เจ้านารทะ ๑ เจ้าเขยขูวงโล ๑ เจ้าองค์เอก ๑
เจ้าสุริยวงษ์ ๑ เจ้าสุรวงษา ๑ เจ้าอินทพรหม ๑ เก้าคน มีบุตรหญิง
นางแก้วรัตนพิมพา ๑ นางศรีค้ำกอง ๑ นางสุชาดา ๑ นางสุธรรมา ๑
นางมาศ ๑ นางแฉ่นแฉ่ว ๑ หกคน รวม ๑๕ คน เจ้าอินทโสมครอง
เมืองได้ ๒๖ ปีถึงแก่กรรมในศักราช ๑๑๑๑ ปีมะเส็งเอกราช เมื่อ
เจ้าอินทโสมครองเมืองหลวงพระบางหาได้อ่อนนุ่มต่อเมืองญวนไม่
เจ้าเวียงนามจึงแต่งให้องเจียวเทยมตาเทยมเจ็กคุมกองทัพยกมาตี
เมืองหลวงพระบาง ท้าวพระยาพร้อมกันให้เจ้าอินทพรหมบุตรเจ้า
อินทโสมที่ ๘ เป็นแม่ทัพคุมกองทัพออกไปรบญวนทัพนั้นไม่ได้แตก
หนีไป ท้าวพระยาจึงยกเจ้าอินทพรหมเป็นเจ้าเมืองหลวงพระบาง
ได้ ๘ เดือน ๑๑๑๒ ปีมะเมียโทศก เจ้าอินทพรหมจึง
มอญให้เจ้าไชยทิศะบุตรเจ้าอินทโสมที่ ๑ ผู้พี่เป็นเจ้าเมืองหลวงพระบาง
แล้วเมืองเวียงจันทน์หงส์อยู่ยังชนไปเมืององวะ ขอกองทัพลงมาตี

เมืองหลวงพระบาง เจ้าอังวะแต่งตั้งให้ โยนานวคมกกองทัพลงมาต่อเมืองหลวงพระบาง จับได้เจ้าสุริยวงษ์บุตรเจ้าอินทโสมที่ ๗ กับไพร่ ๖๐๐ คนแล้วเลิกทัพกลับไปเมืองอังวะ เจ้าโชติกระครองเมืองหลวงพระบางได้ ๓๔ ปี เจ้าอังวะแต่งตั้งให้เจ้าสุริยวงษ์เป็นแม่ทัพคุมกองทัพมาถ้กับไพร่ลาวเมืองหลวงพระบาง ๖๐๐ คนไปตีเมืองลำ เมืองแมน เจ้าสุริยวงษ์กับไพร่ลาว ๖๐๐ คนพากันหนีลงมาเมืองแฉง คักราช ๓๓๒๖ ขวอกลศึก จึงมีหนังสือลงมาถ้เมืองหลวงพระบางว่าจะขอเข้ามาช่วยกันบำรุงบ้านเมือง เจ้าโชติกระเจ้าเมืองหลวงพระบางไม่ให้เข้ามา เจ้าสุริยวงษ์จึงเกณฑ์กองทัพตามหัวเมืองยกมาประมาณ ๓ ข้ามเสด็จเข้าตีปล้นเอาเมืองหลวงพระบางได้ เจ้าโชติกระเจ้าเมืองหลวงพระบางท้าวพระยาแลญาติพี่น้องพากันหนีลงมาอยู่บ้านน้ำรุง นางศรีคำกองพี่เจ้าสุริยวงษ์ตามว่ายกกองทัพมาทงนหมายจะฆ่าญาติพี่น้องหรือ เจ้าสุริยวงษ์ว่าคิดถึงญาติพี่น้องทนม่าลงมากก็ไม่ให้เข้าบ้านเมือง จึงได้เกณฑ์กองทัพตีเข้ามาจะได้เห็นหน้าญาติพี่น้อง นางศรีคำกองจึงให้นิมนต์พระสงฆ์ราชาคณะมาพร้อมกัน ให้เจ้าสุริยวงษ์สาขาลตัวว่าไม่คิดทำร้ายแก่พี่น้องแล้ว จึงให้พระราชาคณะลงไปเชิญเจ้าเมืองหลวงพระบางกับญาติพี่น้องขึ้นมา เจ้าเมืองหลวงพระบางก็มอบบ้านเมืองให้เจ้าสุริยวงษ์ผู้น้องครองเมืองหลวงพระบาง คักราช ๓๓๔๓ ปีเถาะตรีศก ครั้นนั้นเมืองญวนกับเมืองหลวงพระบางต่างคนต่างมีบรรณาการไปมาหากันสืบมา เจ้าสุริยวงษ์เจ้าเมืองหลวงพระบาง

จึงเกณฑ์กองทัพไปแก้แค้นทดแทนตีเมืองเวียงจันทน์ ใ้ครอบงำกัน
อยู่ ๒ เดือน เจ้าบุญฮวดเจ้าเมืองเวียงจันทน์หนีไปขอกองทัพ
พม่าลงมาช่วย เจ้าเมืองฮังวะแต่งให้ซึกซิงไป, ไปสพลาคุมกองทัพ
ประมาณ ๕๐๐๐ ยกลงมาตีเมืองหลวงพระบาง เจ้าสุริยวงษ์เจ้าเมือง
หลวงพระบางยกกองทัพขึ้นไปต่อรบพม่าประมาณ ๑๕ วัน กองทัพ
พม่าตีได้เมืองหลวงพระบาง เจ้าสุริยวงษ์ก็ยอมเป็นเมืองขึ้นแก่กรุง
ฮังวะตามเดิม

ศักราช ๓๓๓๒ บรมเมษัตติก กรุงเทพฯ ๑ ครั้งนั้นแผ่นดิน
พระเจ้าตาก มีพระราชสาส์นยกเครื่องบรรณาการไปเมืองหลวง
พระบาง ขอเส้นทางไมตรีไปมาหากัน เจ้าเมืองหลวงพระบาง
มีความโสมนัสยินดี ครั้นณบวออกอัฐศก เจ้าเมืองหลวงพระบาง
มีศฤงคารกับเครื่องราชบรรณาการแต่งท้าวพระยาคุมลงมากรุงเทพฯ
แล้วโปรดพระราชทานทรัพย์สินสิ่งของ ให้แก่ท้าวพระยาคุมขึ้นไปให้
เจ้าเมืองหลวงพระบางตามสมควร

ศักราช ๓๓๕๐ บรมสัมฤทธิศก เจ้าบุญฮวดเจ้าเมืองเวียงจันทน์
แต่งให้พระยาสุโขคุมกองทัพลงไปตีเมืองคอนมดแดง ซึ่งเป็นข้าขอบ
เขตทสิมากรุงเทพฯ แล้วจับพระวอเจ้าเมืองฆ่าเสีย พระยาทสมเค็จ
พระเจ้าอยู่หัวกรุงเทพฯ ทรงพระพิโรธ โปรดให้สมเด็จพระเจ้าพระยา
มหากระษัตริย์ศึก เจ้าพระยาสุรสีห์ คุมไพร่พลในกรุงนอกกรุง
ขึ้นไปตีเมืองเวียงจันทน์ สมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกมีหนังสือ

ไปตั้งเมืองหลวงพระบาง ขอกองทัพไปตีเมืองเวียงจันทน์ เจ้าเมือง
หลวงพระบางแต่งตั้งพระยาคุมไพร่สามพัน ยกลงไปช่วยตีเมือง
เวียงจันทน์เห็นเมืองข้างทิศอีสาน ครั้นตีเมืองเวียงจันทน์สิ้นศึกแล้ว
เมืองหลวงพระบางก็ยอมเป็นเมืองขึ้นชาขอขันทสิมากรุงเทพ ฯ

ครั้นนั้นเมืองอภัยกับเมืองหลวงพระบางก็ขาดทางไมตรี หา
ได้ไปมาไม่ เมืองหลวงพระบางยังต้องไปบรรณาการแก่กรุงยกกิ่ง
๕ ปีไปครั้งหนึ่ง กับทกรุงเทพ ฯ ถึงยี่กึ่งศอกไม่เงินทองลงมาทูล
เกล้า ฯ ถวาย แต่เมืองเวียงจันทน์กับเมืองหลวงพระบางก็ยังไปมา
หากันอยู่ เจ้าสุริยวงษ์เจ้าเมืองหลวงพระบางเห็นว่าทางเมืองหลวง
พระบางจะไปบรรณาการเมืองยกกิ่งไกล ทางไปทางมาถึง ๓ ปี จึง
แต่งตั้งให้พระยาเมืองแสนครองราชบรรณาการไปเมืองยกกิ่ง แล้ว
ขอ ๓๐ ปีไปครั้งหนึ่ง เพิ่มเครื่องราชบรรณาการขึ้นอีกสิ่งละส่วน
แต่ขึ้นมาเมืองหลวงพระบางไปบรรณาการเมืองยกกิ่ง ๓๐ ปีครั้งหนึ่ง
ต่อ ๆ มา

ครั้นศักราช ๓๓๔๔ ขกาลจตุวาศก ทกรุงเทพ ฯ นั้นพระยาสุวรรค์
จับพระเจ้าตากสำเร็จไทยเสีย สมเด็จพระนเรศวรมหาราชยก
ทัพไปรบคณาธิเขตถวัลยราชสมบัตินครกรุงเทพ ฯ ทรงพระนามว่าพระบาท
สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์ เมืองหลวงพระบางก็คงเช่นข้า
ขอขันทสิมากรุงเทพ ฯ ตามเดิม เจ้าสุริยวงษ์เจ้าเมืองหลวงพระบาง
ครองเมืองไว้ ๒๖ ปีถึงแก่กรรม

ศักราช ๑๑๕๓ บัณฑิตวิเศษ ในกรุงเทพฯ เป็นแผ่นดิน
 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์ ท้าวพระยาพร้อมกันขอ
 เจ้าอนุรุธบุตรเจ้าอินทโสมที่ ๒ ผู้พี่เจ้าสุริยวงษ์ขึ้นเป็นเจ้าเมือง
 หลวงพระบาง เจ้านายบุตรเจ้าอินทโสมที่ ๓ เป็นอุปราช เจ้า
 มังศาตราษฎร์บุตรเจ้าอนุรุธที่ ๓ เป็นราชวงษ์ ครองเมืองโตยหนึ่ง
 ศักราช ๑๑๕๔ บัณฑิตวิเศษ เจ้านันทเสนเจ้าเมืองเวียงจันทน์มีความ
 พยายามกับเมืองหลวงพระบาง จึงเกณฑ์กองทัพยกขึ้นไปตีเมือง
 หลวงพระบาง ได้สู้รบกันประมาณสี่สัปดาห์วัน เจ้าอุปราชเมือง
 เวียงจันทน์ถูกยิงพวกเมืองหลวงพระบางตายในทราย เจ้าเมืองเวียงจันทน์
 เห็นเหลือกำลัง จึงคิดขอยามหนึ่งสี่สัปดาห์เข้าไปถึงนางแทนคำภรรยา
 เจ้าสุริยวงษ์เจ้าเมืองหลวงพระบางที่ถึงแก่กรรม ว่าให้นางแทนคำ
 ช่วยคิดอ่านเอาเป็นพระในการสงครามครั้งนี้ ถ้าสำเร็จความปรารถนา
 แล้วจะยกนางแทนคำขึ้นเป็นมเหสี แล้วจะมอบราชสมบัติให้ นาง
 แทนคำหลงกลัวกลมารยาชาคัก จึงให้หัวหน้าเมืองวาคนสันนิทเกณฑ์
 พรรคพวกไปรักษาน้ำที่แลประทศค่านทีศาคณีย์ ถ้ากองทัพพวก
 เมืองเวียงจันทน์ยกมาก็ค่อยให้ข้อยกัน ให้เบียดประทศเมืองปล่อยเข้า
 มาโดยสะดวก แล้วนางแทนคำมีหนังสือนัดหมายไปถึงเจ้าเมือง
 เวียงจันทน์ ๆ ทราบแล้วถึงวันนั้นก็คุมพลทหารยกเข้าไปในเมืองหลวง
 พระบาง ฆ่าฟันราษฎรล้มตายเป็นอันมาก จับได้เจ้าอนุรุธเจ้าเมือง
 หลวงพระบาง เจ้าอุปราช เจ้าราชวงษ์ ญาติพี่น้อง แลกกวาดครอบครัว

เมืองหลวงพระบางลงมาเมืองเวียงจันทน์ แล้วตั้งพระยาหลวงแสนอยู่
รักษาเมืองหลวงพระบาง แล้วเจ้าเมืองเวียงจันทน์แต่งตั้งให้ท้าวพระยาคุม
เอาตัวเจ้าเมืองหลวงพระบาง เจ้าอุปราช เจ้าราชวงศ์กับญาติพี่น้อง
มาส่งณกรุงเทพ ฯ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์โปรด
ให้เอาตัวเจ้าเมืองหลวงพระบาง เจ้าอุปราช เจ้าราชวงศ์ญาติพี่น้อง
มาไว้ณกรุงเทพ ฯ ในคักราช ๓๓๕๔ บัชชวคจัตวาคณิน ธิบมา
เมืองแฉ่ง เมืองพวนทั้งซีกแซงต่อเมืองเวียงจันทน์ เจ้าเมืองเวียงจันทน์
จึงแต่งกองทัพขึ้นไปต่อเมืองแฉ่ง เมืองพวน ได้พวกลาวทรวงคำลาวพวน
ส่งลงมาณกรุงเทพ ฯ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์โปรด
ให้ส่งลาวทรวงคำออกไปตั้งอยู่เมืองเพชรบุรี ลาวพวนให้ตั้งอยู่
กรุงเทพ ฯ พระยาหลวงแสนรักษาเมืองหลวงพระบางได้ ๔ บั

คักราช ๓๓๕๗ บัเถาะสี่ปีคศก อุปราชาเจ้าเมืองไซซังขึ้นแก่
เมืองหลวงพระบางนำเครื่องบรรณาการขึ้นไปเมืองขกกิง แล้วทูลเจ้า
ขกกิงให้ช่วยขอเจ้าเมืองหลวงพระบาง เจ้าอุปราช เจ้าราชวงศ์กับ
ญาติพี่น้องต่อกรุงเทพ ฯ กลับขึ้นไปรักษาย่านเมืองตามเดิม เจ้า
ขกกิงจึงให้เพี้ยศรีบองอองกับพระยาสินพรหมเมืองเซียงรุ่งถือสุภอักษร
กับเครื่องบรรณาการมาทางเมืองพิไชยลงมาณกรุงเทพ ฯ พระ
บาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์จึงโปรดเกล้า ฯ ยกโทษเจ้าอนรรฆ
เจ้าเมืองหลวงพระบาง, เจ้านาคอุปราช, เจ้ามิ่งราชุราชราชวงศ์, กับ

ญาติพี่น้องให้กลับขึ้นไปเมืองหลวงพระบางว่าราชการบ้านเมืองตามเจ้า
ขี้กั้งขอต่อไป จึงไปรทเกล้าฯ ทั้งเจ้าอภัยบุตรเจ้าอุปราชนาทที่ ๑
เป็นเจ้าท่อนำขึ้นไปช่วยว่าราชการบ้านเมือง แล้วไปรทให้มีศฤงคาร
ขึ้นไปเมืองเวียงจันทน์ ให้ส่งครอบครัวเมืองหลวงพระบางไปอยู่ตามภู
มิลำเนาเดิม เจ้าเมืองหลวงพระบาง เจ้าอุปราช เจ้าราชวงศ์ เจ้าท
่อนำแลญาติพี่น้อง ทราบถวายบังคมลาขึ้นไปรักษาบ้านเมืองสืบไป

เจ้าเมืองหลวงพระบางอนรรฆมัยบุตรชาย เจ้ามังธำตราช
ราชวงศ์ ๑ เจ้าสุทธราช ๑ เจ้าไชยราช ๑ เจ้าราชโกลน ๑ เจ้าอุ่นแก้ว ๑
เจ้าช้าง ๑ หกคน บุตรหญิง นางทุมมา ๑ เจ้าหลา ๑ เจ้าวิภา ๑
สามคน รวม ๙ คน

เจ้าอุปราชนามมัยบุตรชาย เจ้าอภัยเป็นท่อนำ ๑ เจ้าสุท ๑
เจ้าอินท ๑ เจ้าพรหม ๑ เจ้ามัง ๑ เจ้าลาน ๑ เจ้าสญไชย ๑ เจ็ดคน
เจ้าอภัยท่อนำมัยบุตรชาย เจ้าอนคำ ๑ เจ้าแก่นคำ ๑ เจ้า
ชอคคำ ๑ สามคน

เจ้าสุทธบุตรเจ้าอุปราชที่ ๒ มัยบุตรชาย เจ้าคำขวัญ ๑ บุตรหญิง
เจ้าคำคั้น ๑ สองคน

เจ้าอินทรบุตรเจ้าอุปราชที่ ๓ มัยบุตรชาย เจ้าคำไป ๑ บุตร
หญิง เจ้าคำคือ ๑ เจ้าคำอัน ๑ สามคน

เจ้ามังบุตรเจ้าอุปราชที่ ๕ มัยบุตรชาย เจ้าคำข่าน ๑ บุตร
หญิง เจ้าคำเปียง ๑ เจ้าท่ากยง ๑ สามคน

เจ้าสุณัฏไชยบุตรเจ้าอุปราชที่ ๗ มีบุตรชาย เจ้าคำเง่า ๑ เจ้า
 คำแสน ๑ เจ้าคำเม็ก ๑ เจ้าคำปะ ๑ เจ้าคำบึง ๑ เจ้าคำอ่อน ๑
 บุตรหญิง เจ้าคำทัน ๑ เจ้าคำสุทธิ ๑ เจ้าคำทิพ ๑ เจ้าคำแจง ๑ สียคน
 เจ้าเมืองหลวงพระบางอนุรุธรองเมืองได้ ๒๕ ปี รวมอายุ
 ๘๒ ปี ดั่งแก่กรรม เจ้าอุปราชนากก็ถึงแก่กรรมค่อ ๆ กันมา

คักราช ๑๑๗๘ ปีชวศกชูก ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระ
 พุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์ จึงโปรดเกล้าฯ ตั้งเจ้ามังฉัตรราชราชวงษ์
 บุตรเจ้าเมืองหลวงพระบางอนุรุธที่ ๑ เป็นเจ้าเมืองหลวงพระบาง เจ้า
 สุธราชบุตรเจ้าเมืองหลวงพระบางอนุรุธที่ ๒ เป็นอุปราช เจ้าอภัย
 บุตรเจ้าเมืองหลวงพระบางอนุรุธที่ ๔ เป็นราชวงษ์ ขึ้นไปปกครอง
 บ้านเมือง

เจ้าเมืองหลวงพระบางมังฉัตรราชมีบุตรชาย เจ้าสุขเดิม ๑
 เจ้าจันทราช ๑ เจ้าโพเนอทอง ๑ เจ้าอุ่นคำ ๑ เจ้าคำขัว ๑ เจ้าบวร
 พันธุ์ ๑ เจ้าสุทธิสาร ๑ เจ้าโพธิสาร ๑ เจ้าสุพรรณ ๑ บุตรหญิง
 เจ้าบอคำ ๑ เจ้าฉิมมา ๑ เจ้าทองทิพ ๑ เจ้าเบงคำ ๑ เจ้าฉิมพลี ๑
 เจ้าทองสกล ๑ สียห้าคน

เจ้าสุทธราชอุปราชมีบุตรชาย เจ้าราชโกล ๑ เจ้าบุตรไคร ๑
 เจ้าคำเม้า ๑ เจ้าศรีวิไชย ๑ เจ้าคำแก่น ๑ เจ้าคำสิง ๑ เจ้าคำขัว ๑
 เจ็ดคน

เจ้าอภัยราชวงษ์มีบุตรชาย เจ้าสุริวงษ์ ๑ เจ้าคำปาน ๑

เจ้าคำสุก ๑ เจ้าไชย ๑ บุตรหญิง เจ้าคำปอง ๑ เจ้าคำแวน ๑
เจ้าคำผิว ๑ เจ้าบัวแก้ว ๑ แยกคน

เจ้าไชยราชบุตรเจ้าเมืองหลวงพระบางอินรุทธิ ๓ มีบุตรชาย
เจ้าคำองค์คน ๓

เจ้าช้างบุตรเจ้าเมืองหลวงพระบางอินรุทธิ ๖ มีบุตรชาย เจ้า
คำฟัน ๑ เจ้าคำตัน ๑ สองคน

ศักราช ๑๑๘๒ ปีมะโรง โทศก. เจ้ามหน้อยกับเจ้ามหวังเมือง
เชียงรุ่งแสนหว้าเกิดวิวาทกัน เจ้ามหน้อยหนีมาพึ่งเมืองหลวง
พระบาง เจ้าเมืองหลวงพระบางมีงาตราชแต่งตั้งให้เจ้าอุปราช เจ้า
อุ้นแก้วคุมกองทัพยกขึ้นไปตั้งอยู่เมืองบรรณเหนือ แล้วเจ้าอุปราช
แต่งตั้งให้พระยาเซียงโต พระยาเซียงเงินคุมกองทัพยกขึ้นไปตีเมืองลำ
เมืองพง เมืองขาน เมืองของ เมืองนุ่น เมืองเซียงฟ้าโคกหลาย
หัวเมือง มหวังเมืองเชียงรุ่งแสนหว้าเกณฑ์คนยกลงมาล้อมจับ
พระยาเซียงโตพระยาเซียงเงินขึ้นไปเมืองเชียงรุ่งแสนหว้า พวกกองทัพ
เมืองหลวงพระบางก็แตกหนีมาตั้งอยู่เมืองบรรณเหนือ แล้วเจ้า
สุทธราชอุปราชส่งตัวมหน้อยไปยังเมืองขก๊ก แล้วเลิกทัพกลับมา
เมืองหลวงพระบาง เจ้าเมืองหลวงพระบางมีงาตราชทำราชการ
อยู่ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยอีก ๘ ปี

ศักราช ๑๑๘๖ ปีวอกฉศก พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้าน
ภาลัยเสด็จสวรรคตแล้ว พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

เสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติ เจ้ามิ่งอาตุราชเจ้าเมืองหลวงพระบาง
จึงมอข้านเมืองให้ท้าวพระยาอยู่รักษา แล้วเจ้าเมืองหลวงพระบาง
มิ่งอาตุราช คุมเอาตอกไม้เงินทองเครื่องราชบรรณาการกับ
สิ่งของลงมาทำบุญในการพระบรมศพ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศ
หล้านภาลัย ภายยังมีคมทูลพระกรุณาแก่พระบาทสมเด็จพระนั่ง
เกล้าเจ้าอยู่หัวว่า คิดถึงพระขามมีพระเดชพระคุณพระบาทสมเด็จพระ
พุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
ได้ทรงชุบเลี้ยงต่อๆ มา จะขอบวชเป็นพระภิกษุสงฆ์ ถวายพระ
ราชกุศลแก่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์ พระบาท
สมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้า
อยู่หัว จึงมีพระราชโองการดำรัสสั่งให้เจ้าพนักงานเผด็จพระสงฆ์
ราชาคณะ, อินทีย มาฉวัดพระศรีรัตนศาสดาราม บวชเจ้ามิ่งอาตุ
ราชเจ้าเมืองหลวงพระบางเป็นพระภิกษุ แล้วโปรดให้ไปจำพรรษา
อยู่วัดมหาธาตุ ภายหลังเมืองหลวงพระบางเกิดความไข้บ่วงใหญ่
ผู้คนล้มตายเป็นอันมาก ในบ่วงอกกลศนั้นครั้นถวายพระเพลิงพระ
บรมศพพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยเสร็จแล้ว เจ้ามิ่งอาตุ
ราชผนวชได้พรรษาหนึ่ง ก็ลาผนวชไปอยู่บ้านหลวงบางขุนพรหม
ทำราชการในกรุงเทพฯ

ครั้นถึงรัชกาล ๑๓๘๘ ปีจออัฐศก พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า
เจ้าอยู่หัวมีพระราชโองการดำรัสเหนือเกล้าฯ ว่า เจ้ามิ่งอาตุราชเป็น

คนกตัญญูคิดถึงพระเดชพระคุณในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ไต่ทรงชุบเลี้ยงมา จึงสละทั้งบ้านเมืองลงมาขอถวายพระราชกุศลแก่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาไลย แล้วขอสำเร็จราชการอยู่ในกรุงเทพฯ ๑ ชั่วคราว เป็นคนสัจซื่อมั่นคง จึงโปรดเกล้าฯ พระราชทานเครื่องยศกษัตริย์ ๕ ประการให้เจ้ามิ่งฉัตรราชเพิ่มเค็มขึ้นอีก แล้วโปรดให้เจ้ามิ่งฉัตรราชเจ้าเมืองหลวงพระบางกลับขึ้นไปว่าราชการบ้านเมือง เจ้ามิ่งฉัตรราชจึงเอาเจ้าโพเนอทองบุตรที่ ๓ เจ้าอุ้นคำเป็นอุปราชเค็มวัน ถวายเป็นมหาดเล็กให้ทำราชการอยู่กรุงเทพฯ แล้วถวายถวายยังคัมลาขึ้นไปเมืองหลวงพระบางในรัชชูปฐกนั้น

ศักราช ๓๓๘๘ บั๊กนพศก เจ้าอนุเวียงจันทน์คิดขบถต่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวณกรุงเทพฯ เจ้าอนุแต่งตั้งให้นักบุญมิตรไพร่ ๕๐ ถือนั่งสืบขึ้นไปตั้งเมืองหลวงพระบางว่า ขอกองทัพมาช่วยตีกรุงเทพฯ เจ้าเมืองหลวงพระบางมิ่งฉัตรราชไม่เข้าช่วย จึงปลุกยาเจ้าอุปราช เจ้าราชวงษ์ ท้าวพระยาเห็นพร้อมกันว่า ถ้าจะไม่คิดอภัยแต่งตั้งให้ท้าวพระยาลงไปพดจาล้อลงไว้ เจ้าอนุเวียงจันทน์ก็จะยกกองทัพขึ้นมาตีบ้านเมืองหลวงพระบาง จึงแต่งตั้งให้พระยาเมืองแพนยกไพร่ ๒๐ เศษลงไปพร้อมกันนักบุญมิตร พดจาล้อลง เจ้าอนุเวียงจันทน์ให้หาไว้ แล้วเจ้าเมืองหลวงพระบางมิ่งฉัตรราชเร่งมีศุภอักษรบอกขอราชการให้เจ้าศุขเสิมบุตรที่ ๓ ถอลงมาณกรุงเทพฯ

แล้วเกณฑ์กองทัพให้เจ้าอุปราช เจ้าราชวงศ์ เจ้าขุนแก้ว เจ้าแก่นคำ
เจ้ามาก พระยาเซียงเหนือ พระยานาเหนือ พระยาคันแทน คุณ
ไฟว์ ๕๐๐๐ เศษเตรียมไว้คอยฟังราชการทางกรุงเทพ ฯ

ฝ่ายเจ้าไฟว์เนือทองบุตรเจ้ามังฆาตุราชที่ ๓ ซึ่งถวายเป็นมหาดเล็ก
ทำราชการอยู่กรุงเทพ ฯ นั้น พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
โปรดให้ขวชเป็นภิกขแล้วขึ้นไปนมัสการพระพุทธบาท กองทัพเมือง
เวียงจันทน์จับเจ้าไฟว์เนือทองขึ้นไปพบกับพระยาเมืองแพนณเมืองเวียง
จันทน์ พระยาเมืองแพนพุดตาลส่งเจ้าอนเวียงจันทน์ ขอเจ้าไฟว์เนือทอง
พากันกลับไปเมืองหลวงพระบาง เจ้าเมืองหลวงพระบางจึงทราบบว่า
พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้พระยาราชสุภาวดีเป็น
แม่ทัพยกพลทหารขึ้นไปตีเมืองเวียงจันทน์ แล้วให้เจ้าอุปราชนายทัพ
นายกองรับคุมไฟว์พลยกลงมาช่วยกองทัพกรุงเทพ ฯ ก็กระหนาบ
เมืองเวียงจันทน์ ภายหลังแต่งตั้งให้เจ้าสุทนต์ เจ้าจันทร์ราช เจ้าคำเม้า
เจ้าคำปานคุมเสบียงอาหารลงไปกราบเรียนพระยาราชสุภาวดีจ่ายไฟว์
พลกองทัพ และเมื่อเจ้าศุขเสิม ถือศุภอักษรลงมาแจ้งราชการ
ณกรุงเทพ ฯ นั้น พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระโสมนัส
ยินดีคำรัสสรรเสริญเจ้ามังฆาตุราชว่าเป็นคนซื่อสัตย์ต่อกรุงเทพ ฯ จึง
ให้เจ้าศุขเสิมบุตรถือศุภอักษรได้คลอดข้าศึกลงมาได้ จึงโปรดตั้ง
เจ้าศุขเสิมบุตรเจ้ามังฆาตุราชที่ ๓ เป็นราชบุตร แล้วให้เรียกกลับไป
เมืองหลวงพระบาง

ถึงศึกวิชา ๑๓๘๐ บัชวคส์มีฤทธิศก พระบาทสมเด็จพระ

นั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชโองการโปรดให้พระยาพิไชยขึ้นไปเอา
ตัวเจ้าสุทนต์ปราบดาตมมากรุงเทพฯ ว่าเจ้าอุปราชยี่ตังมงคลยี่
เมืองเวียงจันทน์ไว้ เจ้าราชโอรสราชวงศ์ เจ้าสุขเสิมราชบุตร เจ้า
จันทราชน้องเจ้าสุขเสิมก็ลงมาด้วย เจ้าอุปราชถึงแก่กรรมในกรุงเทพฯ
พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงโปรดเกล้าฯ ตั้งเจ้าราชโอร
ราชวงศ์เป็นอุปราช เจ้าสุขเสิมราชบุตรเป็นราชวงศ์ เจ้าจันทราชบุตร
เจ้ามิ่งชาติราชที่ ๒ เป็นราชบุตรกลับไปรักษาราชการบ้านเมือง

ศึกวิชา ๑๓๘๖ บัณลเอกศก มหาวังเมืองเชียงรุ่งแสนหวา
มีความพยายามที่จะยกกองทัพลงมาตีเมืองหลวงพระบาง เจ้ามิ่งชาติ
ราชเจ้าเมืองหลวงพระบางแต่งตั้งให้เจ้าราชโอรสอุปราช เจ้าอุ่นแก้วน้อง
เจ้าราชโอรสคุมกองทัพขึ้นไปสู้รบ กองทัพมหาวังสู้ไม่ได้แตกหนีไป

ศึกวิชา ๑๓๘๕ บัมแสงเบญจศก เจ้าพระยาขนิทรเทศาเป็น
แม่ทัพคุมพลทหารกรุงเทพฯ ยกลงไปรบญวนที่เมืองพนมเปญ แต่หนี
มาเมืองญวนกับเมืองหลวงพระบางก็ขาดทางไปตรี ไม่ได้ไปมาหากัน

ครั้นศึกวิชา ๑๓๘๗ บัมเมสัปตศก เจ้าพระยาอรรมาเป็น
แม่ทัพคุมพลทหารยกขึ้นไปตั้งอยู่เมืองหลวงพระบาง แล้วแต่งตั้งให้
เจ้าราชโอรสอุปราชท้าวพระยาคุมกองทัพขึ้นไปตีเมืองพวน แต่งให้
เจ้าอุ่นแก้วน้องเจ้าอุปราช เจ้าสญไชยบุตรเจ้าอุปราชนาท ๗ เจ้า
แก่นคำบุตรเจ้ารองอำมาตย์ที่ ๒ เจ้าคำป่านบุตรเจ้ามิ่งที่ ๑ ท้าวพระยา

คุมกองทัพยกขึ้นไปตีเมืองแฉ่ง จับไค่ลาวพวนลาวทรงทำส่งลงมา
ณกรุงเทพ ฯ เสร็จราชการแล้วเจ้าพระยาธรรมมาแม่ทัพเล็กทัพกลับ
ลงมากรุงเทพ ฯ เจ้ามังฆาตุราชเจ้าเมืองหลวงพระบางครองเมือง
ได้ ๒๐ ปี รวมอายุ ๖๔ ปี ถัดมา

ศักราช ๑๓๘๘ ขวอกอัฐศก เจ้าอุษุราช เจ้าราชวงษ์ มีศุภ
อักษรแต่งตั้งให้เจ้าอุ่นแก้วคุมกองทัพเงินทองลงมาณกรุงเทพ ฯ พระบาท
สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่า เจ้าอุษุราชหรือเจ้าราชวงษ์
คงจะตั้งเป็นเจ้าเมืองหลวงพระบางคนหนึ่ง จึงโปรดตั้งเจ้าอุ่นแก้ว
บุตรเจ้าเมืองหลวงพระบางอนุรุธที่ ๕ เป็นน้องเจ้าอุษุราชราชโอรส
เป็นท้าวราชวงษ์ขึ้นไปรักษาบ้านเมือง ครั้นเจ้าอุษุราช เจ้าราชวงษ์
ปลงศพเจ้าเมืองหลวงพระบางเสร็จแล้ว พวกเมืองหม เมืองคอก
เมืองคววตังซัดแซงต่อเมืองหลวงพระบาง เจ้าอุษุราช เจ้าราชวงษ์
แต่งตั้งให้ท้าวพระยาคุมกองทัพขึ้นไปตีจับไค่ลาวทรงทำ แต่งให้พระยา
ศรีมหานามคุมลงมาณกรุงเทพ ฯ ครั้งหนึ่ง

ศักราช ๑๓๐๐ ขจอสิมฤทธิศก เจ้าอุษุราช เจ้าราชวงษ์มี
ความวิวาทกันลงมาณกรุงเทพ ฯ เจ้าราชวงษ์ก็คุมลาวทรงทำลงมา
ณกรุงเทพ ฯ อีกครั้งหนึ่ง เจ้าราชวงษ์ฟ้องเจ้าอุษุราชว่าแต่งท้าวคำพัน
ไปผูกจากับญวน พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นด้วย
จึงโปรดเกล้า ฯ ตั้งเจ้าราชวงษ์คุมเสียมบุตรเจ้ามังฆาตุราชที่ ๑ เป็น

เจ้าเมืองหลวงพระบาง เจ้าอุปราชราชโกลยบุตรเจ้าอนุรุทธ ๔ เป็นท
 เจ้าอภัยสิทธิ์ของษาผู้ช่วยราชการ เจ้าอู่แก้วราชวงษบุตรเจ้าอนุรุทธ
 ที่ ๕ เป็นอุปราช เจ้าจันทราชราชบุตร ๆ เจ้ามังฆาคราชที่ ๒ เป็น
 ราชวงษ์ เจ้าแก่นคำบุตรเจ้าอภัยหน้าที่ ๒ เป็นราชบุตร ครั้นเจ้า
 อภัยสิทธิ์ของษาผู้ช่วยราชการขึ้นไปถึงท่าปากลายก็หนีไปเมืองเชียงคาน
 เจ้าเมืองหลวงพระบางแต่งตั้งให้ท้าวพระยา ตามชัย ได้ตัวเจ้าอภัย
 สิทธิ์ของษาส่งลงมาณกรุงเทพ ฯ เจ้าอภัยสิทธิ์ของษาถึงแก่กรรมที่
 กรุงเทพ ฯ

เจ้าเมืองหลวงพระบางศุขเสียมบุตรชาย เจ้าคำเง่า ๑ เจ้า
 บุญเพชร ๑ เจ้าพรหมจักร ๑ เจ้าคำแสง ๑ เจ้าพรหมา ๑ เจ้า
 อินทจักร ๑ บุตรหญิง เจ้าถัญญา ๑ เจ้าคำอิน ๑ เจ้าบุคคิ ๑ เจ้า
 ยัชภา ๑ เจ้าคำสอน ๑ เจ้าอู่แก้ว ๑ เจ้าคำปลั่ง ๑ รวม ๑๓ คน

เจ้าอุปราชอู่แก้วบุตรชายเจ้าศิริยา ๑ เจ้าสุวรรณพรหมา ๑
 เจ้าทองคำ ๑ เจ้าคำมา ๑ บุตรหญิง เจ้าสุพรรณ ๑ เจ้าคำขุ่น ๑
 เจ้าคำขาว ๑ รวม ๗ คน

เจ้าราชบุตรแก่นคำบุตรชาย เจ้าคำเพ็ง ๑ เจ้าคำเล็ก ๑
 เจ้าพรหมา ๑ เจ้าคำโสม ๑ เจ้าคำขุ่น ๑ เจ้าคอกแก้ว ๑ บุตรหญิง
 เจ้าทองดี ๑ เจ้าคำทอง ๑ เจ้าคำล้ำ ๑ เจ้าคำตือ ๑ เจ้าคำขาว ๑
 เจ้าหุ่นเงิน ๑ รวม ๑๒ คน

เจ้าเมืองหลวงพระบางศุขเสียมครองเมืองได้ ๑๐ ปีถึงศึกราช ๑๒๑๐
 บัวยอกสัมฤทธิ์ศึก เจ้าหน่อคำบุตรหม่อมมหาวัง เจ้ามหาไชยงาคำ

บุตรมหนาน้อยเมืองชายกกของทัพภาคเจ้าอุปราชเมืองเชียงใหม่กับมหา
 ไซยเมืองพงใต้คือรบกันเป็นสามารถ ขณะนั้นเจ้าเมืองหลวงพระบาง
 ลงมาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวณกรุงเทพฯ
 กรายถวายบังคมลาขึ้นไปตั้งทำข้ากกลาง จึงแต่งให้พระยาเมืองขวา
 ถอนหนึ่งร้อยขึ้นไปเมืองหลวงพระบางว่า ให้เจ้าอุปราชเป็นแม่ทัพคุม
 ไพร่ ๕๐๐ คนรบยกขึ้นไปตีตราซการ แล้วให้แต่งทัพพระยาขึ้นไป
 เกือบกล้อมมหาไชยทัพพระยาเมืองล่า เมืองพง

ณวันเดือนยี่แรมแปดค่ำขั้วออกสัมฤทธิศก เจ้าอุปราชคุมไพร่
 ๕๐๐ คนยกจากเมืองหลวงพระบาง ขึ้นไปตั้งอยู่เมืองไชยทางไกล
 เมืองหลวงพระบาง ๗ คัน เจ้าอุปราชแต่งให้เจ้าอุ่นคำคุมไพร่ ๓๐๐๐ คน
 ขึ้นไปตั้งอยู่บางแพงโพทอง ๑ ให้เจ้าษาคุมไพร่ ๓๐๐๐ คนขึ้นไปตั้ง
 อยู่เมืองเงิน ๑ ให้พระยาศรีนครโลก พระยานาเหนือคุมไพร่ ๘๐๐ คน
 ให้ตั้งอยู่เมืองบูรณใต้ ๑ ให้เจ้าพรหมา เจ้าสุก พระยาจ่าบ้านคุม
 ไพร่ ๘๐๐ คนให้ตั้งอยู่เมืองวาฮาอิน ๑ คอบเกลือบกล้อมใต้ครอบครวั
 พวกลอุปราช มหาไชย เจ้าเมืองหลวงพระบางจึงแต่งให้เจ้าสุญไชย
 เจ้าคำปานขึ้นไปตั้งอยู่เมืองซอ เมืองงอย รัชสังครอบครวัลงมาเมือง
 หลวงพระบาง ครั้นณเดือนสี่ข้างแรม เจ้าอุปราชเมืองเชียงใหม่
 พวครอบครวัหนีเข้ามาเมืองบูรณเหนือ พระยาศรีนครโลกให้พระยา
 นาเหนือพาเจ้าอุปราชแลครอบครวัลงมาเมืองไชย ครั้นณเดือนห้า
 ข้างขึ้น เจ้าอุปราชแต่งให้นายทัพนายกองอยู่รักษาเขตแดน แล้ว

พาเจ้าอุปราชครอขครวลงมาเมืองหลวงพระบาง ครั้นณเดือนหก
 ข้างขึ้นยกราเอกศก มารดา, น้องหญิง, ภรรยาเจ้าอุปราชเห็น
 เข้ามาอยู่แถวกำแพงเมืองหลวงพระบาง เจ้าพรหมา เจ้าสูกแต่ง
 ให้ท้าวพระยาไปเกลี้ยกล่อมพาเข้ามาเมืองวอฮิน ณเดือนหกแรม
 เก้าค่ำ เจ้าพรหมา เจ้าสูกพามารดา, น้องหญิง, ภรรยาเจ้าอุปราช
 ลงมาเมืองหลวงพระบางณเดือนเจ็ดขึ้นค่ำหนึ่งยกราเอกศก ครั้น
 ณเดือนเก้าขึ้นเจ็ดค่ำ เจ้าเมืองหลวงพระบางแต่งให้เจ้าอุปราช เจ้า
 อุ่นคำ เจ้าษา เจ้าพรหมา เจ้าสูก เจ้าสิง พระยาเซียงใต้ ฉะสุภ
 อักขรทอกไม้เงินทองเครื่องราชบรรณาการ พาตัวเจ้าอุปราชลงมา
 เผาทุลลของอุลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวณกรุงเทพฯ เจ้า
 เมืองหลวงพระบางศขเสิมครองเมืองได้ ๑๒ ปี รวมอายุ ๕๓ ปี ถึง
 แก่กรรมในเดือนสิบแรมสิบค่ำศกวิษ ๑๒๑๒ ปีจอโทศก ที่เมืองหลวง
 พระบางก็เกิดความไข้ช่วงใหญ่ผู้คนตายมาก ฝ่ายเจ้าอุปราชอุ่นแก้ว
 ลงมาอยู่ณกรุงเทพฯ ก็ถึงแก่กรรมในเดือนอ้ายแรมสามค่ำขจอโทศก
 ครั้นณเดือนห้าขึ้นค่ำหนึ่ง พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จ
 สวรรคต พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จเถลิงถวัลยราช
 สมบัติ ศกวิษ ๑๒๓๓ ปีกญตรีศก ครั้นณเดือนห้าแรมสามค่ำ
 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการดำรัส
 สั่งให้เจ้าพนักงานซักศพเจ้าอุปราชอุ่นแก้วไปเข้าสู่เมรุวัดทอง แล้ว
 พระราชทานผ้าไตร ๑๕ ไตร เงินสองชั่งให้ทำบุญให้ทานในการศพ

แล้วได้พระราชทานเงินตราถวายพระสงฆ์ สวดพระอภิธรรมคืนละสอง
 คำถึง๔ เดือนเป็นเงิน ๓๒ ซึ่ง ครั้นณเดือนสิบยกัญญบัตรศก พระบาท
 สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้เจ้าอนุคำ เจ้าธา เจ้าพรหมา
 เจ้าสิง เจ้าสุก ท้าวพระยาแลเจ้าอุปราชขึ้นไปเมืองหลวงพระบาง
 โปรดพระราชทานสิ่งของขึ้นไปทำบุญให้ทานในการศพเจ้าเมืองหลวง
 พระบางสุขเสิม แล้วโปรดให้หลวงเทพเพนทร์ ขุนวิเสศเป็นข้าหลวงคุม
 หีบศิลาฆ่าเพลิงขึ้นไปเผาศพเจ้าเมืองหลวงพระบางสุขเสิมเสร็จแล้ว
 เจ้าราชวงศ์จันทราช แลเจ้านายบุตรหลานท้าวพระยาจึงพาเจ้าอุปราช
 เมืองเชียงใหม่ ก็คุมกองทัพทองเงินลงมาณกรุงเทพฯ ฯ

ศักราช ๒๓๑๔ ปีชวศกัตวาศก พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
 เจ้าอยู่หัว จึงโปรดเกล้า ฯ ตั้งเจ้าราชวงศ์จันทราชบุตรเจ้ามังฆาตุ
 ราชที่ ๒ เป็นเจ้าเมืองหลวงพระบาง เจ้าอนุคำบุตรเจ้ามังฆาตุราช
 ที่ ๔ เป็นอุปราช เจ้าคำขวยบุตรเจ้ามังฆาตุราชที่ ๕ เป็นราชวงศ์
 พาอุปราชกลับไปขึ้นเชียงใหม่หลวงพระบาง ในเดือนอ้ายปีชวศกัตวาศก
 เจ้าเมืองหลวงพระบาง ได้แต่งตั้งให้ท้าวพระยาคุมเครื่องราชบรรณาการ
 จำนวนปีชวศกัตวาศก ไปเมืองบักกิงครั้งหนึ่งไปถึงเมืองแสหลวง
 ยานเมืองเมืองบักกิงเกิดพิศกวิวารรบพุ่งกัน เจ้าเมืองแสหลวง ให้
 ท้าวพระยาเมืองหลวงพระบางส่งเครื่องบรรณาการไว้ แล้วให้กลับ
 ลงมาเมืองหลวงพระบาง

ศักราช ๒๓๑๕ ปีฉลูเบญจศก พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า

เจ้าอยู่หัวโปรดให้พระเจ้าเมืองยาง เสด็จกรมหลวงวงษาธิราชสนิทเป็นแม่ทัพคุมไพร่พลทหารยกขึ้นไปตีเมืองเชียงตุง เจ้าเมืองหลวงพระบาง แต่งให้เจ้าอุปราช เจ้าราชวงศ์ เจ้าคำเม้า เจ้ากำ เจ้าษาคุมไพร่ ๓๐๐๐ คน ยกขึ้นไปช่วยพระเจ้าเมืองยาง เสด็จกรมหลวงวงษาธิราชสนิท รัศมีเมืองเชียงตุง เจ้าษาถึงแก่กรรมในทิว แต่เจ้าคำเม้าหาย ไป ครั้นเลิกทัพกลับมา เจ้าอุปราชเมืองเชียงตุงก็ตามเสด็จพระเจ้าเมืองยาง เสด็จกรมหลวงวงษาธิราชสนิทลงมา ณ กรุง

ครั้นศักราช ๑๒๖๖ ปีชวดฉศก นายเชียงจำปาคนเมืองหลวงพระบาง ท้าวอิน ท้าวบุญคงคนเมืองน่าน ซึ่งพวกเมืองเชียงตุงจับไว้ หนีลงมา ณ กรุง ว่าพม่าเกณฑ์คนสามแสนจะยกลงมาตีเมือง เชียงใหม่สองแสน เมืองหลวงพระบางแสนหนึ่ง ท่านเสนาบดี ทั้งปวงจึงนำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา แต่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงรำลึกถึงพระบาทแล้ว จึงโปรดเกล้าฯ ให้พระยาสิทธิราชเดโชไชย พระยาราชวรานุกุลคุมพลทหารพาอุปราช ขึ้นไปตีเมืองหลวงพระบาง ในเดือนสามข้างขึ้นปีชวดฉศก จัดการ รักษาบ้านเมืองแลค้าขายกำแพงหอบเสร็จแล้วตั้งฟังราชการอยู่ ก็ไม่มีเหตุการแลที่พิศอกสิ่งใด พระยาสิทธิราชเดโชไชย พระยาราชวรานุกุลคุมไพร่พลแลพาอุปราชากลับลงมา ณ กรุง

ครั้นศักราช ๑๒๖๗ ในเดือนห้ามีโรงยิงปืนตัก พระยาราชวินิจัยเชิญศุภอักษรแลพามาหาอุปราชขึ้นไปเมืองหลวงพระบาง

ให้เจ้าเมืองหลวงพระบางแต่งตั้งท้าวพระยาพาเจ้ามหาอุปราชาชั้นไปส่งบ้านเมือง ครั้นณเดือนหกแรมแปดค่ำมีโรงฮ้างศึก เจ้าเมืองหลวงพระบางแต่งตั้งให้พระยาศรีมหานาม พระยาภวานเล็กน้อยพาเจ้ามหาอุปราชาลงมารักษาเมืองหญิงภรรยาครอบครัวขึ้นไปถึงเมืองบุรณเหนือแขวงเมืองหลวงพระบางพรมแดนต่อแขวงเมืองเชียงรุ่ง เจ้ามหาอุปราชาให้พระยาศรีมหานาม พระยาภวานเล็กน้อยพักครอบครัวรออยู่ที่เมืองบุรณเหนือก่อน ท้ายเมืองเชียงรุ่งยังไม่เป็นปรกติ เจ้ามหาอุปราชาชั้นไปพึ่งเหตุการณ์ร้ายก็ประกรวไตจึงจะแต่งคนถือหนังสือลงมาบริวารครอบครัวครั้งหลัง เจ้ามหาอุปราชาชั้นไปถึงเมืองพง คิดอุบายให้มหาไชยเมืองพงขึ้นไปส่ง ครั้นไปถึงเมืองฮ่า เจ้ามหาอุปราชาก็พักอยู่เมืองฮ่า มหาไชยตั้งอยู่ที่ตัวเหนือเมืองฮ่าทางไกลกันวันหนึ่งแล้วเจ้ามหาอุปราชาก็แต่งหนังสือขึ้นไปถึงเจ้าราชบุตรเมืองเชียงรุ่งฯ แต่งให้อาญาน้อยเมืองฮ่าคุมไพร่พลยกไปตีพวกมหาไชยแตกหนีลงมาเมืองพง ครั้นเดือนแปดค่ำมีโรงฮ้างศึก มหาไชยเมืองพง จึงเกณฑ์กองทัพยกขึ้นไปตีเมืองรา เมืองลองแตก มหาไชยจับได้เจ้ามหาอุปราชาทัวใหม่เมืองลอง เมื่อเดือนสิบสองขึ้นหกค่ำมีแสงนพดล พามาถึงเมืองฮ่าก็ฆ่ามหาอุปราชาเสีย ในวันเดือนสิบสองขึ้นแปดค่ำ แล้วมหาไชยยกกองทัพขึ้นไปตีเมืองแจ เจ้าราชบุตรเมืองเชียงรุ่ง อาญาน้อยเมืองฮ่าแลพวกเมืองโรง เมืองแจหกพันนายฝายควันตกพร้อมกันยกเข้าตักกองทัพมหาไชย เจ้าเมืองลำ เจ้าเมือง

พงไ้สู้รบกันเป็นสามรถ ผู้คนล้มตายเป็นอันมาก เจ้าเมืองล่า
ตายในทริบ มหาไชยเจ้าเมืองพงทนมอไม้ได้พาครอบครัวหนีลง
มาพักอยู่ล่องเสียดแขวงเมืองหลวงพระบาง

ศักราช ๑๒๓๙ บมเสงนพคกในเดือนสี่ข้างขึ้น มหาไชยกลับ
ยกกองทัพขึ้นไปตีเมืองโรงไ้สู้รบกันเป็นสามรถ มหาไชยถูกบน
ตายในทริบ แล้วนายขจรบรมมหาไชยกับนายทัพนายกองพากันแตก
หนีลงมาตั้งอยู่ล่องเสียด แล้วส่งครอบครัวเข้ามาพักอยู่นานเมืองไช
เจ้าเมืองหลวงพระบางแต่งตั้งให้พระยาเมืองซ้ายคุมไพร่ขึ้นไปตั้งอยู่เมือง
ไช พระยาเชียงไคคุมไพร่ไปตั้งอยู่บ้านแพงโพทอง พระยาหม่นนำ
คุมไพร่ไปตั้งอยู่เมืองฮวย พระยาศรีนครโลก เพี้ยจำหม่นคุมไพร่
ไปตั้งอยู่เมืองบรตไค คอยฟังราชการแลรักษาของกันเขตแดน

ครั้นศักราช ๑๒๔๒ บวอกโทศก ในเดือนหกขันธ์สิบห้าค่ำ
นายขจรบรมมหาไชยท้าวพระยาเมืองพงยกกองทัพเข้ามาตีทัพพระยา
เมืองซ้าย พระยาเมืองซ้ายนายทัพนายกองทั้ง ๔ ทัพช่วยกันรบพุ่ง
พวงล้อมพวงลาวตายบ้าง กองทัพพระยาเมืองซ้ายแลนายทัพนายกอง
ทั้งปวงเสียท่วงทีแตกหนีลงมานำปากน้ำ เจ้าเมืองหลวงพระบาง
จึงแต่งตั้งให้เจ้าราชวงษ์เป็นแม่ทัพ เจ้าคำปาน เจ้าสัว เจ้ากำ เจ้ายอด
ท้าวพระยาคุมไพร่พลยกขึ้นไปตั้งอยู่นำปาก เมืองฮวย น้าอทัพหนึ่ง
เจ้าราชบุตรเป็นแม่ทัพ เจ้ากำ เจ้าชวก เจ้าเชยว เจ้าคำเพ็ง
ท้าวพระยาคุมไพร่พลขึ้นไปอยู่บ้านเทียวไคเมืองไชทัพหนึ่ง แล้ว

เจ้าราชวงศ์ เจ้าราชบุตรแต่งตั้งให้นายทัพนายกองยกขึ้นไปตามนายบง
ถึงเมืองไชยหาทัพนายบงไม้ จับได้แต่ช้างพัง ๑ โคต่าง ๓๘ หลัง
แล้วนายบงพาครอบครัวหนีไปพักอยู่เมืองแวน ครั้นเดือนแปด
มีวอกโทศก เจ้าราชวงศ์ เจ้าราชบุตรให้นายทัพนายกองอยู่ประจำ
รักษาแล้วเลิกทัพกลับลงมาเมืองหลวงพระบาง

ศักราช ๑๒๒๓ ปี ในเดือนยี่ชนลือเอ็จค้ายระกาตรีศก นายบง
ท้าวพระยาเมืองลำเมืองพงยกกองทัพมาตีเมืองยวณเหนือ เมืองยว
เมืองยวใต้ เมืองเงิน เมืองรวงใน เมืองฮาย บ้านแพงโพทอง
เมืองลำ เมืองไชยซึ่งชนแก่เมืองหลวงพระบาง บรรดาเจ้าเมืองท้าว
พระยานายทัพนายกองซึ่งอยู่ประจำรักษาได้ออกสู้รบด้วยกันเหลือกำลัง
ทนลมอกกองทัพนายบงไม้ได้แตกหนีมาทางน้ำอย่างนำของช้าง นาย
บงคุมกองทัพยกเข้ามาตั้งอยู่หน้าหินเมืองไชยทัพ ๓ นานแลทัพ ๓ นาสาว
ทัพ ๓ เมืองแบ่งบ้านพระยาพิศวงล้อมเมืองลำทัพ ๓ สทัพ ครั้นนั้นเจ้าเมือง
หลวงพระบางลงมาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทมกรุงเทพฯ เจ้าอุปราช
แต่งตั้งให้เจ้าราชวงศ์เป็นแม่ทัพ เจ้าคำป่าน เจ้าพรหมา พระยาเมือง
ขวา พระยาหมื่นนำ พระยาเมืองแพนคุมไพร่พลยกขึ้นไปทางลาต
ทวารเมืองงานาโคกทัพ ๓ เจ้าราชบุตรเป็นแม่ทัพ พระยาคำมหาไถก
พระยาเซียงเหนือคุมไพร่ยกไปทางน้ำป่าคทัพ ๓ แล้วนัดให้ยกไป
บรรจบกันที่เมืองไชย ครั้นเดือนยี่แรมหกค่ำ พระยาเมืองขวา

พระยาหมื่นนำ พระยาเมืองแพนยกขึ้นไปตั้งอยู่นาโกลก แรมลีสยเฮิง
 ลีสยสองคำ เจ้าคำข่าน เจ้าพรหมายกไปตั้งอยู่เมืองงา แรมลีสยสี่
 คำ เจ้าราชวงษ์เป็นแม่ทัพยกไปตั้งอยู่ลาทหาร เจ้าราชบุตรยกขึ้นไป
 ไปตั้งอยู่ปากน้ำเมืองงอย ครั้นณเดือนสามขึ้นลีสยสองคำเจ้าคำข่าน
 เจ้าพรหมายกไปตั้งอยู่นาโกลก ให้พระยาเมืองขวา พระยาหมื่นนำ
 พระยาเมืองแพน เลื่อนทัพขึ้นไปตั้งอยู่เมืองแปงปากทาง แล้วนัก
 ทัพพร้อมกันเข้าระดมตีทัพนายยง ยิ่งหาถ่วงวันนักไม่ พวกกองทัพ
 พระยาเมืองขวา พระยาหมื่นนำ พระยาเมืองแพนยกเข้าตีชิงไค้ค้าย
 นายยงลูกหนึ่ง ลูกรับกันอยู่วันหนึ่ง กองทัพพระยาเมืองขวาตี
 ลูกกระสุนกินคำ ก็ถอยทัพลงมาทางโมกกดลากลึงเชียงคานน้ำงา
 ครั้นณเดือนสามแรมลีสยเฮิงคำ เจ้าราชบุตรให้พระยาศรีมหาโน
 เพี้ยเจ้าหมื่นยกเข้าตีทัพนายยง ๆ แต่งทัพออกสกัดหลัง พระยา
 ศรีมหาโนเพี้ยเจ้าหมื่นเสียท่วงทีแตกหนีไป เจ้าคำข่าน เจ้าพรหมา
 แต่งให้พระยาคำชมภู พระยารวงษาคุมไพร่ ๘๐๐ คนยกขึ้นไป เจ้า
 คำข่าน เจ้าพรหมาก็ยกหนุนตามขึ้นไปทางเมืองไซ นายยงรู้ว่า
 กองทัพยกขึ้นไปมากก็เลิกทัพหนีไป เจ้าคำข่าน เจ้าพรหมาให้
 พระยาคำชมภู พระยารวงษายกติดตามขึ้นไปถึงเมืองบุรณเหนือ
 ทาทันทัพนายยงไม่ แล้วน้องเขยเจ้าเมืองอุเหนือ เจ้าเมืองสม เจ้า
 เมืองงาย พระยาสิงคำลอบยกกองทัพเข้าล้อมตีกองทัพพระยาคำชมภู
 พระยารวงษาในเวลากลางคืน ได้สู้รบกันเป็นสามารด พระยา

รวรวงษาถึงแก่กรรมในทวข พระยาคำชมภภจงถอยทัพเข้าภูน้อยวง
กลาง เจ้าราชบุตรรู้ว่าทัพพระยาคำชมภภเสียบที่ จึงให้พระยาเซียง
เหนือคุมไพร่ ๓๓๐๐ คนยกไปสกัดหลังทัพลธ ทัพรบพุ่งกันเป็นสามารด
เจ้าเมืองสมเจ้าเมืองงายกับน้องเขยเจ้าเมืองอุเหนือ ถูกขบพวก
เมืองหลวงพระบางตายในทวข ทัพผลของทัพแตกกระจัดกระจาย
หนีไป เจ้าราชวงษ์ เจ้าราชบุตรนายทัพนายกองเห็นราชการสงขยอยู่
จึงแต่งให้นายทัพนายกองขยประจำรักษาเขตแดน แล้วเลิกทัพกลับ
มาเมืองหลวงพระบาง

คักราช ๓๒๕ เดือนอ้ายขจจัตวาศก ช่อซางเคอะยกกองทัพ
มาตีพระยาหลวงเข้าคือเป็นหัวขยแขวงเมืองหลวงพระบาง ทัพสู้รบ
กันประมาณสี่หาวน พระยาหลวงเข้าต่อทนมอช่อซางเคอะไม่ไต่
แตกหนีลงมาเมืองวา เมืองงาย เจ้าเมืองหลวงพระบางแต่งให้พระ
ยาเซียงเหนือ ท้าวคำพันคุมไพร่ ๓๐๐๐ เสศยกขยไปตีช่อซางเคอะทนม
มอไม่ไต่แตกหนีไป

ตั้งแต่คักราช ๓๒๕ ขจจัตวาศกเจ้าเมืองหลวงพระบางแต่ง
บรรณาการไปเมืองขกถึงครั้งหนึ่ง มาถึงคักราช ๓๒๖ ขจจตุศก
นัยไต่ ๓๓ ปี ยังหาได้ไปบรรณาการไม่

ในคักราช ๓๒๖ ขจจตุศก ท้าวพระยาเมืองเซียงรุ่งขก
มาถึงเมืองหลวงพระบาง ว่าวันอาทิตย์เดือนหกขนหกค่ำขจจตุศก
เจ้าราชบุตรเจ้าเมืองเซียงรุ่งถึงแก่กรรม เจ้าอจจะแต่งให้มขมิ้งษา ๓

ไพร่ ๒๐๐ คนลงมาเมืองเซียงรุ่ง ฝ่ายเจ้ายกกองทัพให้ชอทวนาย ๑
 ไพร่ ๒๐๐ คนลงมาพร้อมกันณเมืองเซียงรุ่ง ครั้นวันศุกร์เดือนแปด
 ขนลยส์คำบชวคคคค พม่าชอพร้อมกันกับบุตรเจ้ามหาอุปราชเป็น
 เจ้าเมืองเซียงรุ่ง บุตรเจ้ามหาอุปราช นนเกิดเมื่อศักราช ๑๒๓๐ บ
 วอกลัมฤทธิคคค อาศัยที่ ๑๗ ปี เติบเป็นเจ้าเมืองเซียงรุ่ง
 ครั้นศักราช ๑๒๒๗ เติบแก่ยชาลฮฮฮค เจ้าอุปราช เจ้า
 ราชวงษ์ เมืองหลวงพระบางลงมา มาทูลของฮคพระบาทนครองเทพ ๑
 กรวยยังคมทูลพระกรุณาขอพระราชทานพระบางขึ้นไว้เมืองหลวงพระบาง
 ความเต็ม พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดพระราชทาน
 พระบางให้เจ้าอุปราช เจ้าราชวงษ์นำขึ้นไว้ไว้เมืองหลวงพระบาง เมื่อ
 โปรดพระราชทานพระบางให้เจ้าอุปราช เจ้าราชวงษ์นั้นก็เปนมหัจจรรย
 เห็นพระฉายรูปพระปฏิมากรขึ้นไปติดอยู่ที่ซุ้มพระปรางวิหัจจรรวริวิชา
 วาคริมกับหอที่พระบางอยู่ ขุนนางแลราษฎรแตกคบกันไปทำสักการ
 บูชา มีพิณพาทย์กลองแขกแตรสังข์เวียนเทียนสัสมโกลสรอบพระปราง
 เป็นอันมาก แต่สัสมโกลชอยู่นั้นประมาณสี่ห้าเดือน แต่ขุนนาง
 ราษฎรทั้งปวงทมาคเห็นพระฉายไม่ต้องกัน บางคนเห็นเป็นสีทอง
 บ้างสีนวมบ้างสีแดงบ้าง ทูโกลัรึมฐานพระปรางไม่เห็นเป็นรูปพระฉาย
 ทูโกลังเห็น ครั้นฉวันอาทิตย์เดือนห้าแรมสองค่ำศักราช ๑๒๒๘
 ยเถาะนพศก ได้เสด็จพระบางลงเรือตั้งกระบวนแห่ไปจากกรุงเทพ ๑
 เจ้าอุปราชเจ้าราชวงษ์นำพระบางขึ้นไปถึงเมืองพิไชยฉวันเดือนแปดขึ้น

คำหนึ่ง ไปจากเมืองพิไชยวันเสาร์เดือนแปดชนห้าค่ำ ถึงเมืองหลวง
 พระขางวันพฤหัสบดีขึ้นหกค่ำเถาะนพศก ครั้นวันเสาร์เดือน
 สามขึ้นห้าค่ำเถาะนพศก กรมการเมืองพิไชยยกส่งใบยกมเจ้า
 เมืองหลวงพระขางลงมา มีความในใบยกว่า เจ้าเมืองหลวง
 พระขางให้เสนาบดีมีหนังสือมา ถึงหลวงพิไชยชมพลงมทศไทยเมือง
 พิไชยว่า เจ้าอุปราชเจ้าราชวงษ์เชิญพระขางไปตั้งบ้านตาแสงแขวง
 เมืองหลวงพระขาง ฅวันอังคารเดือนเก้าแรมห้าค่ำ พระศรี พระสงฆ์
 เจ้าเมืองหลวงพระขาง เสนาบดี ไพร่บ้านพลเมืองพร้อมกันมารับ
 พระขางไปพักอยู่ที่ท่าเชียงแมน มีการสมโภช ๓๕ วัน ฅวันพุธ
 เดือนสิบขึ้นหกค่ำ เจ้าเมืองหลวงพระขาง เจ้าอุปราช เจ้าราชวงษ์
 เสนาบดี พระสงฆ์สามเณร แลไพร่พลเมืองทั้งปวง เชิญพระขาง
 ลงเรือกิ่งกระบวนแห่มีพิณพาทย์แตรสังข์มโหรีทัก ข้ามน้ำไปขึ้นท่า
 วัดข้างสร้างน้ำพระขางเสร็จแล้วตั้งกระบวนแห่ข้างน้ำมีพิณพาทย์เครื่อง
 เล่นต่าง ๆ แห่พระขางไปไว้ในห้องนั่งเจ้าเมืองหลวงพระขาง แล
 นิมนต์พระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์เลี้ยงพระ มีเทศนามีละครสมโภช
 ๕ วัน ๕ คืน แลแล้วเกณฑ์คนผลัดเปลี่ยนกันรักษาพระขางอยู่ทุกวัน
 เจ้าเมืองหลวงพระขาง เจ้าอุปราช เจ้าราชวงษ์ เจ้าราชบุตร เสนาบดี
 ทั้งปวง ให้ช่างสร้างวิหารไว้พระขางในวังเจ้าเมืองหลวง พระขาง
 ก่อแต่ดินขึ้นไปถึงพนสูง ๔ ศอกคืบ แลพื้นไปถึงหัวเทียนสูง ๘ ศอก
 คืบ ซอกกว้าง ๓ วา ยาว ๖ ห้อง มีเฉลียงรอบ ให้ช่างทำเป็น

มณฑป ๓ ชั้น ช่างยังทำอยู่ทุกวัน ทำเสร็จแล้วจะได้เชิญพระบาง
 ชนสถิตย้อยให้สมควร อนึ่งราชการทางเมืองไซก็ได้นำให้พระยา
 เมืองขวา เพี้ยล่ามขึ้นไปตั้งเมืองล่า เมืองไซ เมืองฮาย เมืองเงิน
 เมืองยอ เมืองบรรณเหนือ เมืองบรรณใต้ พระยาเมืองขวา เพี้ยล่าม
 มาแจ้งว่า ราชการทางเมืองวา เมืองฮาฮิน เมืองไลสงขอยุ่ ฝ่าย
 เมืองแดงแลหัวพันทั้งหก ก็มาคำนับทักขมได้ชาติ ถ้ามีราชการ
 ประการใด จะบอกลงมาให้ทราบครั้งหลัง บอกมาฉวันเสาร์
 เดือนสิบเอ็ดขึ้นสิบค่ำค่ำ เดือนพฤก

ชำนาญหอสมุด